

MANTELZORGERS IN HET VLAAMS SECUNDAIR ONDERWIJS

TECHNISCHE DETAILRAPPORTERING VAN ONDERZOEK
IN HET KADER VAN HET LISO-PROJECT

Technische eindrapportering
Oktober 2020

Jonas Dockx en Katrijn Denies
KU Leuven

Samenvatting

In dit rapport beschrijven we de resultaten van een onderzoek rond de loopbanen, de cognitieve ontwikkeling en het welbevinden van mantelzorgers in het secundair onderwijs. Dit onderzoek werd uitgevoerd vanuit de vaststelling dat opmerkelijk veel jongeren **opgroeien met een gezinslid dat langdurig ziek is of een beperking heeft**. In dit rapport stellen we vast dat het zou gaan om ongeveer **23,87%** van de leerlingen in de bovenbouw van het secundair onderwijs. De psychische of fysieke belasting die deze leerlingen ervaren kan een invloed hebben op allerlei domeinen, zoals hun schoolloopbaan, welbevinden of sociale ontwikkeling. Echter: de ervaringen van deze groep van **‘jonge mantelzorgers’ zijn grotendeels onderbelicht gebleven** in het verleden. Dit rapport is het resultaat van een onderzoeksinitiatief dat daar verandering in wenst te brengen.

Het initiatief voor dit onderzoek kwam van het **Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin**. Het werd uitgevoerd in samenwerking met de onderzoekers achter het project **Loopbanen in het Secundair Onderwijs** (LiSO, www.lisoproject.be) van het Centrum voor Onderwijseffectiviteit en -evaluatie van de **KU Leuven**. De LiSO-onderzoekers zijn de auteurs van dit rapport.

Het LiSO-project is een onderzoekslijn van het Steunpunt Onderwijsonderzoek (SONO) van het **Departement Onderwijs en Vorming**, dat ook nauw betrokken was bij het voorliggende onderzoek. Het project volgde gedurende zes jaar een cohorte van duizenden leerlingen die in september 2013 in het eerste jaar secundair onderwijs startten. Aan de hand van toetsen en vragenlijsten werd een zo volledig mogelijk beeld bekomen van hun ontwikkeling en schoolloopbanen.

In opdracht van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin stelden de LiSO-onderzoekers alle LiSO-leerlingen enkele doelgerichte **vragen om te bepalen of zij jonge mantelzorger zijn**. In een volgende fase organiseerden ze een **online bevraging bij die leerlingen die zich inderdaad in een mantelzorgsituatie bevinden**. Vervolgens zochten ze respondenten voor interviews met jonge mantelzorgers, hun ouders en schoolpersoneel. Daarnaast stonden ze in voor analyses die de data uit beide vragenlijsten relateerden aan de overige gegevens uit de LiSO-databank.

Het **doel van dit technische rapport** is tweeledig. Het eerste algemene doel is om gedetailleerd verslag uit te brengen van de werkzaamheden voor beide vragenlijsten. Het tweede doel is om te rapporteren over de analyses die specifieke hypothesen over jonge mantelzorgers, opgesteld door de initiatiefnemer, aantoetsen. Het rapport is op die manier complementair aan twee andere rapporten: één met uitgebreide beschrijvende analyses van de online bevraging bij jonge mantelzorgers, en een ander dat rapporteert over de interviews.

We benadrukken dat dit rapport een technische onderzoeksrapportering is. Dit wil zeggen: het rapport gaat uitvoerig in op de detailkenmerken van de instrumentontwikkeling, de data-verzameling en de complexe statistische analyses, veelal in vaktaal. Het rapport beschrijft ook elk resultaat van elke uitgevoerde analyse, of deze nu een opzienbarend resultaat opleverde of niet. Dat doen we met het oog op volledige transparantie. Voor wie vooral interesse heeft in de voornaamste conclusies, volgt meer summiere en toegankelijke documentatie.

Dit rapport bestaat uit 13 hoofdstukken. Eerst omvat het **4 hoofdstukken die het project en het proces kaderen**. Vervolgens zijn er **11 hoofdstukken die een concrete onderzoeksvraag behandelen**. Voor de eerste 9 van die ‘inhoudelijke’ hoofdstukken maken we gebruik van traditionele LiSO-data, aangevuld met data uit de bevraging die doorging bij alle LiSO-leerlingen om na te gaan of zij jonge mantelzorger zijn. Voor de laatste twee hoofdstukken maken we gebruik van data uit de online vragenlijst die enkel werd afgenomen bij jonge mantelzorgers.

De onderzoeksvragen werden opgesteld door de onderzoekers van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, vanuit hun kennis van lacunes in de bestaande literatuur en zorgen in de praktijk. Ze luiden als volgt:

- Hoe verschillen jonge mantelzorgers van andere leerlingen in hun sociaaleconomische achtergrond, gezinssituatie en schoolloopbaan? (Komt aan bod in hoofdstuk 5)
- Hoe verschillen jonge mantelzorgers van andere leerlingen in hun schoolse prestaties en schoolwelbevinden? (Komt aan bod in hoofdstukken 6 en 7)
- Hoe verschillen jonge mantelzorgers van andere leerlingen in hoe samenhangend en hoe sociaal aanvaardend ze hun klas ervaren? (Komt aan bod in hoofdstuk 8)
- Hoe verschillen jonge mantelzorgers van andere leerlingen in hoe ze gepercipieerd worden door hun klastitularissen en vakleerkrachten? (Komt aan bod in hoofdstuk 9 en 10)
- Als leerlingen gelijk zijn aan de start van het secundair onderwijs in hun schoolse prestaties, sociaal-emotioneel functioneren, biografische achtergrond en hun socio-economische achtergrond, maar verschillen in het al dan niet mantelzorger zijn, heeft dat dan een effect op de leerwinst die ze boeken en op hun evolutie in schoolwelbevinden? (Komt aan bod in hoofdstuk 11)
- Hoe verschillen jonge mantelzorgers van andere leerlingen in hun leerwinst en evolutie in schoolwelbevinden naargelang hun persoonlijke kenmerken en omgevingskenmerken? (Komt aan bod in hoofdstukken 12 en 13.)

We beantwoorden de bovenstaande onderzoeksvragen vooral op basis van een onderscheid tussen ‘jonge mantelzorgers’ en ‘andere leerlingen’ dat gemaakt is op basis van het eerste onderzoeksluik: de schriftelijke vragenlijst bij alle LiSO-leerlingen. Data uit het tweede luik – de online vragenlijst – staan slechts centraal in hoofdstuk 11, 12 en 13. Ze worden verder verkend in een ander rapport, van de hand van de onderzoekers van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Zij schreven ook een derde rapport waarin de interviews geanalyseerd worden.

Hoofdstuk 1 beschrijft het **algemene kader** en de **drie deelonderzoeken waaraan het LiSO-team meewerkte**. Het eerste luik betreft het aanbieden en analyseren van een vragenlijst op papier aan duizenden jongeren in het vijfde jaar van het Vlaams secundair onderwijs. Dat gebeurde in de lente van 2018. Het tweede luik is het aanbieden en deels analyseren van een digitale vragenlijst aan jonge mantelzorgers uit die steekproef, in 2019. Als derde luik ging het LiSO-team op zoek naar respondenten voor interviews met jonge mantelzorgers, ouders van jonge mantelzorgers en schoolpersoneel. De eigenlijke interviews werden afgenomen door onderzoekers van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Hoofdstuk 2 beschrijft de **ontwikkeling van de vragenlijsten** die werden ingezet voor dit onderzoek. De ontwikkeling van de digitale vragenlijst was in handen van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Voor de vragenlijst met pen en papier vormde een bestaande vragenlijstmodule van De Roos en De Boer (2016) de basis. Die werd licht aangepast en vervolgens door het LiSO-team uitgebreid met extra vragen over het gezin van de jongere.

Hoofdstuk 3 beschrijft de **steekproeftrekking en respons**. Hier wordt onder meer aangestipt dat voor de inhoudelijke hoofdstukken 5 tot en met 11 een steekproef van maar liefst **6 690 leerlingen** onderzocht werd. Deze leerlingen vulden in **de vragenlijst op papier** in in de lente van 2018. Ze maken deel uit van een regionale steekproef in de zeer ruime regio rond Mechelen. We stellen vast dat de scholen in de steekproef representatief zijn voor Vlaanderen voor wat betreft hun sociaal-economische compositie. Bovendien zijn elk onderwijsnet en elke onderwijsvorm ruim vertegenwoordigd op een manier die de verdeling in de totale populatie vrij goed benadert. Ook omvat de steekproef zowel leerlingen uit eerder landelijke gebieden als leerlingen uit centrumsteden en de grootstedelijke rand. We kunnen dus met voldoende vertrouwen stellen dat de resultaten van de analyses op data uit deze steekproef betekenisvol zijn voor heel Vlaanderen.

Hoofdstuk 3 gaat verder met de melding dat de hoofdstukken 12 en 13 gebaseerd zijn op een steekproef van bijna **300 leerlingen**. Deze leerlingen namen in **2019** deel aan de **online vragenlijst**. Hier moeten we rekening houden met een ernstigere **vertekening van de respons**. Uit het verloop van de respons op die digitale vragenlijst leiden we namelijk af dat sommige leerlinggroepen erg moeilijk bereikbaar waren om informatie over hun mantelzorgsituatie te delen, terwijl de vragenlijst voor andere leerlinggroepen gretiger aangegrepen werd, mogelijk als manier om hun zorgen te kunnen delen. Het gaat in dat laatste geval vooral om leerlingen die samenwonen met iemand met een psychische ziekte en jongeren die zich eenzaam of futloos voelen of die kampen met tijdsgebrek. We benadrukken verder dat de gegevens die we uiteindelijk konden vergaren slechts een klein deel vertegenwoordigen van de leerlingen die allicht mantelzorger zijn. Ook zijn bepaalde leerlinggroepen ondervertegenwoordigd (zie kader).

Jongens, leerlingen met een schoolse achterstand, leerlingen in het BSO, leerlingen met een laagopgeleide moeder en leerlingen met een andere thuistaal dan het Nederlands waren ondervertegenwoordigd in de online vragenlijst voor jonge mantelzorgers. Daar moeten we zeker rekening mee houden bij de interpretatie van de resultaten. Vooral voor beschrijvende analyses is dit een belangrijke beperking. Ook de eerder kleine steekproef is een aandachtspunt.

In hoofdstuk 4 worden tot slot de beschrijvende resultaten van de leerlingvragenlijst uit 2018 weergegeven. We zien daar dat **23,87% van de leerlingen samenwoont met een langdurig ziek of gehandicapt persoon**. Een opvallend groot deel van de leerlingen in het vijfde jaar van het Vlaams secundair onderwijs, voldoet dus aan de brede definitie van ‘jonge mantelzorger’ die we in dit rapport hanteren. We stellen vast dat deze leerlingen **vaak niet met één, maar met meerdere gezinsleden samenwonen die langdurig ziek zijn of een handicap hebben**. Verder zien we dat jonge mantelzorgers gemiddeld amper meer huishoudelijke taken opnemen dan andere leerlingen, maar er zijn natuurlijk uitschieters. Zo’n **19% van de jonge mantelzorgers helpt thuis meer dan 4 uur**

per week in het huishouden. Dat is de grens die doorgaans gehanteerd wordt om aan te geven dat het om een bovengebruikelijke taakbelasting gaat.

In wat volgt geven we een samenvatting van de voornaamste resultaten en conclusies voor elk van de hoofdstukken die de inhoudelijke onderzoeksvragen belichten.

Verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hun sociaaleconomische achtergrond, gezinssituatie en schoolloopbaan

We begonnen met een onderzoek naar de verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hun sociaaleconomische achtergrond, gezinssituatie en kenmerken van hun schoolloopbaan: de onderwijsvorm waarin ze zitten, hun schoolkeuze en hun schoolse vertraging. De schoolloopbaan en sociaaleconomische achtergrond worden samen behandeld omdat al zeer vaak gedocumenteerd werd hoe sterk ze samenhangen in Vlaanderen.

Jonge mantelzorgers blijken gemiddeld een lagere sociaaleconomische status te hebben dan hun medeleerlingen. Ook zijn hun ouders vaker gescheiden. Ze hebben gemiddeld vaker schoolse vertraging, maar veranderen niet frequenter van onderwijsvorm dan andere leerlingen. Jonge mantelzorgers zitten minder vaak in het ASO dan in het BSO. Dit is allicht meteen de reden waarom jonge mantelzorgers een grotere kans hebben om zich in klassen en scholen te bevinden waar het leerlingenpubliek gemiddeld een lagere sociaaleconomische status heeft.

Het is belangrijk om bij de interpretatie van deze resultaten rekening te houden met de manier waarop we bepaalden wie al dan niet mantelzorger is. Dat gebeurde zuiver op basis van de vraag ‘Woont er iemand bij jou die langer dan 3 maanden lichamelijk en/of psychisch ziek of gehandicapt is?’. We vroegen dus niet naar de eigen perceptie van de leerlingen over of zij al dan niet mantelzorger zijn. Ook hielden we voor dit basisonderscheid nog geen rekening met de taakbelasting thuis. De groep van ‘jonge mantelzorgers’ waarover we doorheen dit onderzoek rapporteren is dus breed gedefinieerd en de afbakening is zo objectief mogelijk.

Vervolgens onderscheiden we verschillende types van jonge mantelzorgers: naargelang het aantal zorgbehoevenden thuis en naargelang de wekelijkse taakbelasting wat hulp in het huishouden betreft. We vinden dat leerlingen met meerdere zorgbehoevenden in de omgeving nog vaker in het BSO zitten en nog vaker schoolse vertraging hebben. Hetzelfde geldt voor jonge mantelzorgers die thuis meer huishoudelijke taken opnemen.

Ten slotte zien we dat scholen en klassen verschillen in het relatieve aantal jonge mantelzorgers dat ze aantrekken. Deze verschillen hangen sterk samen met de gemiddelde sociaaleconomische status en de aangeboden onderwijsvormen in scholen en klassen. We stellen daarbij vast dat de verschillen in het aantal jonge mantelzorgers bijna volledig aan de onderwijsvormen toe te schrijven zijn. Het lijkt dus niet zo te zijn dat jonge mantelzorgers vaker naar specifieke studierichtingen trekken; wel naar specifieke onderwijsvormen. Ook lijkt het niet zo te zijn dat

scholen met een gelijkaardig studieaanbod merkkelijk verschillen in de aantrekkingskracht die ze uitoefenen op jonge mantelzorgers. Hoe dat komt, kunnen we niet bepalen. Het zou te maken kunnen hebben met verschillende factoren, bijvoorbeeld: (1) dat veel jonge mantelzorgers zich niet bewust zijn van hun status als mantelzorger en dus zelf niet actief op zoek gaan naar een school die sterk inzet op de begeleiding van jongeren met 'zorgen', (2) de mogelijkheid dat er (bijgevolg) amper scholen zijn die bewust inzetten op een goede omkadering voor mantelzorgers zoals ze dat bijvoorbeeld vaker bewust doen voor leerlingen met leerstoornissen of (3) een positieve en even plausibele hypothese: dat elke school in samenwerking met o.a. het CLB al op een gelijkaardige wijze sterk investeert in een goede omkadering voor elke leerling die daar om één of andere reden nood aan heeft.

Verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hun schoolse prestaties en schoolwelbevinden

We onderzochten wat de verschillen zijn tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hun schoolse prestaties. We stellen vast dat jonge mantelzorgers gemiddeld lager scoren voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen, hoewel de verschillen klein zijn. Voor wiskunde kijken we ook naar de leerwinst die de leerlingen boeken tussen het vierde en vijfde jaar secundair onderwijs. Op dat vlak stellen we geen verschillen meer vast. We kiezen ervoor om 'leerwinst' in dit hoofdstuk te beperken tot de periode tussen het einde van het vierde en het einde van het vijfde jaar, omdat we van die periode zeker weten dat er gedurende minimaal 3 maanden een mantelzorgsituatie was.

Wanneer we het schoolwelbevinden van de leerlingen onderzoeken, dan zien we dat de mantelzorgers gemiddeld niet verschillen van andere leerlingen. Ook de evolutie die ze op dit vlak doormaken tussen het vierde en het vijfde leerjaar, verschilt niet.

Wanneer we opnieuw de verschillende types van jonge mantelzorgers onderscheiden (één vs. meerdere zorgbehoevenden thuis, en minder vs. meer dan 4 uur huishoudelijke taken per week), dan blijkt dat leerlingen met meerdere zorgbehoevenden in de omgeving de laagste prestaties hebben. Ook jonge mantelzorgers die thuis meer huishoudelijke taken opnemen presteren lager. Op het schoolwelbevinden oefenen het aantal zorgbehoevenden in de omgeving en de belasting in het huishouden geen invloed uit.

In een volgende stap nemen we enkele andere leerlingkenmerken in beschouwing om deelgroepen te belichten: de onderwijsvorm en het geslacht van de leerlingen. Het geslacht van de leerlingen blijkt geen impact te hebben. Verschillen op het vlak van schoolwelbevinden blijven afwezig en de verschillen op het vlak van prestaties blijven gelijkaardig, ook wanneer we de analyses apart doen voor jongens en voor meisjes. Zowel als we enkel naar de jongens kijken als wanneer we enkel naar de meisjes kijken, doen jonge mantelzorgers het minder goed voor wiskunde en begrijpend lezen.

Nog korter:

De gemiddelde jonge mantelzorger voelt zich op school even goed als zijn of haar medeleerlingen. De gemiddelde jonge mantelzorger doet het echter iets minder goed voor wiskunde en begrijpend lezen. Dat verschil blijkt vooral samen te hangen met de keuze voor het beroepsonderwijs, die we frequenter zien bij jonge mantelzorgers. Deze keuze verklaart meteen ook waarom we jonge mantelzorgers vaker in specifieke scholen samen zien (namelijk: scholen die beroepsonderwijs aanbieden).

De onderwijsvorm speelt evenmin een rol voor schoolwelbevinden: als we de analyses apart doen per onderwijsvorm, zien we nog steeds geen verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen. Wel stellen we vast dat de prestatieverschillen niet langer noemenswaardig zijn binnen de verschillende onderwijsvormen. Dit duidt erop dat het globale prestatieverschil tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen sterk verklaard kan worden door hun onderwijsvorm. Er zijn immers verschillen in gemiddelde schoolse prestaties tussen de onderwijsvormen, waarbij het BSO het laagst scoort. Het BSO is ook de onderwijsvorm waar we in verhouding meer mantelzorgers aantreffen.

We vinden tot slot dat jonge mantelzorgers vaker in klassen en scholen zitten waar de gemiddelde prestaties lager zijn, wat opnieuw allicht een effect is van de oververtegenwoordiging van mantelzorgers in het BSO. Er is geen relatie tussen het aantal jonge mantelzorgers in een klas of school en het gemiddelde schoolwelbevinden in een klas of school. Evenmin is er sprake van een relatie tussen de proportie jonge mantelzorgers in een school of klas en de gemiddelde leerwinst in een klas of school. Met meer jonge mantelzorgers in de klas zitten, zorgt dus niet voor een hoger of lager schoolwelbevinden of voor meer of minder leerwinst.

Verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hoe samenhangend en sociaal aanvaardend ze hun klas ervaren

De volgende stap was een blik op de verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hoe samenhangend ze hun klas ('de lesgroep') ervaren en hoe sociaal aanvaard ze zich voelen. We stellen vast dat jonge mantelzorgers zich gemiddeld minder sociaal aanvaard voelen dan andere leerlingen, maar het gaat om een klein verschil. Er blijkt geen verschil te zijn in de mate waarin de lesgroep gezien wordt als samenhangend.

Wanneer we verschillende types van jonge mantelzorgers onderscheidden, dan stellen we vast dat het aantal zorgbehoevenden in de omgeving van de jonge mantelzorger niet samenhangt met hoe sociaal aanvaard ze zich voelen en hoe samenhangend ze hun klas vinden. Ook de intensiteit van het pakket huishoudelijke taken is niet gerelateerd aan hoe sociaal aanvaard jonge mantelzorgers zich voelen en hoe samenhangend ze de lesgroep ervaren.

Verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hoe ze gepercipieerd worden door hun klastitularissen en vakleerkrachten

Hoofdstuk 9 en 10 verleggen de focus naar een rapportering door het schoolpersoneel.

We onderzochten eerst wat de verschillen zijn tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen wat betreft de inschattingen die klastitularissen over hen maken. We vinden dat de klastitularis gemiddeld geen andere verwachtingen heeft van jonge mantelzorgers dan van andere leerlingen. Ook op het vlak van de coöperatieve en onafhankelijke participatie in de klas verschillen jonge mantelzorgers gemiddeld niet van andere leerlingen, althans volgens hun klastitularis. Verder verschilt de gemiddelde werkhouding van de jonge mantelzorgers niet van de gemiddelde werkhouding van andere leerlingen. Ook voor nabijheid en conflict, beide een belangrijk aspect van de leerkracht-leerling relatie, is er geen verschil tussen jonge mantelzorgers en hun medeleerlingen.

Opnieuw onderscheiden we verschillende types van jonge mantelzorgers. Er blijken geen verschillen te zijn naargelang de intensiteit van het takenpakket dat de jonge mantelzorger opneemt in het huishouden. Het aantal zorgbehoevenden in de omgeving lijkt wel van tel te zijn op verschillende vlakken. Jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevenden in hun omgeving geven volgens hun klastitularis gemiddeld minder blijk van onafhankelijke participatie in de klas dan jonge mantelzorgers die samenwonen met één zorgbehoevende. Ook wordt hun werkhouding gemiddeld als minder gunstig ervaren en is er gemiddeld sprake van meer conflict tussen de klastitularis en de leerling. De overige concepten vertonen geen verschillen.

We onderzochten vervolgens of er verschillen zijn tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hoe samenhangend de vakleerkracht Nederlands, wiskunde en/of PAV hun lesgroepen vinden. Die blijken afwezig te zijn. Ook zijn er op dit vlak geen verschillen naargelang het aantal zorgbehoevende personen thuis en de hoeveelheid taken die jonge mantelzorger opneemt.

Effect van het al dan niet jonge mantelzorger zijn op leerwinst en evolutie in schoolwelbevinden voor gelijke leerlingen: een *matching*-studie

De volgende onderzoeksvraag betreft het effect van de aanwezigheid van een zorgbehoevend persoon in de omgeving van een leerling op zijn of haar leerwinst en evolutie in schoolwelbevinden tijdens het secundair onderwijs. Om dit effect te achterhalen, koppelden we leerlingen aan elkaar die gelijkaardig zijn op het vlak van hun aanvangsprestaties, hun sociaal-emotioneel functioneren, hun biografische achtergrond en sociaaleconomische achtergrond, maar die wel verschillen in het al dan niet mantelzorger-zijn. Dit koppelen van leerlingen noemen we *matching*. Het laat ons toe om veel zuiverder te capteren welke verschillen die ontstaan tijdens het secundair onderwijs samenhangen met het jonge-mantelzorger zijn op zich, en welke verschillen eerder te wijten zijn

aan bijvoorbeeld verschillen die eerder al bestonden of verschillen in andere achtergrondkenmerken.

Het verschil tussen dit onderdeel en het eerdere hoofdstuk rond verschillen die ontstaan in de loop van het vijfde jaar, bestaat uit twee factoren: (1) we onderzoeken een veel langere periode zodat we kunnen nagaan of er bijvoorbeeld bij het begin van het secundair onderwijs wel verschillen in leerwinst zijn (2) we nemen een groot aantal controlevariabelen op zodat we, zoals toegelicht in de voorgaande paragraaf, het eventuele ‘ruis’ van andere leerlingkenmerken neutraliseren.

Wanneer we, vooraleer te *matchen*, eerst ruwe verschillen bekijken tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen, dan zien we dat jonge mantelzorgers consistent lagere schoolse prestaties hebben tijdens het secundair onderwijs. De kloof tussen beide groepen leerlingen blijft echter even groot over de tijd heen. Voor schoolwelbevinden vinden we geen verschil. Wat de deelgroepen betreft, blijkt dat jonge mantelzorgers met een zwaardere taakbelasting thuis consistent lagere schoolse prestaties neerzetten tijdens het secundair onderwijs dan jonge mantelzorgers die minder intensief meewerken in het huishouden. De kloof tussen beide groepen leerlingen blijft even groot over de tijd heen. Voor schoolwelbevinden is er opnieuw geen verschil. Het schoolwelbevinden van jonge mantelzorgers is evenmin systematisch verschillend naargelang de aard van de aandoening van hun huisgenoot (psychisch dan wel fysiek). Initieel verschillen de schoolse prestaties van mantelzorgers ook niet afhankelijk van de aard van de aandoening, maar in de laatste drie jaren zien we wel dat leerlingen van wie de huisgenoot een psychische aandoening heeft het beter doen voor wiskunde dan leerlingen met een huisgenoot met een fysieke aandoening.

Bij de drie hierboven beschreven vergelijkingen – jonge mantelzorgers vs. andere leerlingen; jonge mantelzorgers met een grote taakbelasting thuis vs. jonge mantelzorgers met een minder zwaar takenpakket; en jonge mantelzorgers voor een huisgenoot met een fysieke aandoening vs. jonge mantelzorgers voor een huisgenoot met een psychische aandoening – pasten we uiteindelijk de *matching* toe. Hierna zien we bij geen enkele van deze vergelijkingen nog significante effecten. De verschillen worden dus ‘wegverklaard’ doordat mantelzorgers en andere leerlingen gemiddeld verschillen in bijvoorbeeld hun sociaaleconomische achtergrond en aanvangsprestaties. De hypothese dat jonge mantelzorger-zijn voor de gemiddelde leerling een negatief effect heeft op leerwinst of evolutie in schoolwelbevinden tijdens de volledige looptijd van het secundair onderwijs, wordt daarmee minder plausibel.

Dat wil voor alle duidelijkheid niet zeggen dat mantelzorgers precies dezelfde ontwikkeling doormaken als andere leerlingen doorheen hun hele onderwijsloopbaan. We wijzen daarbij op het significante verschil in aanvangsprestaties. Dit duidt erop dat er al in het lager onderwijs verschillen tussen beide groepen ontstaan en dat deze aanhouden. Dat de kloof die al aanwezig is bij aanvang niet verder vergroot, kan een methodologische oorzaak hebben. We categoriseerden de leerlingen gedurende vijf jaar vast als ‘mantelzorger’ of ‘niet-mantelzorger’ op basis van een bevraging op één tijdstip (namelijk: op het einde van het vijfde jaar), terwijl mantelzorgsituaties dynamisch zijn. Deze methodologische beperking lijkt echter niet van die aard te zijn dat ze een volledige verklaring kan bieden. Daarom wijzen we er ook op dat deze vaststelling een meer positieve verklaring zou kunnen hebben: het kan zo zijn dat de gemiddelde mantelzorger doorheen het secundair onderwijs voldoende ondersteuning krijgt om zich te ontwikkelen op een manier die gelijkaardig is aan die

van zijn of haar medeleerlingen, ondanks de praktische en emotionele zorgen die hun thuissituatie mogelijk met zich meebrengt. Dat kan ook verklaren waarom we geen verschillen zien in het schoolwelbevinden van de leerlingen.

Leerwinst en evolutie van jonge mantelzorgers naargelang hun persoonlijke kenmerken en omgevingskenmerken

We onderzochten tot slot of verschillen tussen jonge mantelzorgers wat betreft hun leerwinst en de evolutie in hun schoolwelbevinden verklaard kunnen worden aan de hand van persoonlijke kenmerken of omgevingskenmerken. In dit hoofdstuk maken we gebruik van data uit de online vragenlijst van 2019. De steekproef is dus beduidend kleiner en meer vertekend dan die voor het merendeel van de voorgaande studies.

Voor persoonlijke kenmerken vinden we dat jonge mantelzorgers met de copingstijl ‘afleiding zoeken’ tijdens het secundair onderwijs meer leerwinst maken voor wiskunde, maar niet voor Nederlands begrijpend lezen. Voor evolutie in schoolwelbevinden oefent deze copingstijl geen invloed uit. De copingstijl ‘met anderen praten’ biedt geen voordeel voor leerwinst, maar heeft wel een klein positief effect op evolutie in schoolwelbevinden op het einde van de schoolloopbaan. De zelfgerapporteerde copingstijl ‘probleem aanpakken’ biedt geen voordeel voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen of schoolwelbevinden. Hetzelfde geldt voor de zelfgerapporteerde veerkracht. Leerlingen die in sterkere mate vinden dat ze negatieve gevolgen ervaren van de mantelzorgsituatie, maken inderdaad minder leerwinst voor wiskunde. Voor Nederlands begrijpen lezen en schoolwelbevinden lijkt de perceptie van de negatieve gevolgen niet uit te maken.

Met betrekking tot de omgevingskenmerken vonden we dat jonge mantelzorgers die een goede relatie met de hulpbehoevende ervaren, vanaf de start in het secundair onderwijs een hoger schoolwelbevinden hebben. Ook de mate waarin leerlingen formele ondersteuning ontvangen, hangt vanaf de start in het secundair onderwijs samen met een hoger schoolwelbevinden. Voor het niveau van schoolse prestaties maakte de relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon en de mate van formele ondersteuning echter niet uit. De mate waarin leerlingen ervaren dat ze ondersteuning krijgen uit veelal informele bronnen hangt dan weer negatief samen met schoolse prestaties in wiskunde en Nederlands vanaf de start in het secundair onderwijs. De achterstand in schoolse prestaties lijkt zelfs nog enigszins groter te worden. Er is echter geen relatie tussen dit type ondersteuningsmogelijkheden en het schoolwelbevinden van de jonge mantelzorgers. De mate waarin de huisgenoot zelfredzaam is hangt niet samen met schoolse prestaties en het schoolwelbevinden. Ook of het één van de ouders is die de zorgbehoevende is dan wel een ander gezinslid, heeft geen invloed op de schoolse prestaties en het schoolwelbevinden van de jonge mantelzorger.

Algemeen besluit

Met het oog op volledige transparantie overlopen we in dit rapport in detail elk aspect van het vragenlijstonderzoek naar jonge mantelzorgers dat inhaakte op het LiSO-project. Dat resulteert in een grote hoeveelheid informatie met puzzelstukken die samen een antwoord kunnen bieden op de vraag **‘hoe gaat het met mantelzorgers op school?’**. In deze samenvatting trachten we de voornaamste conclusies te bundelen. Voor we deze conclusies samen evalueren in een eindbeschouwing, willen we de aandacht vestigen op enkele beperkingen van het onderzoek.

- Dit rapport is vooral opgebouwd rond analyses die verbanden aantonen. Wanneer we zo’n verbanden beschrijven, kunnen we **geen uitspraken doen over causaliteit** (‘oorzaak-gevolgrelaties’) maar enkel over correlaties. We kunnen dus wel zeggen dat twee concepten een sterke samenhang vertonen, maar het is niet mogelijk om te concluderen dat de ene factor de andere veroorzaakt of omgekeerd. Op de vraag ‘hoe komt dat?’ kunnen we met deze methoden dus geen sluitend antwoord geven. Het wijzen op de samenhang kan het startpunt vormen voor verdiepend onderzoek naar de onderliggende mechanismen.
- In de eerste hoofdstukken beschrijven we verbanden tussen het ‘jonge mantelzorger zijn’ en andere concepten. Daarbij maken we **geen onderscheid naargelang de ernst en aard van de aandoening** van de zorgbehoevende huisgenoot van de leerlingen. Het gevolg van deze brede definitie is dat we zeker ook leerlingen benoemd zullen hebben als ‘mantelzorger’ die zich eigenlijk niet in een noemenswaardige mantelzorgsituatie bevinden. Dat kan bijvoorbeeld voorvallen wanneer de chronische ziekte van hun huisgenoot al jaren prima onder controle is en er dus oprecht geen ‘zorgen’ aanwezig zijn. Bijgevolg zal de problematiek voor de gemiddelde ‘echte’ mantelzorger ietwat onderschat zijn. Om deze beperking deels het hoofd te bieden, kijken we in een volgende stap van de analyses vaak naar de taakbelasting van de leerling thuis. Die kan in sommige gevallen een proxy zijn voor de mate waarin de leerling ‘zorgt’, maar niet altijd. We zeggen daarmee immers niets over de psychische belasting die de leerling ervaart en die is uiteraard even relevant. De beperking van de brede definitie wordt dus voor sommige leerlingen wel verholpen, maar niet voor allemaal. In de groep ‘jonge mantelzorgers -4u’ zullen nog steeds leerlingen zitten die veel zorg bieden of zorgen ervaren op een eerder emotioneel niveau, net zoals er in de groep ‘jonge mantelzorgers +4u’ leerlingen zullen zitten die eigenlijk geen zorg bieden, maar gewoon sterk meedraaien in het huishouden om wat extra zakgeld te verdienen.
- Hiermee raken we aan een andere beperking: we werken met **kwantitatieve data**, veelal op basis van **zelfrapportering**. Dat heeft als voordeel dat we een zeer grote steekproef konden bevragen. Het nadeel is echter dat we weinig zicht hebben op fijnmazigere informatie zoals de redenen waarom de leerlingen thuis veel of weinig helpen. Daarom is het belangrijk te onthouden dat het project ‘jonge mantelzorgers in LiSO’ ook interviews omvat, om met kwalitatieve methoden meer inzichten te verwerven. Met die inzichten wordt in dit rapport nog geen rekening gehouden. Ook kan er steeds wat ruis zitten op de data omdat leerlingen uiteraard niet exact bijhouden hoeveel uren ze thuis helpen, of

omdat de ene leerling een milde aandoening wel als ‘ziekte’ omschrijft en de andere niet. Ondanks de zo objectief mogelijke meting, weegt er dus toch ook steeds een subjectieve perceptie door. Tot slot kunnen leerlingen er ook bewust voor kiezen om bepaalde informatie niet te delen. Daardoor is het plausibel dat er in de groep ‘andere leerlingen’ toch enkele jonge mantelzorgers zitten.

- We bespreken **in de laatste hoofdstukken eerder kleine groepen die op verschillende vlakken niet representatief zijn** voor de totale populatie van jonge mantelzorgers. Dit is vooral belangrijk in het kader van beschrijvende analyses, die uitspraken willen doen over hoe een bepaalde groep ‘is’. In dit rapport gebruiken we de data veelal voor analyses die relaties tussen verschillende concepten belichten en die zijn minder gevoelig voor deze beperkingen. We testen ze ook goed op statistische significantie. Toch moeten we onze vaststellingen beschouwen als indicatoren van *vermoedelijke* trends in de populatie. Ze kunnen geenszins geïnterpreteerd worden als wetmatigheden. Wanneer we geen statistisch significante verschillen vinden in een eerder kleine steekproef, wilt dat bovendien niet noodzakelijk zeggen dat er zeker geen verschil is. We hebben alleen niet voldoende redenen om te besluiten dat er wél een verschil is.
- Dat we kijken naar tendensen in plaats van naar individuele dossiers zorgt er ook voor dat we steeds uitspraken doen over de *gemiddelde* leerling die deel uitmaakt van een bepaalde groep (bijvoorbeeld: jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur per week helpen). **Er zullen steeds leerlingen zijn die afwijken van de beschreven tendens.** We kunnen dus bijvoorbeeld nooit besluiten dat ‘jonge mantelzorger zijn’ voor geen enkele leerling een invloed heeft op het schoolwelbevinden.

Kortom: er is sprake van enkele factoren die zorgen voor enig voorbehoud. Tegelijk zijn er ook aspecten van dit onderzoek die we als bijzondere sterkte kunnen noemen.

- In de eerste plaats stippen we nogmaals aan dat dit onderzoek één van de bouwstenen is waarmee we een **kenniskloof trachten te dichten**. Elke stap die gezet wordt om de situatie van jonge mantelzorgers verder te belichten, is op dit moment waardevol. Er is immers nog niet veel empirisch onderzoek gedaan rond dit onderwerp in Vlaanderen.
- Het onderzoek dat wel al gebeurde is vaak eerder kleinschalig of kwalitatief. In verschillende hoofdstukken van dit rapport gaan we daarentegen aan de slag met een **grote dataset** die ons toelaat om het anekdotische te overstijgen en op zoek te gaan naar statistisch significante tendensen. Dat we daarbij kunnen werken met een steekproef die grotendeels **representatief is voor Vlaanderen** en die uniek is door het **longitudinale karakter** en de **veelheid aan informatie** (loopbanen, prestaties, psychosociale kenmerken) uit **verschillende bronnen** (leerlingen, ouders, leerkrachten), biedt een extra meerwaarde. De metingen zijn bovendien steeds betrouwbaar en vergelijkbaar over scholen, leerjaren en studierichtingen heen.
- Aansluitend hierbij wijzen we op het belang van controles op allerlei achtergrondvariabelen zoals biografische kenmerken, aanvangsprestaties en sociaaleconomische achtergrond. Dat we deze factoren in rekening brachten was mogelijk doordat we op deze rijke databank **geavanceerde statistische methoden** konden toepassen. De analyses en bijhorende toelichting mogen dan wel soms erg complex lijken,

ze laten uiteindelijk toe om meer **genuanceerde conclusies** te trekken. Bijvoorbeeld: als we een eenvoudige vergelijking hadden gemaakt tussen de wiskundeprestaties van jonge mantelzorgers en andere leerlingen in het vijfde leerjaar, zonder verderop de rol van andere relevante kenmerken te verkennen, had de conclusie ‘jonge mantelzorgers lopen een achterstand op doorheen het secundair onderwijs’ voor vele lezers voor de hand gelegen. We hopen dat onze aanpak en de bijhorende toelichting verduidelijkt dat de situatie niet zo eenvoudig samen te vatten is. Zo’n meer genuanceerde conclusie maakt het misschien lastiger om met de resultaten aan de slag te gaan, maar het is uiteraard veel beter dan wanneer we onze acties baseren op foutieve assumpties.

- Eerder onderzoek naar jonge mantelzorgers ging vaak door bij jongeren die zichzelf al identificeren als dusdanig. In dit onderzoek baseren we de categorisering als ‘jonge mantelzorger’ niet op de subjectieve perceptie van de leerling (‘ben jij mantelzorger voor een langdurig ziek of gehandicapt gezinslid?’) maar wel op de feitelijke thuissituatie (‘woont er thuis iemand die langdurig ziek of gehandicapt is?’). Deze **meer objectieve definitie** zorgt ervoor dat we ook aan leerlingen die zichzelf niet identificeren als mantelzorger een stem hebben gegeven in dit onderzoek.
- Dat verklaart meteen waarom de digitale vragenlijst, hoewel ze niet werd afgenomen bij een representatieve groep van leerlingen, toch een belangrijke bijdrage levert. We slaagden erin om ongeveer 300 leerlingen te bevragen die zichzelf dus mogelijk niet als jonge mantelzorger zien maar toch die rol opnemen. Dat die **300 leerlingen zich konden laten horen in een erg uitgebreide bevraging over hun situatie**, is een belangrijke stap in de richting van meer inzicht in de ervaringen en schoolloopbanen van jonge mantelzorgers. We stellen daarbij vast dat er bij verschillende deelgroepen van jonge mantelzorgers toch een grotere behoefte heerste om hun ervaringen te kunnen delen, niettegenstaande de eerder lage totaalrespons op de digitale vragenlijst. Voor die specifieke leerlingen kan het gevoel ‘gehoord te worden’ een wezenlijk verschil gemaakt hebben. Dat blijkt ook uit de opmerkingen die de leerlingen nalieten op het einde van de vragenlijst. De vragenlijst op zich en de doorverwijzing naar mogelijke bronnen van steun op het einde, kunnen de leerlingen zelf ook waardevolle inzichten hebben bijgebracht.

Met deze sterktes en beperkingen in het achterhoofd, komen we tot samenvattende conclusies bij dit onderzoek. Een eerste belangrijke vaststelling is dat **een opvallend groot deel van de jongeren zich in een mantelzorgsituatie bevindt** volgens de brede definitie. Het gaat om bijna 24% van de leerlingen. Wanneer we hun schoolse ervaringen willen beschrijven, kijken we naar twee grote dimensies: het cognitieve en het psychosociale.

We starten met een positieve vaststelling rond het **psychosociale aspect**. Voor veel jonge mantelzorgers blijkt de school een overwegend aangename en veilige omgeving te zijn. Daarmee willen we zeggen: de gemiddelde mantelzorger vertoont geen significant hoger of lager schoolwelbevinden dan de gemiddelde andere leerling, noch bij de start van het secundair onderwijs, noch in de evolutie die we vanaf dan zien. Er zijn indicaties dat er op dit vlak weinig verschillen zijn tussen scholen: eens we rekening houden met verschillende studiekeuzes, verschillen scholen niet significant in het aantal mantelzorgers dat ze aantrekken. Dat kan erop wijzen dat elke school een gelijkwaardige omkadering biedt. In de ogen van de klastitularis is de

jonge mantelzorger op veel vlakken niet anders dan zijn of haar medeleerlingen: er is niet meer of minder onderling conflict, de verwachtingen zijn niet hoger of lager, en de werkhouding en participatie wordt even gunstig gevonden. Klasgroepen waar de jonge mantelzorger deel van uitmaakt evolueren ook niet anders dan andere klasgroepen in hun prestaties en welbevinden. Van een ‘negatieve invloed’ van jonge mantelzorgers op de groep is er dus geen sprake. Klassen met jonge mantelzorgers zijn volgens de vakleerkrachten bovendien even samenhangend als andere klassen. Ook jonge mantelzorgers zelf vinden de klassfeer niet beter of slechter dan andere leerlingen. Er zijn dus indicaties **dat jonge mantelzorgers zich gemiddeld in dezelfde mate als hun medeleerlingen thuis voelen en inzetten op school**. De enige uitzondering op dit gunstige beeld is dat jonge mantelzorgers zich gemiddeld wat minder sociaal aanvaard voelen door hun medeleerlingen. Het gaat om een klein verschil, maar ook kleine verschillen kunnen doorwegen. Gemiddeld kleine verschillen sluiten bovendien niet uit dat een deel van de bevroagde leerlingen zich in grotere mate uitgesloten voelen door hun rol als mantelzorger. Dat is een aandachtspunt.

Richten we onze blik naar de prestaties van de mantelzorgers, dan lijkt de eindbalans ook eerder positief te zijn. Wanneer we hen vergelijken met leerlingen die op veel vlakken sterk op hen lijken maar die géén mantelzorger zijn, vinden we **geen verschil in hun cognitieve ontwikkeling** voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen. Dit geldt ook wanneer we enkel kijken naar de periode waarin er zeker een mantelzorgsituatie was. Ook op cognitief vlak lijkt de gemiddelde mantelzorger dus geen nadeel te ondervinden van zijn of haar zorgrol, althans tijdens het secundair onderwijs.

Moeten we nu besluiten dat jonge mantelzorgers een doelgroep vormen die gemiddeld eigenlijk weinig extra aandacht vraagt op school? Neen. Twee factoren zijn toch **meer zorgwekkend dan wat we zouden concluderen uit de bovenstaande positieve vaststellingen**: (1) dat jonge mantelzorgers zich vaak in een situatie bevinden waarin verschillende ongunstige factoren samenkomen en (2) dat er deelgroepen van jonge mantelzorgers zijn waarmee het duidelijk minder goed gaat op school.

- (1) Omdat we weten dat vooral cognitieve leerlinguitkomsten sterk samenhangen met achtergrondkenmerken en loopbaankeuzes, namen we deze aspecten ook mee in onze analyses. Hier deden we enkele vaststellingen die aandacht vragen. We zien dat het brede beeld dat we op deze manier schetsen voor de gemiddelde jonge mantelzorger wat minder gunstig is dan voor andere jongeren. **Jonge mantelzorgers vertonen vaker indicatoren van onderwijskansarmoede**: hun moeder is vaker laagopgeleid, het gemiddelde gezinsinkomen is lager en ze wonen vaker in een buurt waar veel leerlingen schoolse vertraging hebben. Ze zijn ook vaker niet Nederlandstalig van thuis uit, wat een extra barrière kan vormen om vlot hulp te vinden wanneer ze daar behoefte aan zouden hebben. Hun ouders zijn frequenter gescheiden en we zien dat veel jonge mantelzorgers niet samenleven met één maar met meerdere langdurig zieke of gehandicapte gezinsleden. Voor meerdere jonge mantelzorgers is er dus sprake van een **complexe problematiek waarbij verschillende minder gunstige omstandigheden samenkomen**.

Samenhangend met de lagere sociaaleconomische status, zien we dat jonge mantelzorgers **vaker voor het beroepsonderwijs kiezen**. Dat hangt vervolgens samen met de vaststelling dat ze met minder bagage aan de start van het secundair onderwijs verschijnen: hun

aanvangsprestaties voor wiskunde en begrijpend lezen zijn aanmerkelijk minder goed.

Een ander loopbaan kenmerk dat we hieraan kunnen relateren, is dat jonge mantelzorgers vaker een **schoolse achterstand** hebben, wat doorgaans wilt zeggen dat ze minstens één jaar hebben overgezet.

Om een zuivere schatting te kunnen maken van de invloed van ‘jonge mantelzorger-zijn’ op de ontwikkeling in het secundair onderwijs, hebben we de leerlingen vergeleken met gelijkaardige leerlingen. In die vergelijking gaat de leerwinst gelijk op, maar we hebben uit die vergelijking in verhouding dus wel meer ‘sterke’ leerlingen die geen mantelzorger zijn moeten weglaten om een goede match te bekomen (d.w.z.: om een vergelijking te kunnen maken van leerlingen die op zoveel mogelijk vlakken met vergelijkbare kenmerken aan het secundair onderwijs gestart zijn, maar enkel verschillen op de variabele ‘jonge mantelzorger zijn’). Doen mantelzorgers het op school dus even goed als de gemiddelde leerling? Neen. Ze **evolueren op een gelijkaardige manier als andere leerlingen die ook minder goede aanvangsprestaties hebben en die een even sterke mate van onderwijskansarmoede vertonen**. Een positieve noot is dus wel dat jonge mantelzorgers gemiddeld geen verdere achterstand oplopen doorheen het secundair onderwijs en, zoals eerder aangehaald, dat ze zich er doorgaans goed voelen. Voor de gemiddelde jonge mantelzorger lijkt het huidige schoolbeleid – gesteund door extra middelen voor risicoleerlingen – dus te volstaan om de kloof niet te laten verbreden en om nieuwe problemen, bijvoorbeeld op het vlak van schoolwelbevinden, te voorkomen. Idealiter slaagt ons onderwijs er echter ook in om een kloof die gerelateerd is aan een minder gunstige thuissituatie te verkleinen. Dat blijkt nu nog niet het geval te zijn.

Let wel: we kunnen onmogelijk zeggen welke aspecten van dit minder gunstige beeld ‘oorzaak’ zijn en welke ‘gevolg’. Dat moeten we hier nogmaals benadrukken. Conclusies zoals ‘ziekte maakt gezinnen arm en schoolgaande kinderen zijn daar het slachtoffer van’ zijn misschien wel plausibel en vertalen zich vlot in beleidsaanbevelingen, maar we beklemtonen dat dit rapport **geen uitspraken kan doen over zo’n oorzaak-gevolgrelaties**. Daarvoor is ander onderzoek aangewezen.

Ook kan het absoluut niet de bedoeling zijn dat deze bevindingen voor een stigma zorgen. Lang niet elke jonge mantelzorger komt uit een gezin waarin sprake is van bijvoorbeeld een lager inkomen, een scheiding, of een andere thuistaal dan het Nederlands. Mantelzorgsituaties zijn zeker ook niet beperkt tot het BSO. We kunnen niet genoeg benadrukken dat dit rapport gemiddelde tendensen weergeeft op deze vlakken. We mogen **onze blik dus nooit vernauwen tot deelgroepen van leerlingen die net iets sterker vertegenwoordigd zijn** in de totale groep van jonge mantelzorgers. Een sterk presterende, gegoede leerling kan uiteraard evenzeer nadeel ondervinden van een zorgtaak voor een ziek of gehandicapt gezinslid.

- (2) We baseren de bovenstaande conclusies op de brede definitie van ‘jonge mantelzorger zijn’ en vinden gemiddeld geen erg problematische psychosociale kenmerken en leercurves doorheen het secundair onderwijs. Er zijn echter ook **deelgroepen van leerlingen waarvoor we een minder rooskleurig beeld vinden**.

Wie de zorgbehoevende is (een ouder, broer of zus, ...) en welke aandoening deze persoon heeft, lijkt hierbij gemiddeld weinig verschil te maken. Vooral **het aantal zorgbehoevendenden thuis en de taakbelasting thuis blijken relevant te zijn**. Beide factoren correleren negatief met prestaties: leerlingen die niet één maar meerdere zieke familieleden hebben, hebben een grotere achterstand voor wiskunde en begrijpend lezen (die verder niet vergroot of verkleint doorheen het secundair onderwijs). Hetzelfde geldt voor leerlingen die thuis meer dan vier uur per week meedraaien in het huishouden. Beiden groepen zitten nog vaker dan andere jonge mantelzorgers in het BSO. Voor de eerste groep – met meerdere gezinsleden met een zorgnood – schetst de klastitularis ook een negatiever beeld. Deze leerlingen komen vaker in conflict met hun titularis, hun werkhouding zou minder goed zijn en ze hebben volgens hun titularis meer hulp en leiding nodig tijdens de les. Voor deze leerlingen kunnen de achterstanden die ze oplopen doorwegen in hun toekomstkansen en in bijvoorbeeld hun zelfconcept.

We vinden ook heterogeniteit op andere punten. Sommige factoren zijn beschermend voor het welbevinden van leerlingen, zoals toegang tot formele ondersteuning. De eigen aanpak van de leerling is ook relevant. Zo draagt praten bij tot een gunstigere evolutie in het schoolwelbevinden, vooral in de hogere leerjaren. Afleiding zoeken lijkt samen te hangen met meer leerwinst voor wiskunde.

Een belangrijke vaststelling hierbij is dat **leerlingen zelf goed kunnen inschatten of hun mantelzorgsituatie ertoe bijdraagt dat ze minder bijleren**. Jongeren die naar eigen zeggen nadeel ondervinden van hun rol als mantelzorger, boeken inderdaad minder leerwinst voor wiskunde. Jongeren die veel informele steun krijgen – wat ook een indicator kan zijn van een meer belastende invulling van hun rol als mantelzorger en van eigen initiatief om gebruik te maken van steunpilaren – boeken minder leerwinst voor wiskunde en begrijpend lezen.

Tot slot komen we tot enkele concrete aanbevelingen. Dit rapport wijst opnieuw op het belang van **aandacht voor de thuissituatie van leerlingen** in het algemeen. Leerlingen die om één of andere reden risico lopen, vaak gerelateerd aan de sociaaleconomische thuissituatie, doen het nog steeds minder goed in het Vlaams secundair onderwijs. Er ontstaat al vroeg in de onderwijsloopbaan een kloof en de leerlingen krijgen deze niet meer ingelopen doorheen het secundair onderwijs.

Dit rapport wijst erop dat opvallend veel leerlingen samenwonen met iemand met een zorgbehoefte en dat dit vaker samengaat met ongunstige factoren zoals een lager gezinsinkomen en een achterstand bij de start van het secundair onderwijs, waarbij deze leerlingen sneller in het beroepsonderwijs terechtkomen en zittenblijven. **Jonge mantelzorger zijn vormt dus vaak één van de ‘extra’ gewichten** die deze leerlingen moeten torsen. Dit extra gewicht heeft op zich niet voor elke jonge mantelzorger een negatieve impact op het schoolwelbevinden en de leerwinst, maar we weten dat het voor een niet te onderschatten deel van deze leerlingen wél samenhangt met allerlei minder gunstige uitkomsten. Vooral een grote taakbelasting thuis en meer dan één zorgbehoevende thuis zijn daarbij verzwarende factoren.

We pleiten daarom voor **een groter bewustzijn over het bestaan van deze vaak nog onzichtbare groep** mantelzorgers en voor de risico's die zij, vooral onder bepaalde omstandigheden, lopen.

Daarmee willen we niet zeggen dat scholen een uitgebreid beleid zouden moeten opstellen specifiek rond jonge mantelzorgers. Er zijn zeer veel kenmerken van leerlingen en hun gezin die om extra zorg vragen; voor elk van deze ‘losse’ kenmerken een strategie bepalen zou niet alleen een enorme werklast opleveren, maar het zou in de praktijk ook moeilijk zijn om één benadering op papier te zetten. Immers, elke situatie is anders omdat elke leerling meer is dan ‘jonge mantelzorger’ alleen. Ook willen we niet impliceren dat scholen altijd koste wat kost moeten achterhalen wat er exact bij elke leerling thuis gaande is. Leerlingen hebben een basisrecht op privacy. Verschijnen leerlingen echter met een vol hoofd en weinig tijd aan de start, of zien scholen een plotse dip in gedrag of prestaties – recente tools zoals *Smartschool Analytics* kunnen helpen om zo’n aanvoelen te concretiseren of om de alarmbel te luiden – dan moeten ze zich ervan bewust blijven dat dit niet steeds samenhangt met ‘de leeftijd’ maar dat er meer aan de hand kan zijn. Een mantelzorgrol is één van de gewichten die in de rugzak van de leerling kan zitten en waarvoor scholen minimaal aandachtig moeten zijn.

We merken hierbij duidelijk dat specifieke deelgroepen van jonge mantelzorgers vaker echt **gehoord willen worden**, bijvoorbeeld zij die samenwonen met iemand met een psychische ziekte en zij die zich vaker futloos voelen. Aangezien de school zo’n centrale rol speelt in hun leven, is de schoolse context vaak ook de meest laagdrempelige plaats om een luisterend oor te vinden. Daar tegenover staat dat we uit de lage respons op onze vragenlijst voor jonge mantelzorgers kunnen afleiden dat er ook een zeer **grote groep mantelzorgers is die de ervaringen als mantelzorgers niet wenst te delen**. Voor sommige leerlingen zullen er praktische hindernissen geweest zijn in deze specifieke context (bijvoorbeeld: minder toegang tot het internet, meer moeite met het Nederlands, tijdgebrek), maar er bestaat geen twijfel dat veel leerlingen hier ook een bewuste keuze in hebben gemaakt. We weten namelijk uit de literatuur dat er verschillende redenen zijn waarom jonge mantelzorgers liever niet naar buiten kunnen treden met hun ervaringen. Niet weten wie zich in een moeilijke thuissituatie bevindt, is zo voor elke leerkracht en elke school een reële hindernis (die evenwel te respecteren is) bij het bieden van de best mogelijke omkadering. Bovendien is ‘mantelzorger zijn’ niet altijd een permanente situatie. Leerlingen kunnen erg plots geconfronteerd worden met de ziekte van een gezinslid.

Daarom is ons advies vooral om **ruimte** te laten. Enerzijds gaat het om fysieke ruimte, waarbij de school een veilige plaats is waar de leerlingen tot rust kunnen komen en waar er voldoende plaats is om tijdens en na school te concentreren op schoolwerk. Anderzijds moet er uiteraard ook ruimte zijn voor steun. Zowel voor leerlingen waarvan de mantelzorgrol bekend is als voor andere leerlingen (en hun ouders) moeten er **toegankelijke aanspreekpunten** zijn. Scholen kunnen duidelijk identificeren bij wie jongeren terecht kunnen, maar ook de mogelijkheid om andere personeelsleden in vertrouwen te nemen mag duidelijk gemaakt worden. Hierbij is extra aandacht nodig voor laagdrempeligheid voor anderstalige ouders. Scholen kunnen daarbij proactief **de boodschap verspreiden dat jonge mantelzorgers zeker niet alleen zijn**. Denk daarbij niet noodzakelijk aan expliciete postercampagnes, maar bijvoorbeeld ook aan de zichtbaarheid van mantelzorgers in lesmateriaal. Dat kan alleen maar bijdragen tot meer openheid, en uiteindelijk tot een beter vangnet voor die mantelzorgers die in het bijzonder risico lopen of een nood voelen aan begeleiding of een luisterend oor.

Aanvullend op de rol voor scholen en CLB's zien we hier uiteraard ook een **grote rol voor omkaderende initiatieven** zoals Awel, Tejo en het JAC of meer specifieke organisaties voor (jonge) mantelzorgers. We mogen scholen nooit alleen laten staan in hun ondersteunende rol voor leerlingen. Het onderwijspersoneel is al dermate belast met uiteenlopende verantwoordelijkheden, dat zij ook goed moeten weten naar waar ze leerlingen kunnen doorverwijzen wanneer een bepaalde problematiek meer omkadering vraagt dan wat zij kunnen bieden. De kerntaak van scholen blijft hoe dan ook om ervoor te zorgen dat leerlingen optimaal kennis en attitudes verwerven in een voor hen aangename omgeving. We moeten wie in de onderwijspraktijk staat dus niet alleen wijzen op het bestaan van jonge mantelzorgers en de risico's die zij lopen, maar we moeten er meteen bij zeggen welke ondersteuningsinitiatieven er bestaan. Hoewel de focus van dit onderzoek op het onderwijs lag, willen we dus nadrukkelijk concluderen dat er ook – en misschien zelfs nog meer – buiten de scholen laagdrempelige ondersteuningsinitiatieven nodig zijn, steun verdienen en naambekendheid vragen. Zij kunnen voor continuïteit zorgen in de ondersteuning van jonge mantelzorgers wanneer ze overstappen naar het hoger onderwijs of de arbeidsmarkt en mogelijk geconfronteerd worden met nieuwe uitdagingen.

Inhoud

Samenvatting	2
1 Inleiding	23
1.1 Introductie	23
1.1.1 Functie van dit rapport	23
1.1.2 Aanleiding voor het onderzoek rond jonge mantelzorgers	23
1.1.3 Betrokkenen bij het onderzoek	23
1.2 Wat is een 'jonge mantelzorger'?	24
1.3 Wat is het LiSO-project?	25
1.4 Drie deelonderzoeken die inhaken op het LiSO-project	26
1.5 Structuur van dit rapport	27
2 Ontwikkeling en afname van de vragenlijsten	29
2.1 LiSO-leerlingvragenlijst 2018	29
2.1.1 Ontwikkeling leerlingvragenlijst 2018	29
2.1.2 Afname leerlingvragenlijst 2018	32
2.1.3 Verwerking leerlingvragenlijst 2018	33
2.2 Digitale vragenlijst voor jonge mantelzorgers 2019	33
2.2.1 Ontwikkeling van de vragenlijst voor jonge mantelzorgers	33
2.2.2 Afname vragenlijst voor jonge mantelzorgers	43
3 Steekproef	45
3.1 Algemene kenmerken van de LiSO-steekproef	45
3.1.1 Geclusterde steekproef	45
3.1.2 Regionale steekproef	46
3.2 Representativiteit van de LiSO-steekproef	47
3.2.1 Steekproefgrootte en representativiteit naar net en onderwijsvorm bij aanvang in 2013	47
3.2.2 Representativiteit van de volledige LiSO-steekproef naar sociaaleconomische status	47
3.3 Steekproef en respons op de vragenlijst van 2018	49
3.3.1 Beoogde LiSO-steekproef in het schooljaar 2017-2018	49
3.3.2 Gerealiseerde LiSO-steekproef in het schooljaar 2017-2018	50
3.3.3 Gerealiseerde respons op de leerlingvragenlijst van 2018	52
3.4 Steekproef en respons op de digitale vragenlijst van 2019	53
3.4.1 Gerealiseerde respons	54
3.4.2 Kenmerken van de deelnemers aan de online vragenlijst	57
3.4.3 Beschrijving van de vertekening door non-respons	61
3.4.4 Lessen uit het verloop van de gegevensverzameling	64
3.5 Besluit	70
4 Beschrijvende resultaten leerlingvragenlijst 2018	72
4.1 Een zorgbehoevende persoon in de thuisomgeving	72
4.2 Intensiteit van het takenpakket thuis	74
4.3 Verschillende groepen jonge mantelzorgers in dit onderzoek	77
5 Sociaaleconomische achtergrond, gezinssituatie en schoolloopbaan van de jonge mantelzorger	79
5.1 Wat is 'sociaaleconomische status'?	79
5.2 Wat begrijpen we onder de 'schoolloopbaan'?	80
5.3 De sociaaleconomische status van jonge mantelzorgers	81
5.4 De gezinssituatie van jonge mantelzorgers	88
5.5 Welke studiekeuze maken jonge mantelzorgers?	89
5.6 Veranderen jonge mantelzorgers vaker van onderwijsvorm?	93
5.7 Hebben jonge mantelzorgers vaker schoolse vertraging?	95
5.8 In welke klassen zitten jonge mantelzorgers?	97

5.9	In welke scholen zitten jonge mantelzorgers?	101
5.10	Verder onderzoek van verschillen tussen klassen en scholen	105
5.10.1	Ruwe verschillen in aantal jonge mantelzorgers op klasniveau	106
5.10.2	Ruwe verschillen in aantal jonge mantelzorgers op schoolniveau	108
5.10.3	Nettoverschillen in aantal jonge mantelzorgers op klasniveau	109
5.10.4	Nettoverschillen in aantal jonge mantelzorgers op schoolniveau	112
5.11	Besluit	114
6	Schoolse prestaties en schoolwelbevinden	116
6.1	Wat zijn 'schoolse prestaties' en 'leerwinst'?	116
6.2	Wat is 'schoolwelbevinden'?	117
6.3	De schoolse prestaties van jonge mantelzorgers	118
6.3.1	De schoolse prestaties van de groep jonge mantelzorgers als geheel	118
6.3.2	De schoolse prestaties van deelgroepen van jonge mantelzorgers	121
6.4	Het schoolwelbevinden van jonge mantelzorgers	127
6.4.1	Het schoolwelbevinden van de groep jonge mantelzorgers als geheel	127
6.4.2	Het schoolwelbevinden van deelgroepen jonge mantelzorgers	129
6.5	Leerwinst en evolutie in schoolwelbevinden	134
6.5.1	Leerwinst en evolutie bij de groep jonge mantelzorgers als geheel	134
6.5.2	Leerwinst en evolutie bij deelgroepen van jonge mantelzorgers	136
6.6	Gemiddelde prestaties en schoolwelbevinden in de klassen van jonge mantelzorgers	140
6.7	Gemiddelde prestaties en schoolwelbevinden in scholen van jonge mantelzorgers	142
6.8	Besluit	144
7	Verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang geslacht en onderwijsvorm	145
7.1.1	De schoolse prestaties van jonge mantelzorgers volgens hun geslacht	145
7.1.2	Schoolwelbevinden van jonge mantelzorgers volgens geslacht	148
7.1.3	De schoolse prestaties van jonge mantelzorgers volgens onderwijsvorm	150
7.1.4	Schoolwelbevinden van jonge mantelzorgers volgens onderwijsvorm	154
7.2	Besluit	157
8	Samenhangende lesgroep en sociale aanvaarding volgens leerlingen	159
8.1	Hoe meten we 'sociale aanvaarding'?	159
8.2	Hoe meten we de samenhang van de lesgroep?	160
8.3	De mate waarin jonge mantelzorgers zich sociaal aanvaard voelen	161
8.3.1	De sociale aanvaarding van de groep jonge mantelzorgers als geheel	161
8.3.2	De sociale aanvaarding van deelgroepen van jonge mantelzorgers	162
8.4	De mate waarin jonge mantelzorgers hun lesgroep als samenhangend ervaren	165
8.4.1	De mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren door de groep jonge mantelzorgers als geheel	165
8.4.2	De mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren door verschillende groepen jonge mantelzorgers	167
8.5	Besluit	170
9	Klastitularissen over jonge mantelzorgers	171
9.1	De klastitularis	171
9.2	Hoe meten we de leerkracht-leerling relatie, werkhouding, participatie en verwachtingen?	172
9.2.1	Verwachtingen ten opzichte van de leerling	172
9.2.2	Coöperatieve en onafhankelijke participatie	173
9.2.3	Werkhouding	173
9.2.4	Leerling-leerkracht relatie: nabijheid en conflict	174
9.3	Verwachtingen ten opzichte van jonge mantelzorger	175
9.3.1	Verwachtingen van de groep jonge mantelzorgers als geheel	175
9.3.2	Verwachtingen van verschillende groepen jonge mantelzorgers	176
9.4	Participatie van jonge mantelzorgers	179

9.4.1	Participatie van de groep jonge mantelzorgers als geheel	179
9.4.2	Participatie van verschillende groepen jonge mantelzorgers	181
9.5	Werkhouding van jonge mantelzorgers	186
9.5.1	Werkhouding van groep jonge mantelzorgers als geheel	186
9.5.2	Werkhouding van verschillende groepen jonge mantelzorgers	187
9.6	Leerkracht-leerling relatie: nabijheid en conflict	190
9.6.1	Nabijheid en conflict van de groep jonge mantelzorgers als geheel	190
9.6.2	Nabijheid en conflict van verschillende groepen jonge mantelzorgers	192
9.7	Besluit	197
10	Vakleerkrachten over jonge mantelzorgers	198
10.1	De vakleerkracht	198
10.2	De rapportering door de vakleerkracht: samenhang lesgroep	198
10.3	Een samenhangende lesgroep	199
10.4	Besluit	204
11	Leerwinst en evolutie in schoolwelbevinden gedurende 5 jaar secundair onderwijs	205
11.1	Achtergrond	205
11.2	Steekproef	206
11.3	Onafhankelijke variabelen	206
11.4	Controlevariabelen	207
11.4.1	Schoolse aanvangsprestaties voor wiskunde, begrijpend lezen en Frans	208
11.4.2	Geslacht en leeftijd	208
11.4.3	Sociale achtergrond	208
11.4.4	Academisch zelfconcept	209
11.4.5	Motivatie	209
11.4.6	Betrokkenheid	209
11.4.7	Mindset of opvattingen over intelligentie	210
11.4.8	Schoolwelzijn	210
11.4.9	Interesses	210
11.5	Uitkomstanalyses met latente groeicurvemodellen	210
11.6	Matching	213
11.7	Multiple imputatie van ontbrekende gegevens	214
11.8	Ruwe verschillen tussen groepen leerlingen	215
11.8.1	Jonge mantelzorgers vs. andere leerlingen	215
11.8.2	Jonge mantelzorgers naargelang de taakbelasting in het huishouden	220
11.8.3	Jonge mantelzorgers naargelang het type aandoening van de zorgbehoevende	224
11.9	Verschillen na matching tussen groepen leerlingen	229
11.9.1	Jonge mantelzorgers vs. andere leerlingen	229
11.9.2	Jonge mantelzorgers naargelang de taakbelasting in het huishouden	232
11.9.3	Jonge mantelzorgers naargelang het type aandoening van de zorgbehoevende	235
11.10	Besluit	239
12	Leerwinst en evolutie van jonge mantelzorgers volgens persoonlijke kenmerken	241
12.1	Hoe meten we persoonlijke kenmerken?	241
12.2	Copingstijlen	243
12.3	Veerkracht	249
12.4	Gepercipieerde negatieve gevolgen	251
12.5	Besluit	253
13	Leerwinst en evolutie van jonge mantelzorgers volgens omgevingskenmerken	254
13.1	Hoe meten we omgevingskenmerken?	254
13.2	Relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon	256
13.3	Formele ondersteuning	259
13.4	Gebruik van ondersteuningsmogelijkheden	261
13.5	Mate van zelfredzaamheid van de zorgbehoevende	263

13.6	Is één van de ouders ziek of gehandicapt?	265
13.7	Besluit	267
14	Algemeen besluit	268
15	Woord van dank	268
16	Referenties	269
17	Bijlagen	275

1 Inleiding

1.1 Introductie

1.1.1 *Functie van dit rapport*

Dit rapport bespreekt de resultaten van onderzoek rond mantelzorgers in het secundair onderwijs dat inhaakte op het onderzoeksproject ‘Loopbanen in het secundair onderwijs’ (het LiSO-project). Het is een zeer uitgebreide, eerder technische rapportering die een detailoverzicht biedt van de werkzaamheden, analyses en resultaten. Het rapporteert dus onder meer over complexe statistische analyses, veelal in vaktaal. Het rapport beschrijft daarbij elk resultaat van elke uitgevoerde analyse, ook wanneer de resultaten niet statistisch significant zijn. Dat doen we met het oog op volledige transparantie.

We stellen dit rapport vrij beschikbaar maar we benadrukken dat het niet geschreven is met het oog op een breed publiek. De inhoud van dit rapport kan in een volgende fase verwerkt worden in een meer kernachtig rapport dat de centrale resultaten voorstelt aan ieder die geïnteresseerd is, bijvoorbeeld vanuit een beroepsmatige interesse in onderwijs en/of welzijn of vanuit een eigen rol van mantelzorger.

1.1.2 *Aanleiding voor het onderzoek rond jonge mantelzorgers*

Een groot aantal jongeren groeit op met een gezinslid dat langdurig ziek is of een beperking heeft. Het kan gaan om een chronische ziekte of fysieke handicap, een psychische ziekte, een verslavingsproblematiek of een mentale handicap.

Deze jonge mantelzorgers ervaren mogelijk een zekere psychische of fysieke belasting die een invloed kan hebben op allerlei domeinen, zoals hun schoolloopbaan, welbevinden of sociaal leven. Jonge mantelzorgers blijven vaak onder de radar. Daarom is er nog onvoldoende kennis over hun ervaringen, onder meer op school, en over hun eventuele ondersteuningsnoden. Het voorliggende rapport moet gekaderd worden in een reeks onderzoeksinitiatieven die deze blinde vlek trachten in te vullen (zie Vandezande et al., 2019, voor een verdere kadering).

1.1.3 *Betrokkenen bij het onderzoek*

Het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin nam het initiatief om een onderzoek op te starten rond jonge mantelzorgers. Het onderzoek werd daar aangestuurd en deels uitgevoerd door Joost Bronselaer, Véronique Vandezande en Barbara Demeyer met ondersteuning van Natalie Stragier.

Een deel van het onderzoek rond jonge mantelzorgers werd ingehaakt op het LiSO-project, dat al sinds 2013 een grootschalige longitudinale dataverzameling uitvoerde in secundaire scholen. Zo

kon een maximale hoeveelheid aan nuttige informatie vergaard worden met een minimale inspanning door leerlingen en scholen. Aan de LiSO-onderzoekers werd daarom gevraagd om mee te werken aan dataverzameling, analyses en rapportering. Het LiSO-team bestond ten tijde van de werkzaamheden voor dit project (2018-2020) uit dr. Katrijn Denies (coördinator), Catharina Custers, dr. Jonas Dockx, Ilka Fidlers, dr. Charlotte Struyve, dr. Wouter Talloen, Kelly Tielemans, Naomi Van den Branden, dr. Katrien Van Grieken en Georges Van Landeghem. Prof. dr. Bieke De Fraine trad op als promotor.

Het LiSO-project is een onderzoekslijn van het Steunpunt Onderwijsonderzoek (SONO) van het Departement Onderwijs en Vorming. Het Departement Onderwijs en Vorming was bijgevolg ook nauw betrokken bij het voorliggende onderzoek.

1.2 Wat is een ‘jonge mantelzorger’?

In het Vlaams mantelzorgplan 2016-2020 wordt een mantelzorger omschreven als “de natuurlijke persoon die vanuit een sociale en emotionele band een of meer personen met verminderd zelfzorgvermogen, niet beroepshalve maar meer dan occasioneel, helpt en ondersteunt in het dagelijkse leven”. Mantelzorg wordt in dit plan echter niet enkel beschouwd als de ondersteuning die één persoon geeft. Vaak zijn er meerdere mantelzorgers die samen als mantelzorgnetwerk instaan voor informele zorg aan en ondersteuning van een zorgbehoevende.

In 2014 werd een wet voorgesteld die toelaat om mantelzorgers wettelijk te erkennen. In de praktijk is het echter lang – tot in de periode waarin dit onderzoek plaatsvond – niet mogelijk geweest om de erkenning formeel aan te vragen. Het proces om tot federale erkenning te komen zou in de loop van 2020 uitgewerkt moeten worden. De wet betreffende de erkenning van de mantelzorger die een persoon met een grote zorgbehoefte bijstaat (BS 6 juni 2014) beschrijft de mantelzorger alvast als “de persoon die doorlopende of regelmatige hulp en bijstand verleent aan een erkende zwaar zorgbehoevende persoon”. Om wettelijk erkend te worden als mantelzorger noemt de wet ook verschillende bijkomende voorwaarden. Zo moet de mantelzorger een vertrouwensrelatie hebben met de geholpen persoon en moet de hulp kosteloos plaatsvinden. Gemeenten kunnen daarnaast een mantelzorgpremie toe te kennen. Lokale besturen zijn echter vrij in welk bedrag wordt gegeven en aan welke voorwaarden voldaan moet zijn.

Jonge mantelzorgers vormen een aparte groep die niet wettelijk erkend is en waarvoor een afgeijnde beschrijving moeilijk te geven is. Er is namelijk een grote diversiteit aan zowel contexten waarin jongeren opgroeien in de nabijheid van een zorgbehoevend familielid als aan zorgtaken die de jongeren opnemen. In het Vlaamse mantelzorgplan ligt de nadruk op alle jongeren die opgroeien in een gezin met zorg. Voor deze jongeren is er de specifieke bekommernis of hun ontplooiingskansen voldoende gegarandeerd blijven. Formeel worden jonge mantelzorgers gedefinieerd als “kinderen en jongeren tot 24 jaar die opgroeien met een zieke ouder, broer, zus of een ander gezinslid die bijzondere zorgen nodig heeft. Het kan gaan om chronische ziekte of fysieke handicap, een psychische ziekte, verslavingsproblematiek of mentale handicap”.

Vaak verschillend van andere mantelzorgers is dat jonge mantelzorgers een andere relatie hebben met de zorgvrager, die in casu vaak een ‘mama’, ‘papa’, ‘zus’, ‘broer’ of ander familielid is. Een jongere zal de zorg die hij of zij geeft ook zeker niet altijd ‘erkennen’ als mantelzorg maar als iets dat bij het dagelijkse gezinsleven hoort. Mogelijk speelt ook het idee dat het een taboe is om over bepaalde zorgproblemen te praten en/of willen jongeren hun privacy beschermen. Jonge mantelzorgers blijven dus vaak onzichtbaar in de maatschappij.

De bedoeling van het onderzoek naar jonge mantelzorgers in het kader van het LiSO-project is om bij te dragen aan het wegnemen van die onzichtbaarheid.

1.3 Wat is het LiSO-project?

Het LiSO-project wil de wijze waarop leerlingen het secundair onderwijs doorlopen in kaart brengen en verklaren. Hierbij is het uitgangspunt dat niet alleen factoren op het niveau van de individuele leerling (leerlingkenmerken) en zijn thuisomgeving van belang zijn, maar ook factoren op school-, klas- en leerkrachtniveau gewicht uitoefenen. Het LiSO-project wil hierover een bron van informatie zijn voor scholen en beleidsmakers. Specifiek moet het inzicht bieden in school-, klas- en leerkrachtkenmerken die effectief zijn voor prestaties (van onder meer Nederlands, wiskunde en Frans) en in non-cognitieve uitkomsten van leerlingen (zoals schoolwelbevinden, betrokkenheid en interesse).

De focus ligt vooral op factoren die door de school of het beleid kunnen worden beïnvloed om zo de individuele leerprestaties te maximaliseren en te komen tot meer gelijke onderwijskansen voor iedere leerling. Het LiSO-project wil op deze manier bijdragen tot beslissingen die de onderwijseffectiviteit in Vlaanderen zullen doen toenemen. Om deze doelstelling te bereiken wordt vanaf de start van het schooljaar 2013-2014 een cohorte van ongeveer 6.500 leerlingen gevolgd tijdens hun gehele secundaire schoolloopbaan. Deze leerlingen bevonden zich in september 2013 in het eerste leerjaar van de eerste graad van het secundair onderwijs. Wanneer leerlingen van de LiSO-cohorte bleven zitten, werden ook van deze leerlingen nog steeds toetsen en vragenlijsten afgenomen. De cohorte werd bovendien doorheen de jaren uitgebreid met leerlingen die door een schoolverandering of door zittenblijven terechtkwamen in het deelnemende studiejaar in een deelnemende school. Uiteindelijk namen meer dan 10 000 leerlingen in 60 scholen deel aan het onderzoek.

Tijdens het verloop van het project werden op verschillende momenten toetsen en vragenlijsten afgenomen bij de leerlingen. De toetsen zijn belangrijk omdat ze de mogelijkheid bieden om de prestaties en leerwinst van leerlingen te beschrijven; vragenlijsten omdat ze de het sociaal-emotioneel functioneren van leerlingen kunnen beschrijven, evenals de evolutie in het sociaal-emotioneel functioneren. Daarnaast werden vragenlijsten afgenomen van klastitularissen, vakleerkrachten, directies en de ouders van de leerlingen. Ook werden er administratieve data verzameld die de loopbanen en sociaaleconomische achtergrond van leerlingen beschrijven. Zo kan onderzocht worden welke context-, input- en procesfactoren een invloed hebben op de schoolloopbanen van leerlingen en op de evoluties die ze doormaken.

In de loop van het LiSO-project waren er zeven meetmomenten. De eerste meting vond plaats aan de start van het secundair onderwijs voor de onderzochte cohorte leerlingen, in september 2013. Daarna was er steeds een meting tijdens de maand mei van ieder schooljaar (mei 2014, mei 2015, mei 2016, mei 2017, mei 2018 en mei 2019). De meting in mei 2019 vond voor normaal gevorderde leerlingen dus plaats op het einde van het zesde leerjaar secundair onderwijs.

1.4 Drie deelonderzoeken die inhaken op het LiSO-project

Om de kwestie van mantelzorg door jongeren verder te belichten, was er in Vlaanderen nood aan een grootschalige dataverzameling. Eén van de pistes die hiervoor gevolgd werd, was het inhaken van het onderzoek naar jonge mantelzorgers op het toen al jaren lopende LiSO-project. Hoewel het LiSO-project gericht is op onderwijsonderzoek, is er in dit project ook aandacht voor specifieke groepen van leerlingen binnen het secundair onderwijs. Er was dus een opportuniteit om in het LiSO-project ook onderzoek te doen naar jonge mantelzorgers, waardoor een volledig nieuw onderzoeksproject met een eigen dataverzameling overbodig werd. Daarom werd er besloten dat de LiSO-onderzoekers – in drie fases – de volgende gegevens in verband met jonge mantelzorgers zouden verzamelen:

1. Het LiSO-project nam extra vragen op in de leerlingvragenlijst die ze in het derde trimester van het schooljaar 2017-2018 voorlegden aan alle LiSO-leerlingen. De normaal gevorderde leerlingen zaten toen in het vijfde jaar secundair onderwijs. Er werd gevraagd of de leerlingen samenwonen met iemand met een langdurige ziekte of handicap, en hoeveel uur per week de leerlingen thuis wijden aan zorgtaken en verantwoordelijkheden in het huishouden.
2. De LiSO-medewerkers nodigden alle LiSO-leerlingen die op basis van dataverzameling '1' bleken te verblijven bij een langdurig ziek gezinslid uit voor een online bevraging. Deze online bevraging werd technisch uitgewerkt en opgevolgd door de LiSO-onderzoekers. De inhoud voor deze bevraging werd aangeleverd door de onderzoekers van het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. De bevroagde concepten vallen onder vier brede categorieën: (1) hoe de leerling zich op dit moment voelt en in het leven staat, (2) kenmerken van het gezin en de persoon met een ziekte of handicap, (3) de taken in het huishouden, en (4) de hulplijnen waarover de leerling al dan niet beschikt. Deze dataverzameling startte in januari 2019 en liep tot eind juni 2019.
3. De LiSO-onderzoekers nodigden vanaf mei 2019 15 jonge mantelzorgers, 7 ouders en 12 leden van het schoolpersoneel uit voor deelname aan een interview. De eigenlijke gesprekken, de verdere opvolging en de rapportering zijn in handen van de onderzoekers van het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

De gegevens die in de eerste en tweede stap verzameld werden, vormen de basis voor dit rapport. De gegevens uit de tweede stap worden descriptief besproken in een apart rapport. Ook de resultaten van de derde stap worden integraal in een apart rapport besproken.

1.5 Structuur van dit rapport

Dit rapport vormt een neerslag van de werkzaamheden en analyses die het LiSO-team uitvoerde in het kader van dataverzameling '1' en '2' zoals hierboven gedefinieerd: de leerlingvragenlijst uit 2018 voor alle LiSO-leerlingen en de digitale vragenlijst uit 2019 voor jonge mantelzorgers.

In Hoofdstuk 2 beschrijven we de instrumenten en procedures die we gebruikten voor het onderzoek rond jonge mantelzorgers. We geven weer hoe we de algemene leerlingvragenlijst van 2018 (centraal in stap 1) en de digitale vragenlijst van 2019 (centraal in stap 2) vormgaven en organiseerden.

Hoofdstuk 3 beschrijft de steekproef en respons voor zowel de algemene leerlingvragenlijst als de digitale vragenlijst. We gaan daarbij ook na in welke mate de steekproef representatief is (of zou kunnen zijn) voor de volledige groep van jongeren in de derde graad secundair onderwijs in Vlaanderen. Ook onthult het verloop van de online dataverzameling – met andere woorden: de evolutie van de respons gedurende de looptijd van de digitale bevraging – al enkele zaken over groepen van jonge mantelzorgers die meer of minder bereid lijken om hun verhaal te delen.

In Hoofdstuk 4 bespreken we enkele beschrijvende analyses op de vragen omtrent jonge mantelzorgers die werden opgenomen in de leerlingvragenlijst in 2018. We gaan na hoeveel jongeren samenwonen met een zorgbehoevende persoon, wie deze persoon is en in welke mate de jongeren thuis taken opnemen zoals helpen in het huishouden of zorgen voor een huisgenoot. Daarbij maken we ook een onderscheid tussen verschillende groepen van jongeren. Merk op dat de descriptieve resultaten van de digitale vragenlijst van 2019 besproken worden in een ander rapport dat opgesteld werd door de onderzoekers die rechtstreeks verbonden zijn aan het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Ze maken dus geen deel uit van het voorliggende rapport.

Hoofdstuk 5 handelt over verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere jongeren wat betreft hun achtergrond- en gezinskenmerken en kenmerken van hun schoolloopbaan, zoals schoolkeuze, studiekeuze en schoolse vertraging. We maken daarbij een verder onderscheid tussen jonge mantelzorgers op basis van de intensiviteit van het takenpakket thuis (meer of minder dan vier uur per week) en op basis van het aantal zorgbehoevende huisgenoten (één of meer). Aan de hand van multilevelanalyses (d.w.z., statistische analyses die rekening houden met de clustering van leerlingen binnen klassen en scholen) trachten we de gevonden verschillen ook verder te verklaren.

Hoofdstuk 6 rapporteert over verschillen in enkele uitkomsten van het schoollopen: de schoolse prestaties, leerwinst en het schoolwelzijn. Ook hier maken we een onderscheid tussen verschillende groepen van leerlingen en jonge mantelzorgers en trachten we de gevonden verschillen te verklaren.

In hoofdstuk 7 gaan we na of de gevonden verschillen variëren naargelang het geslacht van de leerlingen en hun onderwijsvorm.

In Hoofdstuk 8 bespreken we de rapportering van de leerlingen over hun klasgroep. We beantwoorden de vraag of leerlingen die mantelzorger zijn zich meer of minder sociaal aanvaard voelen in hun klas en of zij hun lesgroep als meer of minder samenhangend zien.

In Hoofdstuk 9 bespreken we verschillen tussen kinderen die al dan niet jonge mantelzorger zijn in wat hun klastitularissen ons over hen vertelden. We kijken daarbij naar verwachtingen ten opzichte van de leerling, de relatie met de leerling (meer bepaald de aanwezigheid van nabijheid of conflict) en de participatie en werkhouding van de leerling.

In Hoofdstuk 10 komen de vakleerkrachten Nederlands, wiskunde en PAV aan het woord. Ook zij gaven aan in welke mate ze de lesgroepen samenhangend vinden. We gaan na of zij meer of minder samenhang zien naargelang er meer of minder jonge mantelzorgers in de klas zitten.

Hoofdstuk 11 behandelt een *matching*-studie waarbij we de evolutie in leerwinst en schoolwelbevinden over een periode van vijf jaar secundair onderwijs onder de loep nemen. We vergelijken jonge mantelzorgers en leerlingen die op allerlei vlakken zo veel mogelijk op hen lijken. We gaan na in welke mate er na die *matching* nog verschillen overblijven, die dus vooral gerelateerd zijn aan het jongemantelzorger-zijn op zich.

Hoofdstuk 12 biedt een verdere verkenning van de leerwinst en evolutie op het vlak van schoolwelbevinden die jonge mantelzorgers doormaken volgens de zelfgerapporteerde persoonlijke kenmerken ‘copingstijl’ en ‘veerkracht’, en volgens de mate waarin ze zelf vinden dat hun status als jonge mantelzorger negatieve gevolgen heeft.

Tot slot analyseren we in Hoofdstuk 13 de leerwinst van jonge mantelzorgers in relatie tot omgevingskenmerken. We gaan na in welke mate de relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon en formele externe ondersteuning een verschil lijken te maken voor jonge mantelzorgers. Ook onderzoeken we de impact van de mate waarin het zorgbehoevende gezinslid zelfredzaam is en rol van het zorgbehoevende gezinslid (meer bepaald of het al dan niet om een ouder van de jonge mantelzorger gaat).

2 Ontwikkeling en afname van de vragenlijsten

Dit hoofdstuk rapporteert eerst over de ontwikkeling en afname van de leerlingvragenlijst die we in mei 2018 aan elke LiSO-leerling voorlegden. In de tweede sectie bespreken we onze aanpak van de digitale vragenlijst die in 2019 enkel werd aangeboden aan leerlingen die mogelijk jonge mantelzorgers waren.

2.1 LiSO-leerlingvragenlijst 2018

2.1.1 *Ontwikkeling leerlingvragenlijst 2018*

De vragenlijst die het LiSO-project voorlegt aan alle leerlingen wordt in de regel één keer per schooljaar ingezet, in de maand mei. Er was ook een beginmeting in september 2013, bij de start van het eerste jaar secundair onderwijs.

De leerlingvragenlijst bevat steeds een basisdeel dat elk jaar kan terugkomen. Daarnaast is er ruimte voor gelegenheidsvragen. Concreet bestond de leerlingvragenlijst van mei 2018 grotendeels uit items en schalen die ook aan bod kwamen in de leerlingvragenlijsten van voorafgaande schooljaren. Ze werd specifiek voor deze editie verder uitgebreid met vragen die meer licht kunnen werpen op het thema ‘gezin’, en in het bijzonder op de gezinssamenstelling, eventuele taken van de leerling als jonge mantelzorger, en de betrokkenheid van de ouders bij het onderwijs van de leerling. Deze themazetting was noodzakelijk om het gevraagde onderzoek naar jonge mantelzorgers te kunnen doen.

De reeks vragen die verband houden met het gelegenheidsthema ‘gezin’ starten met een bevraging over de algemene gezinssituatie. Omdat één van de centrale gelegenheidsconcepten die in mei 2018 bevestigd werden de mogelijke mantelzorgtaken binnen het gezin zijn, is het immers cruciaal om een correct en volledig beeld te krijgen van de thuissituatie van de leerlingen. Daarom ontwikkelden we een gepast meetinstrument over de thuissituatie (De Keyser, 2018).

In de eerste plaats moeten we in dit instrument uitgaan van de realiteit dat veel leerlingen op meer dan één plaats wonen. ‘Thuis’ is dus niet voor elke leerling eenduidig. Dat vormt bij het invullen van vragenlijsten vaak een uitdaging voor de leerlingen. Ze kunnen zich bij vragen over ‘thuis’ ongemakkelijk of verward voelen en zien zich vervolgens genoodzaakt om uiteenlopende responsstrategieën te hanteren. De ene leerling kiest ervoor om één plaats in gedachten te houden, de andere leerling tracht een gemiddelde over beide plaatsen te nemen, en een minderheid kiest ervoor om de vragen niet of niet correct te beantwoorden. Met het oog op het bekomen van zo correct mogelijke data, maar zeker ook om te vermijden dat de leerlingen een onaangenaam gevoel overhouden aan de LiSO-bevraging, kiezen we ervoor om bij voorbaat ruimte te creëren voor de twee verblijfplaatsen waar de leerling het vaakst aanwezig is. Elke aan het gezin gerelateerde vraag wordt zowel over de eerste als over de tweede woonplaats gesteld. Zo ontstaat een ‘rooster’ waarvan de linkerhelft gaat over woonplaats 1 en de rechterhelft over

woonplaats 2. Woonplaats 1 definiëren we als de plaats waar de leerling altijd, het vaakst of minstens de helft van de tijd verblijft, terwijl woonplaats 2 de plaats is waar de leerling de helft van de tijd of minder verblijft (uiteraard enkel in te vullen als de leerling inderdaad op meer dan één plaats verblijft). Wie precies even vaak op beide plaatsen verblijft krijgt als extra steun de instructie om links de plaats te zetten waar hij of zij de afgelopen nacht sliep.

De eerste concrete vraag over woonplaats 1 en woonplaats 2 brengt het type woonplaats in kaart (zie Tabel 1). Dit kan een gezinswoning zijn, maar sommige leerlingen verblijven ook in een internaat of in een instelling. Het type woning kan zeker een effect hebben op de mate waarin de leerlingen in hun woonplaats betrokkenheidsgedrag ervaren of zorgtaken moeten opnemen. Vervolgens tellen de leerlingen het aantal personen waarmee ze samenwonen (zie Tabel 2).

Tabel 1: Gezinsrooster: type plaats

<i>Wat voor plaats is dit?</i>
Een gezinswoning
Een internaat
Een instelling
Andere:

Tabel 2: Gezinsrooster: aantal bewoners

<i>Hoeveel mensen wonen hier? Tel jezelf mee.</i>
1 2 3 4 5 6 7
Ander aantal:

Aansluitend duiden de leerlingen aan hoe deze personen zich tegenover hen verhouden. Deze vraag wordt weergegeven in Tabel 3. We laten daarbij niet enkel ruimte voor de klassieke gezinssamenstelling van vader, moeder en broers of zussen. Het meetinstrument is immers bedoeld om zicht te krijgen op elke individuele aanwezigheid in de woonst die betrokkenheidsgedrag kunnen stellen of voor wie mantelzorgtaken nodig kunnen zijn. Daarbij willen we rekening houden met alle mogelijke gedaanten die een gezin kan aannemen. Dit moet de jongeren de mogelijkheid geven om de betrokkenen correct te omschrijven, zonder hen te dwingen om bijvoorbeeld een meevader of een nieuwe partner van de vader dan maar als ‘moeder’ te moeten omschrijven bij gebrek aan correctere opties.

- Bij de volwassenen die aangeduid kunnen worden bieden we daarom als standaard categorie de meeoouders, pleegouders, nieuwe partners van de ouders, voogden, opvoeders, grootouders en eigen partners aan.
- De andere jongeren omschrijven we breed als ‘broers, zussen of andere kinderen/jongeren’ en we vragen de leerlingen om deze kinderen of jongeren op te delen in leeftijdscategorieën. Van oudere jongeren kunnen we immers doorgaans meer steun verwachten, terwijl jonge huisgenoten misschien net meer zorgtaken opleveren. We trekken de categorieën gelijk met de leeftijdscategorieën die we typisch aantreffen vóór het lager onderwijs, in het lager onderwijs, in het secundair onderwijs, en na het secundair onderwijs.

Tabel 3: Gezinsrooster: identificatie van de bewoners

Wie woont hier nog behalve jij?
Mijn moeder
Mijn vader
Mijn pleegmoeder
Mijn pleegvader
Mijn plus-/stiefouder / de vriend(in) van mijn ouder
Mijn meemoeder
Mijn meevader
Mijn voogd
De opvoeder(s)
Mijn eigen partner
Mijn oma en/of opa
Broers, zussen of andere kinderen / jongeren
Aantal jonger dan 6 jaar:
Aantal tussen 7 en 12 jaar:
Aantal tussen 13 en 18 jaar:
Anderen:

De vragen die in functie van het onderzoek naar jonge mantelzorgers werden toegevoegd, zijn gebaseerd op een vragenpakket dat ontwikkeld werd door De Roos en De Boer (2016) als optioneel toe te voegen bevraging aan het HSBC-onderzoek van 2018. Deze vragen werden de LiSO-onderzoekers aangereikt vanuit het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Een belangrijk kenmerk van deze vragen is dat er op geen enkel moment expliciet gesproken wordt over het jonge mantelzorger zijn. Dit zou immers kunnen leiden tot onderrapportering: leerlingen in deze situatie willen de thuissituatie verborgen houden om het gezin niet te schaden, ze willen stigmatisering vermijden of ze zien zichzelf eenvoudigweg niet als jonge mantelzorger (Metzing-Blau & Schnepf, 2008).

Het pakket bestaat uit drie vragen die het volgende in kaart brengen: (1) draagt de jongere thuis bij aan het gezinsleven met eigen taken en verantwoordelijkheden, (2) hoeveel tijd besteedt de jongere aan dit soort taken, en (3) woont de jongere samen met een persoon die langdurig ziek of gehandicapt is. Op basis hiervan kan een eerste selectie gebeuren van leerlingen die mogelijk jonge mantelzorger zijn. In de meest brede definitie is elke leerling die op de derde vraag ‘ja’ beantwoordt een jonge mantelzorger. In onderzoek wordt daarbij vaak een onderscheid gemaakt op basis van de taakbelasting thuis. Helpen leerlingen meer dan 4 uur per week mee in het huishouden, dan spreken we van een belasting die groter is dan gebruikelijk.

De originele vragen van De Roos en De Boer (2016) werden enigszins gewijzigd voor opname in de LiSO-leerlingvragenlijst.

- Een eerste belangrijke wijziging aan de originele vragen van De Roos en De Boer (2016) is dat ze het woord ‘thuis’ niet meer bevatten, maar dat ze verwijzen naar ‘woonplaats 1’ en ‘woonplaats 2’ zoals gedefinieerd in het gezinsrooster (cf. supra). De vragen zijn daarom ook visueel geïntegreerd in het gezinsrooster. Dit maakt het niet alleen eenvoudiger voor leerlingen met meerdere woonplaatsen om de vragen te beantwoorden; het voegt ook een

belangrijke dimensie toe die in rekening gebracht kan worden bij de interpretatie van de onderzoeksresultaten.

- Ten tweede worden de vraag naar het al dan niet uitvoeren van taken thuis en de vraag naar de intensiteit van die taken samengevoegd tot één vraag. Deze vraag wordt weergegeven in Tabel 4.
- De derde vraag uit het originele pakket wordt, naar analogie met de brede aanpak in het gezinsrooster, uitgebreid met extra antwoordopties om bijvoorbeeld ook stiefouders een plaats te geven. Omdat we hier vooral geïnteresseerd zijn in het type band tussen de leerling en de persoon met een ziekte of een handicap, is er geen categorie ‘meemoeder’ of ‘meevader’ meer. Zij vallen hier logischerwijs onder ‘moeder’ en ‘vader’. Het resultaat wordt weergegeven in Tabel 5.

Tabel 4: Jonge mantelzorgers: taken thuis

<i>Heb je hier taken en verantwoordelijkheden, zoals schoonmaken van het huis, een broer of zus helpen bij huiswerk, of zorgen voor een ziek familielid?</i>
Nee Ja, minder dan 1 uur per week Ja, 1 tot 3 uren per week Ja, 4 tot 7 uren per week Ja, 8 uren of meer per week

Tabel 5: Jonge mantelzorgers: ziek of gehandicapt gezinslid

<i>Woont er iemand bij jou die langer dan 3 maanden lichamelijk en/of psychisch ziek of gehandicapt is? Voorbeelden van ziektes en handicaps zijn: kanker, suikerziekte, hartziekte, depressie, verslaving, autisme, verstandelijke handicap</i>
Mijn moeder Mijn vader Mijn plus-/stiefmoeder of –vader Mijn broer of zus Mijn plus-/stief-/halfbroer of –zus Mijn opa/oma die hier woont Iemand anders die hier woont Nee, niemand

2.1.2 Afname leerlingvragenlijst 2018

De leerlingvragenlijst van mei 2018 werd verdeeld naar bijna 7 600 leerlingen in het eerste jaar van de derde graad en naar meer dan 700 leerlingen in het tweede jaar van de tweede graad. Deze vierdejaarsleerlingen bevonden zich minstens één jaar in de LiSO-cohorte, maar bleven gaandeweg één jaar zitten.

De leerlingvragenlijsten van 2018 maakten deel uit van een geheel van toetsmateriaal dat meteen na de paasvakantie verspreid werd onder de LiSO-scholen. Dit pakket bestond uit toetsen wiskunde, leerlingvragenlijsten, oudervragenlijsten (enkel voor ouders die nog geen oudervragenlijst hadden ingevuld), klastitularisvragenlijsten, uitnodigingen voor vakleerkrachtvragenlijsten, bijhorende aanwezigheids- of deelnamelijsten en bijhorende handleidingen.

De vragenlijsten werden kortom ingevuld tussen 16 april en 1 juni 2018. Ze werden op 16 of 17 april 2018 persoonlijk afgeleverd in elke school die deelnam aan het LiSO-project. Elke klas ontving een apart pakket voor de afname van de vragenlijsten. Elk pakket bevatte een handleiding en vragenlijsten op naam. De handleiding was gericht naar de afnameleider, doorgaans een leerkracht of opvoeder. Hierin stond onder meer dat de afnameleider de leerlingen mocht helpen wanneer ze bepaalde vragen niet begrepen. Wanneer de afname van de vragenlijsten binnen de klassen was afgelopen, diende al het materiaal terug verzameld te worden voor de persoonlijke ophaling door het LiSO-team tussen 29 mei en 1 juni 2018.

2.1.3 Verwerking leerlingvragenlijst 2018

Alle vragenlijsten werden door het LiSO-team verzameld, gesorteerd en gecontroleerd. Vervolgens kon de data-invoer starten. Deze verliep in twee delen, afhankelijk van het vraagtype. In een eerste fase werden de meerkeuzevragen ingelezen. Dit gebeurde door de antwoordbladen te scannen met behulp van de software *Teleform*, die specifiek bedoeld is om vragenlijsten vlot te verwerken en anonimiseren. De scanner werd zo ingesteld dat de code van elk gekleurd bolletje weggeschreven werd. In een tweede fase werden de open vragen manueel ingevoerd door jobstudenten onder toezicht van het LiSO-team.

Vervolgens nam een onderzoeker alle antwoorden door. Duidelijk onzinnige antwoorden werden verwijderd in het kader van verdere analyses. Dit soort antwoorden werd doorgaans onopzettelijk gegeven door een fout begrip van de vraag, bijvoorbeeld wanneer een leerling onterecht aanduidde dat er sprake was van een tweede verblijfplaats omdat er wel eens een logeerpartijtje bij een vriend of vriendin plaatsvond, of wanneer huisdieren meegeteld werden als gezinsleden. Occasioneel ging het om 'lolantwoorden' van het type 'ik woon in de fitnesszaal'. Beide soorten antwoorden werden vervangen door een foutcode zodat ze geen ruis konden veroorzaken op de analyses.

2.2 Digitale vragenlijst voor jonge mantelzorgers 2019

2.2.1 Ontwikkeling van de vragenlijst voor jonge mantelzorgers

De digitale vragenlijst voor jonge mantelzorgers werd eenmalig afgenomen in 2019 bij de leerlingen die in de leerlingvragenlijst van 2018 aangaven een ziek of gehandicapt gezinslid te hebben. De vragenlijst was dan ook specifiek gericht op de jonge mantelzorgers. Andere leerlingen vulden deze vragenlijst niet in.

Deze digitale vragenlijst was gericht op het beschrijven van de profielen van jonge mantelzorgers en van de bronnen waarover ze beschikken. Ze kreeg de titel 'samenwonen met iemand met een langdurige ziekte of handicap'. De vragenlijst werd inhoudelijk ontwikkeld door de onderzoekers van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Voor de volledigheid lichten we hier hun keuzes voor concepten en schalen toe.

De bevroegde concepten vallen onder vier brede categorieën: (1) hoe de leerling zich op dit moment voelt en in het leven staat, (2) kenmerken van het gezin en de persoon met een ziekte of handicap, (3) de taken in het huishouden, en (4) de hulplijnen waarover de leerling al dan niet beschikt.

2.2.1.1 Deel 1: Hoe de leerling zich op dit moment voelt en in het leven staat

Om te onderzoeken hoe de leerling zich op het moment van afname voelt en in het leven staat, werd het KIDSCREEN-10 meetinstrument (Kidscreen.org, 2020) in de vragenlijst opgenomen. Het meetinstrument meet de levenskwaliteit op zes domeinen (lichamelijk welzijn, negatieve gevoelens/zelfbeeld, autonomie, relatie met ouders, relatie met vrienden en school en leren. De KIDSCREEN-vragenlijsten zijn een familie van meetinstrumenten die ontwikkeld zijn voor het onderzoek naar gezondheidsgelateerde levenskwaliteit van kinderen en adolescenten (8 jaar tot en met 18 jaar). Ze werden ontwikkeld in 13 Europese landen met de nadruk op het begrip van kinderen van gezondheid en welzijn. Dankzij deze vragenlijsten kan het gezondheidsgelateerde welzijn van kinderen en adolescenten vergeleken worden over verschillende Europese landen. In dit onderzoek werd de versie gebruikt die gericht is op adolescenten. De levenskwaliteit werd onderzocht op basis van tien stellingen (Tabel 6) die elk beoordeeld werden door middel van een Likertschaal (niet waar, meestal niet waar, soms waar, soms niet waar, meestal waar, waar).

Tabel 6: Items kwaliteit van leven

Denk aan de afgelopen week, hoe vaak...
1) Heb je je vol energie gevoeld? 2) Heb je je verdrietig gevoeld? 3) Heb je je eenzaam gevoeld? 4) Heb je voldoende tijd voor jezelf gehad? 5) Heb je in je vrije tijd de dingen kunnen doen die je wou doen? 6) Hebben je ouders je eerlijk behandeld? 7) Heb je plezier gehad met je vrienden? 8) Heb je goed kunnen opletten? 9) Heb je je fit en gezond gevoeld? 10) Is het goed gegaan op school?
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=nooit; 2=bijna nooit; 3=soms ; 4=redelijk vaak; 5=altijd

We peilden ook naar het vermogen van leerlingen om zich aan te passen aan stress en tegenslag en daar misschien zelfs sterker uit te komen. Hiertoe werden vijf items over veerkracht opgenomen uit de Nederlandse vitaliteitsmeter (Strijk, Wendel-Vos, Picavet, Hofstetter, & Hildebrandt, 2015). Binnen dit theoretisch kader gaat veerkracht niet enkel over ‘terugveren’ naar de oorspronkelijke positie, maar ook over doorgroeivermogen. Veerkracht is geen statisch gegeven en kan getraind worden (VIGEZ). In onderzoek naar ondersteuningsprogramma’s voor jonge mantelzorgers gaat steeds meer aandacht uit naar het concept ‘veerkracht’. Aangenomen wordt dat het versterken van hun veerkracht kan bijdragen aan het milderen van de negatieve uitkomsten van het wonen bij een persoon met een langdurige ziekte of handicap. De mate van veerkracht werd onderzocht op basis van vijf stellingen (Tabel 7) die elk beoordeeld werden door

middel van Likertschaal (niet waar, meestal niet waar, soms waar, soms niet waar, meestal waar, waar).

Tabel 7: Items veerkracht jonge mantelzorger

<i>In wat volgt lees je uitspraken over hoe je kan omgaan met moeilijkheden in je leven. Geef voor elke uitspraak aan in welke mate ze van toepassing is op je situatie</i>
1) Ik kan heel goed omgaan met tegenslagen. 2) Ik kan heel goed oplossingen vinden in moeilijke situaties. 3) Na een moeilijke periode ben ik snel weer de oude. 4) Door mijn ervaring voel ik mij sterker in moeilijke tijden. 5) Elke ervaring in het leven maakt mij sterker.
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=niet waar; 2=meestal niet waar; 3=soms waar, soms niet waar; 4=meestal waar; 5=waar

Om te onderzoeken hoe leerlingen omgaan met stressvolle gebeurtenissen in hun leven werd een selectie van tien items overgenomen uit de verkorte Utrechtse Copinglijst (Schreurs, Tellegen, & Willige, 1984). De vraagstelling werd hierbij aangepast aan de Vlaamse context. Jongeren die wonen bij een huisgenoot met een langdurige ziekte krijgen te maken met verschillende uitdagingen waarbij ze op zoek moeten gaan naar een evenwicht tussen hun eigen leven en dat van hun gezin. Hiertoe gebruiken ze verschillende copingstijlen. Eén van de meest aangewende actieve copingstijlen is ‘thuis helpen’. Deze taakopname draagt bij aan het verminderen van angst en schuldgevoelens. Andere copingstijlen van jonge mantelzorgers zijn o.a. afleiding zoeken in bijvoorbeeld hobby’s, er met anderen over praten of zich terugtrekken (Chikhradze, Knecht, & Metzger, 2017). De tien items meten dan ook samen drie onderliggende copingstijlen, namelijk ‘steun zoeken’, ‘afleiding zoeken’ en ‘actief aanpakken’. Dit verkorte meetinstrument werd eerder gebruikt in de SMILE-studie (van den Akker et al., 2008) en de studie ‘Sporen naar duurzame mantelzorg’ (Bronselaer, Vandezande, Vanden Boer, & Demeyer, 2016). De itemselectie voor de vragenlijst werd gemaakt op basis van gegevens uit deze laatste studie. Coping werd dus onderzocht op basis van tien stellingen (Tabel 9) die elk beoordeeld werden door middel van een Likertschaal (nooit, bijna nooit, soms, redelijk vaak, altijd).

Tabel 8: Items coping van jonge mantelzorger

<i>Jongeren die bij een persoon met een ziekte of handicap wonen, krijgen soms te maken met moeilijke situaties, problemen of onprettige gebeurtenissen. Daar gaan jongeren verschillend mee om. Geef bij elke onderstaande manier van reageren aan hoe vaak jij op zon’ manier met de situatie omgaat.</i>
1) afleiding zoeken 2) je zorgen met iemand delen 3) andere dingen doen om niet aan het probleem te hoeven denken 4) je gevoelens tonen 5) alle zaken even op een rij zetten 6) aan andere dingen denken die niet met het probleem te maken hebben 7) troost en begrip zoeken 8) mogelijkheden bedenken om het probleem op te lossen 9) laten merken dat je ergens mee zit 10) gericht te werk gaan om het probleem op te lossen
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=nooit; 2=bijna nooit; 3=soms ; 4=redelijk vaak; 5=altijd

2.2.1.2 Deel 2: Kenmerken van het gezin en de persoon met een ziekte of handicap

Aan de hand van enkele vragen vroegen we de leerlingen om een algemeen beeld te schetsen van hun huisgenoot met een langdurige ziekte of handicap. Er wordt zowel gepeild naar het geslacht van de betrokken huisgenoot als naar de leeftijd van deze persoon, de relatie van deze persoon ten opzichte van de leerling en de duurtijd van zijn of haar ziekte of handicap. Deze vragen worden weergegeven in Tabel 9, Tabel 10, Tabel 11 en Tabel 12.

Tabel 9: Geslacht persoon met een langdurige ziekte of handicap

Wat is het geslacht van de persoon met een langdurige ziekte of handicap?
1) vrouw
2) man

Tabel 10: Leeftijd persoon met een langdurige ziekte of handicap

Welke leeftijd heeft deze persoon?
[Open vraag]

Tabel 11: Leeftijd start van ziekte of handicap

Hoe oud was je toen deze persoon ziek werd of een handicap kreeg?
1) Ik was toen nog niet geboren
2) Ik was toen: [Open vraag] jaar.

Tabel 12: Identificatie persoon met een langdurige ziekte of handicap

Wie is de persoon met een langdurige ziekte of handicap waarmee je samenwoont?
1) mijn moeder
2) mijn vader
3) mijn plus-/stiefmoeder of -vader
4) mijn broer of zus
5) mijn plus-/stief-/halfbroer of -zus
6) mijn opa/oma die hier woont
7) iemand anders die hier woont

We gaan ook na hoe de persoon met een ziekte of handicap functioneert bij het uitvoeren van activiteiten. Daartoe wordt aan de jonge mantelzorgers gevraagd in welke mate de persoon problemen ondervindt bij acht activiteiten. De vragen zijn gebaseerd op de Katz-schaal voor basale activiteiten van het dagelijkse leven (ADL) (Riziv.fgov.be, 2020). Deze ADL-index geeft de mate weer van functionele onafhankelijk van de persoon met een zieke of handicap. De vragen werden voor deze studie echter zo aangepast dat de activiteiten (Tabel 13) konden beoordeeld worden op basis van een Likertschaal (1=geen problemen, 2=een beetje problemen, 6=matige problemen, 4=veel problemen, 5=is niet in staat dit te doen).

Tabel 13: Items functioneren van de persoon met ziekte of handicap

<i>In welke mate heeft de persoon met een ziekte en/of handicap problemen bij het uitvoeren van de volgende activiteiten?</i>
1) rondwandelen 2) zich wassen, aankleden of schoenen aantrekken 3) langer dan een half uur alleen blijven 4) gezinsuitstap of vrijetijdsactiviteit doen 5) huishoudelijk werk verrichten (zoals wassen, strijken, eten klaarmaken of schoonmaken) 6) papieren invullen, betalingen doen of afspraken maken 7) boodschappen doen 8) jou aandacht schenken of voor je zorgen
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=geen problemen; 2=een beetje problemen; 3=matige problemen; 4=veel problemen; 5=is niet in staat dit te doen

Vervolgens vragen we welke ziekte of handicap de huisgenoot heeft. De leerling mocht daarbij meerdere vakjes aankruisen (Tabel 14).

Tabel 14: Items welke ziekte(s) en handicap(s) heeft de persoon

<i>Welke ziekte of handicap heeft deze persoon? Je mag meerdere bolletjes aanduiden.</i>
1) een lichamelijke ziekte of handicap (bv. door ouderdom, een ongeluk, een blessure of door een ziekte zoals kanker) 2) een psychische ziekte (bv. een depressie of angststoornis) 3) een visuele of auditieve handicap (bv. slechtziend of blind, slechthorend of doof) 4) een verstandelijke handicap (bv. dementie, alzheimer, hersenbeschadiging of down syndroom) 5) een verslaving (bv. aan drugs of alcohol) 6) een andere ziekte(s) of handicap(s), namelijk: [Open vraag]

Om te onderzoeken wat de kwaliteit is van de relaties in het gezin van de jonge mantelzorger, werden twee meetschalen afgenomen. Een eerste meetschaal peilt via vier items naar de mate waarin jongeren het eens zijn met stellingen over 'warmte en affectie' in hun relatie met de huisgenoot met een ziekte of handicap. Deze schaal beschrijft dus de relatiekwaliteit met de hulpbehoevende. De items zijn ontleend aan de 'Kwaliteit van de Huidige Relatie' (KHR)-schaal (Spruytte, Van Audenhove, & Lammertyn, 2000b, 2000a). Het instrument bestaat uit 14 items met een positieve subschaal over warmte en affectie en een negatieve subschaal over conflict en kritiek in de relatie. Gezien de nood aan korte meetschalen werd beslist om enkel vier items van de positieve subschaal over te nemen. Deze itemselectie werd gemaakt op basis van eerder onderzoek bij volwassen mantelzorgers (Bronselaer et al., 2016). De relatiekwaliteit met de hulpbehoevende werd dus onderzocht op basis van vier stellingen (Tabel 15) die elk beoordeeld werden door middel van een Likertschaal (helemaal oneens, oneens, noch oneens noch eens, eens, helemaal eens).

Tabel 15: Items relatiekwaliteit met de hulpbehoevende

<i>Hieronder lees je uitspraken over hoe je opschiet met de persoon die ziek is of een handicap heeft. In welke mate ben je het eens of oneens met elke uitspraak?</i>
1) We aanvaarden elkaar zoals we zijn. 2) We komen goed overeen. 3) Als we samen zijn, voel ik me zeer goed. 4) We waarderen elkaar als persoon.
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=helemaal oneens; 2=oneens; 3=noch oneens noch eens; 4=eens; 5=helemaal eens

Een tweede meetschaal peilt via zes items naar de mate waarin jongeren het eens zijn met stellingen over het algemeen functioneren van hun gezin. De items zijn ontleend aan de 12-item subschaal ‘algemeen gezinsfunctioneren’ van het McMaster Family Assessment Device (FAD) (Epstein, Baldwin, & Bishop, 1983). Omdat onderzoek van Boterhoven de Haan, Hafekost, Lawrence, Sawyer en Zubrick (2015) uitwees dat de subschaal met zes positief geformuleerde items (GF6+) goede psychometrische kenmerken heeft die vergelijkbaar zijn met de 12-itemversie van dit meetinstrument, werd gekozen voor de versie met zes items. De mate waarin het gezin functioneert werd dus onderzocht op basis van zes stellingen (Tabel 16) die elk beoordeeld werden door middel van een Likertschaal (helemaal oneens, oneens, noch oneens noch eens, eens, helemaal eens).

Tabel 16: Items functioneren van gezin

<i>Hieronder staan uitspraken over het gezin waar jijzelf en de persoon met een ziekte of handicap deel van uitmaken. Geef voor elke uitspraak aan in welke mate je het er mee eens of oneens bent.</i>
1) Wanneer er moeilijkheden zijn kunnen we op elkaars steun rekenen. 2) Andere gezinsleden worden geaccepteerd zoals ze zijn. 3) We kunnen gevoelens naar elkaar toe uiten. 4) In ons gezin voelen we ons geaccepteerd zoals we zijn. 5) We kunnen samen beslissingen nemen over hoe we problemen moeten oplossen. 6) We vertrouwen op elkaar.
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=helemaal oneens; 2=oneens; 3=noch oneens noch eens; 4=eens; 5=helemaal eens

Om na te gaan of jongeren gevolgen ervaren van het samenwonen met een persoon met een langdurige ziekte of handicap, werd hun gevraagd in welke mate acht uitspraken op hen van toepassing zijn. Deze uitspraken (Tabel 17) moesten elk beoordeeld worden op basis van een Likertschaal (niet waar, meestal niet waar, soms waar, soms niet waar, meestal waar, waar).

Tabel 17: Gevolgen samenwonen met persoon met handicap of langdurige ziekte

In welke mate zijn volgende uitspraken op je van toepassing? Door de ziekte of handicap van de persoon met wie ik samenwoon...
1) heeft mijn gezin het moeilijk om financieel rond te komen. 2) is er een hechte band tussen de leden van mijn gezin. 3) breng ik vaak tijd door bij de persoon met een ziekte of handicap. 4) is er thuis minder aandacht voor uitstapjes of ontspanning. 5) ben ik soms bezorgd dat mijn gezin niet bij elkaar kan blijven. 6) maak ik me zorgen over de persoon met een ziekte of handicap. 7) voel ik me soms schuldig omdat ik niet genoeg doe om te helpen. 8) Zal dit mijn toekomstige levenskeuzes (bv. studiekeuze, alleen gaan wonen) mee bepalen.
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=niet waar; 2=meestal niet waar; 3=soms waar, soms niet waar; 4=meestal waar; 5=waar

2.2.1.3 Deel 3: Taakbelasting thuis

In een volgend deel stond de taakbelasting thuis centraal. We vroegen de leerlingen eerst om aan te duiden hoe vaak zij thuis bepaalde taken opnemen. Ze beoordeelden twaalf taken (Tabel 18) door middel van een Likertschaal (nooit, bijna nooit, soms, redelijk vaak, altijd).

Tabel 18: Items taken thuis

Jongeren die wonen bij een persoon met een ziekte en/of handicap kunnen verschillende taken opnemen om te helpen. Hoe vaak deed je de voorbije maand volgende taken?
1) huishoudelijk werk (zoals wassen, strijken, eten klaarmaken of kamers schoonmaken) 2) boodschappen doen 3) dingen herstellen die stuk zijn of zware voorwerpen tillen 4) op je broer(s) of zus(sen) passen, hen begeleiden naar school of helpen bij huiswerk 5) papieren invullen, betalingen doen of afspraken maken 6) deeltijds werken om bij te dragen aan het inkomen van het gezin 7) de persoon met een ziekte of handicap gezelschap houden of op hem/haar passen 8) de persoon met een ziekte of handicap troosten of moed inspreken 9) de persoon met een ziekte of handicap begeleiden bij bezoek buitenshuis 10) de persoon met een ziekte of handicap helpen bij het zich wassen, aankleden of schoenen aantrekken 11) klaarzetten van medicijnen of toedienen van medicijnen aan de persoon met een ziekte of handicap 12) de persoon met een ziekte of handicap helpen bij schrijven of spreken met anderen
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=nooit; 2=bijna nooit; 3=soms; 4=redelijk vaak; 5=altijd

Volgend op de vorige vraag werd ook onderzocht of de leerlingen ondersteund werden door anderen bij het uitvoeren van huishoudelijke taken. De jonge mantelzorgers moesten concreet voor zes verschillende rollen (Tabel 19) aangeven hoe veel ondersteuning zij van deze personen kregen. Dit deden ze aan de hand van een Likertschaal (nooit, bijna nooit, soms, redelijk vaak, altijd)'.

Tabel 19: Items ondersteuning van naaste personen

<i>Denk aan de taken uit vraag 16. Hoe vaak namen volgende personen de voorbije maand één of meer van deze taken op? Duid één bolletje aan per persoon</i>
1) een inwonend gezinslid (jezelf niet meegerekend) 2) een niet-inwonend familielid 3) een vriend(in) van de familie 4) een buur 5) een vrijwilliger 6) een hulpverlener (bv. verpleegster, maatschappelijk assistent, huishoud- of poetshulp, was- of strijkdienst,...)
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=nooit; 2=bijna nooit; 3=soms; 4=redelijk vaak; 5=altijd

Om te onderzoeken om welke redenen jonge mantelzorgers thuis taken opnemen of de persoon met een ziekte of handicap helpen, werden aan hen tien stellingen (Tabel 20) voorgelegd. De jongeren moesten aangeven in welke mate de stelling waar was aan de hand van een Likertschaal (niet waar, meestal niet waar, soms waar, soms niet waar, meestal waar, waar).

Tabel 20: Items over redenen om thuis taken op te nemen

<i>In welke mate zijn volgende redenen voor jou belangrijk om thuis taken op te nemen of de persoon met een ziekte of handicap te helpen? Ik help mee omdat ...</i>
1) ik vind dat het zo hoort. 2) er geen andere familieleden zijn om te helpen. 3) er onvoldoende professionele hulp is. 4) andere gezinsleden dat verwachten. 5) andere gezinsleden me taken toewijzen. 6) ik mijn deel van de taken wil opnemen. 7) het me een goed gevoel geeft. 8) ik het vanzelfsprekend vind om te helpen. 9) ik een beloning krijg (bv. zakgeld, op stap mogen gaan, mogen uitgaan). 10) ik de persoon met een ziekte of handicap graag heb.
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=niet waar; 2=meestal niet waar; 3=soms waar, soms niet waar; 4=meestal waar; 5=waar

Vervolgens gingen we na hoe jonge mantelzorgers het thuis meehelpen ervaren. Hiervoor baseerden we ons op Cassidy and Giles (2013), die zes dimensies onderscheiden in de ervaren gevolgen: *voordelen*, *sociaal*, *gezin*, *school*, *rolstress* en *sociale rolherkenning*. Uit dit meetinstrument werden, na aanpassing, 16 items uit vier dimensies opgenomen in de vragenlijst, namelijk uit de dimensies *ervaren voordelen*, *sociale impact*, *schoolimpact* en *rolstress*. Aan jongeren die thuis minstens één taak opnemen werd gevraagd om in te schatten hoe vaak ze door mee te helpen 16 gegeven gevolgen (Tabel 21) ervaren aan de hand van een Likertschaal (nooit, bijna nooit, soms, redelijk vaak, altijd).

Tabel 21: Items gevolgen van samenwonen met persoon met een ziekte of handicap

<i>Jongeren die samenwonen bij een persoon met een ziekte of handicap en deze persoon helpen, kunnen daarvan verschillende gevolgen ervaren. Hoe vaak vind je dat door mee te helpen...</i> <i>Duid één bolletje aan per rij.</i>
1) de band met je gezinsleden sterker is? 2) er geen tijd over blijft voor andere dingen in je leven? 3) Je gepest of uitgelachen wordt door leeftijdsgenoten? 4) je onvoldoende tijd hebt voor huiswerk? 5) je het gevoel krijgt dat je belangrijk bent voor je gezin? 6) je geen eigen leven kan leiden? 7) je onvoldoende tijd kan besteden aan vrienden? 8) je niet naar school kan gaan of te laat komt op school? 9) je een beter gevoel krijgt bij de zorgsituatie thuis? 10) er geen einde lijkt te komen aan het opnemen van taken? 11) je geen eigen vriend(in) hebt? 12) je weinig tijd kan maken voor hobby's of ontspanning? 13) Je waardering krijgt van je gezinsleden 14) je moeilijk een rustmoment kan vinden? 15) je het gevoel krijgt dat je anders bent dan leeftijdsgenoten? 16) je minder goede schoolresultaten hebt?
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=nooit; 2=bijna nooit; 3=soms; 4=redelijk vaak; 5=altijd

2.2.1.4 Deel 4: Hulpbronnen

Om te onderzoeken wat de hulpbronnen zijn van jongeren met een huisgenoot met een langdurige ziekte of handicap, werden er twee open vragen gesteld. De eerste vraag was wat hen nu helpt (Tabel 22). De tweede vraag was wat hen in de toekomst kan helpen (Tabel 23). Aan de jongeren werd gevraagd om een omschrijving te geven in een open tekstvak.

Tabel 22: Wat helpt omgaan met zorgsituatie thuis

<i>Wat helpt jou nu om met de zorgsituatie thuis om te gaan?</i> <i>Omschrijf</i>
[Open vraag]

Tabel 23: Welke steun wordt gemist.

<i>Welke steen mis je nu maar zou je in de toekomst zinvol vinden?</i> <i>Omschrijf</i>
[Open vraag]

Op de volgende bladzijde gingen we na of de jonge mantelzorgers een beroep konden doen op personen in hun omgeving. Daarom gingen we voor zes type personen na of de jonge mantelzorger daarop beroep konden doen (Tabel 24). Dit was een ja/-nee vraag. Als een jongere beroep kon doen op een van de gegeven personen, werd vervolgens aan de hand van een Likertschaal bevraagd in welke mate dat het geval is (niet waar, meestal niet waar, soms waar, soms niet waar, meestal waar, waar) (Tabel 25).

Tabel 24: Op wie werd er een beroep gedaan voor ondersteuning.

<i>Om met de zorgsituatie thuis om te gaan, deed je in het verleden een beroep op een ...</i>
1) (zorg)leerkracht? 2) CLB? 3) Jongeren Advies Centrum (JAC)? 4) huisarts? 5) psycholoog? 6) mantelzorgvereniging?
Antwoordschaal is een Ja/Nee

Tabel 25: De mate waarin er ondersteuning werd gegeven door een persoon.

<i>In welke mate kon ... je helpen?</i>
<i>Duid één bolletje aan</i>
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=helemaal niet; 2=bijna niet; 3=een beetje; 4=veel; 5=heel veel

Vervolgens ging de vragenlijst na of de jonge mantelzorgers tijdens één van de voorbije drie maanden gebruik hebben gemaakt van de verschillende ondersteunende bronnen. Dit werd bevraagd door middel van zeven stellingen (Tabel 26) waarbij de jongeren moesten aangeven in welke mate de stelling waar was. Hiervoor hanteerden ze een Likertschaal (niet waar, meestal niet waar, soms waar, soms niet waar, meestal waar, waar).

Tabel 26: Items over ondersteuningmogelijkheden.

<i>Hieronder lees je een aantal ondersteuningsmogelijkheden voor jongeren die samenwonen met iemand met een ziekte of handicap. Wanneer je de voorbije drie maanden bekijkt, ...</i>
<i>Duid één bolletje aan per rij.</i>
1) kon je met iemand praten over de ziekte of de handicap van je huisgenoot. 2) had je contact met leeftijdsgenoten die ook samenwonen bij iemand met een ziekte of handicap. 3) kreeg je informatie over de ziekte of handicap van je huisgenoot. 4) kreeg je van iemand tips om beter met de ziekte of handicap van je huisgenoot om te gaan. 5) kreeg je informatie over waar je voor jezelf ondersteuning kan vinden. 6) kreeg je begrip van je vrienden omdat je woont met iemand met een ziekte of handicap. 7) hielden je leerkrachten er rekening mee dat je samenwoont met iemand met een ziekte of handicap. 8) Maakte je omwille van de ziekte of handicap van je huisgenoot gebruik van een telefonische hulplijn of chatdienst
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=niet waar; 2=meestal niet waar; 3=soms waar, soms niet waar; 4=meestal waar; 5=waar

2.2.2 Afname vragenlijst voor jonge mantelzorgers

Een belangrijk kenmerk van de vragenlijst voor jonge mantelzorgers is dat deze thuis afgenomen moest worden. Dit moest zorgen voor een groter privacygevoel bij de leerlingen en het vermeerde een grote belasting voor de LiSO-scholen. Omdat we de LiSO-scholen ook niet wensten in te schakelen voor het uitdelen en verzamelen van de vragenlijsten, kozen we voor een digitale afname.

We werkten concreet met het Limesurvey-platform. We ontwikkelden in deze omgeving een digitale vragenlijst die voorzien was van de nodige ‘routing’¹ en van automatische validering van wat ingevuld werd. De vragen werden voorafgegaan door alle nodige informatie in het kader van een ‘informed consent’, met een verzoek aan de leerlingen om te bevestigen dat ze deze gelezen en goedgekeurd hadden. Zonder deze bevestiging konden ze niet starten aan de eigenlijke vragenlijst. Het geheel bevatte ook voldoende richtlijnen opdat de leerlingen zelfstandig zouden weten hoe ze hun antwoorden konden aanduiden, zonder hulp van een begeleidende leerkracht.

De vragenlijst was enkel toegankelijk met één unieke toegangscode per leerling. Dit zorgde ervoor dat de vragenlijst afgesloten werd voor externen. Ook was elke toegangscode gekoppeld aan een unieke deelnemer van het LiSO-project. Dit was noodzakelijk om achteraf, via koppeling, optimaal gebruik te kunnen maken van de rijke informatie die het LiSO-project al verzameld had en nog zou verzamelen.

Het systeem met unieke toegangscode vereiste uiteraard individuele uitnodigingen. In die uitnodiging gingen we voorzichtig tewerk. We gaven aan dat we op basis van de LiSO-vragenlijst van 2018 vermoedden dat de leerling mogelijk samenwoonde met iemand met een langdurige ziekte of handicap, en dat we in samenwerking met het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin wilden nagaan hoe dat voor hen was. Uiteraard werden de nodige privacyverklaringen vermeld. We kozen als titel voor de vragenlijst bewust voor ‘samenwonen met iemand met een langdurige ziekte of handicap’, eerder dan een specifiekere titel zoals ‘jouw rol als jonge mantelzorger’. Zo wilden we vermijden dat jongeren die zichzelf niet als jonge mantelzorger zien, meteen zouden afhaken.

We richtten onze uitnodigingen enkel naar leerlingen die in de vragenlijst van 2018 hadden aangegeven samen te wonen met iemand die langdurig ziek is of een handicap heeft. We beseften evenwel dat een mantelzorgsituatie niet altijd permanent is. We bouwden daarom een controle in door allereerst te vragen of de jongere (nog steeds) samenwoont met iemand die langdurig ziek of gehandicapt is. Beantwoordde de leerling deze vraag negatief, dan werd de vragenlijst afgesloten. Enkel als de leerling positief antwoordde, kreeg deze alle vragen aangeboden.

In een eerste fase verstuurdde we de uitnodigingen via e-mail. We hadden hiertoe al op het einde van de algemene vragenlijst van 2018 vrijblijvend gevraagd naar het e-mailadres van elke leerling.

¹ ‘Routing’ is het proces waarbij respondenten op een andere manier door de vragenlijst geleid worden afhankelijk van hun antwoorden op voorgaande vragen. Zo worden bepaalde vragen niet of op een andere manier aangeboden.

Het aantal leerlingen dat ons een e-mailadres had meegedeeld was echter beperkt. Bovendien bleek de respons via e-mail zeer stroef te lopen (zie Hoofdstuk 3). Daarom schakelden we uiteindelijk toch over op uitnodigingen op papier. Om dit vlot te laten verlopen, zonder extra distributietaak voor de scholen, voegden we aan de LiSO-wiskundetoetsen van mei 2019 (die hoe dan ook uitgedeeld dienden te worden op school) een persoonlijke brief toe. Ook konden we op deze manier de privacy van de leerlingen optimaal beschermen. De brief zat immers ingesloten in hun toets in een neutrale envelop met het opschrift ‘thuis te lezen’, waardoor de overdracht onopvallend verliep. In deze brief kaderden we de online vragenlijst, vermeldde we de link naar de Limesurvey en deelden we de leerling zijn of haar persoonlijke toegangscode mee. Op deze manier ontving uiteindelijk een veel groter deel van de potentiële respondenten een uitnodiging en vergrootte de respons aanzienlijk (zie Hoofdstuk 3).

Gezien het moeizame verloop van de dataverzameling, met aanhoudend lage responscijfers, kende de vragenlijst uiteindelijk een lange looptijd. De vragenlijst stond online van 30 januari 2019 tot 11 augustus 2019. De laatste bruikbare reactie kwam echter al op 31 juli 2019 binnen.

Op het einde van de vragenlijst kregen de leerlingen een pagina te zien met een bedanking. We voegden aan deze pagina ook links toe naar de webpagina's van het JAC, Teleonthaal en Awel en zorgden ervoor dat elke leerling de contactgegevens te zien kreeg van het eigen CLB; dit om leerlingen meteen te wijzen op organisaties die hen konden opvangen als de vragenlijst bij hen een nood aan een babbel of ondersteuning had losgemaakt. Leerlingen die de vragenlijst volledig hadden ingevuld ontvingen via e-mail een digitale bol.com-waardebon van 10 euro. In deze e-mail noemden we nogmaals enkele organisaties die hen indien gewenst verdere hulp of een luisterend oor konden bieden.

Het volgende hoofdstuk gaat verder in op de steekproef en de respons.

3 Steekproef

Dit hoofdstuk bespreekt de steekproef voor beide deelonderzoeken: de LiSO-vragenlijst uit 2018 en de digitale vragenlijst uit 2019. Deze steekproef is te kaderen in de steekproef voor het LiSO-project als geheel. Daarom bespreken we in wat volgt eerst de globale kenmerken van de LiSO-steekproef. Vervolgens gaan we verder in op de respons die bereikt werd voor elk van de deelonderzoeken. We hebben daarbij ook aandacht voor de mate waarin de groep respondenten representatief is voor de onderzochte populatie.

3.1 Algemene kenmerken van de LiSO-steekproef

De steekproeftrekking voor het LiSO-project vond plaats in 2013. We kozen toen voor een grote, regionale steekproef van scholen. Binnen deze scholen werden alle leerlingen die dat jaar in september startten in het eerste jaar van de eerste graad secundair onderwijs uitgenodigd om deel te nemen.

Onze aanpak voor de steekproef werd bepaald door de doelstellingen die vooropgesteld waren voor het LiSO-project. Deze doelstellingen bestonden erin:

- een beschrijving te geven van de schoolloopbaan en ontwikkeling van leerlingen vanaf het eerste tot het zesde jaar van het secundair onderwijs,
- individuele verschillen in deze schoolloopbanen en ontwikkeling in kaart te brengen,
- de verschillen te verklaren met aandacht voor gezinskenmerken enerzijds en school-, leerkracht- en klaskenmerken anderzijds,
- te resulteren in beleidsaanbevelingen.

3.1.1 Geclusterde steekproef

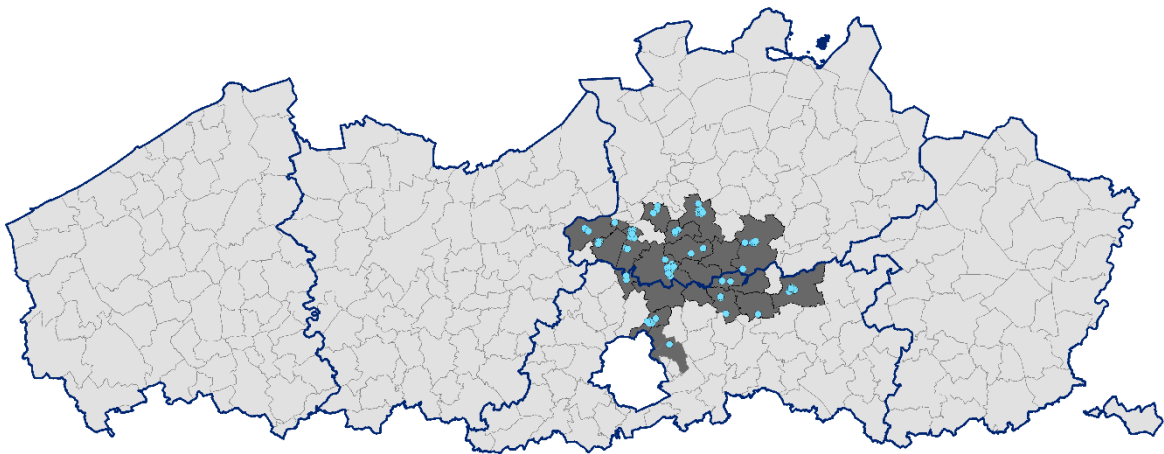
Hoe scholen, leerkrachten en klassen de loopbanen, leerwinst en evolutie in sociaal-emotioneel functioneren van leerlingen beïnvloeden, vereist dat de steekproeftrekking rekening houdt met de clustering van leerlingen. Voor elke leerling moet dus geweten zijn in welke school en klas hij of zij elk jaar zit, en over deze school en klas moet bovendien voldoende informatie bekend zijn. Ook moet elke cluster voldoende groot zijn. Dit wil zeggen: er moeten voldoende leerlingen uit elke klas deelnemen en er moeten voldoende klassen per school deelnemen. Die logica gebod ons om bijgevolg volledige scholen uit te nodigen tot deelname, met alle klassen in het eerste leerjaar en met alle leerlingen in die klassen. We selecteerden daarbij voldoende scholen om een minimale steekproefgrootte van 6.000 leerlingen te kunnen garanderen.

3.1.2 Regionale steekproef

Omdat de schoolloopbanen en ontwikkeling van leerlingen tijdens het secundair onderwijs centraal stonden, was de afname van gestandaardiseerde toetsen en vragenlijsten op verschillende momenten gedurende het secundair onderwijs noodzakelijk. Daarom kozen we voor een longitudinaal design.

In het kader van zo'n longitudinaal design moeten we rekening houden met mobiliteit tussen scholen. Wanneer leerlingen om welke reden dan ook veranderen van school, willen we hen nog steeds kunnen opvolgen op hun nieuwe school. In zo'n geval is het wijzer om te kiezen voor een regionale steekproef. Wanneer een leerling van school verandert, is de kans immers groot dat hij wel binnen dezelfde regio blijft. Door alle scholen binnen een bepaalde regio op te nemen, verkleinen we het risico dat een schoolveranderaar uit de steekproef valt.

De keuze voor de 'LiSO-regio' werd ingegeven door praktische en inhoudelijke overwegingen. Zo werd de provincie West-Vlaanderen uitgesloten wegens de te grote afstand tot de onderzoeksgroep. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werd niet opgenomen omwille van de specificiteit van het Nederlandstalig onderwijs in dit gewest. De steden Leuven en Gent werden niet geselecteerd omdat deze regio's reeds overbevraagd waren voor onderwijskundig onderzoek ten tijde van de steekproeftrekking. Antwerpen werd tot slot niet geselecteerd wegens de omvang van het onderwijs in deze stad, waardoor de middelen van het LiSO-project niet voldeden om een voldoende grote regio te betrekken bij het onderzoek.

Figuur 1: Regionale steekproef LiSO: ruime omgeving rond Mechelen

Uiteindelijk koos het LiSO-project voor Mechelen en de omliggende ruime omgeving als regionale steekproef (Figuur 1). De opgenomen fusiegemeenten zijn Aarschot, Berlaar, Boom, Bornem, Duffel, Haacht, Heist-op-den-Berg, Kapelle-op-den-Bos, Keerbergen, Kontich, Lier, Mechelen, Niel, Puurs, Rotselaar, Sint-Katelijne-Waver, Vilvoorde, Willebroek en Zaventem. Deze regio omvat dus zowel de centrumstad Mechelen als de structuurondersteunende steden Aarschot, Lier en Vilvoorde. Zo bevindt een deel van de steekproef van scholen en leerlingen zich in een stedelijke

context. In Vilvoorde en Zaventem raken we bovendien aan de Brusselse rand en de bijhorende verstedelijking en grotere aantallen leerlingen met een andere thuistaal dan het Nederlands. Ook Niel en Kontich kunnen, als gemeenten in een grootstedelijke rand, die context belichten. Door de (zeer) ruime omgeving rond Mechelen en de andere steden ook te selecteren, krijgen we zicht op leerlingen en scholen in (relatief gezien) meer landelijk gebied zoals de deelgemeenten van Berlaar, Haacht en Kapelle-op-den-Bos.

3.2 Representativiteit van de LiSO-steekproef

De keuze voor een regionale steekproef zorgt ervoor dat we rekening moeten houden met een zekere regionale eigenheid. Er is echter wel sprake van een geslaagde poging om de Vlaamse populatie van leerlingen en scholen in het secundair onderwijs te beschrijven op verschillende relevante kenmerken zoals het onderwijsnet, de onderwijsvorm en de sociaaleconomische status van de leerlingen.

3.2.1 *Steekproefgrootte en representativiteit naar net en onderwijsvorm bij aanvang in 2013*

Nagenoeg alle scholen voor gewoon secundair onderwijs binnen de beoogde steekproefregio namen deel aan het project.

Bij de start van het LiSO-onderzoek in 2013-2014 ging het om 91 administratieve scholen of 9,5% van het totale aantal administratieve secundaire scholen in Vlaanderen. In het kader van het LiSO-project werden deze administratieve scholen gegroepeerd in 57 pedagogische gehelen. De onderwijsinspectie beschrijft een pedagogisch geheel als meerdere administratieve scholen ('instellingsnummers') van eenzelfde onderwijsniveau met een gemeenschappelijk bestuurlijk beleid, een gemeenschappelijke pedagogisch-didactische organisatie en een profiel naar de buitenwereld als één school. Het werken met pedagogische gehelen ter invulling van het schoolniveau (in plaats van met instellingsnummers) sluit daarom beter aan bij de werkelijke ervaring van leerlingen en leerkrachten.

In deze 57 pedagogische gehelen waren 6.457 leerlingen ingeschreven in het eerste leerjaar. Ze waren verdeeld over beide stromen (A of B) en over de drie onderwijsnetten op een manier die representatief was voor het eerste leerjaar van de eerste graad van het Vlaams secundair onderwijs als geheel.

De initiële steekproef van het LiSO-project wordt verder beschreven door Stevens et al. (2014).

3.2.2 *Representativiteit van de volledige LiSO-steekproef naar sociaaleconomische status*

Om de representativiteit van de LiSO-steekproef ten opzichte van de Vlaamse populatie te onderzoeken, kijken we niet alleen naar het onderwijsnet en de onderwijsvorm maar gaan we ook

na of de sociaaleconomische kenmerken van de LiSO-scholen overeenkomen met die van de Vlaamse scholen voor secundair onderwijs in het algemeen. Hierbij gebruiken we drie variabelen die deel uitmaken onderwijskansarmoede-indicator (OKI), geaggregeerd op het niveau van de instellingsnummers. Deze drie variabelen zijn:

- Het percentage leerlingen per instellingsnummer van wie de moeder laagopgeleid is. Een moeder is laagopgeleid als zij maximaal het lager secundair onderwijs afgewerkt heeft.
- Het percentage leerlingen per instellingsnummer van wie de ouders recht hebben op een schooltoelage en deze hebben aangevraagd. Enkel gezinnen met een laag gezinsinkomen hebben recht op een schooltoelage. We merken op dat sinds het schooljaar 2019-2020 de schooltoelage is vervangen door de schooltoeslag. Aangezien de primaire dataverzameling van het LiSO-project plaatsvond vanaf het schooljaar 2013-2014 tot en met het schooljaar 2018-2019, gebruiken we steeds de term schooltoelage.
- Het percentage leerlingen per instellingsnummer van wie de gezinstaal niet de onderwijstaal (in dit geval: het Nederlands) is. De gezinstaal is risicovol wanneer de gezinstaal niet overeenkomt met de onderwijstaal. De taal die de leerling in het gezin spreekt is niet de onderwijstaal wanneer de leerling in het gezin met niemand of in een gezin met drie gezinsleden (de leerling niet meegerekend) met maximum één gezinslid de onderwijstaal spreekt. Broers en zussen worden als één gezinslid beschouwd.

In de LiSO-steekproef hebben er 96 instellingsnummers deelgenomen vanaf het schooljaar 2013-2014 tot en met het schooljaar 2018-2019. In het schooljaar 2018-2019 erkent de Vlaamse overheid 957 instellingsnummers voor het secundair onderwijs. We vergelijken de 96 instellingsnummers van LiSO-scholen met de totale populatie van 957 instellingsnummers op basis van de drie geaggregeerde OKI-variabelen. We gebruiken hiervoor de centraal beschikbare gegevens van het schooljaar 2018-2019 (AgODI, 2019).

Om te testen over een verschil is tussen de instellingsnummers in de LiSO-steekproef en de populatie van instellingsnummers gebruiken we een one-sample t-test voor elk van de drie OKI-variabelen. In Tabel 27 worden de gemiddeldes en standaarddeviaties weergegeven van de percentages leerlingen die aantikken op de OKI-variabelen in de populatie en de LiSO-steekproef.

We vinden voor geen enkele van de drie indicatoren noemenswaardige verschillen. Voor het percentage leerlingen met een laagopgeleide moeder verschilt de LiSO-steekproef niet significant van de populatie met een effect van -0.02 (95% CI, -0.05 tot 0.00), $t(95) = -1.66$, $p = .10$. Ook voor het percentage leerlingen met recht op een schooltoelage is er geen significant verschil, met een effect van -0.02 (95% CI, -0.05 tot 0.01), $t(95) = -1.49$, $p = .14$. Hetzelfde geldt tot slot voor het percentage leerlingen met recht op een schooltoelage, en dit met een effect van -0.03 (95% CI, -0.05 tot 0.00), $t(95) = -1.70$, $p = .10$.

Tabel 27: Vergelijking tussen de populatie en LiSO-steekproef volgens het percentage leerlingen per instellingsnummer die aantikken op de drie OKI-variabelen.

OKI-variabele	Populatie (N=957)		LiSO-steekproef (n=96)	
	M	SD	M	SD
% laagopgeleide moeder	0.24	0.17	0.22	0.15
% recht op schooltoelage	0.31	0.16	0.29	0.15
% andere gezinstaal	0.19	0.19	0.16	0.15

3.3 Steekproef en respons op de vragenlijst van 2018

3.3.1 Beoogde LiSO-steekproef in het schooljaar 2017-2018

In het schooljaar 2017-2018, waarin het onderzoek naar jonge mantelzorgers van start ging, werden de normaal gevorderde leerlingen uit de LiSO-cohorte bevraagd in het vijfde leerjaar secundair onderwijs. Als ze een jaar waren blijven zitten sinds ze in 2013 mee in het eerste leerjaar startten, werden ze bevraagd in het vierde leerjaar. De originele groep was enerzijds verkleind omdat er (onvermijdelijk) enkele leerlingen kozen voor een school buiten de LiSO-regio, en anderzijds vergroot met leerlingen die na september 2013 door een schoolverandering of door zittenblijven in het getoetste leerjaar in een deelnemende school terechtkwamen. In totaal betrof het een groep van 7 388 leerlingen, ofwel 11,0% van de totale Vlaamse schoolbevolking van het vijfde leerjaar.

Deze 7 388 leerlingen waren verdeeld over 56 pedagogische gehelen. Dit verschil met de ‘startsteekproef’ uit 2013 is het resultaat van het wegvallen van de middenschoolen en het toevoegen van enkele bovenbouwscholen. Het ging om 67 administratieve scholen. Vlaanderen telde in het schooljaar 2017-2018 939 administratieve scholen voor voltijds gewoon secundair onderwijs, gemeten aan de hand van het aantal instellingsnummers. De LiSO-steekproef omvatte dus 7,1% van het totale aantal administratieve scholen.

In Tabel 28 worden de 56 pedagogische gehelen die deel uitmaakten van de beoogde steekproef in het schooljaar 2017-2018 verdeeld volgens aanbod en onderwijsnet. Vijf pedagogische gehelen kunnen beschouwd worden als bovenbouwscholen: zij bieden enkel een tweede en derde graad aan en zijn niet formeel verbonden aan een onderbouwschool. De overige pedagogische gehelen die deelnemen aan het LiSO-project zijn scholen die zowel onder- als bovenbouw organiseren. Het aanbod is erg divers. Er zijn 17 pedagogische gehelen die ASO, BSO en TSO aanbieden, met voornamelijk scholen uit het vrij gesubsidieerd onderwijs. Er zijn eveneens 17 pedagogische gehelen die enkel BSO en TSO aanbieden en die gelijkmatig verdeeld zijn over de drie onderwijsnetten. De overige combinaties van onderwijsvormen zijn minder talrijk vertegenwoordigd.

Tabel 28: Pedagogische gehelen in de LiSO-steekproef volgens aanbod en onderwijsnet (schooljaar 2017- 2018)

Aanbod	Totaal	VGO	GO	OGO
Totaal	56	35	16	5
Bovenbouw	5	2	3	0
ASO-TSO	1	0	2	0
BSO-TSO	4	2	1	0
Onder- en bovenbouw	51	33	13	5
ASO	8	5	3	0
ASO-BSO	1	1	0	0
ASO-BSO-TSO	17	14	3	0
ASO-KSO	2	1	1	0
ASO-TSO	5	4	1	0
BSO- TSO– KSO	1	1	0	0
BSO-TSO	17	7	5	5

3.3.2 Gerealiseerde LiSO-steekproef in het schooljaar 2017-2018

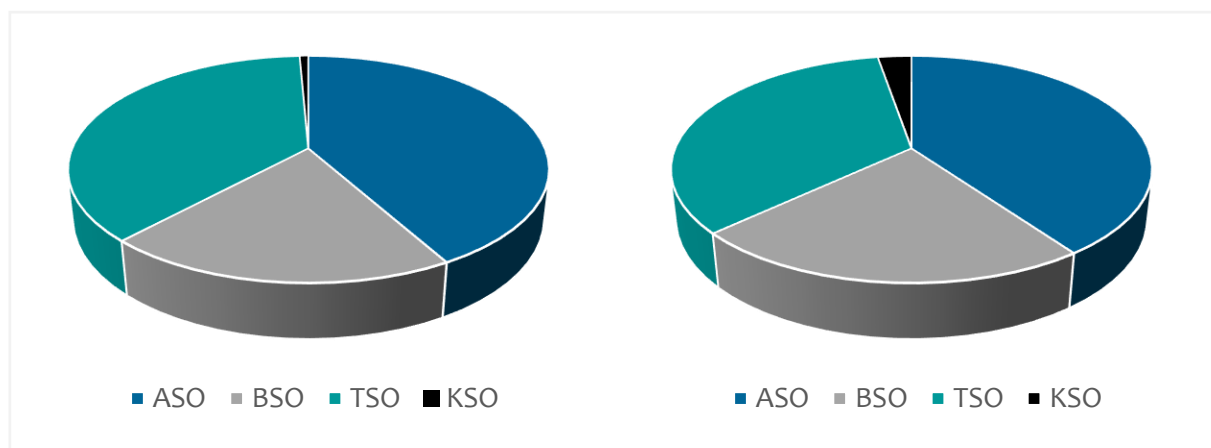
In het kader van het LiSO-project onderscheiden we steeds de beoogde steekproef van de gerealiseerde steekproef. Zowel op school- als op leerlingniveau is het immers steeds mogelijk dat een respondent die deel uitmaakt van de steekproef onverhoopt uitzonderlijk niet deelneemt. De ‘beoogde’ steekproef zoals omschreven in de voorgaande sectie omvat alle scholen en leerlingen die in principe deelnemen aan het LiSO-project. De gerealiseerde steekproef omvat die scholen en leerlingen die werkelijk hebben deelgenomen aan de afname van minimaal één instrument.

Van de scholen die behoorden tot de beoogde steekproef voor het schooljaar 2017-2018 nam er uiteindelijk één pedagogisch geheel uitzonderlijk niet deel aan de dataverzameling van mei 2018. Het pedagogische geheel in kwestie behoort tot het vrij gesubsidieerd onderwijs en biedt in de bovenbouw BSO- en TSO-richtingen aan. Op leerlingniveau omvat de gerealiseerde steekproef in 2017-2018 (d.w.z.: het aantal leerlingen dat minimaal een wiskundetoets of een leerlingvragenlijst invulde) 6 720 leerlingen (of 10,0% van de totale Vlaamse schoolbevolking). De responsgraad in 2017-2018 bedroeg dus 91,0%.

Tabel 29 geeft de verdeling weer van de beoogde en gerealiseerde steekproef volgens de onderwijsvorm van de leerlingen in het vijfde jaar secundair onderwijs. Hieruit blijkt dat 42% van de gerealiseerde steekproef in het schooljaar 2017-2018 onderwijs in het ASO volgde. Dit cijfer ligt een kleine 2% hoger dan in het vijfde jaar in Vlaanderen als geheel. Het aandeel leerlingen dat les volgt in het TSO ligt 3% hoger dan in Vlaanderen. De leerlingen uit het BSO en het KSO zijn bijgevolg licht ondervertegenwoordigd in de gerealiseerde steekproef. Het aandeel BSO-leerlingen ligt drie procent lager dan in het vijfde jaar van het Vlaams secundair onderwijs als geheel. Voor het aandeel KSO-leerlingen betreft het een verschil van 2%.

Tabel 29: Populatie, beoogde steekproef en gerealiseerde steekproef in het vijfde leerjaar in mei 2018 volgens onderwijsvorm

	Beoogde steekproef		Gerealiseerde steekproef		Vlaanderen	
	N	%	N	%	N	%
	7.388		6.720		67.154	
ASO	2.979	40,3	2.816	41,9	26.923	40,1
BSO	1.620	21,9	1.350	20,1	15.411	23,0
TSO	2.740	37,1	2.510	37,4	22.977	34,2
KSO	49	0,7	44	0,7	1.843	2,7

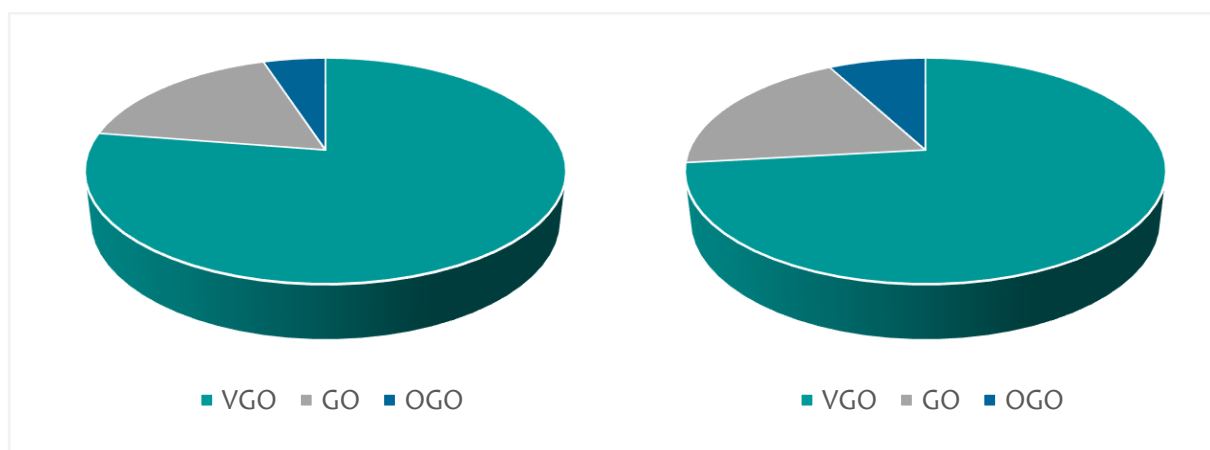
Figuur 2: Verdeling over de onderwijsvormen in de gerealiseerde steekproef (links) en in Vlaanderen (rechts)

Op basis van een chikwadraattoets ($\chi^2(3) = 148,9$; $p < 0,001$) stellen we vast dat de gerealiseerde LiSO-steekproef voor het vijfde leerjaar secundair onderwijs, in tegenstelling tot de initiële steekproef, significant verschilt van Vlaanderen voor wat betreft het kenmerk 'onderwijsvorm'. De verschillen zijn echter eerder klein, zoals ook visueel geïllustreerd wordt in Figuur 2.

We herhalen deze oefening voor het onderwijsnet. Volgens data van het Departement Onderwijs en Vorming gaat in het schooljaar 2017-2018 bijna driekwart (73%) van de leerlingen in het vijfde leerjaar secundair onderwijs naar het vrij onderwijs. Tabel 30 laat zien dat dit aandeel in de beoogde en gerealiseerde LiSO-steekproef ruim 4% hoger ligt dan in Vlaanderen. Het gemeenschapsonderwijs (GO!) neemt in Vlaanderen 19% voor haar rekening, terwijl dit aandeel in de gerealiseerde LiSO-steekproef 1,5% lager ligt. Het aandeel van het officieel gesubsidieerd onderwijs ligt in de gerealiseerde steekproef 3% lager dan in Vlaanderen.

Tabel 30: Populatie, beoogde steekproef en gerealiseerde steekproef in het vijfde leerjaar in mei 2018 volgens onderwijsnet

	Beoogde steekproef		Gerealiseerde steekproef		Vlaanderen	
	N	%	N	%	N	%
	7.388		6.720		67.154	
VGO	5.708	77,3	5.212	77,6	49.182	73,2
GO	1.309	17,7	1.174	17,5	12.748	19,0
OGO	371	5,0	334	5,0	5.224	7,8

Figuur 3: Verdeling over onderwijsnetten in de gerealiseerde steekproef (links) en in Vlaanderen (rechts)

Op basis van de chikwadraattoets ($\chi^2(2) = 87,0$; $p < 0,001$) stellen we vast dat de gerealiseerde LiSO-steekproef voor het kenmerk onderwijsnet niet representatief is voor het Vlaamse onderwijs als geheel. Door de keuze voor een regionale steekproef is het officieel gesubsidieerd onderwijs ietwat ondervetegenwoordigd. Ook op dit vlak merken we echter op dat de verschillen al bij al vrij klein zijn (zie ook Figuur 3).

3.3.3 Gerealiseerde respons op de leerlingvragenlijst van 2018

Specifiek voor de leerlingvragenlijst van mei 2018 ontvingen we 6 690 ingevulde vragenlijsten van leerlingen uit het vijfde jaar. Dit stemt overeen met meer dan 90%. Daarnaast dienden 535 leerlingen uit het vierde jaar een vragenlijst in. Zo nam 89,1% van de leerlingen uit de totale beoogde steekproef deel. Voor vragenlijstonderzoek is dit een mooie responsgraad.

Tabel 31: Responsgegevens leerlingvragenlijst mei 2018

Leerjaar	Aantal leerlingen	
	Beoogde steekproef	Gerealiseerde steekproef
Vierde leerjaar	718	535 (74,5%)
Vijfde leerjaar	7 388	6 690 (90,6%)
TOTAAL	8 106	7 225 (89,1%)

Tabel 32: Respons leerlingvragenlijst vijfde leerjaar mei 2018 per onderwijsvorm

Leerjaar	N leerlingen	
	Beoogde steekproef	Gerealiseerde steekproef
ASO	2 979	2 718 (91,2%)
BSO	1 620	1 372 (84,7%)
TSO	2 740	2 556 (93,3%)
KSO	49	44 (89,8%)
TOTAAL	7 388	6 690 (90,6%)

Uit Tabel 32 blijkt dat de responsgraad in 5 BSO lager was terwijl de responsgraad vanuit 5 TSO voor de leerlingvragenlijst het hoogst was.

Strikt genomen is de gerealiseerde steekproef voor de LiSO-leerlingvragenlijst uit mei 2018 dus niet representatief voor Vlaanderen wat betreft de netten en de onderwijsvormen. Wel is elke onderwijsvorm sterk vertegenwoordigd in de bevraging, met een verdeling die nog steeds een behoorlijke benadering vormt van de verdeling in Vlaanderen als geheel. Uit de voorgaande sectie weten we al dat ook de verschillende netten voldoende aanwezig zijn in de steekproef, net zoals de verschillende graden van verstedelijking. Ook zijn de scholen qua sociaaleconomische compositie representatief voor Vlaanderen.

De redenen voor niet-deelname bleken bovendien vaak te berusten op toeval. Ze hebben doorgaans te maken met onvoorziene praktische omstandigheden op de school (waardoor sommige klassen eerder toevallig niet deelnamen) of met tijdelijke afwezigheden van leerlingen (door ziekte, vertraging met het openbaar vervoer ...). Bewuste weigeringen maken slechts een zeer kleine minderheid uit van de redenen voor non-respons.

Al bij al kunnen we stellen dat de steekproef voor de LiSO-leerlingvragenlijst van mei 2018, mits aandacht voor de eventuele regionale eigenheden, een behoorlijke afspiegeling vormt van het vijfde leerjaar van het Vlaams secundair onderwijs. We geven hier ook mee dat de proportie jonge mantelzorgers in de LiSO-steekproef (23,9%, zie verder) dermate sterk gelijkst op de proportie jonge mantelzorgers in de steekproef van het HBSC-onderzoek van 2018 (nl. 22%) – dat wel een steekproef hanteerde die over heel Vlaanderen verspreid was – dat we vermoeden dat de keuze voor een regionale steekproef in combinatie met een kleine mate van nonrespons niet tot ernstige vertekeningen heeft geleid.

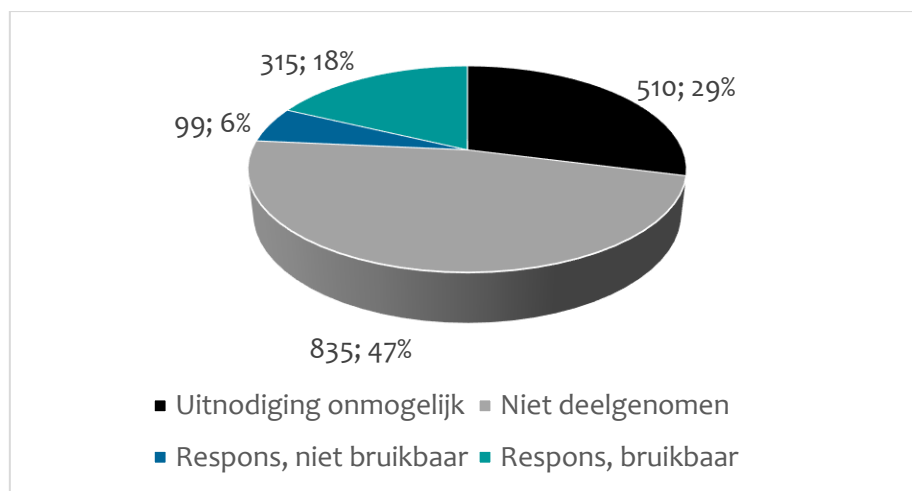
3.4 Steekproef en respons op de digitale vragenlijst van 2019

Dit hoofdstuk bestaat uit vier secties. Eerst benoemen we de gerealiseerde respons en enkele essentiële kenmerken van de manier waarop deze respons tot stand kwam. In de tweede sectie beschrijven we welke kenmerken van jonge mantelzorgers samenhangen met het al dan niet deelnemen aan de online vragenlijst. In de derde sectie schatten we de vertekening door non-respons. We beschrijven er de mate waarin uitkomsten beïnvloed worden door de onder- en oververtegenwoordiging van bepaalde groepen jonge mantelzorgers in de online vragenlijst. In de vierde sectie beschrijven we het verloop van de respons door de tijd heen. Hieruit kunnen we al enkele interessante suggesties afleiden over groepen van jonge mantelzorgers die meer of minder bereid zijn om hun verhaal te delen. Ten slotte is er het besluit waarin de voornaamste resultaten worden samengevat, maar waar we ook beschrijven wat onze gegevens in het algemeen vertellen over onderzoek naar jonge mantelzorgers dat op vrijwillige basis plaatsvindt.

3.4.1 Gerealiseerde respons

De digitale vragenlijst voor jonge mantelzorgers van 2019 was bedoeld voor alle leerlingen waarvan we, op basis van de antwoorden op de leerlingvragenlijst van 2018, vermoedden dat ze jonge mantelzorger waren. Het ging om 1 586 leerlingen die in de lente van 2018 in het vijfde jaar secundair onderwijs zaten, en 173 leerlingen die toen in het vierde jaar zaten. De totale doelsteekproef telde dus 1 759 leerlingen.

Figuur 4 deelt de doelgroep van 1 759 leerlingen waarvan we vermoedden dat ze jonge mantelzorger waren in volgens hun uiteindelijke status. Hieruit blijkt dat een grote groep leerlingen niet deelnam. Een aanmerkelijk deel van de leerlingen (29%) konden we met zekerheid niet bereiken met onze uitnodiging. We beschikten niet over hun e-mailadres en ze namen (bijvoorbeeld door een schoolverandering) niet deel aan de wiskundetoets waar we een papieren uitnodiging aan toevoegden (zie verder). Andere leerlingen ontvingen allicht wel een uitnodiging maar namen niet deel (47%). Een kleine groep leerlingen genereerde wel respons maar geen bruikbare (6%). Het ging om leerlingen die toch (geen) jonge mantelzorger bleken te zijn, of leerlingen die hooguit enkele vragen invulden (zie verder). Slechts 18% van de beoogde groep leerlingen vulde de online vragenlijst volledig of grotendeels in.

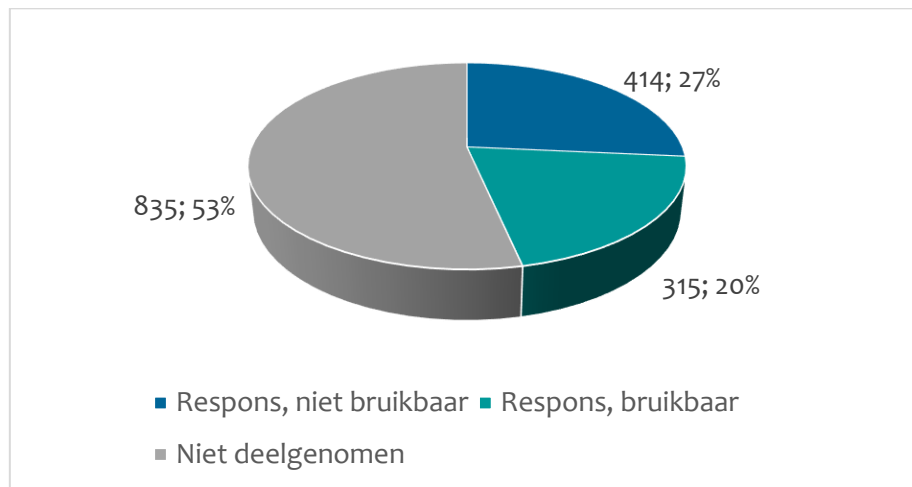

Figuur 4: Indeling van de 1 759 beoogde respondenten volgens status

Herschalen we de respons enkel naar die leerlingen die we allicht konden bereiken met onze uitnodiging, dan concluderen we dat slechts 33,1% van de uitgenodigde leerlingen onze uitnodiging effectief opmerkte, in de mogelijkheid verkeerde om mee te werken en daar ook toe bereid was door de vragenlijst te openen en minimaal één vraag te beantwoorden (zie Figuur 5).

Let wel: we spreken hier over ‘allicht konden bereiken’ omdat het altijd mogelijk is dat onze e-mails en/of papieren uitnodigingen over het hoofd gezien werden. De mailbox achter het

opgegeven mailadres werd dan bijvoorbeeld niet meer opgevolgd of onze e-mails kwamen in de spamfolder terecht.

Figuur 5: Indeling van de 1 249 uitgenodigde respondenten volgens responstype

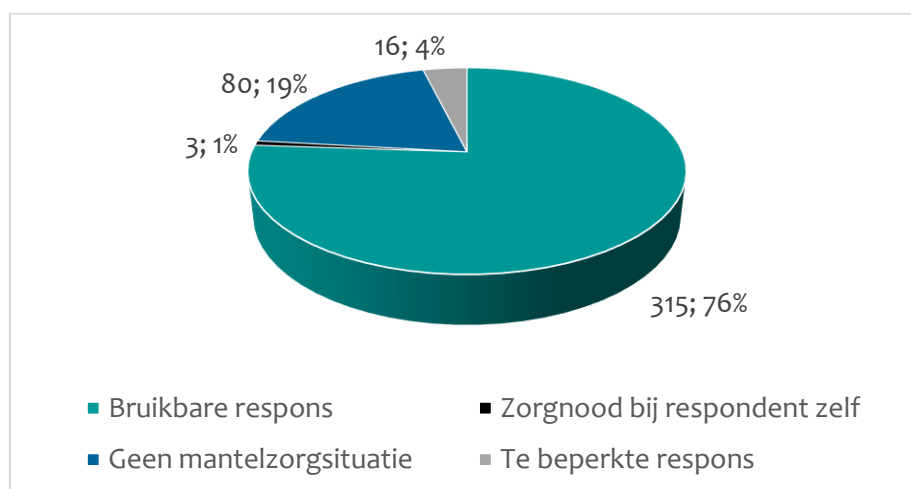
Moeilijkheden om de doelrespondenten een uitnodiging via e-mail te bezorgen vormden een grote horde. Slechts 856 leerlingen bezorgden ons hun e-mailadres toen we hen daar in mei 2018 alvast om vroegen. Vervolgens zorgden 84 adressen finaal voor een foutmelding (d.w.z.: nadat we de mailinglist op basis van een eerste reeks foutmeldingen trachtten te optimaliseren door correcties van, bijvoorbeeld, schrijffouten). Bijgevolg konden slechts 772 leerlingen via e-mail uitgenodigd worden voor deelname, wat overeenkomt met 43,9% van de doelrespondenten.

Aan de e-mails die we wél konden bezorgen, werd weinig gevolg gegeven. Ondanks verschillende herinneringen bleef de respons erg laag. Pas na 40 dagen konden we de kaap van 15% bruikbare antwoorden ronden (ten opzichte van het werkelijk aantal verzonden uitnodigingen). Er waren weliswaar leerlingen die de uitnodiging aanklikten maar dan beslisten om toch niet deel te nemen, maar er bleven ook zeer veel persoonlijke links onaangeroerd. De vraag rees of de leerlingen de e-mails wel ontvingen of voldoende vertrouwden.

Daarom beslisten we om alsnog uitnodigingen op papier aan de leerlingen te bezorgen. De eerstvolgende gelegenheid daartoe diende zich aan op het moment dat we de leerlingen hun LiSO-wiskundetoetsen bezorgden. Deze werden op 20 of 21 april geleverd aan de scholen maar konden tot eind mei ingezet worden naar de keuze van de school of leerkracht. Door een brief toe te voegen aan deze wiskundetoetsen, wisten we zeker dat (a) een groot deel van de doelrespondenten, ook het deel dat geen e-mailadres had opgegeven, de uitnodiging zou krijgen en (b) dat de doelrespondenten zeker zouden weten dat deze uitnodiging uit een betrouwbare bron kwam. De keerzijde van deze benadering was (a) dat we geen vat zouden hebben op wanneer de uitnodigingen precies bij de leerlingen terecht zouden komen en (b) dat dat bij een deel van de leerlingen pas eind mei of zelfs begin juni zou zijn, dicht bij de examens. Dit betekende dus ook meteen dat de dataverzameling idealiter tot in de zomervakantie zou doorlopen.

De verdeling van uitnodigingen op papier deed het aantal leerlingen dat de uitnodiging zeker ontvangen had stijgen. Toch ontving niet elke beoogde respondent door de omschakeling naar papier onze uitnodiging. Verschillende leerlingen zaten niet meer op een LiSO-school in de lente van 2019. Voor hen konden we dus geen brief met uitnodiging voorzien. Een aanzienlijk aantal andere leerlingen zat wel nog in een LiSO-school maar kreeg de wiskundetoets (en dus de ingesloten brief) nooit in handen omdat hun school of klas uitzonderlijk niet deelnam of doordat zij zelf tijdelijk afwezig waren. Van de doelrespondenten die een e-mailadres hadden opgegeven maar nog niet gereageerd hadden, maakten uiteindelijk 429 leerlingen wél een wiskundetoets. Als zij onze e-mails om één of andere reden toch nooit gelezen hadden, hebben ze op dat moment alsnog onze uitnodiging ontvangen. Van de doelrespondenten die géén e-mailadres hadden opgegeven, maakten 424 leerlingen een wiskundetoets. Ook van deze groep leerlingen kunnen we dus veronderstellen dat ze onze uitnodiging ontvangen hebben, al is het éénmalig en zonder dat we de mogelijkheid hadden om hen nog herinneringen te sturen.

De toename van het aantal leerlingen dat we konden uitnodigen zorgde zoals gehoopt voor een beduidende vergroting van het aantal reacties (zie Figuur 6). Op het einde van de rit hadden 414 leerlingen minimaal één vraag beantwoord.

Figuur 6: Verdere indeling van de 414 respondenten volgens type

Deze respons van 414 leerlingen is dan wel merkkelijk meer dan waar we eerst gestrand waren, maar het is nog steeds minder dan gehoopt. Het is uiteraard niet mogelijk om voor leerlingen die niet reageren op onze e-mails, te bepalen waarom ze dat niet deden. We hebben met andere woorden het raden naar de redenen voor nonrespons. Een eerste belangrijke factor is allicht dat de leerlingen volstrekt vrijwillig konden deelnemen aan het onderzoek, en dit van thuis uit. Het gebrek aan stimulans van begeleidende leerkrachten om deel te nemen zorgt ongetwijfeld voor een kleinere gerealiseerde steekproef dan wanneer een vragenlijst klassikaal afgenomen wordt. Voor sommige leerlingen betekende het 'niet op school zijn' ook het wegvallen van broodnodige ondersteuning, zoals de beschikbaarheid van computerinfrastructuur of talige ondersteuning. Hoewel de leerlingen natuurlijk steeds gebruik konden maken van bijvoorbeeld het open leercentrum op school tijdens een pauze, ligt het niet voor de hand dat leerlingen die stap zetten.

En zelf een vragenlijst die zo eenvoudig mogelijk is opgesteld, kan voor leerlingen met een taalachterstand of leerstoornis een grote opgave zijn. Een andere factor heeft te maken met het feit dat de online vragenlijst een eerder gevoelig onderwerp betreft. We probeerden in onze uitnodiging en in de omschrijving van het onderwerp zo weinig mogelijk bedreigend te zijn, maar vroeg of laat zullen de leerlingen toch beseft hebben dat de vragen zouden gaan over hun thuissituatie en daar wilt niet elke leerling graag over praten. Deze hypothese wordt versterkt door de vaststelling dat verschillende leerlingen onze uitnodiging wel aanklikten, maar terug afsloten na de titelpagina die nog iets grondiger toelichtte waarover de vragen zouden gaan. Al deze te voorziene drempels zijn redenen waarom we een incentive aanboden in de vorm van een Bol.com-waardebon van 10 euro, maar dat nog steeds niet elke leerling kon of wenste deel te nemen, is zeker niet onverwacht. Tot slot moeten we ook kijken naar het medium dat we kozen voor het verzenden van onze uitnodigingen. E-mails worden, zeker bij jongeren, niet steeds met veel aandacht gelezen. Van de brief die we meegaven op school vermoeden we dat deze de nieuwsgierigheid wel wat meer prikkelde, maar ook die zal door sommige leerlingen allicht uit het oog verloren zijn. Om privacyredenen was het echter niet aangewezen om voor andere wegen te kiezen om de leerlingen te benaderen, zoals sociale media.

Van de 414 reacties waren 315 reacties bruikbaar voor onze analyses. De niet-buikbare reacties waren:

- 80 vragenlijsten die automatisch geannuleerd werden omdat de respondent op de eerste vraag antwoordde dat hij of zij niet (meer) samenwoonde met iemand die langdurig ziek was of een beperking had,
- 16 vragenlijsten die slechts voor een klein deel ingevuld werden,
- en 3 vragenlijsten die ingevuld werden door respondenten die zelf de persoon met een langdurige ziekte of handicap bleken te zijn.

Hoofdstuk 3.4.4 gaat dieper in op wat we kunnen leren uit het verloop van de dataverzameling. Eerst beschrijven we de kenmerken van de deelnemers van de online vragenlijst en gaan we na in welke mate er sprake is van steekproefvertekening.

3.4.2 Kenmerken van de deelnemers aan de online vragenlijst

Een lagere responsgraad zorgt voor een groter risico op steekproefvertekening. Dit zou betekenen dat de jonge mantelzorgers die de digitale vragenlijst beantwoordden niet representatief zijn voor de totale groep jonge mantelzorgers. Als de vrijwillig deelnemende groep jonge mantelzorgers niet representatief is voor de totale groep jonge mantelzorgers, dan moeten we voorzichtig zijn in het trekken van conclusies over de totale groep jonge mantelzorgers.

In deze sectie beschrijven we welke kenmerken van jonge mantelzorgers samenhangen met het al dan niet deelnemen aan de online vragenlijst in 2019. Zo gaan we na of er jonge mantelzorgers met bepaalde kenmerken onder- of oververtegenwoordigd zijn. De onderzochte kenmerken zijn het geslacht van de leerling, de schoolse vertraging, de onderwijsvorm (ASO, TSO en BSO), de opleiding van de moeder, het ontvangen van een schooltoelage en de thuistaal.

Let wel: we maken deze berekeningen rond representativiteit voor alle leerlingen die meegenomen zijn in de analyses die verderop in dit rapport toegelicht staan. Dat zijn enkel de leerlingen die in het vijfde jaar secundair onderwijs zaten. Met andere woorden: voor die analyses moesten we de 17 leerlingen die in de lente van 2018 een jaar achterop zaten ten opzichte van de normaal gevorderde LiSO-cohorte buiten beschouwing laten. Daardoor berichten de onderstaande paragrafen over 298 leerlingen in plaats van over de 315 leerlingen die bruikbare respons opleverden². Voor een correcte vergelijking van die 298 vijfdejaarsleerlingen met de populatie, vergelijken we hen enkel met de 1 586 leerlingen uit het vijfde jaar die we op basis van hun respons op de leerlingvragenlijst uit 2018 identificeerden als mogelijke jonge mantelzorger. We vergelijken de 298 vijfdejaarsleerlingen die een digitale vragenlijst invulden dus niet met de leerlingen die nog in het vierde jaar zaten.

3.4.2.1 Geslacht

We onderzoeken of het al dan niet deelnemen aan de online vragenlijst in 2019 samenhangt met het geslacht van leerlingen. In Tabel 33 worden de aantallen en relatieve aantallen van meisjes en jongens getoond die volgens de leerlingvragenlijst in 2018 samenwonen met iemand die langdurig ziek is of een beperking heeft. Dit is onze doelgroep. Vervolgens tonen we de aantallen en relatieve aantallen van beide groepen die deelnamen aan de online vragenlijst in 2019. Dit is de groep die zinvolle respons genereerde. In de laatste kolom wordt de responsgraad voor jongens en meisjes getoond.

Tabel 33: Responsgraad van jonge mantelzorger op online vragenlijst volgens geslacht

	Leerlingvragenlijst 2018		Online vragenlijst 2019		Responsgraad % online vragenlijst
	N	%	N	%	
Meisjes	776	48.9	191	64.1	24.6
Jongens	810	51.1	107	35.9	13.2
Totaal	1586	100.0	298	100.0	18.8

We zien dat de verdeling jongens-meisjes bij de doelrespondenten erg dicht bij een 50-50-verdeling ligt. De deelnemers aan de online vragenlijst van 2019 zijn echter veel minder gelijkmatig verdeeld over beide geslachten.

Of beide groepen leerlingen ook significant verschillen in hun kans om deel te nemen aan de online vragenlijst, testen we door middel van een logistisch regressiemodel. In dit model is het al dan niet deelnemen aan de online vragenlijst van 2019 de uitkomst en geslacht een binaire predictor. We vinden dat jongens een significant lagere kans hebben om deel te nemen met een *odds ratio* van 0.47 (95% CI, 0.36 tot 0.61), Wald $\chi^2(1) = 32.88$, $p < .01$. Dit verschil is groot.

² De 315 leerlingen die bruikbare respons opleverden, komen wel allemaal aan bod in het descriptieve rapport dat complementair is aan dit rapport. In het voorliggende rapport kijken we zo vaak naar schoolse prestaties, dat het niet aangewezen is om leerlingen in het vierde jaar te mengen met leerlingen in het vijfde jaar. Vierdejaarsleerlingen staan vanzelfsprekend gemiddeld minder ver voor wiskunde dan vijfdejaarsleerlingen.

3.4.2.2 Schoolse vertraging

We onderzoeken ook of het al dan niet deelnemen aan de online vragenlijst in 2019 samenhangt met het al dan niet hebben van schoolse vertraging. In Tabel 34 worden de aantallen en relatieve aantallen normaalvorderende leerlingen en leerlingen met schoolse vertraging getoond, zowel voor de groep doelrespondenten als voor de groep effectieve respondenten. In de laatste kolom geven we weer met welke responsgraad dit overeenstemt.

Tabel 34: Responsgraad van jonge mantelzorgers op online vragenlijst volgens schoolse vertraging

	Leerlingvragenlijst 2018		Online vragenlijst 2019		Responsgraad % online vragenlijst
	n	%	N	%	
Normaalvorderend	982	61.9	236	79.2	24.0
Vertraagd	604	38.1	62	20.8	10.3
Totaal	1586	100.0	298	100.0	18.8

Een logistisch regressiemodel, waarin het al dan niet deelnemen aan de online vragenlijst van 2019 de uitkomst is en schoolse vertraging een binaire predictor, onthult dat leerlingen met schoolse vertraging een significant lagere kans hebben om deel te nemen met een *odds ratio* van 0.36 (95% CI, 0.27 tot 0.49), Wald $X^2(1) = 43.94$, $p < .01$. Dit verschil beschouwen we als groot.

3.4.2.3 Onderwijsvorm

We onderzoeken verder of het al dan niet deelnemen aan de online vragenlijst in 2019 samenhangt met de onderwijsvorm van leerlingen. In Tabel 35 worden de aantallen en relatieve aantallen van de leerlingen in het ASO, TSO, BSO en KSO getoond die volgens de leerlingvragenlijst in 2018 jonge mantelzorgers zijn. Vervolgens tonen we de aantallen en relatieve aantallen van de vier groepen die deelnamen aan de online vragenlijst in 2019. In de laatste kolom wordt de responsgraad van de vier groepen getoond.

Tabel 35: Responsgraad van jonge mantelzorgers op online vragenlijst volgens onderwijsvorm

	Leerlingvragenlijst 2018		Online vragenlijst 2019		Responsgraad % online vragenlijst
	N	%	N	%	
ASO	470	29.6	134	45.0	28.5
TSO	618	39.0	112	37.6	18.1
BSO	487	30.7	48	16.1	9.9
KSO	11	0.7	4	1.3	36.4
Totaal	1586	100.0	298	100.0	18.8

Of ASO-leerlingen significant verschillen in hun kans om deel te nemen aan de online vragen, testen we door middel van een logistisch regressiemodel. In dit model is het al dan niet deelnemen aan de online vragenlijst van 2019 de uitkomst en het al dan niet in het ASO zitten een binaire predictor. We vinden dat leerlingen die in het ASO zitten een significant hogere kans

hebben om deel te nemen met een *odds ratio* van 2.32 (95% CI, 1.79 tot 3.00), Wald $\chi^2(1) = 40.07$, $p < .01$. Dit verschil beschouwen we als groot.

Met een analoge methode vinden we dat leerlingen die in het TSO zitten niet significant verschillen in hun kans om deel te nemen met een *odds ratio* van 0.93 (95% CI, 0.72 tot 1.21), Wald $\chi^2(1) = 0.29$, $p = .59$. Dit verschil beschouwen we dus als niet noemenswaardig.

Wel vinden we dat leerlingen die in het BSO zitten een significant lagere kans hebben om deel te nemen met een *odds ratio* van 0.37 (95% CI, 0.27 tot 0.52), Wald $\chi^2(1) = 34.69$, $p < .01$. Dit verschil beschouwen we als groot.

3.4.2.4 Opleiding van de moeder

Een volgende factor die we onderzoeken is het opleidingsniveau van de moeder. Dit is één van de kansarmoede-indicatoren van de Vlaamse overheid. Deze indicator meldt concreet of de moeder van een leerling niet in het bezit is van een diploma van het hoger secundair onderwijs. Tabel 36 beschrijft de verdeling over ‘aantikken’ en ‘niet aantikken’ voor deze variabele zowel voor de groep doelrespondenten als voor de effectieve deelnemers aan de online vragenlijst.

Tabel 36: Responsgraad van jonge mantelzorgers op online vragenlijst volgens opleiding moeder

	Leerlingvragenlijst 2018		Online vragenlijst 2019		Responsgraad % online vragenlijst
	N	%	N	%	
Tikt niet aan	1167	73.6	240	80.5	20.6
Tikt aan	388	24.5	53	17.8	13.7
Onbekend	31	2.0	5	1.7	16.1
Totaal	1586	100.0	298	100.0	18.8

Of beide groepen van leerlingen significant verschillen in hun kans om deel te nemen aan de online vragen testen we ook hier door middel van een logistisch regressiemodel. In dit model is het al dan niet deelnemen aan de online vragenlijst van 2019 de uitkomst en een laagopgeleide moeder hebben een binaire predictor. We vinden dat leerlingen met een laagopgeleide moeder een significant lagere kans hebben om deel te nemen met een *odds ratio* van 0.61 (95% CI, 0.44 tot 0.84), Wald $\chi^2(1) = 8.95$, $p < .01$. Dit verschil beschouwen we als matig van grootte.

3.4.2.5 Schooltoelage

Ook het al dan niet bekomen van een schooltoelage is een overheidsindicator van onderwijskansarmoede. Gezinnen met een lager inkomen maken aanspraak op zo'n schooltoelage. In Tabel 37 geven we in absolute en relatieve cijfers weer hoeveel leerlingen een schooltoelage krijgen in de groep doelrespondenten enerzijds, en in de groep effectieve respondenten anderzijds. De laatste kolom toont dat de responsgraad bij de groep leerlingen met een schooltoelage wat lager ligt dan bij de groep leerlingen zonder schooltoelage.

Tabel 37: Responsgraad van jonge mantelzorgers op online vragenlijst volgens schooltoelage

	Leerlingvragenlijst 2018		Online vragenlijst 2019		Responsgraad % online vragenlijst
	n	%	N	%	
Tikt niet aan	1044	65.8	210	70.5	20.1
Tikt aan	511	32.2	83	27.9	16.2
Onbekend	31	2.0	5	1.7	16.1
Totaal	1586	100.0	298	100.0	18.8

Of dit verschil ook wijst op een statistisch significant verschil in de kans om deel te nemen aan de online vragen, testen we door middel van een logistisch regressiemodel, volledig analoog aan de eerder beschreven modellen. Hieruit blijkt dat leerlingen met recht op een schooltoelage niet significant verschillen in hun kans om deel te nemen met een *odds ratio* van 0.77 (95% CI, 0.58 tot 1.02), Wald $X^2(1) = 3.35$, $p = .07$. Dit verschil beschouwen we dus als niet noemenswaardig.

3.4.2.6 Thuistaal

Als laatste onderzoeken we een derde onderwijskansarmoede-indicator van de Vlaamse overheid, namelijk de thuistaal van de leerling. Is deze niet het Nederlands, dan tikt de leerling aan op deze variabele. Tabel 38 toont dat van de leerlingen die thuis geen Nederlands spreken 8,9% deelnam, terwijl dat bij de leerlingen die van thuis uit wel Nederlandstalig zijn 20,5% was.

Tabel 38: Responsgraad van jonge mantelzorgers op online vragenlijst volgens thuistaal

	Leerlingvragenlijst 2018		Online vragenlijst 2019		Responsgraad % online vragenlijst
	n	%	N	%	
Tikt niet aan	1331	83.9	273	91.6	20.5
Tikt aan	224	14.1	20	6.7	8.9
Onbekend	31	2.0	5	1.7	16.1
Totaal	1586	100.0	298	100.0	18.8

Het logistisch regressiemodel, met ‘deelnemen aan de online vragenlijst van 2019’ als uitkomst en ‘al dan niet een andere thuistaal spreken dan Nederlands’ als binaire predictor, bevestigt dat leerlingen met een andere thuistaal dan het Nederlands een significant lagere kans hebben om deel te nemen met een *odds ratio* van 0.38 (95% CI, 0.24 tot 0.61), Wald $X^2(1) = 15.74$, $p < .01$. Dit verschil beschouwen we als groot.

3.4.3 Beschrijving van de vertekening door non-respons

Verschillende groepen jonge mantelzorgers zijn dus onder- of oververtegenwoordigd in de online vragenlijst van 2019. Het is nu belangrijk om te onderzoeken of dit ook merkbaar is in enkele van de uitkomsten die we zullen onderzoeken in dit rapport. Daarom berekenen we de mate van

vertekening door non-respons voor de vaardigheidsscores voor wiskunde en voor begrijpend lezen, en voor de score op schoolwelbevinden (Schouten, Cobben, Bethlehem, & others, 2009).

De mate van vertekening voor de non-respons wordt berekend op basis van twee kenmerken van leerlingen. Het eerste kenmerk is de kans of *propensity* die iedere leerling had om deel uit te maken van de steekproef voor de online vragenlijst. Deze kans is echter onbekend, en daarom wordt ze geschat op basis van andere variabelen in het gegevensbestand: de combinatie van geslacht, schoolse vertraging, onderwijsvorm, de opleiding van de moeder, het ontvangen van een schooltoelage en de thuistaal. Inhoudelijk komt dit overeen met wat we eerder onderzocht hebben: welke kenmerken van de jonge mantelzorgers samenhangen met onder- of oververtegenwoordiging in de steekproef van de online vragenlijst. Vervolgens nemen we deze kenmerken als voorspellers op in een logistische regressiemodel dat voor iedere jonge mantelzorger voorspelt wat zijn of haar kans was om deel te nemen aan de online vragenlijst. Deze kenmerken moeten daarbij wel bekend zijn voor iedereen in de populatie, wat in deze studie neerkomt op alle jonge mantelzorgers in het LiSO-project. We berekenen dus voor iedere jonge mantelzorger in de LiSO-steekproef wat zijn of haar kans was om deel te nemen aan de online vragenlijst in 2019.

Het tweede kenmerk dat nodig is om de vertekening te berekenen is de uitkomst waarin we geïnteresseerd zijn. Aangezien we in dit onderzoek in verschillende uitkomsten van leerlingen geïnteresseerd zijn, moeten we dus verschillende maten van vertekening berekenen. We beperken ons tot een maat van vertekening voor zowel wiskunde op het einde van het vijfde leerjaar, Nederlands begrijpend lezen op het einde van het vierde leerjaar (aangezien er geen meting voor begrijpend lezen was in het vijfde jaar) als schoolwelbevinden op het einde van het vijfde leerjaar. We richten ons dus op drie maten van vertekening voor drie uitkomsten.

De mate van vertekening berekenen we met een formule die bestaat uit de correlatie tussen de *propensities* en uitkomsten van leerlingen ($r_{propensity*uitkomst}$), die vermenigvuldigd wordt met de standaarddeviatie van de *propensities* ($sd_{propensity}$) en de standaarddeviatie van de uitkomsten ($sd_{uitkomst}$). Dit product wordt vervolgens gedeeld door het gemiddelde van de *propensities* ($m_{propensity}$). De formule van de mate van vertekening wordt hieronder getoond:

$$Maat\ van\ vertekening = r_{propensity*uitkomst} * \frac{sd_{propensity} * sd_{uitkomst}}{m_{propensity}}$$

In onze gegevens vinden we voor de *propensities* dat $m_{propensity} = 0.188$ en $sd_{propensity} = 0.104$. Voor de uitkomsten vinden we dat $sd_{wiskunde} = 15.584$, $sd_{Nederlands} = 14.004$ en $sd_{schoolwelzijn} = 0.549$. Voor de correlaties vinden we $r_{propensity*wiskunde} = 0.491$, $r_{propensity*Nederlands} = 0.569$ en $r_{propensity*schoolwelzijn} = 0.043$. Op basis van deze gegevens kunnen we de mate van vertekening berekenen voor iedere uitkomst.

Voor wiskunde is de vertekening 4.233. Dit duidt erop dat in onze steekproef van de online vragenlijst in 2019 het gemiddelde prestatieniveau voor wiskunde met een waarde van 4.233 overschat wordt. Voor Nederlands begrijpend lezen is de vertekening 4.408, wat erop duidt dat in

onze steekproef van de online vragenlijst in 2019 het gemiddelde prestatieniveau voor Nederlands met een waarde van 4.233 overschat wordt. Voor de prestaties in wiskunde en Nederlands duiden deze resultaten kortom op een duidelijke vertekening. Voor schoolwelzijn is de vertekening verwaarloosbaar. Voor deze uitkomst wordt het gemiddelde niveau met een waarde van 0.014 overschat.

3.4.4 Lessen uit het verloop van de gegevensverzameling

De voorgaande paragrafen suggereren al dat we uit het verloop van de gegevensverzameling, nog voordat we de antwoorden van de leerlingen inhoudelijk analyseren, enkele interessante zaken kunnen afleiden.

3.4.4.1 *De situatie van sommige jonge mantelzorgers kan relatief snel veranderen*

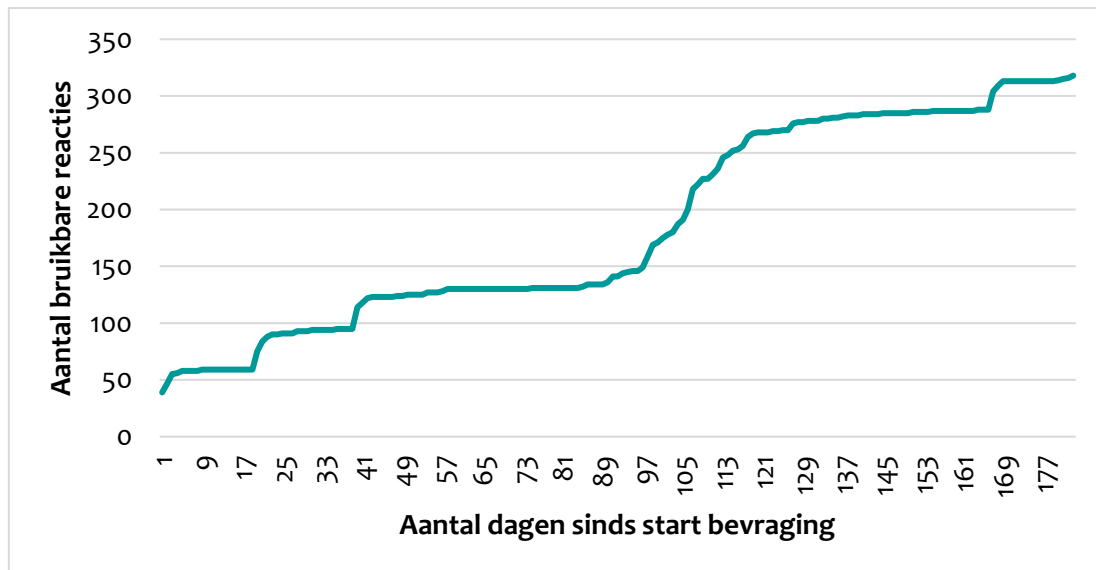
Een eerste opmerkelijke zaak is dat er maar liefst 80 leerlingen de vragenlijst openden om ons te melden dat de mantelzorgsituatie niet meer aanwezig was. We moeten er rekening mee houden dat dit in sommige gevallen een responsstrategie kan zijn: de leerling wenst niet deel te nemen en meldt daarom dat hij of zij niet tot de doelgroep behoort. Anderzijds hoeft het niet te verbazen dat voor een vrij groot deel van de jongeren de situatie veranderd was. Er waren bij de start van de online bevraging ongeveer zeven maanden verstreken sinds de leerlingen ons in mei 2018 meer vertelden over hun gezinssituatie. Op die termijn kunnen er verschillende zaken gewijzigd zijn.

- Een deel van de huisgenoten dat in 2018 nog langdurig ziek was, kan tegen januari 2019 genezen zijn. We vroegen in 2018 naar een ziekte of handicap die al minimaal 3 maanden duurde. Deze periode is relatief kort. Ziektes die lang kunnen aanslepen maar niet van chronische aard zijn, telden dus ook mee.
- Een andere reden kan zijn dat de huisgenoot in kwestie inmiddels helaas overleden was. Eén respondent contacteerde ons om dit mee te delen en twee respondenten vulden de vragenlijst in maar merkten in het opmerkingenveld op dat hun huisgenoot overleden was. Allicht verkeerde een deel van de 80 leerlingen die aangaven geen zieke huisgenoot meer te hebben ook in deze situatie.
- We vroegen de leerlingen om onze vragen te beantwoorden over de personen waar ze op dat moment mee samenwoonden. Dit is een andere referentiegroep dan wanneer we gevraagd zouden hebben naar bijvoorbeeld ‘gezinsleden’ in het algemeen. Het is plausibel dat een oudere broer of zus met een ziekte of beperking in de periode tussen mei 2018 en januari 2019 verhuisd was. Ook een scheiding of een aanpassing van een regeling voor co-ouderschap kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat een leerling niet meer dezelfde huisgenoten had als in de lente van 2018. Zo wijzigt ook eensklaps de mantelzorgsituatie.

We mogen niet vergeten dat ook het omgekeerde geldt. Leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn, kunnen plots wel in een mantelzorgsituatie terecht komen.

3.4.4.2 *Er is eerder weinig bereidheid om deel te nemen aan jonge mantelzorgersonderzoek*

We moeten uit de responscijfers en uit het verloop van de respons ook besluiten dat de bereidheid om deel te nemen aan ons onderzoek over het algemeen eerder laag was. Ter illustratie tonen we het tempo waaraan respons verzameld werd. Figuur 7 plot op de x-as het aantal dagen sinds de start van de dataverzameling op 30 januari 2019, en op de y-as het cumulatieve aantal bruikbare reacties tot op die datum.

Figuur 7: Verloop van de dataverzameling

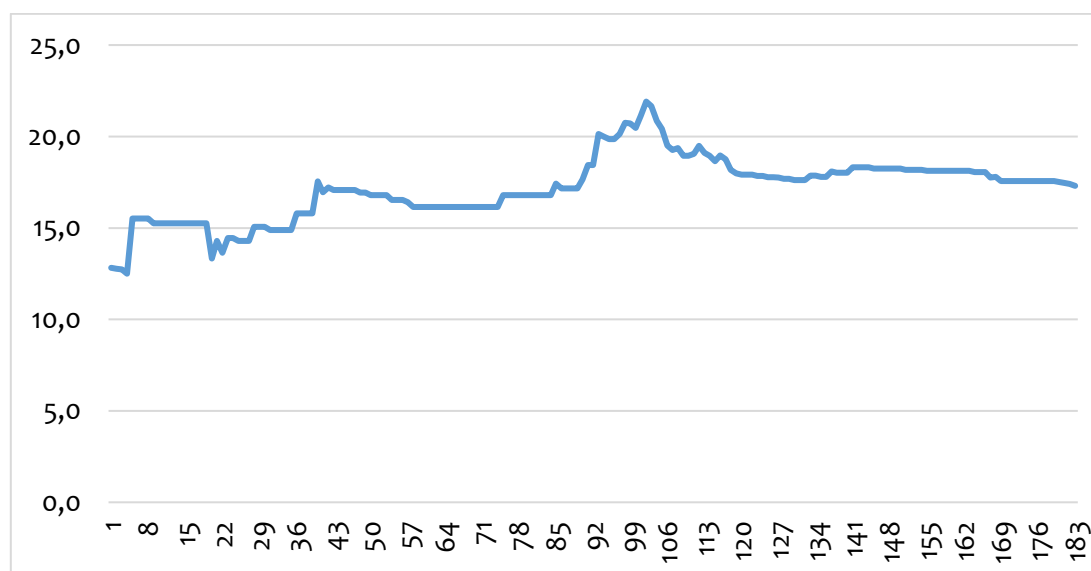
Figuur 7 toont dat de periode waarin data verzameld werden zeer lang was. De twee herinneringen die na de initiële uitnodiging verstuurd werden (telkens met een kleine drie weken tussen om de respondenten voldoende tijd te geven om rustig hun antwoorden te geven), resulteerden in een zichtbare stijging in het aantal reacties. Ook leerlingen die initieel niet bereid waren om deel te nemen of daar de kans niet toe zagen, konden dus alsnog overtuigd worden. De herinnering die verstuurd werd rond dag 57 leverde echter geen noemenswaardige stijging meer op. Op dat moment werd het extra duidelijk dat een ander medium voor de uitnodigingen aangewezen was. We kozen er toen voor om de leerlingen ook een uitnodiging op papier te bezorgen (zie 0). Pas vanaf 20 april, toen de papieren uitnodigingen druppelsgewijs in handen kwamen van de leerlingen, is er terug een duidelijke stijging zichtbaar. De e-mailherinneringen rond dag 127 en dag 151 leverden opnieuw amper extra resultaat op. Mogelijk komt dit doordat de leerlingen toen verhinderd waren om deel te nemen door de drukte van eindexamens en –proeven of stages. De herinnering op dag 166, wanneer de leerlingen zomervakantie hadden, zorgde immers wel weer voor een sterke stijging in het aantal deelnames.

Al bij al is het duidelijk dat de dataverzameling bijzonder moeizaam liep en dat de uiteindelijke respons laag was. In hoofdstuk 3.4.1 stippen we al enkele mogelijke redenen aan voor die nonrespons. We weten vrijwel zeker dat een grote groep leerlingen (53%) de uitnodiging wel ontvangen heeft maar er niet mee aan de slag is gegaan (zie 3.4.1). Een deel van deze leerlingen, meer bepaald 50 respondenten, opende de persoonlijke link wel maar besliste om geen enkele vraag te beantwoorden. Mogelijk gaat het om leerlingen die pas bij het openen van de link en het lezen van de informatie in de ‘informed consent’ beseften waarover de vragen zouden gaan. Het is mogelijk dat het onderwerp van de bevraging afschrikte. Als we de resultaten van het kwalitatieve onderzoek erbij nemen (die in een complementair rapport beschreven worden), merken we dat het onderwerp van de vragenlijst er inderdaad één lijkt te zijn waarover jonge mantelzorgers niet erg graag praten.

3.4.4.3 Sommige profielen zijn veel sneller bereid om hun ervaringen te delen

Het valt op dat bepaalde groepen van respondenten meer herinneringen nodig hadden om de vragenlijst in te vullen. Dit kan wijzen op een kleinere bereidheid bij deze deelgroepen om informatie te verstrekken over hun situatie. Aangezien de redenen voor tragere respons niet opgevraagd zijn, kunnen we dit nooit met zekerheid stellen. Het loont echter toch de moeite om de patronen in het verloop van de respons bij verschillende deelgroepen in kaart te brengen.

We plotten per dag van het veldwerk de proportie deelnemers met een specifiek kenmerk ten opzichte van het totale aantal deelnemers. In Figuur 8 en Figuur 9 doen we dit voor enkele feitelijke kenmerken van de leerlingen: respectievelijk hun onderwijsvorm en hun geslacht. We zien op deze manier dat jongens en leerlingen in het BSO trager dan hun medeleerlingen aan de slag gingen om de vragenlijst in te vullen, aanvullend op de bovenstaande vaststelling dat ze ondervertegenwoordigd zijn in de eindbalans. Zo valt het op dat de groep BSO-leerlingen door de maanden heen steeds beter vertegenwoordigd wordt.³ Bij hen waren er dus meer aansporingen nodig om hun verhaal te delen.

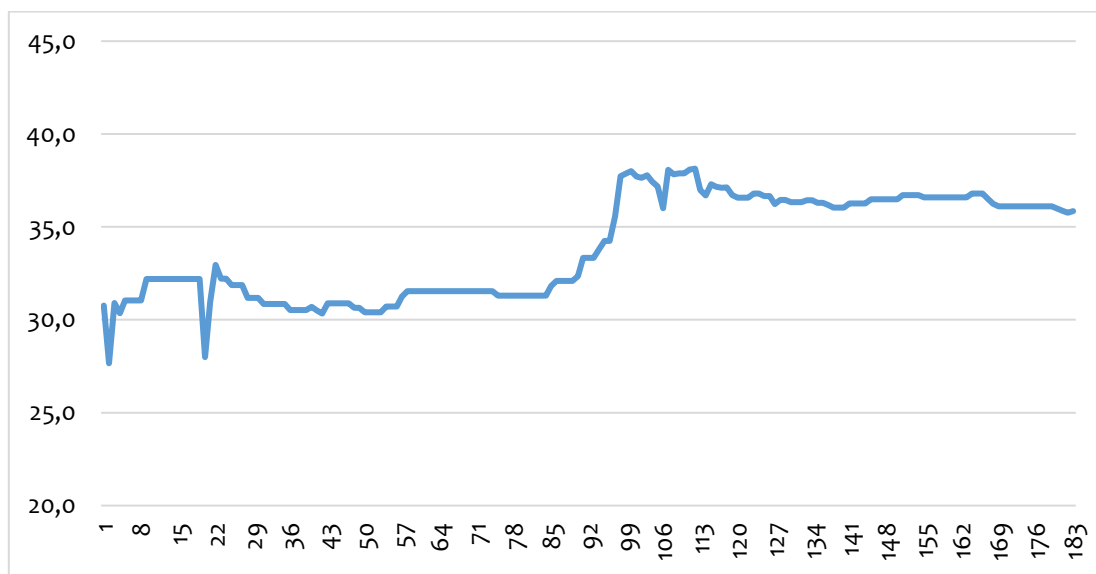
Figuur 8: Proportie deelnemers uit het BSO per dag sinds de start van de bevraging

In de grafiek die de respons van de mannelijke respondenten toont illustreren de piekjes omlaag, op het moment waarop we een herinnering uitstuurden, dat de vrouwen vaak prompt reageerden terwijl de mannen wat later volgden. Ook opvallend is dat de uitnodiging op papier bij de mannen voor een verbetering zorgde van bijna 5%. Als we hen niet via deze formelere weg

³ Het verloop in de periode waarin de papieren uitnodigingen circuleerden is minder informatief aangezien het hier de scholen en leerkrachten waren die bepaalden wanneer de leerlingen hun wiskundetoetsen en dus ook hun uitnodiging ontvingen. Een piek in het aantal deelnames uit het BSO, wilt vooral zeggen dat er op dat moment veel BSO-klassen hun wiskundetoets maakten.

hadden uitgenodigd, zou de vertekening in de finale steekproef (35,9% in plaats van de beoogde 51,1%) nog sterker zijn (rond de 31%).

Aangezien bij zowel de mannen als bij de BSO-leerlingen de uitnodiging op papier een positief effect had, moeten we besluiten dat er in de eerste fase van de gegevensverzameling allicht ook andere factoren speelden dan een lagere bereidheid bij deze deelgroepen om hun ervaringen als jonge mantelzorger te bespreken. Dat de uitnodigingen via e-mail minder respons uitlokten dan de uitnodigingen op papier (voor precies dezelfde online vragenlijst), kan er bijvoorbeeld eerder op wijzen dat er bij deze deelgroepen sprake was van minder aandacht voor hun e-mails of een groter wantrouwen bij de digitale uitnodiging.

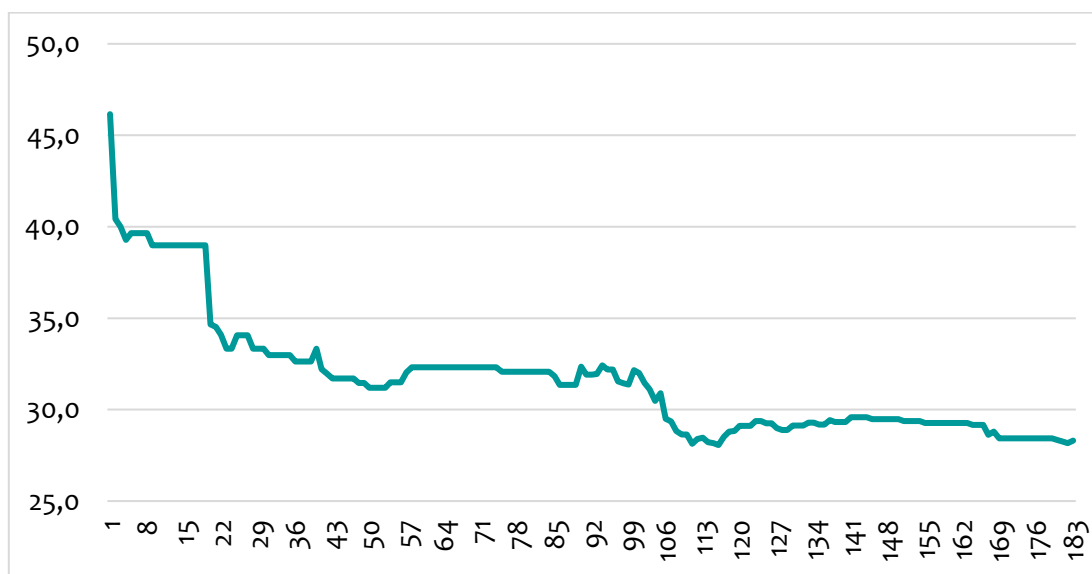

Figuur 9: Proportie mannelijke deelnemers per dag sinds de start van de bevraging

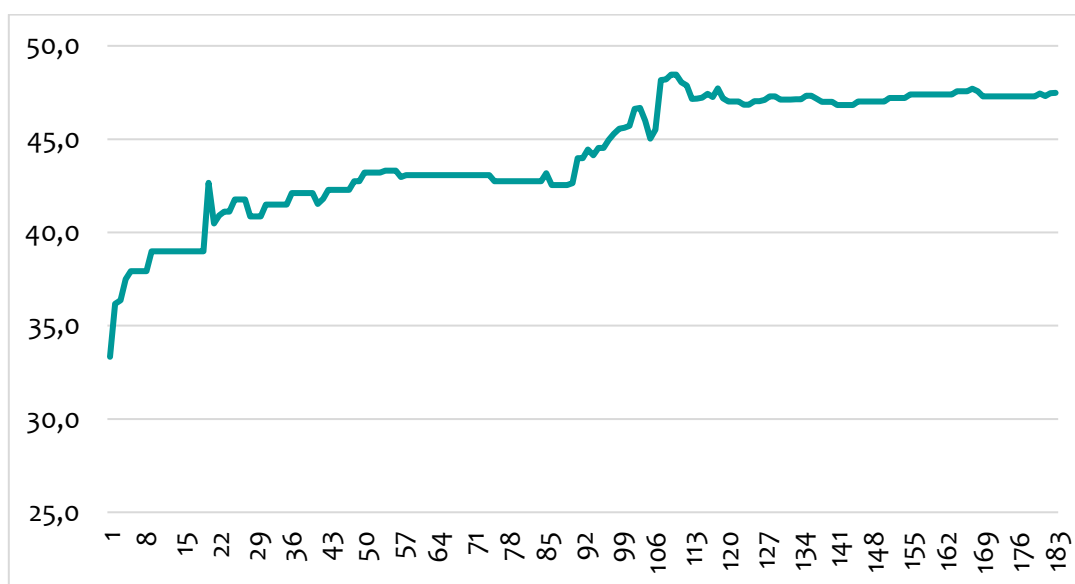
Interessanter dan de procedurele informatie over feitelijke leerlingkenmerken is dat we met deze methode ook enkele inhoudelijke variabelen kunnen belichten. Zo toont Figuur 10 dat leerlingen die mantelzorger zijn voor een persoon met een psychische aandoening veel sneller dan anderen bereid of in de mogelijkheid waren om onze vragen te beantwoorden. Zij zijn vooral aan het begin van de dataverzameling sterk vertegenwoordigd en pas naarmate de tijd vordert, komen er meer andere profielen bij. We zien in Figuur 11 tot Figuur 14 dat dit ook geldt voor leerlingen die zich in de voorbije week vaak of altijd eenzaam hebben gevoeld en voor leerlingen die zich zelden of nooit fit en gezond hebben gevoeld. Opvallend is dat wie zich vol energie voelde en voldoende tijd voor zichzelf had er net langer over deed om te reageren op onze uitnodiging (met een kleine groep jongeren die laag scoorden op 'voldoende tijd voor jezelf hebben' en wachtten tot in de tweede week van de zomervakantie om deel te nemen). We merken dus dat leerlingen die uitputting en drukte ervaarden net méér geneigd waren om in te gaan op onze uitnodiging. Dit zijn zeer opvallende vaststellingen.

Onze data laten ons niet toe om hier met zekerheid een reden voor te benoemen. Toch heeft het er alle schijn van dat er een specifieke groep jonge mantelzorgers is die een grote nood voelt om gehoord te worden. Zij zagen allicht een goede kans hiertoe in onze anonieme bevraging.

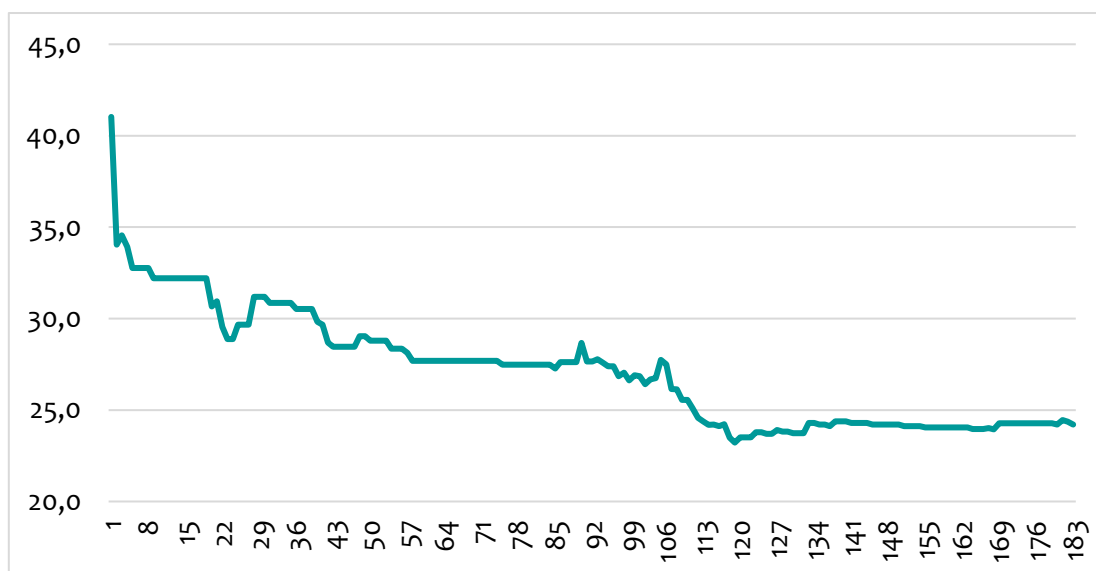
Naast deze inhoudelijke bevindingen biedt deze inspectie van het verloop van het veldwerk ook de bevestiging dat de praktische aanpak van de dataverzameling, met een erg lange looptijd en veel herinneringen, geloond heeft. We hebben op deze manier geleidelijk aan ook leerlinggroepen met andere profielen weten te betrekken bij het onderzoek.

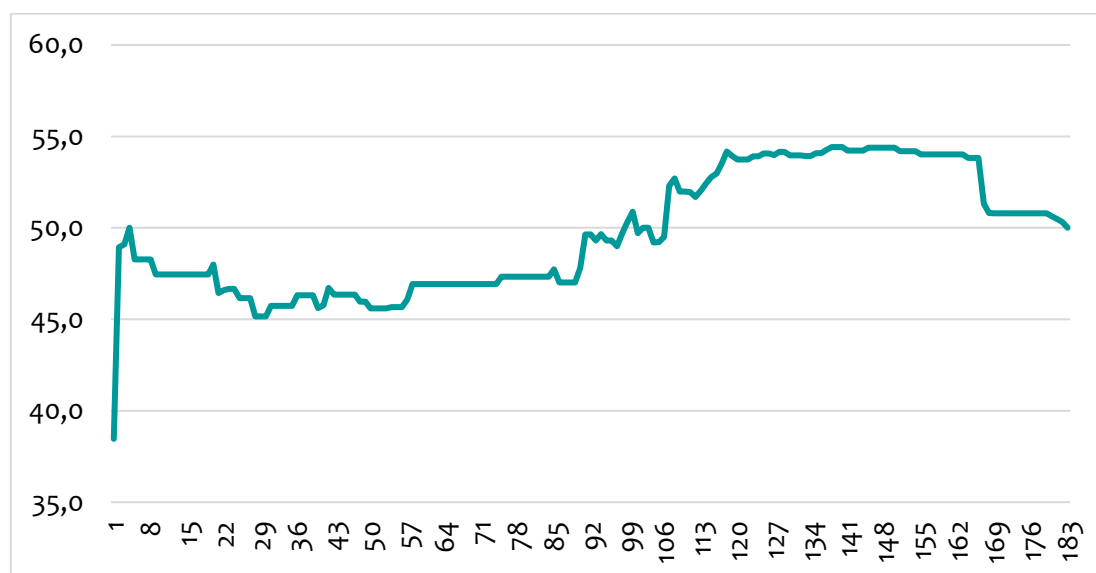
Figuur 10: Proportie deelnemers met een huisgenoot met een psychische aandoening, per dag sinds de start van de bevraging

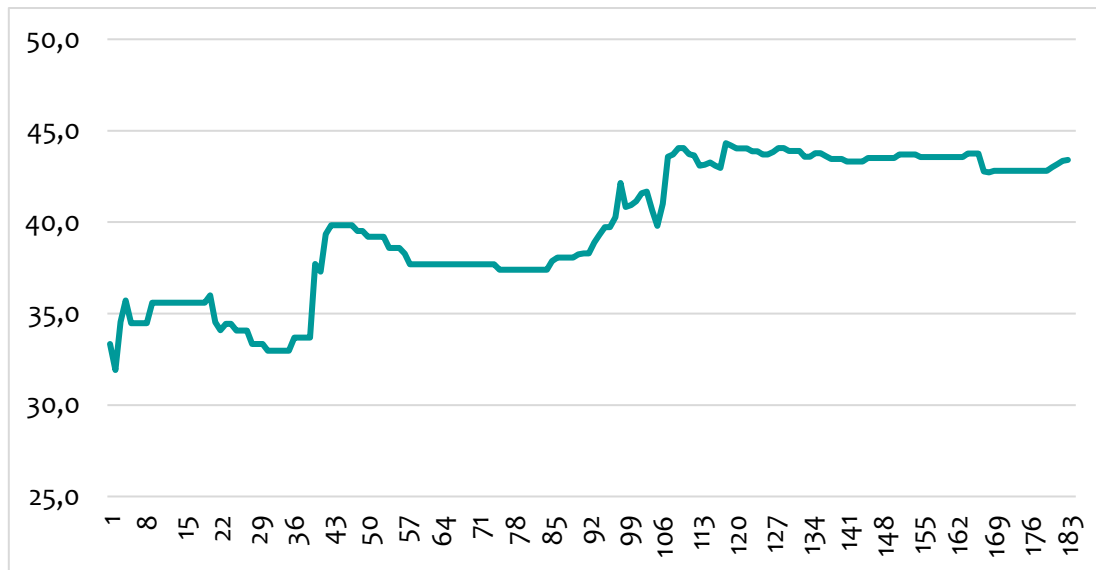
Figuur 11: Proportie deelnemers die zich vaak of altijd fit en gezond hebben gevoeld in de voorbije week, per dag sinds de start van de bevraging

Figuur 12: Proportie deelnemers die zich vaak of altijd eenzaam hebben gevoeld in de voorbije week, per dag sinds de start van de bevraging

Figuur 13: Proportie deelnemers die vaak of altijd voldoende tijd voor zichzelf hebben gehad in de voorbije week, per dag sinds de start van de bevraging

Figuur 14: Proportie deelnemers die zich vaak of altijd vol energie hebben gevoel in de voorbije week, per dag sinds de start van de bevraging

3.5 Besluit

In dit hoofdstuk onderzochten we de steekproef van beide vragenlijsten.

Voor de LiSO-leerlingvragenlijst van 2018 lichtten we toe dat we werken met een regionale steekproef in de ruime omgeving van Mechelen. Deze steekproef was bij de start van het LiSO-onderzoek in 2013 representatief voor Vlaanderen wat het onderwijsnet en de onderwijsvorm van de leerlingen betreft. In 2018 was dit niet langer het geval, maar konden we toch nog spreken van een betrekkelijk goede vergelijkbaarheid met Vlaanderen in die zin dat elk net en elke ‘grote’ onderwijsvorm (ASO, BSO, TSO) ruim vertegenwoordigd is in een aanvaardbare verhouding. Van de steekproef van leerlingen die in de lente van 2018 in het vijfde leerjaar secundair onderwijs zaten, namen 6 690 leerlingen deel aan de leerlingvragenlijst waarin we enkele vragen stelden die hier centraal staan. Dit komt neer op een respons van 90,6%. De kernvraag ‘wie is jonge mantelzorger?’ leverde hier een proportie leerlingen op die sterk vergelijkbaar is met de proportie die naar voor kwam uit het HBSC-onderzoek van 2018, dat werkte met een steekproef die verdeeld was over heel Vlaanderen. Dit biedt een extra geruststelling over de representativiteit van de steekproef die deelnam aan deze LiSO-leerlingvragenlijst van mei 2018.

Voor de steekproef van de online vragenlijst voor jonge mantelzorgers van 2019 gingen we vervolgens na welke kenmerken van jonge mantelzorgers voorspellend zijn voor deelname aan de online vragenlijst, hoe de respons van de leerlingen over de tijd heen evolueerde, wat de mate van vertekening is voor verschillende uitkomsten en wat we kunnen leren uit het verloop van de gegevensverzameling. We stelden vast dat de beschikbaarheid en/of bereidheid om deel te nemen relatief laag was. Slechts een derde van de jongeren die we konden uitnodigen omdat ze vermoedelijk mantelzorger waren, nam deel. Jongens, leerlingen met schoolse vertraging, leerlingen uit het BSO, leerlingen met een laagopgeleide moeder en leerlingen met een andere

thuis taal dan het Nederlands zijn daarbij ondervertegenwoordigd. Als we vervolgens de mate van vertekening onderzochten, dan vonden we dat er hierdoor vooral voor de schoolse prestaties een opvallende vertekening is in de resultaten.

Een verdere studie van de responscijfers doorheen de tijd leerde ons dat sommige mantelzorgsituaties op vrij korte termijn weer verdwijnen. We zagen ook dat leerlingen die mantelzorger zijn voor iemand met een psychische aandoening en jongeren die zich eenzaam of futloos voelden veel sneller bereid waren om onze vragen te beantwoorden. Jongeren namen ook de tijd om onze vragenlijst van 45 minuten in te vullen, ondanks een zelfgerapporteerd tijdgebrek. Wie een tijdgebrek ervaarde nam zelfs sneller deel dan wie wel voldoende tijd voor zichzelf had. We vermoeden daarom dat onze vragenlijst voor specifieke groepen van jongeren een welgekomen manier was om zich gehoord te voelen.

We kunnen dus niet stellen dat de online bevraging uitgevoerd werd bij een representatieve steekproef van mantelzorgers in het laatste jaar secundair onderwijs. Daar dienen we absoluut rekening mee te houden bij de interpretatie van de resultaten. Toch blijft het onderzoek aan de hand van de online bevraging van 2019 zeer waardevol. Een bevraging bij meer dan 300 jonge mantelzorgers is immers een zeldzaamheid in Vlaanderen. Bovendien hebben de mantelzorgers zichzelf niet als dusdanig aangemeld maar werden ze geïdentificeerd via een brede screening. Zo hebben we ook leerlingen bevraagd die mogelijk zelf niet beseffen dat zij een mantelzorgrol opnemen. Dat ook zij een stem krijgen in dit onderzoek, is een grote meerwaarde.

4 Beschrijvende resultaten leerlingvragenlijst 2018

In dit hoofdstuk bespreken we de beschrijvende resultaten van de vragen omtrent jonge mantelzorgers die werden opgenomen in de leerlingvragenlijst van 2018. Het betreft dus resultaten van een bevraging bij een zeer grote groep leerlingen die niet noodzakelijk jonge mantelzorger zijn.

We belichten eerst het aantal leerlingen met een zorgbehoevende persoon in de omgeving, waarbij we een onderscheid maken naar de relatie tussen de respondent en de zorgbehoevende persoon. Vervolgens bespreken we hoeveel uur per week leerlingen aan huishoudelijke taken opnemen. Daarbij gaan we na of het opnemen van huishoudelijke taken samenhangt met het al dan niet aanwezig zijn van een zorgbehoevende persoon. Ten slotte geven we weer welke groepen leerlingen onderzocht zullen worden in deze studie.

4.1 Een zorgbehoevende persoon in de thuisomgeving

De leerlingvragenlijst brengt in kaart of jongeren samenwonen met iemand die langer dan drie maanden lichamelijk en/of psychisch ziek of gehandicapt is. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de hoofdverblijfplaats van leerlingen en hun eventuele tweede verblijfplaats. Sommige leerlingen wonen namelijk op meerdere verblijfplaatsen; een typisch voorbeeld van zo'n situatie doet zich voor nadat de ouders van de leerling gescheiden zijn.

Van alle leerlingen geeft 22,0% aan op hun hoofdverblijfplaats samen te wonen met iemand die langdurig ziek of gehandicapt is (Tabel 39). Van de leerlingen die een tweede verblijfplaats aanduiden in het gezinsrooster geeft 25,5% aan daar samen te wonen met iemand met een langdurige ziekte of handicap (Tabel 40).

Tabel 39: persoon met ziekte of beperking plaats 1

Woont er iemand bij jou die langer dan 3 maanden lichamelijk en/of psychisch ziek of gehandicapt is? Voorbeelden van ziektes en handicaps zijn: kanker, suikerziekte, hartziekte, depressie, verslaving, autisme, verstandelijke beperking.

Op plaats 1: Waar je altijd, het vaakst of minstens de helft van de tijd verblijft. Vul deze kolom altijd in.

	N	%
Totaal	1.462	22,0
Mijn moeder	835	12,6
Mijn vader	494	7,4
Mijn plus-/stiefmoeder of –vader	65	1,0
Mijn broer of zus	503	7,6
Mijn plus-/stief-/halfbroer of –zus	27	0,4
Mijn opa/oma die hier woont	41	0,6
Iemand anders die hier woont	66	1,0
Nee, niemand	5.183	78,0

Tabel 40: persoon met ziekte of beperking plaats 2

Woont er iemand bij jou die langer dan 3 maanden lichamelijk en/of psychisch ziek of gehandicapt is? Voorbeelden van ziektes en handicaps zijn: kanker, suikerziekte, hartziekte, depressie, verslaving, autisme, verstandelijke beperking.

Op plaats 2: Waar je de helft van de tijd of minder verblijft. Vul deze kolom enkel in als je dit schooljaar op meer dan één plaats verblijft.

		N	%
Ja	Totaal	384	25,5
	Mijn moeder	126	8,4
	Mijn vader	141	9,4
	Mijn plus-/stiefmoeder of -vader	38	2,5
	Mijn broer of zus	95	6,3
	Mijn plus-/stief-/halfbroer of -zus	24	1,6
	Mijn opa/oma die hier woont	35	2,3
	Iemand anders die hier woont	44	2,9
Nee, niemand		1.123	74,5

De weergave van de resultaten in Tabel 39 en Tabel 40 beschrijft echter niet voor leerlingen die op meerdere plaatsen verblijven of ze ofwel in geen enkele omgeving, één van beide omgevingen of in beide omgevingen samenwonen met een persoon met zorgbehoefte. Bij nazicht blijkt dat voor leerlingen die opgroeien in twee omgevingen, 1010 (67.02%) leerlingen in geen enkele omgeving samenwonen met een zorgbehoevend persoon, 237 (15.73%) leerlingen in één omgeving samenwonen met een zorgbehoevend persoon en 260 (17.25%) leerlingen in beide omgevingen samenwonen met een zorgbehoevend persoon.

We gaan ook na voor het totale aantal leerlingen hoe vaak er een persoon met langdurige ziekte of beperking aanwezig is enkel in omgeving 1, enkel in omgeving 2 of in beide omgevingen. Dit wordt weergegeven in Tabel 41. Hier komen we tot een belangrijk cijfer. We concluderen dat 23,87% van de leerlingen samenwoont met een langdurig ziek of gehandicapt persoon. Bijna een kwart van de leerlingen in het vijfde jaar van het Vlaams secundair onderwijs, voldoet dus aan de brede definitie van 'jonge mantelzorger'.

Tabel 41: ziek of gehandicapt gezinslid plaatsen 1 en 2

	Aanwezigheid persoon met langdurig ziekte of handicap	N	%
Ja	Enkel in omgeving 1	1202	18,09
	Enkel in omgeving 2	124	1,87
	Beide omgevingen	260	3,91
Nee		5059	76,13

Aansluitend testen we of het al dan niet aanwezig zijn van een zorgbehoevende persoon in omgeving 1 en omgeving 2 onafhankelijk zijn van elkaar door middel van een logistisch regressiemodel. In dit model wordt het al dan niet aanwezig zijn van een zorgbehoevend persoon in omgeving 2 voorspeld door het al dan niet aanwezig zijn van een zorgbehoevend persoon in

omgeving 1 (een binaire predictor). We vinden dat leerlingen die in omgeving 1 samenwonen met een zorgbehoevend persoon significant meer kans hebben op de aanwezigheid van een zorgbehoevend persoon in omgeving 2 met een *odds ratio* van 2.301 (95% CI, 1.845 tot 2.896), Wald $\chi^2(1) = 394.896$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. In de praktijk betekent dit dat een leerling met een zorgbehoevend persoon in omgeving 1 een gemiddelde kans heeft van 69.71% om ook in omgeving 2 samen te wonen met een zorgbehoevend persoon. Een leerling zonder een zorgbehoevend persoon in omgeving 1 heeft daarentegen een gemiddelde kans van 10.93% op een zorgbehoevende persoon in omgeving 2. Deze vaststelling hoeft niet te verbazen. Het kan immers om dezelfde persoon gaan, die samen met de respondent twee verblijfplaatsen heeft. Denk daarbij aan een broer of zus die een gelijkaardige regeling voor co-ouderschap heeft.

Verder onderzochten we of personen met een zorgbehoefte vaker samen voorkomen binnen de omgeving van een leerling. We testen daarom hoe het al dan niet aanwezig zijn van een zorgbehoefte bij een specifiek persoon binnen het gezin de kans beïnvloedt dat een andere persoon in dezelfde omgeving ook een zorgbehoefte heeft. We gaan dit hier enkel na binnen omgeving 1. We testen specifiek of de aanwezigheid van een zorgbehoevende moeder in omgeving 1 de kans vergroot dat andere personen ook een zorgbehoefte hebben. In dit model wordt het al dan niet aanwezig zijn van een zorgbehoevend persoon, anders dan de moeder, voorspeld door de binaire predictor dat de moeder een zorgbehoefte heeft. We vinden dat leerlingen die in omgeving 1 een zorgbehoevende moeder hebben significant meer kans hebben dat minstens een andere persoon ook zorgbehoevend is in omgeving 1 met een *odds ratio* van 2.301 (95% CI, 1.845 tot 2.896), Wald $\chi^2(1) = 394.896$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. In de praktijk betekent dit dat een leerling met een zorgbehoevende moeder een kans heeft van 69.71% om ook een andere zorgbehoevende persoon in de omgeving te hebben. Een leerling zonder een zorgbehoevende moeder heeft daarentegen een kans van 10.93% om ook een andere zorgbehoevende persoon in de omgeving te hebben.

We dienen hierbij aan te stippen dat we ons baseren op een subjectieve rapportering van de leerling. Dit wil zeggen dat de data enige 'ruis' kunnen vertonen door kenmerken van de manier waarop de respondent de vragenlijst benadert. Er kan bijvoorbeeld sprake zijn van een verschil in bereidheid om bepaalde vertrouwelijke informatie te delen. Beslist een leerling om de gezondheidstoestand van één gezinslid niet te delen, dan is de kans groter dat deze leerling dit ook voor een tweede gezinslid beslist. De hierboven gerapporteerde *odds ratio* is echter van die orde dat deze bevinding wellicht niet volledig toe te schrijven kan zijn aan 'ruis'.

4.2 Intensiteit van het takenpakket thuis

We onderzochten in welke mate de bevroegde leerlingen thuis taken opnemen, zoals het schoonmaken van het huis, een broer of zus helpen bij huiswerk of zorgen voor een ziek familielid. In Tabel 42 is te zien dat ongeveer een vijfde van de leerlingen aangeeft op plaats 1 geen huishoudelijke taken of verantwoordelijkheden te hebben. 32,2% geeft aan minder dan een uur te helpen en 34,6% draagt tussen 1 en 3 uur per week zijn steentje bij. Een tiende van de leerlingen helpt 4 tot 7 uur per week en overschrijdt daarmee het belastingsniveau dat we als

‘gebruikelijk’ kunnen bestempelen. Tot slot geeft 3,5% van de leerlingen aan 8 uur of meer te besteden aan taken en verantwoordelijkheden in huis.

Tabel 42: *taken thuis plaats 1*

Heb je hier taken en verantwoordelijkheden, zoals schoonmaken van het huis, een broer of zus helpen bij huiswerk, of zorgen voor een ziek familielid?	N	%
Nee	1.320	19,9
Ja, minder dan 1 uur per week	2.096	31,5
Ja, 1 tot 3 uren per week	2.262	34,0
Ja, 4 tot 7 uren per week	619	9,3
Ja, 8 uren of meer per week	232	3,5

De cijfers voor plaats 2 zijn gelijkaardig. Ook hier geeft de grote meerderheid van de leerlingen (90,3%) aan 3 uur of minder te besteden aan taken en verantwoordelijkheden. Een kleine 3% geeft aan hier 8 uur of meer aan te besteden (Tabel 43).

Tabel 43: *taken thuis plaats 2*

Heb je hier taken en verantwoordelijkheden, zoals schoonmaken van het huis, een broer of zus helpen bij huiswerk, of zorgen voor een ziek familielid?	N	%
Nee	382	25,3
Ja, minder dan 1 uur per week	461	30,6
Ja, 1 tot 3 uren per week	595	19,6
Ja, 4 tot 7 uren per week	87	5,8
Ja, 8 uren of meer per week	37	2,5

Vervolgens gingen we na of leerlingen die samenwonen met een langdurig ziek of gehandicapt gezinslid meer huishoudelijke taken opnemen dan andere leerlingen. Daarom wordt in Tabel 44 de intensiteit van het takenpakket weergegeven bij leerlingen die geen persoon met een zorgnood hebben in hun thuisomgeving 1, terwijl in Tabel 45 dezelfde gegevens staan voor leerlingen die wel een persoon met een zorgnood hebben in hun thuisomgeving 1.

Tabel 44: Taken thuis plaats 1 voor leerlingen zonder zorgbehoevend persoon in de nabije omgeving

Heb je hier taken en verantwoordelijkheden, zoals schoonmaken van het huis, een broer of zus helpen bij huiswerk, of zorgen voor een ziek familielid?	N	%
Nee	1.036	20,3
Ja, minder dan 1 uur per week	1.688	33,2
Ja, 1 tot 3 uren per week	1.780	35,0
Ja, 4 tot 7 uren per week	436	8,6
Ja, 8 uren of meer per week	152	3,0

Tabel 45: Taken thuis plaats 1 voor leerlingen met een zorgbehoevend persoon in de nabije omgeving

Heb je hier taken en verantwoordelijkheden, zoals schoonmaken van het huis, een broer of zus helpen bij huiswerk, of zorgen voor een ziek familielid?	N	%
Nee	284	19,8
Ja, minder dan 1 uur per week	408	28,4
Ja, 1 tot 3 uren per week	482	33,5
Ja, 4 tot 7 uren per week	183	12,7
Ja, 8 uren of meer per week	80	5,6

Of beide groepen van leerlingen verschillen in het aantal opgenomen thuistaken testen we statistisch door middel van een ordinaal regressiemodel. In dit model is het aantal uur dat de leerling thuis helpt de uitkomst en het al dan niet aanwezig zijn van een zorgbehoevende persoon in de omgeving een binaire predictor. We vinden dat leerlingen die thuis een zorgbehoevend persoon hebben significant meer huistaken in thuisomgeving 1 moeten opnemen met een odds ratio van 1.276 (95% CI, 1.146 tot 1.422), Wald $X^2(1) = 19.613$, $p < .01$. Hoewel dit verschil statistisch significant is, mag het als verwaarloosbaar beschouwd worden.

Vervolgens onderzochten we dit ook voor de tweede thuisomgeving voor leerlingen met twee thuisomgevingen. Tabel 46 geeft de verdeling weer voor leerlingen die geen persoon met een zorgnood hebben in hun thuisomgeving 2, terwijl er in Tabel 47 de intensiteit van de taken thuis weergegeven wordt voor leerlingen die wel een persoon met een zorgnood hebben in hun thuisomgeving 2.

Tabel 46: Taken thuis plaats 2 voor leerlingen zonder zorgbehoevend persoon in de nabije omgeving

Heb je hier taken en verantwoordelijkheden, zoals schoonmaken van het huis, een broer of zus helpen bij huiswerk, of zorgen voor een ziek familielid?	N	%
Nee	284	31,4
Ja, minder dan 1 uur per week	332	36,7
Ja, 1 tot 3 uren per week	214	23,6
Ja, 4 tot 7 uren per week	52	5,7
Ja, 8 uren of meer per week	23	2,5

Tabel 47: Taken thuis plaats 2 voor leerlingen met een zorgbehoevend persoon in de nabije omgeving

Heb je hier taken en verantwoordelijkheden, zoals schoonmaken van het huis, een broer of zus helpen bij huiswerk, of zorgen voor een ziek familielid?	N	%
Nee	98	27,5
Ja, minder dan 1 uur per week	129	36,1
Ja, 1 tot 3 uren per week	81	22,7
Ja, 4 tot 7 uren per week	35	9,8
Ja, 8 uren of meer per week	14	3,9

We testen de significantie van het verschil tussen beide groepen ook voor plaats 2 aan de hand van een ordinaal regressiemodel. In dit model is het aantal opgenomen thuishaken de uitkomst en het al dan niet aanwezig zijn van een zorgbehoevende persoon in de omgeving een binaire predictor. We vinden dat leerlingen die thuis een zorgbehoevend persoon hebben significant meer huistaken in thuisomgeving 2 moeten opnemen met een *odds ratio* van 1.267 (95% CI, 1.016 tot 1.584), Wald $X^2(1) = 4.291$, $p = .038$. Hoewel dit significant is, mag dit verschil, net zoals voor de thuisomgeving 1, als verwaarloosbaar beschouwd worden.

4.3 Verschillende groepen jonge mantelzorgers in dit onderzoek

Binnen deze studie worden verschillende groepen van leerlingen vergeleken. Eerst worden de totale groep jonge mantelzorgers ('jonge mantelzorgers') vergeleken met leerlingen die geen jonge mantelzorgers zijn ('andere leerlingen'). Ten tweede wordt binnen de groep jonge mantelzorgers een vergelijking gemaakt tussen jonge mantelzorgers die één zorgbehoevende persoon in de omgeving hebben ('jonge mantelzorgers (1)') en jonge mantelzorgers die meerdere zorgbehoevende personen ('jonge mantelzorgers (+)') in de omgeving hebben. Ten derde worden zowel de jonge mantelzorgers als andere leerlingen opgesplitst in een groep die per week 4 uur of minder dan 4 uur huishoudelijke taken opneemt ('mantelzorgers -4u' en 'andere lln. -4u') en een groep die meer dan 4 uur huishoudelijke taken opneemt ('mantelzorgers +4u' en 'andere lln. +4u'). Vanaf 4 uur per week kunnen we spreken over een belasting in het huishouden die verder gaat dan het gebruikelijke.

We bekijken eerst de vergelijking tussen de totale groep jonge mantelzorgers ('jonge mantelzorgers') en de leerlingen die geen jonge mantelzorgers zijn ('andere leerlingen'). Leerlingen behoren tot de groep 'jonge mantelzorgers' wanneer ze in hun eerste omgeving of in hun tweede omgeving minstens één zorgbehoevende persoon aanduiden. Het aantal zorgbehoevende personen in hun omgeving en hoeveel huishoudelijk taken ze opnemen maken dus niet uit voor deze operationalisering. De groep 'andere leerlingen' bestaat bijgevolg uit de leerlingen die aangeven geen zorgbehoevende persoon in hun eerste of tweede omgeving te hebben. De aantallen leerlingen die tot deze groepen behoren worden weergegeven in Tabel 48.

Tabel 48: Aantallen 'jonge mantelzorgers' en 'andere leerlingen'

Categorie	N	%
Jonge mantelzorgers	1586	23,9
Andere leerlingen	5069	76,1
Totaal	6645	100,0

We bekijken vervolgens de vergelijking tussen jonge mantelzorgers die één zorgbehoevende persoon in de omgeving hebben ('jonge mantelzorgers (1)') en jonge mantelzorgers die meerdere zorgbehoevende personen ('jonge mantelzorgers (+)') in de omgeving hebben. Leerlingen behoren tot de groep 'jonge mantelzorgers (1)' wanneer ze slechts één zorgbehoevende persoon aanduiden die zich ofwel in hun eerste omgeving ofwel in hun tweede omgeving bevindt.

Leerlingen behoren tot de groep ‘jonge mantelzorgers (+)’ wanneer ze meerdere zorgbehoevende personen aanduiden die zich ofwel in hun eerste omgeving ofwel in hun tweede omgeving bevinden. Merk op dat leerlingen die geen zorgbehoevende persoon in hun eerste of tweede omgeving hebben geen deel uitmaken van deze vergelijking. De aantallen leerlingen die tot deze groepen behoren worden weergegeven in Tabel 49.

Tabel 49: Aantallen ‘jonge mantelzorgers (1)’ en ‘jonge mantelzorgers (+)’

Categorie	N	%
Jonge mantelzorgers (1)	998	62,9
Jonge mantelzorgers (+)	588	37,1
Totaal	1586	100,0

We bekijken vervolgens de vergelijking tussen leerlingen die minder dan 4 uur huishoudelijke taken opnemen (‘mantelzorgers -4u’ en ‘andere lln. -4u’) en leerlingen die meer dan 4 uur huishoudelijke taken opnemen (‘mantelzorgers +4u’ en ‘andere lln. +4u’), telkens verder uitgesplitst tussen ‘mantelzorgers’ en ‘andere leerlingen’. Leerlingen behoren tot de groep ‘mantelzorgers -4u’ wanneer ze minstens één zorgbehoevende persoon aanduiden die zich in hun eerste omgeving bevindt en wanneer ze aangeven minder dan 4 uur huishoudelijke taken te doen. Leerlingen behoren tot de groep ‘mantelzorgers +4u’ wanneer ze minstens één zorgbehoevende persoon aanduiden die zich in hun eerste omgeving bevindt en wanneer ze aangeven 4 uur of meer huishoudelijke taken op te nemen. Leerlingen behoren tot de groep ‘andere leerlingen -4u’ wanneer ze geen zorgbehoevende persoon in hun eerste omgeving hebben en wanneer ze aangeven minder dan 4 uur huishoudelijke taken te doen. Leerlingen behoren tot de groep ‘andere leerlingen +4u’ wanneer ze geen zorgbehoevende persoon in hun eerste omgeving hebben en wanneer ze aangeven 4 uur of meer huishoudelijke taken te doen. Leerlingen die een tweede verblijfplaats hebben werden niet opgenomen in deze vergelijking. De aantallen leerlingen die tot deze groepen behoren worden weergegeven in Tabel 50.

Tabel 50: Aantallen ‘andere leerlingen -4u’, ‘andere leerlingen +4u’, ‘jonge mantelzorgers -4u’ en ‘jonge mantelzorgers +4u’

Categorie	N	%
Andere leerlingen -4u	3527	69,6
Andere leerlingen +4u	465	9,2
Mantelzorgers -4u	872	17,2
Mantelzorgers +4u	205	4,0
Totaal	5069	100,0

5 Sociaaleconomische achtergrond, gezinssituatie en schoolloopbaan van de jonge mantelzorger

In dit hoofdstuk bespreken we de verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen volgens hun sociaaleconomische achtergrond, gezinssituatie en schoolloopbaan. Om te bepalen of leerlingen al dan niet jonge mantelzorger zijn, baseren we ons op de pen-en-papier vragenlijst van 2018 die gericht was aan alle LiSO-leerlingen. Een belangrijke kanttekening is dus dat we de leerlingen niet indelen op basis van een vraag zoals “Ben jij / identificeer jij jezelf als jonge mantelzorger?” maar wel op de feitelijke vraag of er thuis iemand is die langdurig ziek of gehandicapt is.

We onderzoeken deze onderwerpen tezamen omdat we vanuit eerder onderzoek weten dat de sociaaleconomische achtergrond van leerlingen in Vlaanderen in sterke mate samenhangt met hun schoolloopbaan. Daarom bekijken we eerst de gezinskenmerken die de sociale en economische positie van een leerling beschrijven. We kijken ook of de ouders van de leerlingen gescheiden zijn. Vervolgens onderzoeken we of jonge mantelzorgers gelijk of ongelijk verspreid zijn over onderwijsvormen, scholen en klassen. Aansluitend gaan we na in welke mate jonge mantelzorgers schoolse vertraging hebben opgelopen en of ze vaker in klassen en scholen zitten waar schoolse vertraging wordt opgelopen. Tot slot gaan we ook na of het aantal jonge mantelzorgers in scholen en klassen samenhangt met de kenmerken van deze scholen en klassen. We kijken hiervoor zowel naar de onderwijsvormen die worden aangeboden in deze scholen en klassen, de relatieve hoeveelheid schoolse vertraging, als naar de leerlingcompositiekenmerken binnen deze scholen en klassen.

5.1 Wat is ‘sociaaleconomische status’?

Sociaaleconomische status bestaat volgens Bourdieu (1983) en Coleman (1990) uit de intellectuele aspecten, sociale aspecten en materiële aspecten van de omgeving waarin een leerling opgroeit. Het omvat verschillende vormen van cultureel, sociaal en economisch kapitaal van een gezin (Bourdieu, 1983; Reynders, Nicaise, & Van Damme, 2005). De drie typische indicatoren van sociaaleconomische status, ook wel de ‘big 3’ van SES genoemd (NCES, 2012), zijn de opleiding van de ouders, het beroep van de ouders en het inkomen van de ouders. Binnen het LiSO-project wordt de sociaaleconomische status van leerlingen in kaart gebracht door zowel een SES-indicator die werd samengesteld op basis van gegevens uit een oudervragenlijst, als door middel van de onderwijs kansarmoede-indicator (OKI) die de Vlaamse overheid hanteert.

De OKI wordt berekend volgens vier leerlingenkenmerken: laag opleidingsniveau van de moeder, thuistaal niet-Nederlands, wonend in een buurt met hoge mate van schoolse vertraging en het ontvangen van een schooltoelage. Een leerling kan voor elk van deze kenmerken ‘aantikken’ en door de vier kenmerken samen te voegen bekomt men een idee van zijn/haar sociaal profiel. De OKI van een leerling is dus gelijk aan de som van het al dan niet voldoen aan deze kenmerken en is

daarmee een cijfer tussen 0 en 4. Bij 0 tikt men op geen enkele van de OKI-leerlingkenmerken aan, bij 4 tikt men op alle OKI-leerlingkenmerken aan. Een voordeel van de OKI is dat zowel op het niveau van de Vlaamse leerlingpopulatie als voor deelpopulaties en specifieke scholen geweten is hoeveel leerlingen aantikken per OKI-leerlingkenmerk. Een nadeel is echter dat een OKI-score relatief ‘ruw’ is. Er is bijvoorbeeld geen onderscheid tussen de verschillende opleidingsniveaus die een moeder kan hebben.

De score voor sociaaleconomische status (SES-score) die het LiSO-project zelf hanteert wordt berekend door middel van een *Nominal Response Model* (Bock, 1972) volgens zeven indicatoren: (a) diploma van de vader (10 categorieën), (b) diploma van de moeder (10 categorieën), (c) werkstatus van de vader (4 categorieën), (d) werkstatus van de moeder (4 categorieën), (e) beroepsniveau van de vader (8 categorieën), (f) beroepsniveau van de moeder (8 categorieën), en (g) inkomen (7 categorieën). Deze indicatoren zijn gebaseerd op de antwoorden op de vragenlijst die de ouders van de LiSO-leerlingen invulden aan de start van het LiSO-project (of later, wanneer de leerlingen op een later moment de LiSO-steekproef instroomden). De betrouwbaarheid van de schaal is hoog (0.87). Een voordeel van de score voor sociaaleconomische status is dat het een relatief nauwgezette meting is van de sociaaleconomische achtergrond van een leerling. Nadelig is dat deze score enkel gekend is voor de leerlingen van de LiSO-steekproef. We weten dus niet hoe leerlingen hierop scoren op het niveau van de Vlaamse deelpopulaties. Ook is de score onbekend voor LiSO-leerlingen van wie de ouders geen vragenlijst indienden.

De OKI en SES-score binnen LiSO vullen elkaar dus aan, maar er is een inhoudelijk verschil. De OKI neemt ook taal en de het aantal zittenblijvers in de buurt van de leerling mee in de berekening. Deze indicatoren worden in de literatuur niet beschouwd als zuivere metingen van de sociaaleconomische status van leerlingen. Daarom zullen we in dit rapport de rol van de taalindicator apart bekijken. De indicator die beschrijft of de leerlingen wonen in een buurt met hoge mate van schoolse vertraging wordt niet apart onderzocht.

Aansluitend op de OKI en SES-scores is het voor de onderzoeksvragen in dit rapport ook relevant om de proportie gescheiden gezinnen na te gaan. We gebruiken hiervoor eveneens een vraag uit de oudervragenlijst. Deze resulteerde in een binaire indicator die aangeeft of de ouders van een leerling al dan niet gescheiden zijn.

5.2 Wat begrijpen we onder de ‘schoolloopbaan’?

Het begrip ‘schoolloopbaan’ wordt doorgaans beschreven als een opeenvolging van onderwijsposities die een leerling doorheen de tijd inneemt (Van Damme et al., 1997). Een onderwijspositie beschrijft daarbij de studierichting, het studiegebied, de onderwijsvorm (ASO, BSO, KSO en TSO) en het leerjaar waartoe een leerling behoort op een bepaald moment tijdens het schoollopen. Bij onderzoekers is er grote interesse in deze schoolloopbanen: zo kunnen we twee stromen van schoolloopbaanonderzoek onderscheiden, namelijk van beschrijvende en verklarende aard. Zowel het beschrijvende als het verklarende onderzoek naar schoolloopbanen heeft een rol bij het onderzoek naar jonge mantelzorgers.

Beschrijvend schoolloopbaanonderzoek brengt de wijze waarop leerlingen het onderwijs doorlopen in kaart. Dit houdt in dat men weergeeft waar verschillende groepen leerlingen zich situeren. Typische vragen binnen dit onderzoek gaan over hoeveel leerlingen van onderwijsvorm veranderen of hoeveel leerlingen blijven zitten op het einde van een leerjaar. Binnen de Vlaamse context worden deze vragen vaak gesteld tegen de achtergrond van het watervalstelsel: het veranderen van een ‘zwaardere’ richting naar een ‘lichtere’ richting (Verhoeven, 2001). Binnen dit onderzoek naar jonge mantelzorgers bekijken we in welke onderwijsvormen jonge mantelzorgers zich bevinden, hoe het staat met hun schoolse vertraging en of jonge mantelzorgers vaker van onderwijsvorm veranderen.

Verklarend schoolloopbaanonderzoek dient om te achterhalen waarom leerlingen op verschillende wijze het onderwijs doorlopen, met name welke interne en externe invloeden invloed uitoefenen op de schoolloopbanen en hoe de samenhang tussen deze factoren en schoolloopbanen verklaard kan worden (Van Damme et al., 1997). Om systematische verschillen in schoolloopbanen te verklaren, wordt doorgaans gekeken naar enerzijds de kenmerken van de leerlingen en gezinnen, en anderzijds de kenmerken van de scholen, leerkrachten en klassen. In deze studie naar jonge mantelzorgers bekijken we of achtergrondkenmerken van jonge mantelzorgers kunnen verklaren dat ze vaker in bepaalde onderwijsvormen zitten, van onderwijsvorm veranderen of blijven zitten.

5.3 De sociaaleconomische status van jonge mantelzorgers

In Tabel 51 bekijken we de proportie leerlingen die aantikken op elk van de vier indicatoren van de OKI en naar de gemiddelde waarde van de OKI. In Tabel 52 kijken we naar de gemiddelde SES-score. We onderscheiden twee groepen leerlingen: een groep leerlingen die mantelzorger zijn, die hier – zoals toegelicht in 4.3 – worden gedefinieerd als de leerlingen die in hun thuisomgeving (omgeving 1 of omgeving 2) minstens één zorgbehoevend persoon hebben. Daarnaast onderscheiden we de groep leerlingen die in hun thuisomgeving (omgeving 1 of omgeving 2) geen zorgbehoevend persoon hebben.

Tabel 51: Vergelijking van de indicatoren van de OKI en de OKI-score tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen.

	Moeder is laagopgeleid	Ontvangen schooltoelage	Thuisstaat anders dan Nederlands	Buurt met schoolse vertraging	OKI	
	M	M	M	M	M	SD
Jonge mantelzorgers	0.25	0.33	0.14	0.24	0.97	1.17
Andere leerlingen	0.16	0.20	0.11	0.19	0.66	1.01
Totaal	0.18	0.23	0.12	0.20	0.73	1.06

De verschillen in de kans om aan te tikken op de indicatoren van de OKI voor de jonge mantelzorgers en andere leerlingen worden getoetst op significantie door middel van logistische regressiemodellen en een lineair regressiemodel. In de logistische regressiemodellen wordt het al

dan niet aantikken voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn. Dit is dus een binaire predictor. In het lineaire regressiemodel wordt de OKI-score voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn.

We vinden dat jonge mantelzorgers significant meer kans hebben om een laagopgeleide moeder te hebben, met een *odds ratio* van 1.735 (95% CI, 1.513 tot 1.992), Wald $X^2(1) = 61.77$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddelde kans heeft van 24.96% om een laagopgeleide moeder te hebben. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddelde kans van 16.08% om een laagopgeleide moeder te hebben. Let op: dit wil niet zeggen dat laagopgeleide moeders vaker een langdurige ziekte of handicap hebben. We laten hier immers buiten beschouwing wie de persoon is voor wie de leerling mantelzorger is. Uit deze vaststelling kunnen we dus enkel afleiden dat er zich vaker mantelzorgsituaties voordoen in gezinnen waarvan de moeder geen diploma van het secundair onderwijs heeft.

We vinden ook dat jonge mantelzorgers significant meer kans hebben om deel uit te maken van een gezin waarbinnen de ouders een schooltoelage ontvangen, met een *odds ratio* van 1.960 (95% CI, 1.726 tot 2.223), Wald $X^2(1) = 108.65$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddelde kans heeft van 32.87% om ouders te hebben die een schooltoelage ontvangen. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddelde kans van 19.99% om ouders te hebben die een schooltoelage ontvangen.

Jonge mantelzorgers hebben bovendien significant meer kans om een thuistaal te hebben die niet het Nederlands is, met een *odds ratio* van 1.365 (95% CI, 1.155 tot 1.614), Wald $X^2(1) = 13.30$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddelde kans heeft van 14.41% om geen Nederlands als thuistaal te hebben. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddelde kans van 10.98% om geen Nederlands als thuistaal te hebben.

Ook de kans om in een buurt met een hoge mate van schoolse vertraging te wonen is groter voor jonge mantelzorgers, met een *odds ratio* van 1.411 (95% CI, 1.231 tot 1.616), Wald $X^2(1) = 24.58$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. Een jonge mantelzorger heeft een gemiddelde kans van 18.54% om in een buurt te wonen met een hoge mate van schoolse vertraging. Voor een andere leerling is dit 24.31%.

Alles bij elkaar genomen stellen we vast dat jonge mantelzorgers een significant hogere gemiddelde OKI hebben met een effect van 0.309 (95% CI, 0.250 tot 0.369), Wald $X^2(1) = 103.69$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. Het betekent dat een jonge mantelzorger een gemiddelde OKI-score heeft van 0.97, terwijl een andere leerling een gemiddelde OKI-score heeft van 0.66.

Tabel 52: Vergelijking SES tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen.

	SES	
	M	SD
Jonge mantelzorgers	-0.14	0.92
Andere leerlingen	0.18	0.90
Totaal	0.11	0.91

Tot slot onderzoeken we de SES-scores die we zelf samenstelden in functie van het LiSO-project. We vinden dat jonge mantelzorgers een significant hogere gemiddelde SES hebben met een effect van -0.317 (95% CI, -0.374 tot -0.359), Wald $\chi^2(1) = 115.82$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddelde SES-score heeft van -0.14. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddelde SES-score van 0.18.

Tot nu toe beschouwden we de jonge mantelzorgers steeds als één groep. Nu delen we de jonge mantelzorgers op in twee groepen: een groep mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en een groep mantelzorgers met meer zorgbehoevende personen in de omgeving. In Tabel 53 bekijken we de proportie leerlingen die aantikken op elk van de vier indicatoren van de OKI en naar de gemiddelde waarde van de OKI. In Tabel 54 kijken we naar de gemiddelde SES-score.

Tabel 53: Vergelijking van de indicatoren van de OKI en de OKI tussen de jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving.

	Moeder is laag-opgeleid	Ontvangen school-toelage	Thuis taal anders dan Nederlands	Buurt met schoolse vertraging	OKI	
	M	M	M	M	M	SD
Jonge mantelzorger (1)	0.28	0.36	0.19	0.26	1.08	1.24
Jonge mantelzorgers (+)	0.23	0.31	0.12	0.23	0.90	1.12
Jonge mantelzorgers totaal	0.25	0.33	0.14	0.24	0.97	1.17

De verschillen in de kans om aan te tikken op de indicatoren van de OKI tussen de twee groepen jonge mantelzorgers wordt opnieuw getoetst op significantie aan de hand van logistische regressiemodellen en een lineair regressiemodel. In de logistische regressiemodellen wordt het al dan niet aantikken voorspeld door het al dan niet hebben van meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving. We werken dus ook hier met een binaire predictor. In het lineaire regressiemodel wordt de score voor de OKI voorspeld door het al dan niet hebben van meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving.

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) significant meer kans hebben om een laagopgeleide moeder te hebben met een *odds ratio* van 1.266 (95% CI, 1.001 tot 1.602), Wald $\chi^2(1) = 3.87$, $p < .05$. Dit is een klein verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddelde kans heeft van 27.75% om een laagopgeleide moeder te hebben. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddelde kans van 23.27% om een laagopgeleide moeder te hebben.

We vinden dat jonge mantelzorgers niet significant meer kans hebben om ouders te hebben die een schooltoelage ontvangen met een *odds ratio* van 1.213 (95% CI, 0.976 tot 1.508), Wald $\chi^2(1) = 3.032$, $p = .08$. Dit is een verwaarloosbaar verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddelde kans heeft van 35.59% om ouders te hebben die een schooltoelage

ontvangen. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddelde kans van 31.30% om ouders te hebben die een schooltoelage ontvangen

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) significant meer kans hebben om een thuistaal te hebben die niet Nederlands is met een *odds ratio* van 1.738 (95% CI, 1.306 tot 2.312), Wald $X^2(1) = 14.421$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddelde kans heeft van 18.85% geen Nederlands als thuistaal te hebben. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddelde kans van 11.78% geen Nederlands als thuistaal te hebben.

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) niet significant meer kans hebben om in een buurt met een hoge mate van schoolse vertraging te wonen, met een *odds ratio* van 1.141 (95% CI, 0.899 tot 1.449), Wald $X^2(1) = 1.186$, $p = .28$. Dit is een verwaarloosbaar verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddelde kans heeft van 25.83% om in een buurt te wonen met een hoge mate van schoolse vertraging. Voor een jonge mantelzorger (1) gaat het om een gemiddelde kans van 23.38%.

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) een significant hogere gemiddelde OKI hebben met een effect van 0.183 (95% CI, 0.063 tot 0.303), Wald $X^2(1) = 8.95$, $p < .05$. Dit is een verwaarloosbaar verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddelde OKI-score heeft van 1.08. Voor een jonge mantelzorger (1) is dit 0.90.

Tabel 54: Vergelijking SES tussen de jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving.

	SES	
	M	SD
Jonge mantelzorgers (1)	-0.22	0.88
Jonge mantelzorgers (+)	-0.08	0.92
Jonge mantelzorgers totaal	-0.14	0.92

Wat de SES-score van het LiSO-project betreft, vinden we dat jonge mantelzorgers (+) een significant lagere gemiddelde SES hebben met een effect van -0.132 (95% CI, -0.238 tot -0.025), Wald $X^2(1) = 5.892$, $p < .05$. Dit is een verwaarloosbaar verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddelde SES-score heeft van -.22. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddelde SES-score van 0.09.

We willen echter ook weten of de mate waarin de leerlingen huishoudelijke taken opnemen samenhangt met hun sociaaleconomische achtergrond. Hierbij hebben we ook specifiek aandacht of deze samenhang verschilt naargelang leerlingen al dan niet mantelzorger zijn. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: jonge mantelzorgers die thuis minder dan 4 uur helpen, jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen, andere leerlingen die thuis minder dan 4 uur helpen en andere leerlingen die thuis meer dan 4 uur helpen (zie ook 4.3). In Tabel 55 bekijken we de proportie leerlingen die aantikken op elk van de vier indicatoren van de OKI en naar de gemiddelde waarde van de OKI. In Tabel 56 kijken we naar de gemiddelde SES-score.

Tabel 55: Vergelijking van de indicatoren van de OKI en de OKI tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de opname van huishoudelijke taken.

	Moeder is laag-opgeleid	Ontvangen school-toelage	Thuis taal anders dan Nederlands	Buurt met schoolse vertraging	OKI	
	M	M	M	M	M	SD
Andere leerlingen -4u	0.14	0.16	0.10	0.17	0.57	0.95
Andere leerlingen +4u	0.31	0.34	0.25	0.27	1.17	1.26
Jonge mantelzorgers -4u	0.24	0.29	0.13	0.21	0.87	1.15
Jonge mantelzorgers +4u	0.41	0.50	0.30	0.35	1.56	1.34
Totaal	0.19	0.21	0.12	0.19	0.72	1.07

De verschillen in de kans om aan te tikken op de indicatoren van de OKI tussen de vier groepen jonge mantelzorgers wordt getoetst op significantie op een manier die volledig analoog is aan de voorgaande toetsen. We werken dus met logistische regressiemodellen en een lineair regressiemodel. In de logistische regressiemodellen wordt het al dan niet aantikken voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen. In het lineaire regressiemodellen wordt de score voor de OKI voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen. De referentiecategorie is steeds de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn en minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen.

In vergelijking met leerlingen die noch jonge mantelzorger zijn, noch meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen, vinden we dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om een laagopgeleide moeder te hebben met een *odds ratio* van 4.161 (95% CI, 3.097 tot 5.592), Wald $X^2(1) = 89.443$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om een laagopgeleide moeder te hebben met een *odds ratio* van 1.888 (95% CI, 1.571 tot 2.269), Wald $X^2(1) = 45.974$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om een laagopgeleide moeder te hebben met een *odds ratio* van 2.712 (95% CI, 2.177 tot 3.378), Wald $X^2(1) = 79.230$, $p < .01$. Dit is een groot verschil.

In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddelde kans hebben van 40.89% om een laagopgeleide moeder te hebben. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 23.89% om een laagopgeleide moeder te hebben. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 31.07% om een laagopgeleide moeder te hebben. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 14.25% om een laagopgeleide moeder te hebben.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om ouders te hebben die een schooltoelage ontvangen met een *odds ratio* van 5.168 (95% CI, 3.870 tot 6.903), Wald $X^2(1) = 123.745$, $p < .01$. Dit is een groot verschil.

We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben op ouders die een schooltoelage ontvangen met een *odds ratio* van 2.071 (95% CI, 1.741 tot 2.461), Wald $X^2(1) = 67.854$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben op ouders die een schooltoelage ontvangen met een *odds ratio* van 2.678 (95% CI, 2.165 tot 3.314), Wald $X^2(1) = 82.246$, $p < .01$. Dit is een groot verschil.

In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddelde kans hebben van 50.25% op ouders die een schooltoelage ontvangen. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans hebben van 28.81% op ouders die een schooltoelage ontvangen. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 34.35% op ouders die een schooltoelage ontvangen. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 16.35% op ouders die een schooltoelage ontvangen.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om een thuistaal te hebben die niet Nederlands is met een *odds ratio* van 3.974 (95% CI, 2.880 tot 5.483), Wald $X^2(1) = 70.564$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om een thuistaal te hebben die niet Nederlands is met een *odds ratio* van 1.459 (95% CI, 1.163 tot 1.831), Wald $X^2(1) = 10.619$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om een thuistaal te hebben die niet Nederlands is met een *odds ratio* van 3.075 (95% CI, 2.416 tot 3.914), Wald $X^2(1) = 83.294$, $p < .01$. Dit is een groot verschil.

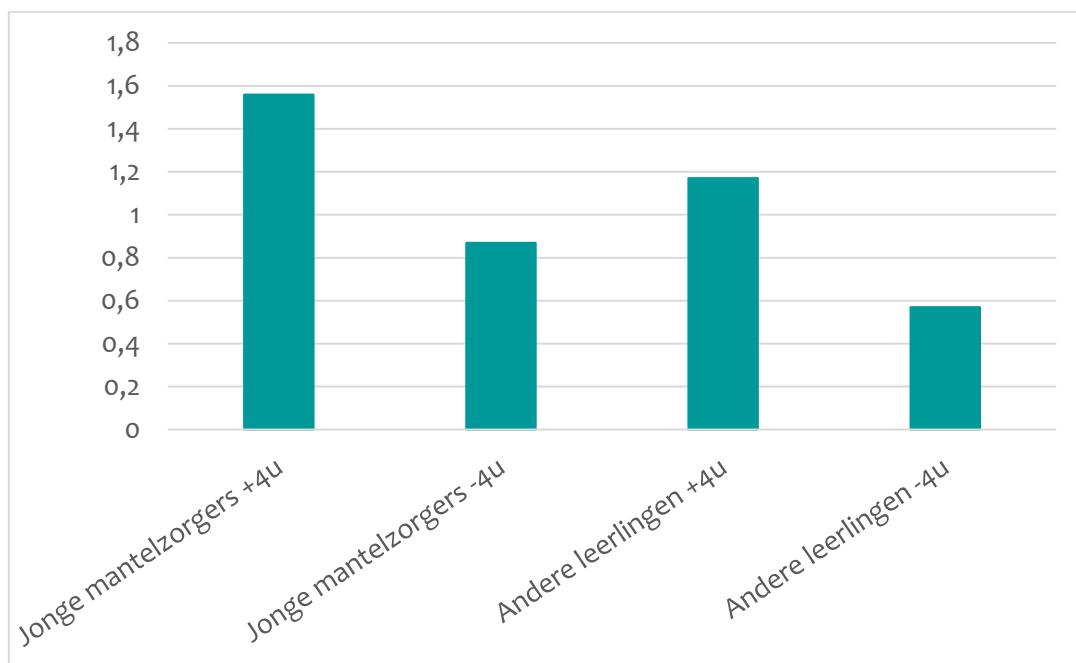
In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddelde kans hebben van 29.56% om een thuistaal te hebben die niet Nederlands is. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans hebben van 13.35% om een thuistaal te hebben die niet Nederlands is. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans hebben van 24.51% om een thuistaal te hebben die niet Nederlands is. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans hebben van 9.55% om een thuistaal te hebben die niet Nederlands is.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om in een buurt te wonen met een hoge mate van schoolse vertraging met een *odds ratio* van 2.726 (95% CI, 2.018 tot 3.684), Wald $X^2(1) = 42.671$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om in een buurt te wonen met een hoge mate van schoolse vertraging met een *odds ratio* van 1.297 (95% CI, 1.075 tot 1.565), Wald $X^2(1) = 7.364$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om in een buurt te wonen met een hoge mate van schoolse vertraging met een *odds ratio* van 1.807 (95% CI, 1.442 tot 2.264), Wald $X^2(1) = 26.428$, $p < .01$. Dit is een groot verschil.

In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddelde kans hebben van 35.47% om in een buurt te wonen met een hoge mate van schoolse vertraging. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 20.73% om in een buurt te wonen met een hoge mate van schoolse vertraging. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 26.70% om in een buurt te wonen met een hoge mate van schoolse vertraging. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 16.78% om in een buurt te wonen met een hoge mate van schoolse vertraging.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant hogere gemiddelde OKI hebben met een effect van 0.992 (95% CI, 0.846 tot 1.139), Wald $X^2(1) = 176.495$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant hogere gemiddelde OKI hebben met een effect 0.298 (95% CI, 0.221 tot 0.376), Wald $X^2(1) = 57.082$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant hogere gemiddelde OKI hebben met een effect van 0.597 (95% CI, 0.495 tot 0.698), Wald $X^2(1) = 134.571$, $p < .01$. Dit is een groot verschil.

In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddelde OKI-score hebben van 1.56. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde OKI-score van 0.87. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde OKI-score van 1.17. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans een gemiddelde OKI-score hebben van 0.57. Figuur 15 illustreert de verschillen.

Figuur 15: Gemiddelde OKI-score per deelgroep van leerlingen

Tabel 56: Vergelijking SES tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de opname van huishoudelijke taken.

	SES	
	M	SD
Andere leerlingen -4u	0.24	0.89
Andere leerlingen +4u	-0.19	0.98
Jonge mantelzorgers -4u	-0.05	0.90
Jonge mantelzorgers +4u	-0.61	0.95
Totaal	0.13	0.92

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lagere gemiddelde SES hebben met een effect van -0.861 (95% CI, -1.011 tot -0.712), Wald $X^2(1) = 127.280$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lagere gemiddelde SES hebben met een effect -0.302 (95% CI, -0.376 tot -0.227), Wald $X^2(1) = 62.584$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lagere gemiddelde SES hebben met een effect van -0.436 (95% CI, -0.535 tot -0.337), Wald $X^2(1) = 74.439$, $p < .01$. Dit is een matig verschil.

In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddelde SES-score hebben van -0.61. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde SES-score van -0.05. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde SES-score van -0.19. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde SES-score van 0.25.

5.4 De gezinssituatie van jonge mantelzorgers

De voorgaande resultaten beschrijven de sociaaleconomische kenmerken van het gezin waarin de leerling opgroeit. Nu bekijken we of jonge mantelzorgers vaker in gescheiden gezinnen opgroeien. In Tabel 57 geven we de relatieve aantallen weer van jonge mantelzorgers en andere leerlingen waarvan de ouders gescheiden zijn.

Tabel 57: Proporties jonge mantelzorgers en andere leerlingen waarvan de ouders gescheiden zijn

	Niet gescheiden	Gescheiden
	M	M
Jonge mantelzorgers	0.72	0.28
Andere leerlingen	0.82	0.18
Totaal	0.79	0.21

Het verschil in de kans om gescheiden ouders te hebben voor de jonge mantelzorgers en andere leerlingen wordt getoetst op significantie door middel van logistische regressiemodellen. In de

logistische regressiemodellen wordt het al dan niet gescheiden ouders hebben voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers een significant hogere kans hebben om gescheiden ouders te hebben met een *odds ratio* van 1.719 (95% CI, 1.495 tot 1.978), Wald $\chi^2(1) = 57.425$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddelde kans heeft van 28.0% om gescheiden ouders te hebben. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddelde kans van 18.5% om gescheiden ouders te hebben.

We herhalen deze vergelijking nadat we de jonge mantelzorgers opdelen in twee groepen: een groep mantelzorgers met thuis één zorgbehoevende persoon versus een groep mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de thuisomgeving. In Tabel 58 bekijken we de relatieve aantallen leerlingen met gescheiden ouders.

Tabel 58: Proporties jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving waarvan de ouders gescheiden zijn

	Niet gescheiden	Gescheiden
	M	M
Jonge mantelzorgers (1)	0.73	0.27
Jonge mantelzorgers (+)	0.70	0.30
Jonge mantelzorgers totaal	0.72	0.28

De significantietoets door middel van een logistisch regressiemodel onthult dat jonge mantelzorgers (+) niet significant verschillen in hun kans om gescheiden ouders te hebben met een *odds ratio* van 1.172 (95% CI, 0.919 tot 1.495), Wald $\chi^2(1) = 1.630$, $p = .202$. Dit is geen noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddelde kans heeft van 30.2% om gescheiden ouders te hebben. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddelde kans van 26.9% om gescheiden ouders te hebben.

5.5 Welke studiekeuze maken jonge mantelzorgers?

In deze sectie gaan we na in welke onderwijsvormen de jonge mantelzorgers zitten. In Tabel 59 geven we voor de groep jonge mantelzorgers en de andere leerlingen weer in welke proporties zij verdeeld zijn over de drie onderwijsvormen.

Tabel 59: Proporties onderwijsvormen voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen.

	ASO	BSO	KSO	TSO
	M	M	M	M
Jonge mantelzorgers	0.30	0.31	0.01	0.39
Andere leerlingen	0.44	0.17	0.01	0.38
Totaal	0.41	0.20	0.01	0.38

De verschillen in de kans om in een bepaalde onderwijsvorm te zitten voor de jonge mantelzorgers en andere leerlingen wordt getoetst op significantie door middel van logistische regressiemodellen. In de logistische regressiemodellen wordt het al dan niet in een bepaalde onderwijsvorm zitten voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers significant minder kans hebben om in het ASO te zitten met een *odds ratio* van 0.529 (95% CI, 0.469 tot 0.597), Wald $X^2(1) = 106.18$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. Een jonge mantelzorger heeft concreet een gemiddelde kans van 29.63% om in het ASO te zitten. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddelde kans van 44.32% om in het ASO te zitten.

Wat betreft de kans om in het TSO te zitten vinden we geen significant verschil, met een *odds ratio* van 1.042 (95% CI, 0.928 tot 1.170), Wald $X^2(1) = 0.485$, $p < .01$. Een jonge mantelzorger heeft een gemiddelde kans van 38.96% om in het TSO te zitten. Voor een andere leerling is dat 37.99%. Dit verschil is verwaarloosbaar.

Wel zien we dat jonge mantelzorgers significant meer kans hebben om in het BSO te zitten met een *odds ratio* van 2.160 (95% CI, 1.898 tot 2.460), Wald $X^2(1) = 136.02$, $p < .01$. Het gaat hier om een groot verschil. Een jonge mantelzorger heeft een gemiddelde kans van 30.70% om in het BSO te zitten, terwijl een andere leerling een gemiddelde kans van 17.02% heeft om in het BSO te zitten.

Net zoals voor de verschillen in sociaaleconomische kenmerken, maken we in wat volgt ook voor wat de onderwijsvorm betreft een onderscheid tussen jonge mantelzorgers (1) en jonge mantelzorgers (+). In Tabel 60 geven we voor beide groepen weer in welke proporties zij verdeeld zijn over de drie onderwijsvormen.

Tabel 60: Onderwijsvormen jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving.

	ASO	BSO	KSO	TSO
	M	M	M	M
Jonge mantelzorgers (1)	0.34	0.24	0.01	0.42
Jonge mantelzorgers (+)	0.23	0.42	0.01	0.34
Jonge mantelzorgers	0.30	0.31	0.01	0.39
Totaal				

De toets op significantie aan de hand van logistische regressiemodellen leert ons dat jonge mantelzorgers (+) significant minder kans hebben om in het ASO te zitten met een *odds ratio* van 0.573 (95% CI, 0.454 tot 0.724), Wald $X^2(1) = 101.80$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. Een jonge mantelzorger (+) heeft een gemiddelde kans van 22.58% om in het ASO te zitten. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddelde kans van 33.74% in het ASO te zitten.

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) significant minder kans hebben om in het TSO te zitten met een *odds ratio* van 0.731 (95% CI, 0.592 tot 0.902), Wald $X^2(1) = 8.04$, $p < .01$. Dit verschil is klein. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddelde kans heeft van

34.28% om in het TSO te zitten. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddelde kans van 41.63% in het TSO te zitten.

Tot slot stellen we vast dat jonge mantelzorgers (+) significant meer kans hebben om in het BSO te zitten met een *odds ratio* van 2.344 (95% CI, 1.885 tot 2.9018), Wald $X^2(1) = 58.35$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. Concreet heeft een jonge mantelzorger (+) een gemiddelde kans van 42.43% om in het BSO te zitten, waar deze kans voor een jonge mantelzorger (1) 23.92% is.

We willen ook weten of de mate waarin huishoudelijke taken opgenomen worden door leerlingen samenhangt met de onderwijsvormen waarin ze schoollopen. Hierbij hebben we ook specifiek aandacht voor verschillen naargelang leerlingen al dan niet mantelzorger zijn. Daarom delen we de leerlingen opnieuw op in de vier reeds bekende groepen: jonge mantelzorgers die thuis minder dan 4 uur helpen, jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen, andere leerlingen die thuis minder dan 4 uur helpen en andere leerlingen die thuis meer dan 4 uur helpen. In Tabel 61 geven we de proportie leerlingen weer per onderwijsvorm.

Tabel 61: Onderwijsvormen jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de opname van huishoudelijke taken

	ASO	BSO	KSO	TSO
	M	M	M	M
Andere leerlingen -4u	0.48	0.15	0.01	0.36
Andere leerlingen +4u	0.35	0.23	0.00	0.42
Jonge mantelzorgers -4u	0.33	0.27	0.01	0.39
Jonge mantelzorgers +4u	0.23	0.39	0.00	0.37
Totaal	0.44	0.19	0.01	0.37

De verschillen tussen de vier groepen in de kans om in een bepaalde onderwijsvorm school te lopen, worden getoetst op significantie aan de hand van logistische regressiemodellen. In deze logistische regressiemodellen wordt het al dan niet in een bepaalde onderwijsvorm schoollopen voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn én door het al dan niet opnemen van meer dan vier uur huishoudelijke taken. De referentiecategorie is steeds de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn en minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen.

De analyses wijzen uit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen, in vergelijking met leerlingen die geen mantelzorger zijn en thuis minder dan vier uur bijdragen, significant minder kans hebben om in het ASO te zitten met een *odds ratio* van 0.316 (95% CI, 0.227 tot 0.441), Wald $X^2(1) = 46.064$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. Ook jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben significant minder kans om in het ASO te zitten met een *odds ratio* van 0.525 (95% CI, 0.449 tot 0.613), Wald $X^2(1) = 65.852$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. Tot slot zien we dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen eveneens significant minder kans hebben om in het ASO te zitten dan de referentiegroep, met een *odds ratio* van 0.569 (95% CI, 0.465 tot 0.696), Wald $X^2(1) = 30.018$, $p < .01$. Dit verschil is matig.

Concreet hebben jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddelde kans van 22.93% om in het ASO te zitten, en jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen 33.03%. Voor andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen is deze kans 34.84%. Voor andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen is de gemiddelde kans om in het ASO te zitten beduidend hoger: 48.45%.

Voor de kans om in het BSO te zitten zijn de vaststellingen omgekeerd. We zien dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om in het BSO te zitten met een *odds ratio* van 3.609 (95% CI, 2.684 tot 4.854), Wald $X^2(1) = 72.120$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden ook dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om in het BSO te zitten met een *odds ratio* van 2.149 (95% CI, 1.802 tot 2.561), Wald $X^2(1) = 72.727$, $p < .01$. Dit verschil is groot. Tot slot blijkt dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om in het BSO te zitten met een *odds ratio* van 1.721 (95% CI, 1.360 tot 2.177), Wald $X^2(1) = 20.468$, $p < .01$. Dit is andermaal een groot verschil.

In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddelde kans hebben van 38.54% om in het BSO te zitten. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 27.18% om in het BSO te zitten. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 23.01% om in het BSO te zitten. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 14.80% om in het BSO te zitten.

Tot slot onderzoeken we de kansen om in het TSO te zitten. Daarbij zien we dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen van de referentiegroep in hun kans om in het TSO te zitten, met een *odds ratio* van 1.093 (95% CI, 0.818 tot 1.461), Wald $X^2(1) = 0.359$, $p = .55$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen eveneens niet significant verschillen in hun kans om in het TSO te zitten. Hier is de *odds ratio* 1.132 (95% CI, 0.972 tot 1.318), Wald $X^2(1) = 2.527$, $p = .11$. Opnieuw gaat het om een niet noemenswaardig verschil. Voor andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen zien we wel een noemenswaardig verschil. Zij maken significant meer kans om in het TSO te zitten met een *odds ratio* van 1.274 (95% CI, 1.046 tot 1.554), Wald $X^2(1) = 5.812$, $p < .05$. Dit is een klein verschil.

Concreet wil dit zeggen dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddelde kans hebben van 38.05% om in het TSO te zitten. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 38.88% om in het TSO te zitten. Andere leerlingen hebben een gemiddelde kans van 41.72% om in het TSO te zitten als ze meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen. Nemen ze minder dan die vier uur huishoudelijke taken op, dan is hun gemiddelde kans om in het TSO te zitten 35.98%.

5.6 Veranderen jonge mantelzorgers vaker van onderwijsvorm?

De voorgaande resultaten beschrijven in welke onderwijsvormen de jonge mantelzorgers zitten. Nu bekijken we of jonge mantelzorgers ook vaker van onderwijsvorm zijn veranderd. In Tabel 62 geven we het relatieve aantal weer van jonge mantelzorgers en andere leerlingen die van onderwijsvorm veranderd zijn.

Tabel 62: Proporties jonge mantelzorgers en andere leerlingen die van onderwijsvorm (OV) veranderd zijn

	Bleef in zelfde OV	Veranderd van OV
	M	M
Jonge mantelzorgers	0.67	0.33
Andere leerlingen	0.69	0.31
Totaal	0.68	0.32

De verschillen in de kans om van onderwijsvorm te zijn veranderd voor de jonge mantelzorgers en andere leerlingen worden getoetst op significantie door middel van logistische regressiemodellen. In de logistische regressiemodellen wordt het al dan veranderd zijn van onderwijsvorm voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger te zijn (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers niet significant verschillen in hun kans om van onderwijsvorm te zijn veranderd met een *odds ratio* van 1.08 (95% CI, 0.957 tot 1.221), Wald $X^2(1) = 1.558$, $p < .01$. Dit is geen noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddelde kans heeft van 68.8% om van onderwijsvorm te zijn veranderd. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddelde kans van 67.1% om van onderwijsvorm te zijn veranderd.

We maken in wat volgt ook voor wat betreft het van onderwijsvorm veranderd zijn een onderscheid tussen jonge mantelzorgers (1) en jonge mantelzorgers (+). In Tabel 63 geven we voor beide groepen weer in welke proporties zij van onderwijsvorm veranderd zijn.

Tabel 63: Veranderen van onderwijsvorm door jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving.

	Bleef in zelfde OV	Veranderd van OV
	M	M
Jonge mantelzorgers (1)	0.67	0.33
Jonge mantelzorgers (+)	0.67	0.33
Jonge mantelzorgers	0.67	0.33
Totaal	0.67	0.33

De verschillen in de kans om van onderwijsvorm veranderd te zijn tussen de twee groepen jonge mantelzorgers wordt getoetst op significantie middels logistische regressiemodellen. In de logistische regressiemodellen wordt het al dan niet van onderwijsvorm veranderd zijn voorspeld door de groep van jonge mantelzorgers waartoe men behoort (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) niet significant verschillen in hun kans om van onderwijsvorm te zijn veranderd met een *odds ratio* van 1.001 (95% CI, 0.802 tot 1.250), Wald $X^2(1) = 0.00$, $p = .995$. Dit is geen noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddelde kans heeft van 33.0% om van onderwijsvorm te zijn veranderd. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddelde kans van 33.0% om van onderwijsvorm te zijn veranderd.

We willen echter ook weten of de mate waarin huishoudelijke taken opgenomen worden door leerlingen samenhangt met het al dan niet van onderwijsvorm veranderen. Hierbij hebben we ook specifiek aandacht voor de vraag of dit verschilt naargelang leerlingen al dan niet mantelzorger zijn. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: jonge mantelzorgers die thuis minder dan 4 uur helpen, jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen, andere leerlingen die thuis minder dan 4 uur helpen en andere leerlingen die thuis meer dan 4 uur helpen. In Tabel 64 bekijken we het relatieve aantal leerlingen dat van onderwijsvorm veranderd is.

Tabel 64: Van onderwijsvorm veranderd zijn en de proporties jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de opname van huishoudelijke taken

	Bleef in zelfde OV	Veranderd van OV
	M	M
Andere leerlingen -4u	0.71	0.29
Andere leerlingen +4u	0.65	0.35
Jonge mantelzorgers -4u	0.69	0.31
Jonge mantelzorgers +4u	0.68	0.32
Totaal	0.70	0.30

Opnieuw doen we een significantietoets door middel van logistische regressiemodellen. In de logistische regressiemodellen wordt het al dan niet van onderwijsvorm veranderd zijn voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn én door het al dan niet meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen. De referentiecategorie is steeds de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn en minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in hun kans om van onderwijsvorm veranderd te zijn met een *odds ratio* van 1.152 (95% CI, 0.842 tot 1.576), Wald $X^2(1) = 0.785$, $p = .376$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in hun kans om van onderwijsvorm veranderd te zijn met een *odds ratio* van 1.103 (95% CI, 0.937 tot 1.298), Wald $X^2(1) = 1.386$, $p = .239$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om van onderwijsvorm veranderd te zijn met een *odds ratio* van 1.324 (95% CI, 1.075 tot 1.629), Wald $X^2(1) = 7.001$, $p < .05$. Dit is een klein verschil.

Jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 32.11% om van onderwijsvorm veranderd te zijn. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 31.16% om

van onderwijsvorm veranderd te zijn. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans hebben van 35.20% om van onderwijsvorm veranderd te zijn. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans hebben van 29.10% om van onderwijsvorm veranderd te zijn. Enkel het verschil tussen de laatste twee groepen is dus significant.

5.7 Hebben jonge mantelzorgers vaker schoolse vertraging?

Naast het veranderen van onderwijsvorm, is het oplopen van schoolse vertraging ook een interessant kenmerk van schoolloopbanen. We onderzoeken of jonge mantelzorgers meer kans hebben om te blijven zitten. In Tabel 65 geven we het relatieve aantal weer van jonge mantelzorgers en andere leerlingen die schoolse vertraging hebben opgelopen.

Tabel 65: Proporties jonge mantelzorgers en andere leerlingen die schoolse vertraging opgelopen hebben.

	Normaalvorderend	Vertraagd
	M	M
Jonge mantelzorgers	0.62	0.38
Andere leerlingen	0.70	0.30
Totaal	0.68	0.32

Het verschil in de kans om schoolse vertraging op te lopen voor de jonge mantelzorgers en andere leerlingen wordt getoetst op significantie door middel van logistische regressiemodellen. Het al dan niet schoolse vertraging hebben wordt voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers een significant hogere kans hebben om schoolse vertraging te hebben opgelopen met een *odds ratio* van 1.41 (95% CI, 1.257 tot 1.590), Wald $X^2(1) = 30.406$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddelde kans heeft van 38.2% om schoolse vertraging te hebben. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddelde kans van 30.4% om schoolse vertraging te hebben.

We maken in wat volgt ook voor schoolse vertraging een onderscheid tussen jonge mantelzorgers (1) en jonge mantelzorgers (+). In Tabel 66 geven we voor beide groepen weer in welke proporties zij van schoolse vertraging hebben.

Tabel 66: Veranderen van onderwijsvorm door jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en door jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving

	Normaaltvorderend	Vertraagd
	M	M
Jonge mantelzorgers (1)	0.65	0.35
Jonge mantelzorgers (+)	0.57	0.43
Jonge mantelzorgers	0.62	0.38
Totaal		

Het verschil in de kans om schoolse vertraging te hebben opgelopen wordt getoetst op significantie aan de hand van logistische regressiemodellen. We voorspellen het opgelopen hebben van vertraging door de groep van jonge mantelzorgers waartoe men behoort. Dat is in dit geval een binaire predictor.

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) significant verschillen in hun kans op schoolse vertraging met een *odds ratio* van 1.391 (95% CI, 1.131 tot 1.716), Wald $\chi^2(1) = 9.742$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddelde kans heeft van 43.1% om schoolse vertraging te hebben. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddelde kans van 35.2% om schoolse vertraging te hebben.

Net zoals in de voorgaande secties onderzoeken we of de mate waarin huishoudelijke taken opgenomen worden een relevante samenhang vertoont met de uitkomst 'schoolse vertraging hebben'. Hierbij hebben we ook specifiek aandacht voor de vraag of dit verschilt naargelang leerlingen al dan niet mantelzorgers zijn. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: jonge mantelzorgers die thuis minder dan 4 uur helpen, jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen, andere leerlingen die thuis minder dan 4 uur helpen en andere jongeren die thuis meer dan 4 uur helpen. In Tabel 67 bekijken we de relatieve aantallen leerlingen die schoolse vertraging hebben.

Tabel 67: Schoolse vertraging en de proporties jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de opname van huishoudelijke taken

	Normaaltvorderend	Vertraagd
	M	M
Andere leerlingen -4u	0.73	0.27
Andere leerlingen +4u	0.58	0.42
Jonge mantelzorgers -4u	0.64	0.36
Jonge mantelzorgers +4u	0.56	0.44
Totaal	0.69	0.31

De verschillen in de kans om schoolse vertraging te hebben opgelopen tussen de vier groepen jonge mantelzorgers wordt getoetst op significantie door middel van logistische regressiemodellen. In de logistische regressiemodellen wordt het al dan niet schoolse vertraging

hebben voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen. De referentiecategorie is steeds de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn en minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om schoolse vertraging te hebben met een *odds ratio* van 2.081 (95% CI, 1.564 tot 2.769), Wald $X^2(1) = 25.484$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om schoolse vertraging te hebben met een *odds ratio* van 1.504 (95% CI, 1.285 tot 1.759), Wald $X^2(1) = 26.001$, $p < .001$. Dit verschil is klein. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant meer kans hebben om schoolse vertraging te hebben met een *odds ratio* van 1.887 (95% CI, 1.546 tot 2.301), Wald $X^2(1) = 39.171$, $p < .01$. Dit is een matig verschil.

In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddelde kans hebben van 43.90% om schoolse vertraging te hebben. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 36.12% om schoolse vertraging te hebben. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 41.51% om schoolse vertraging te hebben. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde kans van 27.33% om schoolse vertraging te hebben.

5.8 In welke klassen zitten jonge mantelzorgers?

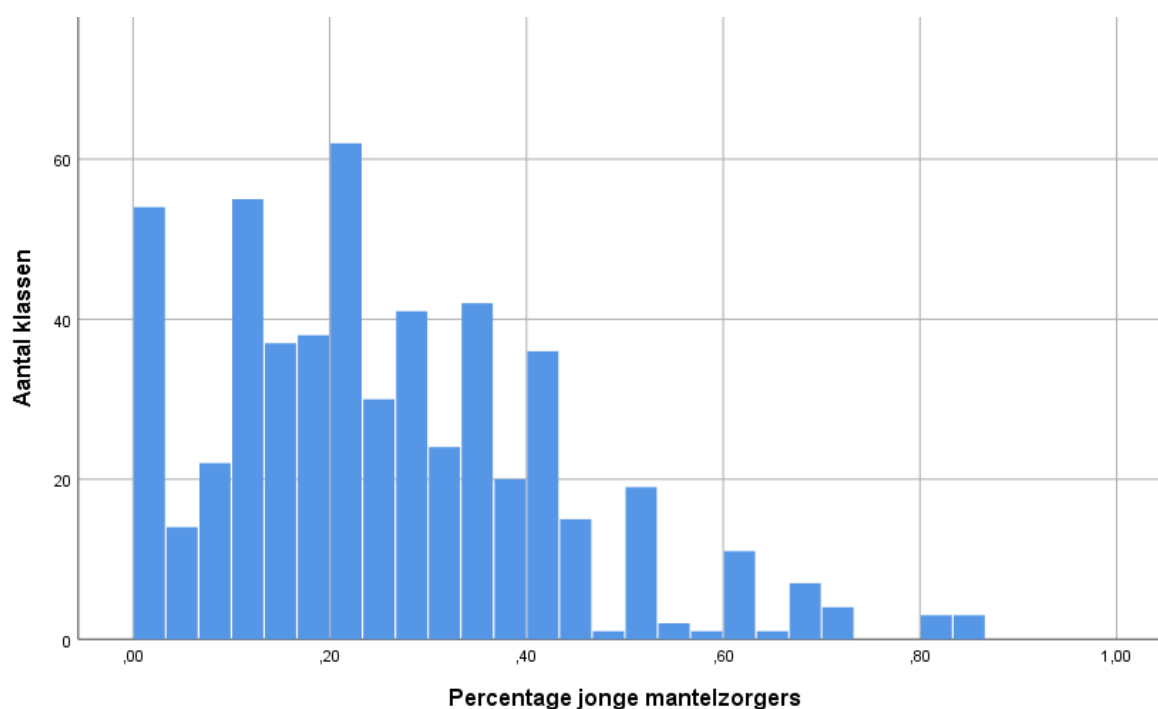
De vorige sectie maakte duidelijk dat jonge mantelzorgers verschillen van andere leerlingen in hun sociaaleconomische achtergrond en studiekeuze. In deze sectie kijken we of jonge mantelzorgers zich ook in andere klassen bevinden. De eerste onderzoeksvraag is of jonge mantelzorgers gelijk verspreid zijn over klassen, of dat er klassen zijn die meer jonge mantelzorgers hebben dan andere klassen. De tweede onderzoeksvraag is of het aantal jonge mantelzorgers in een klas samenhangt met de sociaaleconomische kenmerken van de klassen. De derde onderzoeksvraag is of de onderwijsvorm (ASO, TSO of BSO) die in de klas wordt aangeboden samenhangt met de proportie jonge mantelzorgers in de klas. Een bijvraag is of de verschillen tussen onderwijsvormen mogelijk verklaard worden door de verschillen in sociaaleconomische kenmerken tussen de onderwijsvormen.

We gingen eerst na of de proportie jonge mantelzorgers verschilt tussen de klassen. In Tabel 68 geven we de spreidingskenmerken van de proportie jonge mantelzorgers weer per klas. Deze tabel beschrijft: de minimale proportie jonge mantelzorger in een klas; percentielen 5, 15, 65 en 95 van de klassen volgens hun proportie jonge mantelzorgers; de gemiddelde proportie jonge mantelzorgers; het maximale aantal jonge mantelzorgers; en de standaarddeviatie in de proportie jonge mantelzorgers. We merken op dat we in de volgende paragrafen enkel klassen bekijken met 5 leerlingen of meer.

Tabel 68: Spreidingskenmerken klassikale proporties leerlingen die mantelzorger zijn

Min	Pc5	PC15	M	PC65	PC95	Max	SD
0.00	0.00	0.09	0.25	0.40	0.67	0.86	0.17

Als de jonge mantelzorgers gelijk verdeeld zouden zijn over alle klassen, dan zouden het minimum, de percentielen, het gemiddelde en het maximum een gelijke waarde moeten hebben. De standaarddeviatie zou dan 0 moeten zijn. We zien echter dat er een duidelijk verschil is tussen klassen in de proporties jonge mantelzorgers. In Figuur 16 wordt het histogram getoond met de proportie jonge mantelzorgers op de x-as en het aantal klassen op de y-as. Hier zien we visueel wat Tabel 68 al aantoonde: er zijn opvallende verschillen in de proporties jonge mantelzorgers over klassen.

Figuur 16: Histogram met aantal scholen per percentage jonge mantelzorgers

Wetende dat klassen verschillen in hun proportie jonge mantelzorgers, onderzoeken we vervolgens of de proportie jonge mantelzorgers in klassen samenhangt met de gemiddelde sociaaleconomische kenmerken van leerlingen binnen scholen. In Tabel 69 wordt een correlatiematrix weergegeven tussen de proportie jonge mantelzorgers, het percentage leerlingen dat een laagopgeleide moeder heeft, het percentage leerlingen waarvan de ouders een schooltoelage krijgen, het percentage leerlingen dat een andere thuistaal heeft dan Nederlands, het percentage leerlingen dat in een buurt woont met veel schoolse vertraging, de gemiddelde OKI van de klas en de gemiddelde SES van de klas. De correlatie drukt uit hoe sterk het verband telkens is tussen beide.

Tabel 69: Correlatiematrix percentage jonge mantelzorgers en sociaaleconomische klaskenmerken.

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
% Jonge mantelzorgers (1)	1						
% Opleiding moeder (2)	.348	1					
% Schooltoelage (3)	.340	.727	1				
% Taal (4)	.212	.627	.582	1			
% Buurt (5)	.192	.580	.551	.668	1		
Gemiddelde OKI (6)	.321	.866	.841	.838	.840	1	
Gemiddelde SES (7)	-.424	-.778	-.734	-.513	-.467	-.734	1

Voor de interpretatie kijken we enkel naar de correlaties van de variabelen met de proportie jonge mantelzorgers. De andere correlaties dienen eerder als referentie. Voor de interpretatie van de effectgroottes volgen we Cohen (1997).

We stellen vast dat:

- de proportie jonge mantelzorgers in een klas significant positief correleert met de het percentage leerlingen in een klas dat een laagopgeleide moeder heeft ($r = .348$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig, maar klein;
- de proportie jonge mantelzorgers in een klas significant positief correleert met het percentage leerlingen in een klas waarvan de ouders een schooltoelage ontvangen ($r = .340$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig, maar klein;
- de proportie jonge mantelzorgers in een klas significant positief correleert met het percentage leerlingen in een klas dat een andere thuistaal heeft dan Nederlands ($r = .212$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig, maar klein;
- de proportie jonge mantelzorgers in een klas significant positief correleert met het percentage leerlingen in een klas dat in een buurt woont met veel schoolse vertraging ($r = .192$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig, maar klein;
- de proportie jonge mantelzorgers in een klas significant positief correleert met de gemiddelde OKI-score van leerlingen in een klas ($r = .321$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig, maar klein;
- de proportie jonge mantelzorgers in een klas significant negatief correleert met de gemiddelde SES-score van leerlingen in een klas ($r = -.424$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig en van matige grootte.

De significante correlaties tussen de proporties jonge mantelzorgers binnen een klas en de verschillende variabelen duiden erop dat jonge mantelzorgers vaker in klassen zitten met minder welvarende klasgenoten. We weten echter dat er in het Vlaamse secundair onderwijs ook een sterke relatie is tussen de sociaaleconomische status van leerlingen en hun onderwijsvorm (ASO, BSO en TSO). Daarom onderzoeken we ook de rol van onderwijsvormen in hoe de klassikale proporties van jonge mantelzorgers samenhangen met de percentages en gemiddeldes van de variabelen die de gemiddelde sociaaleconomische status van een klas beschrijven. In Tabel 70

wordt voor iedere onderwijsvorm de gemiddelde klassikale proportie jonge mantelzorgers, het gemiddelde klassikale percentage leerlingen dat een laagopgeleide moeder heeft, het gemiddelde klassikale percentage leerlingen waarvan de ouders een schooltoelage krijgen, het gemiddelde klassikale percentage leerlingen dat een andere thuistaal heeft dan Nederlands, het gemiddelde klassikale percentage leerlingen dat in een buurt woont met veel schoolse vertraging, de gemiddelde OKI van de klas en de gemiddelde SES van de klas.

Tabel 70: Proportie jonge mantelzorger, proporties indicatoren OKI, gemiddelde OKI en gemiddelde SES op klasniveau volgens onderwijsvorm.

Onderwijsvorm	% Jonge mantelzorgers	% Opleiding moeder	% Schooltoelage	% Taal	% Buurt	Gem. OKI	Gem. SES
ASO	0.18	0.10	0.15	0.07	0.16	0.48	0.49
BSO	0.38	0.41	0.40	0.22	0.30	1.33	-0.67
TSO	0.24	0.17	0.24	0.11	0.20	0.73	-0.08
Totaal	0.25	0.20	0.25	0.12	0.21	0.78	-0.01

Voor de interpretatie kijken we enkel naar de verschillen tussen onderwijsvormen in de klassikale proporties jonge mantelzorgers. Om te testen of het klassikale percentage jonge mantelzorgers verschilt tussen de onderwijsvormen stellen we een lineair regressiemodel op met het klassikale percentage jonge mantelzorgers als uitkomst, het TSO als referentiecategorie, en de onderwijsvormen ASO en BSO als voorspellers.

We vinden dat klassen in het TSO een gemiddelde proportie jonge mantelzorgers hebben van 0.241 (95% CI, 0.220 tot 0.263; $t(1) = 21.957$, $p < .01$). We vinden dat de klassen in het ASO een significant lagere gemiddelde proportie jonge mantelzorgers hebben van -0.065 (95% CI, -0.095 tot -0.035; $t(1) = -4.205$, $p < .01$), wat uitkomt op een gemiddelde proportie van 0.185. Dit is een groot verschil tussen het ASO en het TSO. Daarnaast vinden we dat de klassen in het BSO een significant hoger gemiddelde proportie jonge mantelzorgers hebben van 0.135 (95% CI, 0.101 tot 0.169; $t(1) = 7.792$, $p < .01$), wat uitkomt op een gemiddelde proportie van 0.376. Dit is een groot verschil tussen het TSO en het BSO.

Als laatste stellen we dan ook de vraag of verschillen in proportie jonge mantelzorgers per klas nu vooral gerelateerd zijn aan de onderwijsvormen of aan de gemiddelde sociaaleconomische status van het leerlingenpubliek in scholen. Om deze reden passen we verschillende regressiemodellen toe waarbij de proportie jonge mantelzorgers per klas steeds de uitkomst is. We berekenen vervolgens voor ieder van de variabelen die de gemiddelde klassikale sociaaleconomische status beschrijven hoeveel variantie verklaard wordt door elk van deze variabelen apart. We bekijken ook hoeveel variantie de variabele onderwijsvorm (ASO, BSO en TSO) op zich verklaart. Vervolgens gaan we na of variabelen die de gemiddelde klassikale sociaaleconomische status beschrijven ook echt helpen om meer variantie te verklaren bovenop de onderwijsvormen. De verklaarde varianties van de modellen worden getoond in Tabel 71.

Tabel 71: Verklaarde variantie in klaspercentage jonge mantelzorgers volgens onderwijsvorm en sociaaleconomische klaskenmerken.

Variabele	% Verklaarde variantie, model met variabelen apart	% Verklaarde variantie, model met onderwijsvormen
Onderwijsvorm	20,2%	
% Opleiding moeder	12,1%	21,5%
% Schooltoelage	11,5%	22,2%
% Taal	4,5%	20,8%
% Buurt	3,7%	21,1%
Gem. OKI	10,3%	21,8%
Gem. SES	18,0%	22,6%

Uit de resultaten blijkt dat de modellen die de gemiddelde klassikale sociaaleconomische status beschrijven niet noemenswaardig meer variantie verklaren in de proportie jonge mantelzorgers over klassen bovenop de onderwijsvormen. Anders gesteld: de proportie jonge mantelzorgers per klas is eerder verbonden met de onderwijsvormen dan met de gemiddelde sociaaleconomische status van leerlingen in klassen. De gemiddelde sociaaleconomische status van leerlingen in klassen verklaart dan ook niet de verschillen tussen onderwijsvormen in het aantal leerlingen dat mantelzorger is.

5.9 In welke scholen zitten jonge mantelzorgers?

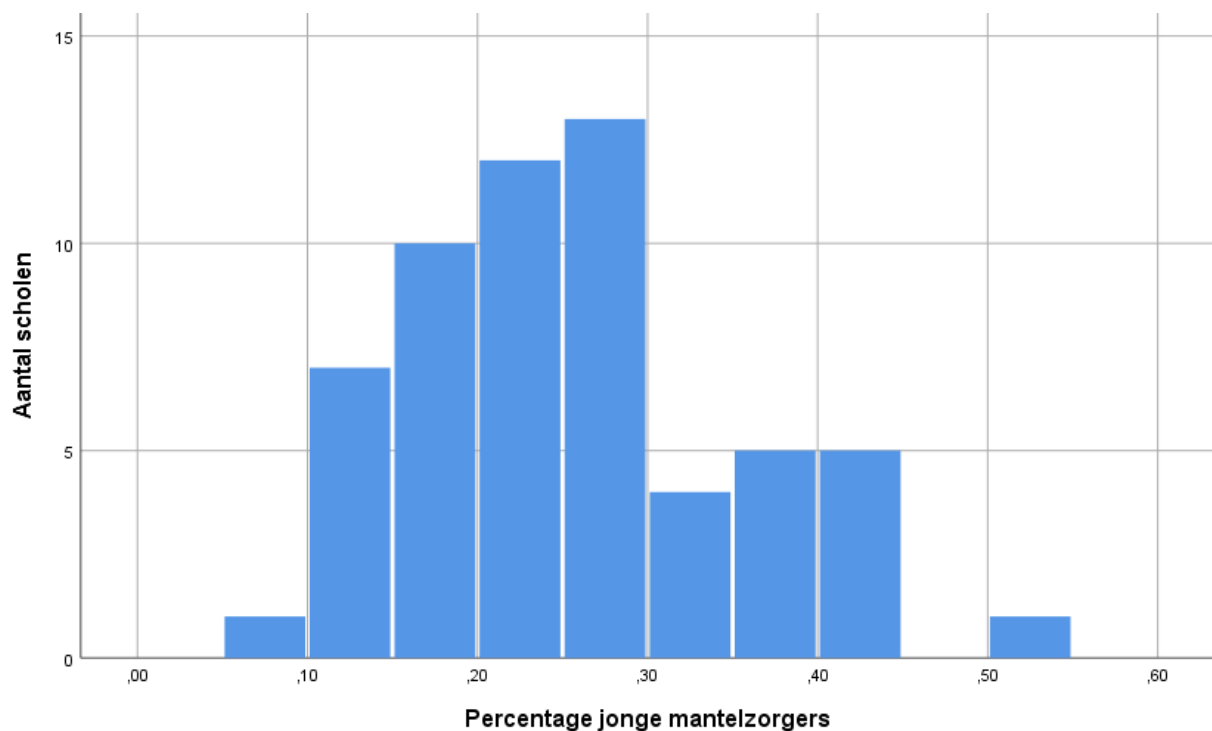
De vorige secties maakten duidelijk dat jonge mantelzorgers verschillen van andere leerlingen in hun sociaaleconomische achtergrond en dat ze vaker in specifieke klassen zitten. In deze sectie kijken we of jonge mantelzorgers zich ook vaker in specifieke scholen bevinden. De eerste onderzoeksvraag is of jonge mantelzorgers gelijk verspreid zijn over scholen of dat er scholen zijn die meer jonge mantelzorgers hebben dan andere scholen. De tweede onderzoeksvraag is of het aantal jonge mantelzorgers in scholen samenhangt met de sociaaleconomische kenmerken van de scholen.

Eerst gingen we na of de proportie leerlingen die mantelzorger zijn verschilt tussen de scholen. In Tabel 72 geven we de spreidingskenmerken van de proportie jonge mantelzorgers per school weer. Deze tabel beschrijft: de minimale proportie jonge mantelzorgers in een school; percentielen 5, 15, 65 en 95 van de scholen volgens hun proportie jonge mantelzorgers; de gemiddelde proportie jonge mantelzorgers; de maximale proportie jonge mantelzorgers en de standaarddeviatie in de proportie jonge mantelzorgers. Alle scholen werden opgenomen in deze analyses.

Tabel 72: Spreidingskenmerken schoolse proporties leerlingen die mantelzorger zijn.

Min	Pc5	PC15	M	PC65	PC95	Max	SD
0.08	0.11	0.15	0.54	0.29	0.43	0.54	0.09

Als de jonge mantelzorgers gelijk verdeeld zouden zijn over alle scholen, dan zouden het minimum, de percentielen, het gemiddelde en het maximum een gelijke waarde moeten hebben. De standaarddeviatie zou dan 0 moeten zijn. We zien echter dat er een duidelijk verschil is tussen scholen in de proportie jonge mantelzorgers. In Figuur 17 wordt het histogram getoond met de proportie jonge mantelzorgers op de x-as en het aantal scholen op de y-as. Hier zien we visueel wat Tabel 72 al aantoonde: er zijn opvallende verschillen in de proportie jonge mantelzorgers over scholen. Er zijn scholen met meer dan 50% jonge mantelzorgers (uiterst rechts), net zoals scholen die minder dan 10% jonge mantelzorgers tellen (uiterst links). De meeste scholen tellen 20 tot 30% jonge mantelzorgers.

Figuur 17: Histogram met aantal scholen per percentage jonge mantelzorgers

Wetende dat scholen verschillen in hun proportie jonge mantelzorgers, onderzoeken we vervolgens of de proportie jonge mantelzorgers in scholen samenhangt met de gemiddelde sociaaleconomische kenmerken van leerlingen binnen scholen. In Tabel 73 wordt een correlatiematrix weergegeven tussen de proportie jonge mantelzorgers, het percentage leerlingen dat een laagopgeleide moeder heeft, het percentage leerlingen waarvan de ouders een schooltoelage krijgen, het percentage leerlingen dat een andere thuistaal heeft dan Nederlands, het percentage leerlingen dat in een buurt woont met veel schoolse vertraging, de gemiddelde OKI van de school en de gemiddelde SES van de school. De correlatie drukt uit hoe sterk het verband telkens is tussen beide.

Tabel 73: Correlatiematrix percentage jonge mantelzorgers en sociaaleconomische schoolkenmerken.

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
% Jonge mantelzorgers (1)	1						
% Opleiding moeder (2)	0.537	1					
% Schooltoelage (3)	0.550	0.928	1				
% Taal (4)	0.250	0.770	0.710	1			
% Buurt (5)	0.257	0.770	0.748	0.830	1		
Gemiddelde OKI (6)	0.418	0.933	0.909	0.902	0.928	1	
Gemiddelde SES (7)	-0.672	-0.886	-0.897	-0.600	-0.575	-0.786	1

Voor de interpretatie kijken we enkel naar de correlaties van de variabelen met de proportie jonge mantelzorgers (kolom 1). De andere correlaties dienen eerder als referentie. Voor de interpretatie van de effectgroottes volgen we Cohen (1997).

We stellen vast:

- dat de proportie jonge mantelzorgers in een school significant positief correleert met het percentage leerlingen in een school dat een laagopgeleide moeder heeft ($r = .537$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig en matig van grootte;
- dat de proportie jonge mantelzorgers in een school significant positief correleert met het percentage leerlingen in een school waarvan de ouders een schooltoelage ontvangen ($r = .550$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig en matig van grootte;
- dat de proportie jonge mantelzorgers in een school significant positief correleert met het percentage leerlingen in een school dat een andere thuistaal heeft dan Nederlands ($r = .250$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig, maar klein van grootte;
- dat de proportie jonge mantelzorgers in een school significant positief correleert met het percentage leerlingen in een school dat in een buurt woont met veel schoolse vertraging ($r = .257$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig, maar klein van grootte;
- dat de proportie jonge mantelzorgers in een school significant positief correleert met de gemiddelde OKI-score van leerlingen in een school ($r = .418$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig en matig van grootte;
- dat de proportie jonge mantelzorgers in een school significant negatief correleert met de gemiddelde SES-score van leerlingen in een school ($r = -.672$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig en groot.

De significante correlaties tussen de proporties jonge mantelzorgers binnen een school en de verschillende variabelen duiden erop dat jonge mantelzorgers vaker in scholen zitten met een minder welvarend leerlingenpubliek. We weten echter dat in het Vlaamse secundair onderwijs er ook een sterke relatie is tussen de sociaaleconomische status van leerlingen en onderwijsvormen (ASO, BSO en TSO). Daarom onderzoeken we ook de rol van onderwijsvormen in hoe de schoolse proporties jonge mantelzorgers samenhangen met de percentages en gemiddeldes van de variabelen die de gemiddelde sociaaleconomische status van een school beschrijven.

In Tabel 74 wordt een correlatiematrix weergegeven met de volgende elementen: de schoolse proportie jonge mantelzorgers, het schoolse percentage ASO-leerlingen, het schoolse percentage BSO-leerlingen, en het schoolse percentage TSO-leerlingen. De correlatie drukt uit hoe sterk het verband telkens is tussen beide.

Tabel 74: Correlatiematrix percentage jonge mantelzorgers op schoolniveau en sociaaleconomische schoolkenmerken.

	(1)	(2)	(3)	(4)
% Jonge mantelzorgers (1)	1			
% ASO-leerlingen (2)	-0.607	1		
% BSO-leerlingen (3)	0.690	-0.765	1	
% TSO-leerlingen (4)	0.207	-0.761	0.173	1

Voor de interpretatie kijken we enkel naar de correlatie van de schoolse proporties jonge mantelzorgers met het percentage ASO-leerlingen op school, het percentage BSO-leerlingen op school en het percentage TSO-leerlingen op school (allen weergegeven in kolom 1).

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een school significant negatief correleert met het percentage ASO-leerlingen op school ($r = -.607$, $p < .01$). Deze correlatie is noemenswaardig en groot. Daarnaast vinden we dat de proportie jonge mantelzorgers in een school significant positief correleert met het percentage BSO-leerlingen op school ($r = .690$, $p < .01$). Deze correlatie is noemenswaardig en groot. Verder vinden we dat de proportie jonge mantelzorgers in een school niet significant correleert met het percentage TSO-leerlingen op school ($r = .207$, $p = .12$). Deze correlatie is bovendien klein.

Als laatste stellen we dan ook de vraag of verschillen in de proportie jonge mantelzorgers per school nu vooral gerelateerd zijn aan de onderwijsvormen of aan de gemiddelde sociaaleconomische status van scholen. Om deze reden wendden we verschillende regressiemodellen aan waarbij de proportie jonge mantelzorgers per school steeds de uitkomst is. We berekenen vervolgens voor ieder van de variabelen die de gemiddelde schoolse sociaaleconomische status beschrijven hoeveel variantie verklaard wordt door elk van deze variabelen apart. We bekijken ook hoeveel variantie de variabele onderwijsvorm (ASO, BSO en TSO) op zich verklaart. Vervolgens gaan we na of variabelen die de gemiddelde schoolse sociaaleconomische status beschrijven ook echt helpen meer variantie te verklaren bovenop de onderwijsvormen. De verklaarde varianties van de modellen worden getoond in Tabel 75.

Tabel 75: Verklaarde variantie in schools percentage jonge mantelzorgers volgens onderwijsvorm en sociaaleconomische schoolkenmerken.

Variabele	% Verklaarde variantie, model met variabelen apart	% Verklaarde variantie, model met onderwijsvormen
Onderwijsvorm	49,2%	
% Opleiding moeder	34,1%	50,9%
% Schooltoelage	30,2%	50,2%
% Taal	3,0%	49,2%
% Buurt	4,0%	52,0%
Gem. OKI	17,2%	49,9%
Gem. SES	42,2%	52,0%

Uit de resultaten blijkt dat de modellen die de gemiddelde schoolse sociaaleconomische status beschrijven niet noemenswaardig meer variantie verklaren in de proportie jonge mantelzorgers over scholen bovenop de onderwijsvormen. Anders gesteld: de proportie jonge mantelzorgers per school is eerder verbonden met de onderwijsvormen dan met de gemiddelde sociaaleconomische status van leerlingen in scholen. Of nog: het verband tussen sociaaleconomische status en schoolkeuze dat we eerder vonden, bestaat weldegelijk, maar het heeft te maken met de keuze voor de onderwijsvorm die de leerlingen maken (en die dus op zich samenhangt met de sociaaleconomische status).

We stellen dus vast dat er scholen zijn met veel jonge mantelzorgers, en scholen met weinig jonge mantelzorgers. Dit lijkt echter geen gevolg te zijn van bijvoorbeeld een reputatie als ‘school die mantelzorgers goed omkadert’, maar vooral van de onderwijsvormen die de scholen aanbieden. Leerlingen die jonge mantelzorger zijn kiezen vaker voor het BSO, en daarom zitten ze vaker samen in specifieke scholen (namelijk: scholen die vooral BSO aanbieden). In de volgende sectie kijken we of we deze hypothese kunnen bevestigen aan de hand van meer gevorderde methoden.

5.10 Verder onderzoek van verschillen tussen klassen en scholen

Zoals beschreven in Hoofdstuk 3 is de LiSO-steekproef een steekproef van scholen en wordt binnen de opgenomen scholen een bepaalde cohorte van leerlingen volledig onderzocht. In elk van deze scholen bevinden zich verschillende klassen waarin de leerlingen les volgen. De gegevens van de leerlingen zijn dus ‘geclusterd’: de leerlingen zijn gegroepeerd binnen klassen en scholen. Om de gegevens van leerlingen correct te analyseren, zowel vanuit een inhoudelijk als vanuit een methodologisch standpunt, moeten multilevel analyses uitgevoerd worden. Multilevel analyses bieden namelijk de mogelijkheid om methodologisch correct om te gaan met geclusterde steekproeven en daarbij onderzoeksvragen over de invloed van deze clusters te beantwoorden.

Deze sectie is een aanvulling op de vorige secties, waarin we al correlationeel onderzoek voerden op basis van school- en klasgemiddeldes. In deze sectie bekijken we in feite gelijke onderzoeksvragen als in de voorgaande secties. Zo is de eerste onderzoeksvraag of jonge

mantelzorgers gelijk verspreid zijn over klassen (scholen), of dat er klassen (scholen) zijn die meer jonge mantelzorgers hebben dan andere klassen (scholen). We onderzoeken dus de ruwe verschillen in aantal mantelzorgers op klasniveau (schoolniveau). De tweede onderzoeksvraag is of het aantal jonge mantelzorgers in een klas samenhangt met de sociaaleconomische kenmerken van de klassen (scholen) en de onderwijsvormen die worden aangeboden in de klas (school). We onderzoeken dus de nettoverschillen in het aantal mantelzorgers op klasniveau (schoolniveau) wanneer we controleren voor sociaaleconomische kenmerken en onderwijsvormen. Kortom: zijn er scholen of klassen die meer mantelzorgers aantrekken dan andere scholen of klassen, bovenop het effect van de geboden onderwijsvormen en de sociaaleconomische kenmerken van het leerlingenpubliek?

5.10.1 Ruwe verschillen in aantal jonge mantelzorgers op klasniveau

Eerst schatten we een leeg multilevel regressiemodel met het al dan niet jonge mantelzorger zijn als uitkomst, waarbinnen ook klassen worden opgenomen. Door dit niveau toe te voegen krijgen we zicht op de mate waarin klassen van elkaar verschillen inzake de proportie leerlingen die mantelzorger is. De mate waarin klassen van elkaar verschillen wordt beschreven door het percentage verklaarde variantie op klasniveau. Tegenover het percentage verklaarde variantie op klasniveau staat het percentage verklaarde variantie op leerlingniveau, dat binnen dit model het tegengestelde is van de variantie op klasniveau. Als de verklaarde variantie op klasniveau 0% zou zijn, dan betekent dit dat de proportie jonge mantelzorgers gelijk is over alle klassen. De variantie op leerlingniveau is dan 100%. Als de verklaarde variantie op klasniveau 100% zou zijn, dan betekende dit dat er enkel klassen zijn waarin ofwel iedereen jonge mantelzorger is of niemand jonge mantelzorger is. De variantie op leerlingniveau is dan 0%. We verwachten natuurlijk niet zo'n extreem resultaat. We verwachten een resultaat dat zich tussen deze twee uitersten bevindt.

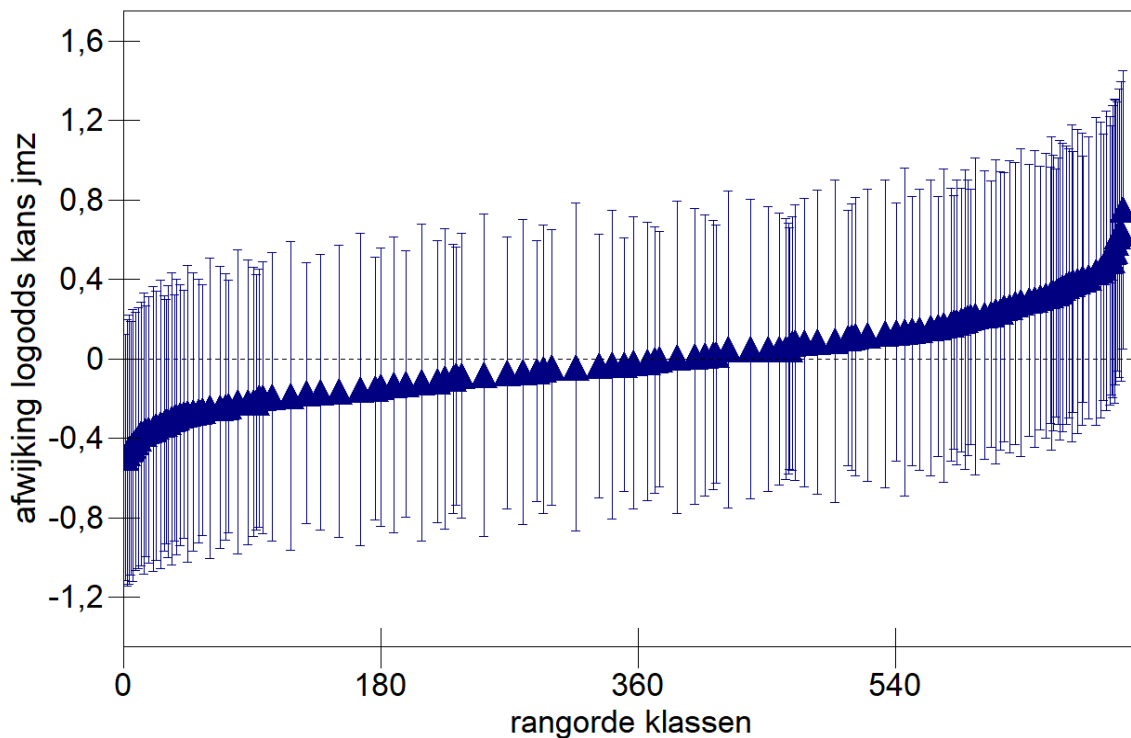
Uit de resultaten blijkt dat de voorspelde *log odds* van de gemiddelde proportie jonge mantelzorgers in een klas -1.155 (SE = 0.034) is met een variantie op klasniveau van 0.183 (SE= 0.039). In Tabel 76 blijkt dat het grootste deel van de verschillen tussen leerlingen in of ze al dan niet jonge mantelzorger zijn zich bevindt op leerlingniveau (94,73%). De resterende variantie bevindt zich voor 5,27% op klasniveau. Dit betekent dat, hoewel de meeste klassen niet veel afwijken van het gemiddelde aantal jonge mantelzorgers, er ook klassen zijn waar we ondergemiddeld of bovengemiddeld veel jonge mantelzorgers terugvinden.

Tabel 76: Variantieverdeling voor al dan niet jonge mantelzorger zijn aan de hand van leeg model met een klas- en leerlingniveau

	% variantie	SE
Klasniveau	5.27	1.12
Leerlingniveau	94.73	N.T.

In Figuur 18 worden de verschillen tussen klassen gevisualiseerd in een rupsgrafiek. Hierin worden de 699 klassen (elk aangeduid door een driehoek) gerangschikt op basis van hun proportie jonge mantelzorgers. De Y-as geeft de afwijking weer van het klasgemiddelde tegenover het *log odds*

gemiddelde van alle klassen. Een klas boven de middellijn heeft een hogere proportie jonge mantelzorgers dan het gemiddelde, een klas onder de middellijn heeft een kleinere proportie jonge mantelzorgers dan het gemiddelde. Voor elke klas wordt ook het 95%-betrouwbaarheidsinterval weergegeven, waarbij met 95% zekerheid kan gesteld worden dat het feitelijk klasgemiddelde binnen dit interval ligt.

Figuur 18: Rangschikking van klassen volgens hun afwijkingen van de gemiddelde log odds in de kans op jonge mantelzorger zijn

Uit de rupsgrafiek in Figuur 18 blijkt dat alle klassen behalve één klas niet significant afwijken in hun proportie jonge mantelzorgers tegenover het log odds gemiddelde van alle klassen. Dat klassen zo goed als nooit afwijken van het gemiddelde aantal jonge mantelzorger is verbazend, gegeven wat we in de vorige secties schreven. Als we echter naar de betrouwbaarheidsintervallen kijken van de klassen, dan vinden we een mogelijke verklaring hiervoor. Het gemiddelde betrouwbaarheidsinterval is $[-0.740; 0.740]$, wat erop duidt dat de schattingen van een klasgemiddelde van jonge mantelzorger grote standaardfouten heeft. Dit is het gevolg van de relatief kleine gemiddelde kans om jonge mantelzorger te zijn en het beperkte aantal leerlingen per klas. De resultaten van dit model voor scholen is dan waarschijnlijk ook bruikbaar, aangezien er meer leerlingen per school zijn dan per klas.

5.10.2 Ruwe verschillen in aantal jonge mantelzorgers op schoolniveau

Vervolgens schatten we een leeg multilevel regressiemodel met het al dan niet jonge mantelzorger zijn als uitkomst, waarbinnen ook scholen worden opgenomen. Door dit niveau toe te voegen krijgen we zicht op de mate waarin scholen van elkaar verschillen inzake de proportie leerlingen die mantelzorger is. De mate waarin scholen van elkaar verschillen wordt beschreven door het percentage verklaarde variantie op schoolniveau. Tegenover het percentage verklaarde variantie op schoolniveau staat het percentage verklaarde variantie op leerlingniveau, dat binnen dit model het tegengestelde is van de variantie op schoolniveau. Als de verklaarde variantie op schoolniveau 0% zou zijn, dan betekent dit dat de proportie jonge mantelzorgers gelijk is over alle scholen. De variantie op leerlingniveau is dan 100%. Als de verklaarde variantie op schoolniveau 100% zou zijn, dan betekent dit dat er enkel scholen zijn waarin ofwel iedereen jonge mantelzorger is of niemand jonge mantelzorger is. De variantie op leerlingniveau is dan 0%. Opnieuw verwachten we niet zo'n extreem resultaat maar een resultaat dat zich tussen deze twee uitersten bevindt.

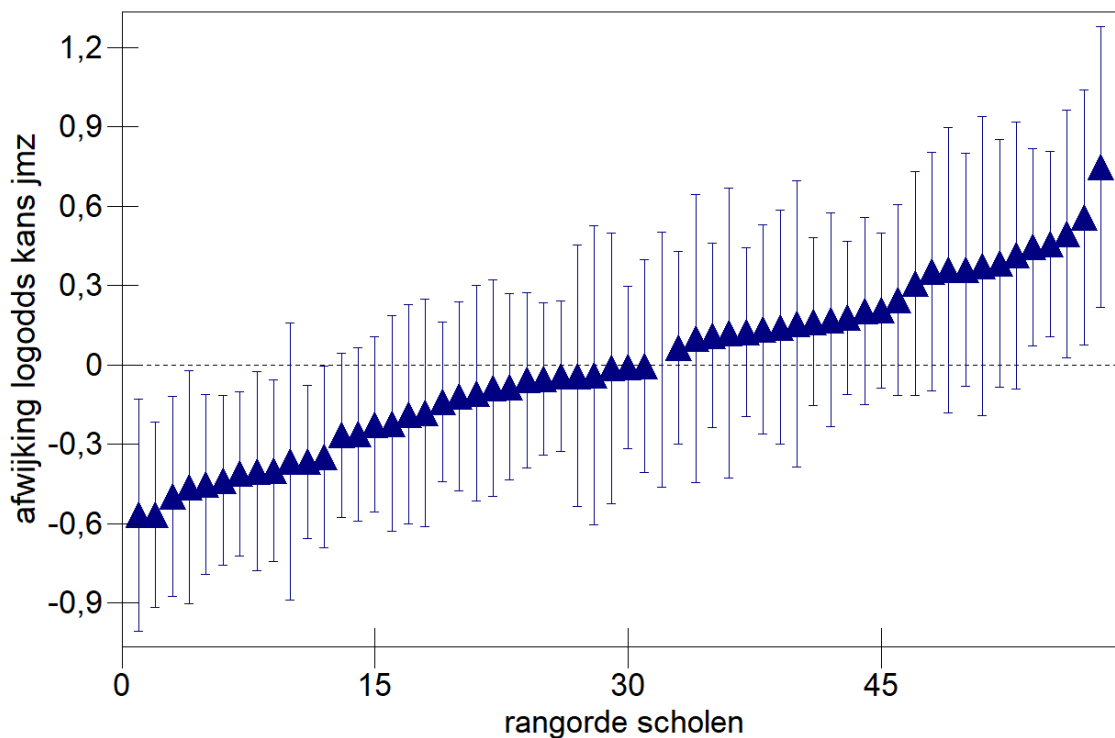
Uit de resultaten blijkt dat de voorspelde *log odds* van de gemiddelde proportie jonge mantelzorgers in een school-1.110 ($SE = 0.058$) is met een variantie op schoolniveau van 0.130 ($SE = 0.039$). Tabel 77 toont dat het grootste deel van de verschillen tussen leerlingen in of ze al dan niet jonge mantelzorger zijn zich op leerlingniveau bevindt (96,20%). De resterende variantie bevindt zich voor 3,80% op schoolniveau. Dit betekent dat hoewel de meeste scholen niet veel afwijken van het gemiddeld aantal jonge mantelzorgers, er ook scholen zijn waar er ondergemiddeld of bovengemiddeld veel jonge mantelzorgers zijn.

Tabel 77: Variantieverdeling voor al dan niet jonge mantelzorger zijn aan de hand van leeg model met een school- en leerlingniveau

	% variantie	SE
Schoolniveau	3.80	1.05
Leerlingniveau	96.20	N.T.

In Figuur 19 worden de verschillen tussen scholen gevisualiseerd in een rupsgrafiek. Hierin worden de 58 scholen (elk aangeduid door een driehoek) gerangschikt op basis van de proportie jonge mantelzorgers per school. De Y-as geeft de afwijking weer van het schoolgemiddelde tegenover het *log odds* gemiddelde van alle scholen. Een school boven de middellijn heeft een hogere proportie jonge mantelzorgers dan het gemiddelde, een school onder de middellijn heeft een kleinere proportie jonge mantelzorgers dan het gemiddelde. Voor elke school wordt ook het 95%-betrouwbaarheidsinterval weergegeven, waarbij opnieuw met 95% zekerheid kan gesteld worden dat het feitelijke schoolgemiddelde binnen dit interval ligt.

Uit de rupsgrafiek in Figuur 19 blijkt dat 42 scholen niet significant afwijken in hun proportie jonge mantelzorgers tegenover het *log odds* gemiddelde van alle scholen. 11 scholen hebben significant minder jonge mantelzorgers dan het gemiddelde, terwijl 5 scholen significant meer jonge mantelzorgers hebben dan het gemiddelde. Het is dus interessant om dit model verder te verkennen.

Figuur 19: Rangschikking van scholen volgens hun afwijkingen van de gemiddelde log odds in de kans op jonge mantelzorger zijn

5.10.3 Nettoverschillen in aantal jonge mantelzorgers op klasniveau

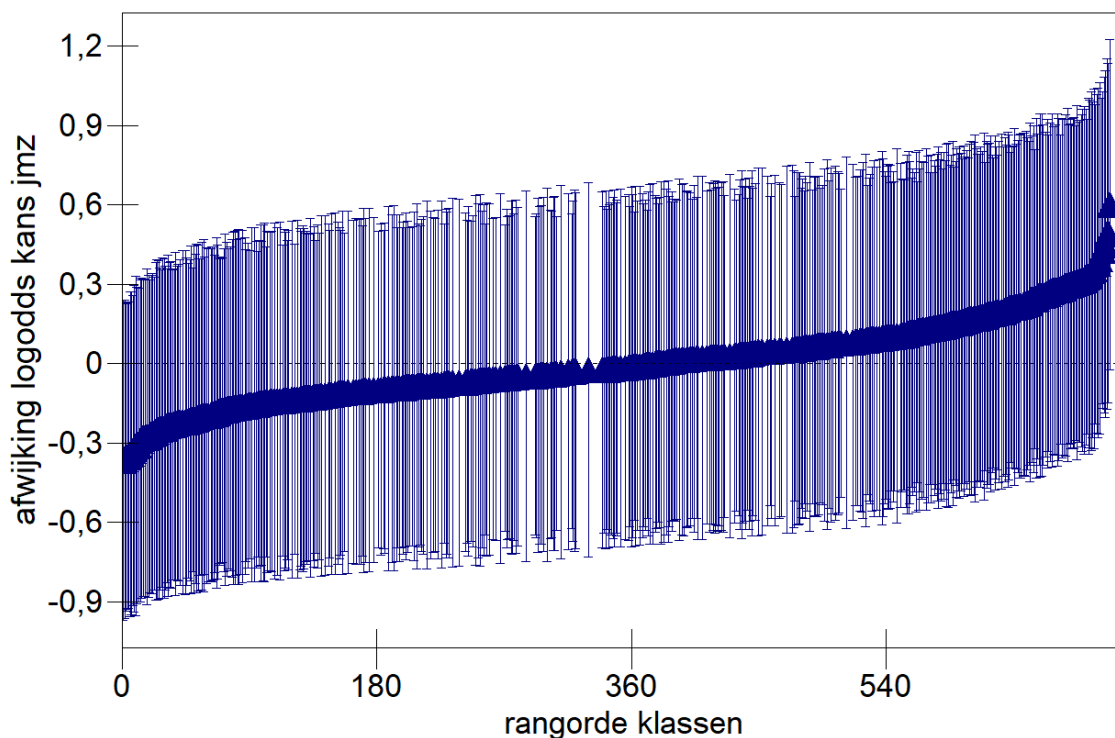
Vervolgens schatten we een multilevel regressiemodel met het al dan niet jonge mantelzorger zijn als uitkomst, klassen als apart niveau en verschillende achtergrondkenmerken van de leerlingen als predictor. Een van de onderzoeksvragen is namelijk of het verschil in de proportie jonge mantelzorgers over klassen te verklaren is door de gemiddelde sociaaleconomische kenmerken van klassen of door hun onderwijsvormen. Waar we in de voorgaande sectie lege modellen bekeken, gaan we hier na hoeveel variantie op klasniveau verklaard wordt door de gemiddelde sociaaleconomische kenmerken van klassen of de onderwijsvormen van klassen. De verklaarde variantie op klasniveau gaat van 0% tot 100%. 0% geeft aan dat niets verklaard wordt door de predictoren, terwijl 100% aangeeft dat alles verklaard wordt door de predictoren. We verwachten natuurlijk niet zo'n extreem resultaat.

We passen eerst een model toe waar de gemiddelde OKI-score als predictor op klasniveau wordt opgenomen. Uit de resultaten blijkt dat de voorspelde *log odds* van de gemiddelde proportie jonge mantelzorgers in een klas -1.155 ($SE = 0.034$) is, met een regressiecoëfficiënt van de gemiddelde OKI-score van -0.353 ($SE = 0.045$), met een variantie op klasniveau van 0.133 ($SE = 0.036$). Tabel 78 toont dat 27.32% van de variantie op klasniveau wordt verklaard door het opnemen van de gemiddelde OKI op klasniveau als predictor.

Tabel 78: Verklaarde variantie voor al dan niet jonge mantelzorger zijn aan de hand van model met een klas- en leerlingniveau met de gemiddelde OKI-score op klasniveau als predictor

	% variantie	% verklaarde variantie
Klasniveau	4.04	27.32
Leerlingniveau	95.96	N.T.

In Figuur 20 worden de verschillen tussen klassen gevisualiseerd in een rupsgrafiek. Hierin worden de 699 klassen (elk aangeduid door een driehoek) gerangschikt op basis van hoeveel groter de proportie jonge mantelzorgers per klas is, gegeven de voorspelling op basis van de OKI-score. De Y-as geeft de afwijking weer van het klasgemiddelde tegenover het voorspelde *log odds* gemiddelde op basis van de OKI-score. Een klas boven de middellijn heeft een hogere proportie jonge mantelzorgers dan voorspeld, een klas onder de middellijn heeft een kleinere proportie jonge mantelzorgers dan voorspeld. Voor elke klas wordt ook het 95%-betrouwbaarheidsinterval weergegeven, waarbij met 95% zekerheid kan gesteld worden dat het feitelijke klasgemiddelde binnen dit interval ligt. Uit de rupsgrafiek blijkt dat alle klassen niet significant afwijken in hun proportie jonge mantelzorgers tegenover de *log odds* voorspelling.

Figuur 20: Rangschikking van klassen volgens hun afwijkingen van de voorspelde *log odds* op basis van de OKI-score in de kans op jonge mantelzorger zijn

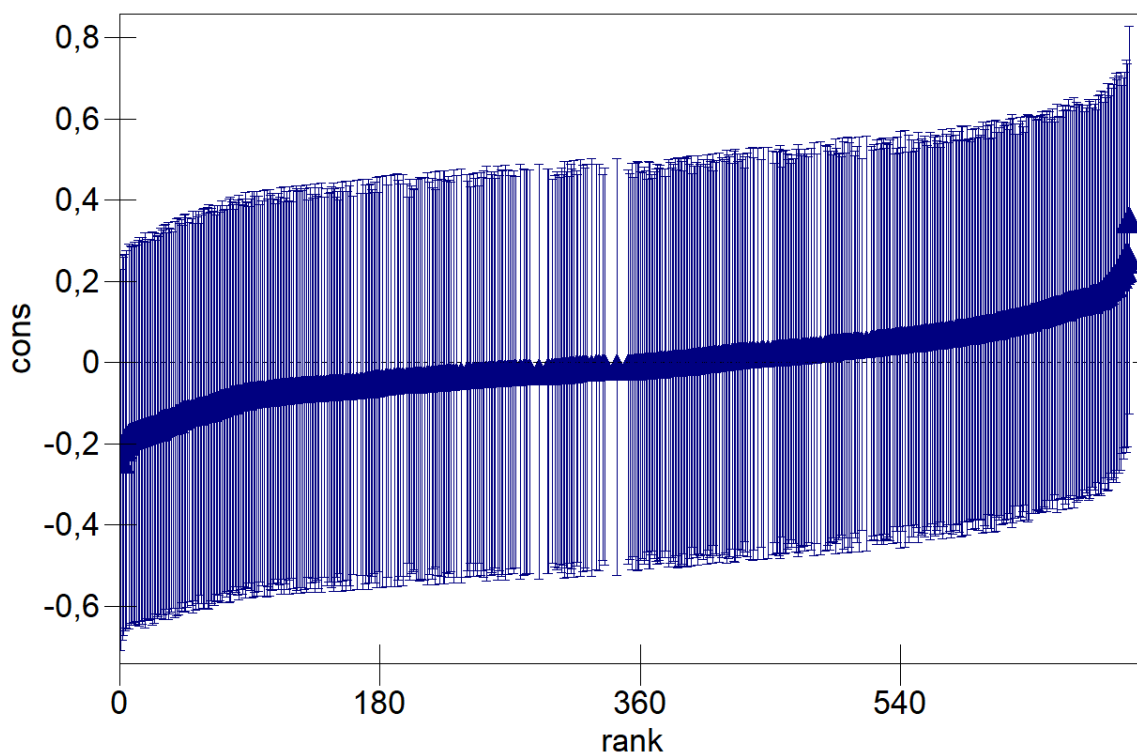
Vervolgens passen we een model toe waar de onderwijsvormen als predictor op klasniveau worden opgenomen. De voorspelde *log odds* van de gemiddelde proportie jonge mantelzorgers in een klas is -1.519 (SE = 0.055), met een regressiecoëfficiënt van TSO van 0.376 (SE = 0.074), een regressiecoëfficiënt van BSO van 0.854 (SE = 0.092) en een variantie op klasniveau van 0.069 (SE=

0.032). Leerlingen in ASO en KSO vormden de referentiegroep. Tabel 79 toont dat 62.30% van de variantie op klasniveau wordt verklaard door het opnemen van de onderwijsvorm als predictor.

Tabel 79: Verklaarde variantie voor al dan niet jonge mantelzorger zijn aan de hand van model met een klas- en leerlingniveau met de onderwijsvorm als predictor

	% variantie	% verklaarde variantie
Klasniveau	2.10	62.30
Leerlingniveau	97.90	N.T.

Figuur 21 visualiseert de verschillen tussen klassen. De 699 klassen (elk aangeduid door een driehoek) zijn gerangschikt op basis van hoeveel groter de proportie jonge mantelzorgers per klas is, gegeven de voorspelling op basis van de onderwijsvormen. De Y-as geeft de afwijking weer van het klasgemiddelde tegenover het voorspelde *log odds* gemiddelde op basis van de onderwijsvormen. Een klas boven de middellijn telt een hogere proportie mantelzorgers dan voorspeld, een klas onder de middellijn een kleinere proportie. Voor elke klas wordt ook het 95%-betrouwbaarheidsinterval weergegeven, waarbij met 95% zekerheid kan gesteld worden dat het feitelijk klasgemiddelde binnen dit interval ligt. Uit de rupsgrafiek blijkt dat alle klassen niet significant afwijken in hun proportie jonge mantelzorgers tegenover de *log odds* voorspelling.

Figuur 21: Rangschikking van klassen volgens hun afwijkingen van de voorspelde *log odds* op basis van de onderwijsvormen in de kans op jonge mantelzorger zijn

5.10.4 Nettoverschillen in aantal jonge mantelzorgers op schoolniveau

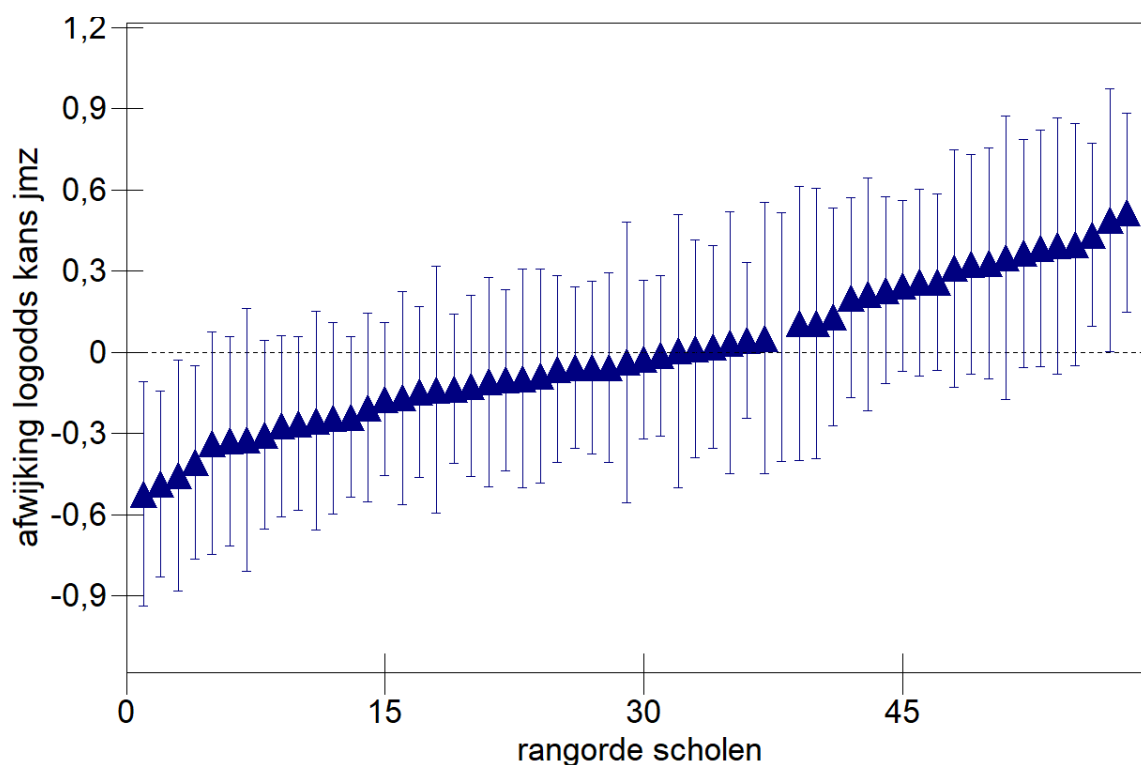
Vervolgen schatten we een multilevel regressiemodel met het al dan niet jonge mantelzorger zijn als uitkomst, scholen als apart niveau en verschillende achtergrondkenmerken van de leerlingen als predictor. Een van de onderzoeksvragen is namelijk of het verschil in de proporties jonge mantelzorgers over scholen te verklaren is door de gemiddelde sociaaleconomische kenmerken van scholen of de onderwijsvormen binnen scholen. Waar we in de voorgaande sectie lege modellen bekeken, gaan we hier na hoeveel variantie op schoolniveau verklaard wordt door de gemiddelde sociaaleconomische kenmerken van scholen of de onderwijsvormen binnen scholen. De verklaarde variantie op schoolniveau gaat van 0% tot 100%. 0% geeft aan dat niets, 100% geeft aan dat alles verklaard wordt door de predictoren. Zo'n extreem resultaat verwachten we niet; eerder een resultaat dat zich tussen deze twee uitersten bevindt.

We passen eerst een model toe waar de gemiddelde OKI-score als predictor op schoolniveau wordt opgenomen. Uit de resultaten blijkt dat de voorspelde *log odds* van de gemiddelde proportie jonge mantelzorgers in een school -1.132 ($SE = 0.054$) is, met een regressiecoëfficiënt van de gemiddelde OKI-score van -0.340 ($SE = 0.097$), met een variantie op schoolniveau van 0.106 ($SE = 0.030$). In Tabel 80 blijkt dat 27.32% van de variantie op schoolniveau wordt verklaard door het opnemen van de gemiddelde OKI op schoolniveau als predictor.

Tabel 80: Verklaarde variantie voor al dan niet jonge mantelzorger zijn aan de hand van model met een school- en leerlingniveau met de gemiddelde OKI-score op schoolniveau als predictor

	% variantie	% verklaarde variantie
Schoolniveau	3.22	18.46
Leerlingniveau	96.78	N.T.

In Figuur 22 worden de verschillen tussen scholen gevisualiseerd in een rupsgrafiek. Hierin worden de 58 scholen (elk aangeduid door een driehoek) gerangschikt op basis van hoeveel groter de proportie jonge mantelzorgers per school is, gegeven de voorspelling op basis van de OKI-score. De Y-as geeft de afwijking weer van het schoolgemiddelde tegenover het voorspelde *log odds* gemiddelde op basis van de OKI-score. Een school boven de middellijn heeft een hogere proportie jonge mantelzorgers dan voorspeld, een school onder de middellijn heeft een kleinere proportie jonge mantelzorgers dan voorspeld. Voor elke school wordt ook het 95%-betrouwbaarheidsinterval weergegeven, waarbij met 95% zekerheid kan gesteld worden dat het feitelijke schoolgemiddelde binnen dit interval ligt. Vier scholen hebben significant minder jonge mantelzorgers dan voorspeld, terwijl drie scholen significant meer jonge mantelzorgers hebben dan voorspeld.

Figuur 22: Rangschikking van scholen volgens hun afwijkingen van de voorspelde log odds op basis van de OKI-score in de kans op jonge mantelzorger zijn

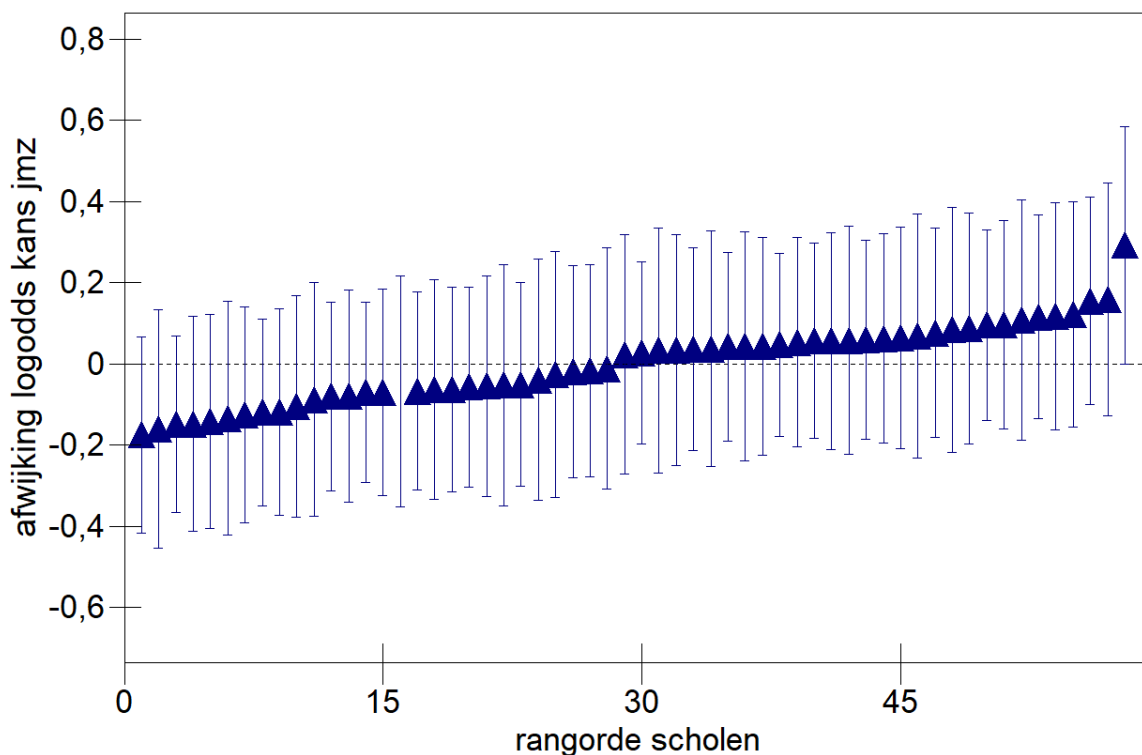
Vervolgens passen we een model toe waar de onderwijsvormen als predictor op schoolniveau worden opgenomen. Uit de resultaten blijkt dat de voorspelde *log odds* van de gemiddelde proportie jonge mantelzorgers in een school -1.177 (SE = 0.038) is, met een regressiecoëfficiënt van TSO van 0.367 (SE = 0.146), met een regressiecoëfficiënt van BSO van 1.196 (SE = 0.165) en met een variantie op schoolniveau van 0.027 (SE= 0.014). Leerlingen in het ASO en KSO vormden de referentiegroep. In Tabel 81 blijkt dat 62.30% van de variantie op schoolniveau wordt verklaard door het opnemen van de onderwijsvorm als predictor.

Tabel 81: Verklaarde variantie voor al dan niet jonge mantelzorger zijn aan de hand van model met een school- en leerlingniveau met de onderwijsvorm als predictor

	% variantie	% verklaarde variantie
Schoolniveau	0.82	79.23
Leerlingniveau	99.18	N.T.

In Figuur 23 worden de verschillen tussen scholen gevisualiseerd in een rupsgrafiek. Hierin worden de 58 scholen (elk aangeduid door een driehoek) gerangschikt op basis van hoeveel groter de proportie jonge mantelzorgers per school is, gegeven de voorspelling op basis van de onderwijsvormen. De Y-as geeft de afwijking weer van het schoolgemiddelde tegenover het voorspelde *log odds* gemiddelde op basis van de onderwijsvormen. Een school boven de

middellijn heeft een hogere proportie jonge mantelzorgers dan voorspeld, een school onder de middellijn heeft een kleinere proportie jonge mantelzorgers dan voorspeld. Voor elke school wordt ook het 95%-betrouwbaarheidsinterval weergegeven, waarbij met 95% zekerheid kan gesteld worden dat het feitelijke schoolgemiddelde binnen dit interval ligt. Uit de rupsgrafiek blijkt dat alle scholen niet significant afwijken in hun proportie jonge mantelzorgers tegenover de *log odds* voorspelling.

Figuur 23: Rangschikking van scholen volgens hun afwijkingen van de voorspelde log odds op basis van de onderwijsvormen in de kans op jonge mantelzorger zijn.

5.11 Besluit

In dit hoofdstuk werd onderzocht wat de verschillen zijn tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hun sociaaleconomische achtergrond, gezinssituatie en schoolloopbaan. De sociaaleconomische achtergrond werd geoperationaliseerd aan de hand van de OKI-indicatoren die de Vlaamse Overheid hanteert en van de factorscores voor SES die berekend werden in functie van het LiSO-project. De gezinssituatie werd geoperationaliseerd aan de hand van het al dan niet hebben van gescheiden ouders. De schoolse achtergrond werd geoperationaliseerd aan de hand van de studiekeuze (ASO, TSO en BSO), een eventuele verandering van onderwijsvorm (de zogenaamde onderwijswaterval) en de schoolse vertraging.

Belangrijk is dat we jonge mantelzorgers identificeerden niet door te vragen naar hun subjectieve perceptie ('ben jij mantelzorger?') maar wel naar hun feitelijke gezinssituatie ('woont er bij jou

iemand die langdurig ziek of gehandicapt is?'). Dat maakt vertekeningen minder plausibel wanneer specifieke leerlinggroepen zichzelf minder snel zouden omschrijven als mantelzorger. We hadden ook steeds aandacht voor de invloed van het aantal zorgbehoevende personen in de omgeving van jonge mantelzorgers en van het aantal uur per week dat de jongeren spenderen aan huishoudelijke taken.

Het onderzoek wijst erop dat jonge mantelzorgers gemiddeld een lagere sociaaleconomische status hebben en dat hun ouders vaker gescheiden zijn. Jonge mantelzorgers hebben gemiddeld ook vaker schoolse vertraging, maar veranderen niet vaker van onderwijsvorm dan andere leerlingen. Daarbij zien we ook dat jonge mantelzorgers minder vaak in het ASO en vaker in het BSO zitten. Hierdoor bevinden jonge mantelzorgers zich vaker in klassen en scholen waar het leerlingenpubliek gemiddeld een lagere sociaaleconomische status heeft.

Let op: we gaan hier niet verder dan het benoemen van relaties. We stellen dus niet dat één kenmerk een ander veroorzaakt of omgekeerd. Met andere woorden: we doen geen uitspraken over causaliteit. We kunnen uit dit onderzoek zeker niet besluiten dat leerlingen vaker in het BSO zitten zuiver 'doordat' ze belast zijn als jonge mantelzorger. Nemen we het voorbeeld van de schooltoelage, dan is het bijvoorbeeld mogelijk dat het gezin het financieel moeilijker heeft als gevolg van de ziekte of handicap van één van de gezinsleden. Het is echter evengoed mogelijk dat het lagere gezinsinkomen bijgedragen heeft tot gezondheidsproblemen en dat het simultaan een indicatie is van een situatie waarin het BSO vaak verkozen wordt boven het TSO of ASO. Allicht zijn de verschillende scenario's vertegenwoordigd. Verder onderzoek kan deze mechanismen uitdiepen.

Wanneer we verschillende types van jonge mantelzorgers onderscheiden, dan vinden we dat leerlingen met meerdere zorgbehoevenden in de omgeving ook vaker in het BSO zitten en vaker schoolse vertraging hebben. Er is echter geen samenhang met het veranderen van onderwijsvorm. Ook vinden we dat jonge mantelzorgers die thuis meer huishoudelijke taken opnemen vaker in het BSO zitten en vaker schoolse vertraging hebben. Veranderen van onderwijsvorm heeft ook hier echter geen verband met het opnemen van huishoudtaken.

Ten slotte vinden we dat scholen en klassen verschillen in het relatieve aantal jonge mantelzorgers dat ze aantrekken. Deze verschillen hangen sterk samen met de gemiddelde sociaaleconomische status en de aangeboden onderwijsvormen in scholen en klassen. Daarbij zijn er indicaties dat de onderwijsvormen belangrijker zijn dan de gemiddelde sociaaleconomische status. We vinden dat als we ook het aanbod van onderwijsvormen in rekening brengen, we niet meer kunnen besluiten dat er scholen zijn die systematisch meer of minder jonge mantelzorgers aantrekken dan andere scholen. Dit wil zeggen dat de verschillen tussen scholen in het aantrekken van jonge mantelzorgers bijna volledig aan de onderwijsvormen toe te schrijven zijn.

6 Schoolse prestaties en schoolwelbevinden

In dit hoofdstuk bespreken we de verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hun schoolse prestaties en schoolwelbevinden. We werken hiervoor met data die het LiSO-project los van het project rond jonge mantelzorgers verzamelde. We kijken daarbij naar de resultaten van de groepen van leerlingen die we identificeren op basis van hun antwoorden op de pen-en-papier leerlingvragenlijst van 2018.

We belichten eerst de gemiddelde prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen in het vierde en vijfde jaar secundair onderwijs. Vervolgens bekijken we het gemiddelde schoolwelbevinden van beide groepen. Daarna bekijken we de gemiddelde leerwinst en gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden van jonge mantelzorgers en andere leerlingen. Aansluitend onderzoeken we hoe de prestaties en leerwinst van jonge mantelzorgers samenhangen met de klas of school waarin deze leerlingen zitten.

6.1 Wat zijn ‘schoolse prestaties’ en ‘leerwinst’?

In dit hoofdstuk kijken we naar de ‘schoolse prestaties’ van leerlingen voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen in het vierde en vijfde jaar secundair onderwijs. De ‘schoolse prestatie’ van een leerling verwijst naar het niveau dat een leerling behaalde voor een bepaalde vaardigheid, in dit geval wiskunde of Nederlands begrijpend lezen. Het vaardigheidsniveau van de leerlingen werd gemeten door middel van gestandaardiseerde toetsen die daartoe specifiek voor het LiSO-project ontwikkeld waren. De toetsen waren ook zo opgesteld dat het vaardigheidsniveau over verschillende leerjaren heen vergeleken kon worden. Verder bleek uit onderzoek op de betrokken LiSO-toetsen dat het vaardigheidsniveau van de leerlingen door één score beschreven kan worden en we dus geen onderscheid moeten maken in deelvaardigheden. Samenvattend definiëren we de schoolse prestatie hier dus niet als een rapportscore of een score op een schooleigen toets, maar als de persoonlijke score op een LiSO-toets die een goed zicht biedt op de vaardigheid van elke leerling voor wiskunde of Nederlands begrijpend lezen.

Het beschrijven van het vaardigheidsniveau van leerlingen geeft slechts een beperkt idee van hoe deze leerlingen bijleren in het secundair onderwijs. Zo kan er bij bijvoorbeeld lage schoolse prestaties niet afgeleid worden of er altijd al lage prestaties waren of vanaf wanneer er lage prestaties waren. Daarom is het concept ‘leerwinst’ van belang; het beschrijft de vooruitgang in vaardigheidsniveau van leerlingen door de tijd heen.

Binnen dit hoofdstuk kijken we enkel naar de leerwinst tussen het vierde en vijfde jaar secundair onderwijs. Deze wordt per leerling berekend als het verschil in de schoolse prestaties tussen het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs. Merk op dat er verschillende combinaties van schoolse prestaties en leerwinst kunnen zijn. Zo kan een leerling hoge schoolse prestaties hebben maar toch het jaar daarvoor weinig leerwinst hebben gemaakt, of lage schoolse prestaties hebben en toch het jaar daarvoor veel leerwinst hebben gemaakt.

Samenvattend is de leerwinst van een leerling het verschil tussen de schoolse prestaties van de leerling in het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs.

De keuze om het vijfde leerjaar te belichten is ingegeven door de beperking van de vragenlijst. We vroegen de leerlingen om aan te geven of er op het moment van invullen sprake was van een langdurige ziekte of handicap bij één of meerdere huisgenoten. We vroegen hen echter niet om aan te geven hoelang deze situatie al gaande was. Het is daarom niet aangewezen om ervan uit te gaan dat de situatie al langer dan een schooljaar aanwezig was. De veiligste keuze is om de kortst mogelijke termijn (één schooljaar) te belichten. Let wel: ook de assumptie dat er in het volledige voorbije schooljaar sprake was van een mantelzorgsituatie voor leerlingen die 'ja' aanvinkten op de vraag of er thuis iemand langdurig ziek is of een handicap heeft, en de assumptie dat leerlingen die 'nee' aanvinkten geen mantelzorgrol opnamen in het voorbije jaar, houdt risico's in. Het is zeker mogelijk dat leerlingen die 'nee' antwoordden pas sinds kort geen langdurig ziek of gehandicapt gezinslid meer hebben (door genezing, verhuis of overlijden), terwijl wie 'ja' antwoordde mogelijk pas in de afgelopen drie maanden geconfronteerd werd met een zorgnood bij een gezinslid. De resultaten van analyses naar leerwinst en evoluties dienen dus zeer voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

6.2 Wat is 'schoolwelbevinden'?

In dit hoofdstuk onderzoeken we ook het schoolwelbevinden van de leerlingen in het vierde en vijfde jaar secundair onderwijs. Dit schoolwelbevinden verwijst naar de mate waarin de leerling het dagelijks leven op school waardeert en er tevreden mee is. Het schoolwelbevinden werd gemeten door middel van een schaal die uit negen items bestaat. De items peilen naar de sociaal-emotionele houding van de leerlingen ten opzichte van het schoolleven. De antwoordmogelijkheden situeren zich op een vijf-puntenschaal, gaande van 'niet waar' tot 'waar'. De scores op deze items werden per leerling samengevoegd, wat resulteert in één score per leerling die het eigen schoolwelbevinden beschrijft. Samenvattend wordt in het kader van dit onderzoek het schoolwelbevinden van een leerling dus beschreven door zijn of haar score op de LiSO-vragenlijstschaal voor schoolwelbevinden. De items voor de schaal van schoolwelbevinden worden weergegeven in Tabel 82.

Tabel 82: Stellingen schoolwelbevinden.

<i>Hieronder lees je enkele zinnen die gaan over je school. Denk over elke zin even na wat je ervan vindt en kies dan het antwoord dat het best bij jou past.</i>
1) Ik heb plezier in het werk voor school. 2) Ik vind dat we op deze school genoeg leuke dingen doen. 3) De meeste vakken op school vind ik vervelend. 4) Als ik mag kiezen, zou ik liever naar een andere school gaan. 5) Ik heb geen zin om naar school te gaan. 6) Ik ben blij dat ik op deze school zit. 7) Ik krijg slecht les op deze school. 8) Ik vind het leuk op school. 9) Als we naar een andere buurt zouden verhuizen, zou ik liefst naar deze school blijven gaan.
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=niet waar; 2=meestal niet waar; 3=soms waar, soms niet waar; 4=meestal waar; 5=waar

Het beschrijven van het schoolwelbevinden van leerlingen geeft slechts een beperkt idee van hoe het gesteld is met hoe leerlingen zich voelen op school. Zo kan bij bijvoorbeeld een laag niveau van schoolwelbevinden niet afgeleid worden of er altijd al een dusdanig laag niveau van schoolwelbevinden was, of vanaf wanneer er sprake was van een laag niveau van schoolwelbevinden. Daarom kijken we ook naar de evolutie of groei in het niveau van schoolwelbevinden van leerlingen over de tijd heen. Binnen dit hoofdstuk kijken we enkel naar de evolutie tussen het vierde en vijfde jaar secundair onderwijs. Deze wordt per leerling berekend als het verschil in het niveau voor schoolwelbevinden tussen het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs. Merk op dat er verschillende combinaties van het niveau van schoolwelbevinden en evolutie in schoolwelbevinden kunnen zijn. Zo kan een leerling een hoog niveau voor schoolwelbevinden hebben, maar toch het jaar daarvoor een negatieve evolutie in schoolwelbevinden hebben gehad, of een laag niveau voor schoolwelbevinden hebben, maar toch het jaar daarvoor een positieve evolutie in schoolwelbevinden in hebben gemaakt. Bij analyses over deze evolutie dient hetzelfde voorbehoud geplaatst te worden als bij analyses over leerwinst: we weten niet precies sinds wanneer de leerlingen zich in een mantelzorgsituatie bevinden (zie 6.1).

6.3 De schoolse prestaties van jonge mantelzorgers

In Tabel 51 bekijken we de gemiddelde schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs.

6.3.1 De schoolse prestaties van de groep jonge mantelzorgers als geheel

We onderscheiden in een eerste stap twee groepen leerlingen: (a) de groep leerlingen die mantelzorger zijn, hier gedefinieerd als de leerlingen die in hun thuisomgeving (omgeving 1 of omgeving 2) minstens één zorgbehoevend persoon hebben, en (b) de groep leerlingen die in hun thuisomgeving geen zorgbehoevend persoon hebben.

Tabel 83: Vergelijking van de schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar en vijfde jaar secundair onderwijs tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen.

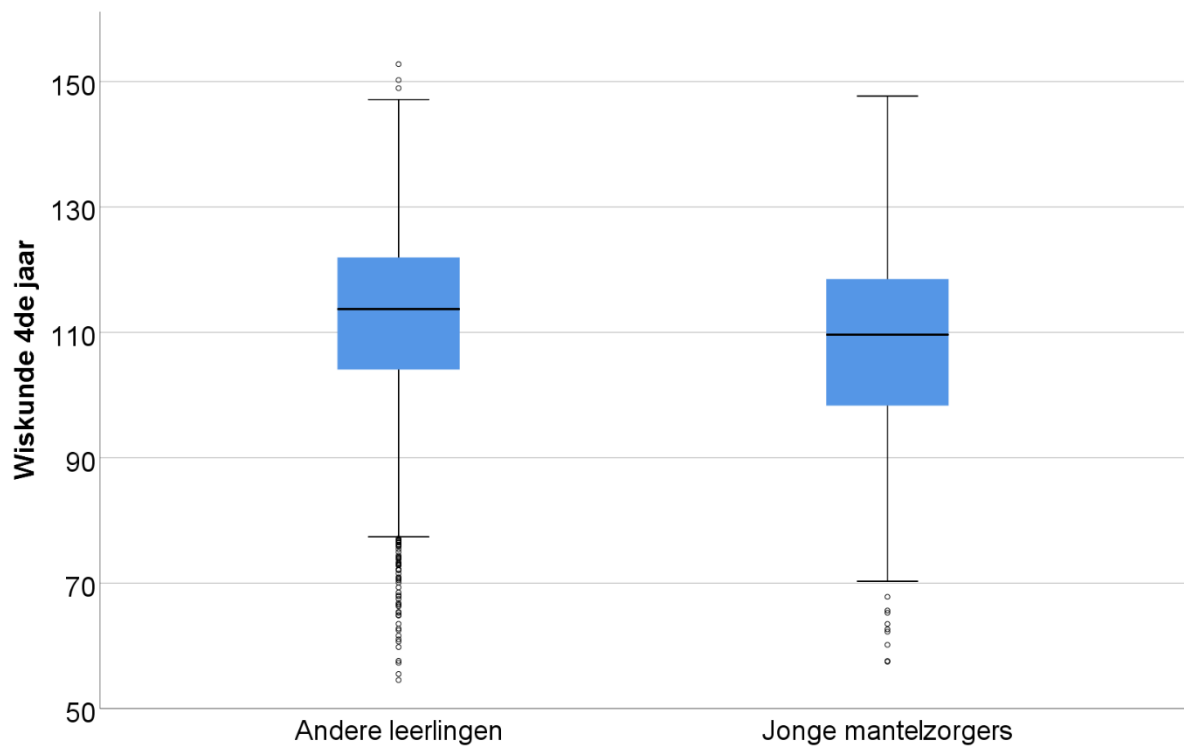
	Wiskunde vierde jaar		Wiskunde vijfde jaar		Nederlands B.L. vierde jaar	
	M	SD	M	SD	M	SD
Jonge mantelzorgers	107.74	15.02	106.04	15.00	108.90	13.92
Andere leerlingen	112.28	13.76	110.89	14.07	112.83	13.36
Totaal	111.26	14.17	109.80	14.42	111.95	13.58

De verschillen in de gemiddelde schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen wordt telkens één van de drie metingen voor schoolse prestaties voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger te zijn (een binaire predictor).

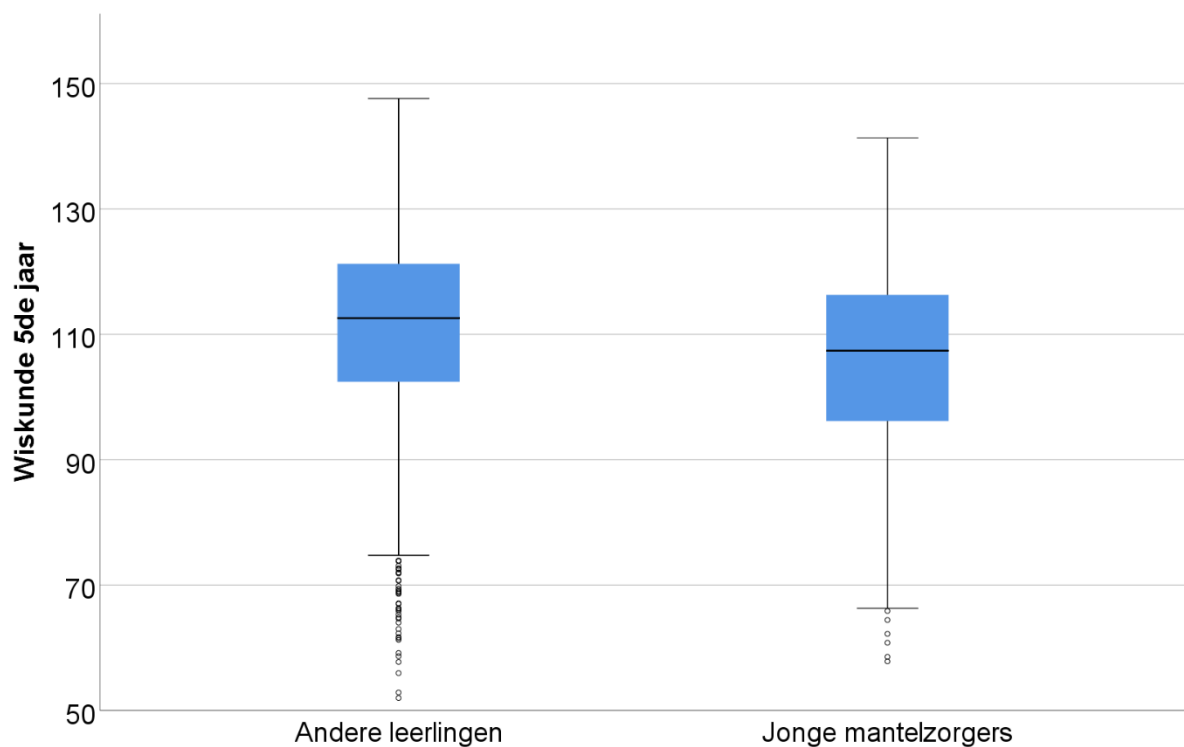
We vinden dat jonge mantelzorgers een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde leerjaar hebben met een effect van -4.535 (95% CI, -5.465 tot -3.606), Wald $X^2(1) = 91.46$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddeld vaardigheidsniveau heeft van 107.74. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddeld vaardigheidsniveau van 112.28. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven, worden weergegeven in Figuur 24.

We vinden dat jonge mantelzorgers een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -4.851 (95% CI, -5.796 tot -3.906), Wald $X^2(1) = 101.22$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. Concreet betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddeld vaardigheidsniveau heeft van 106.04. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddeld vaardigheidsniveau van 110.89. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven, staan afgebeeld in Figuur 25.

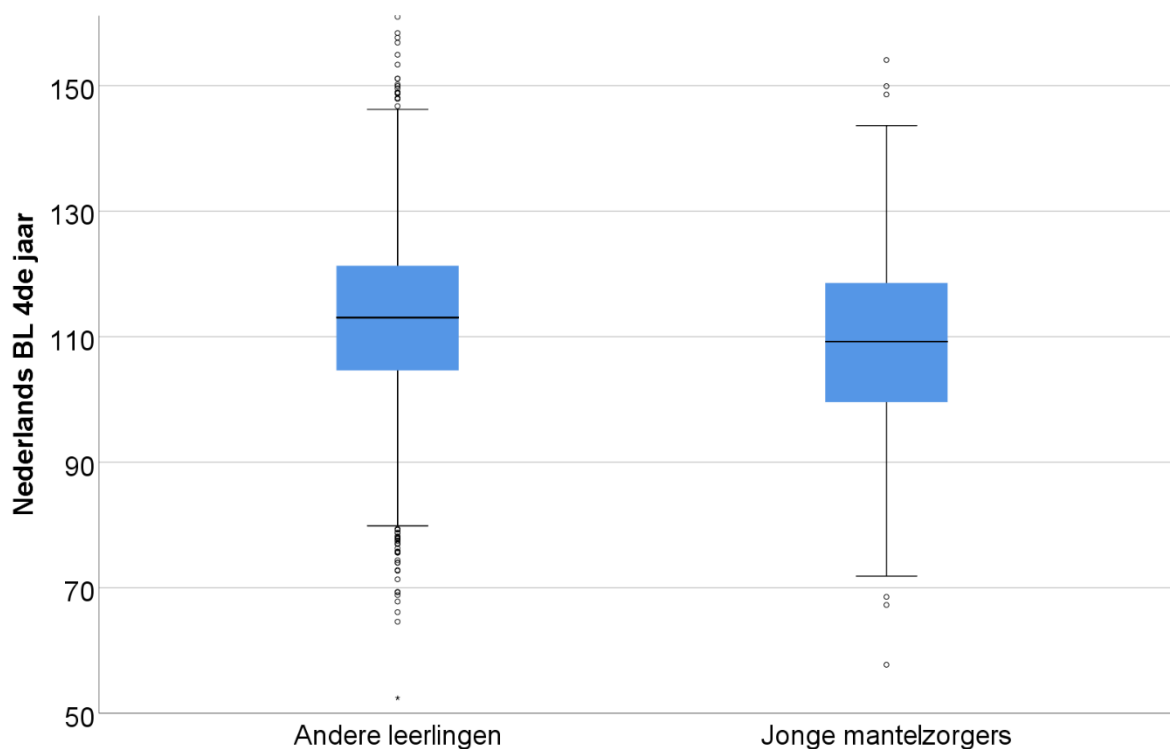
We vinden dat jonge mantelzorgers een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in Nederlands begrijpend lezen in het vierde leerjaar hebben met een effect van -3.929 (95% CI, -4.821 tot -3.037), Wald $X^2(1) = 74.50$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddeld vaardigheidsniveau heeft van 108.90. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddeld vaardigheidsniveau van 112.93. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven, worden weergegeven in Figuur 26.

Figuur 24: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor het vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde jaar

Figuur 25: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor het vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde jaar

Figuur 26: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor het vaardigheidsniveau in Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar

6.3.2 De schoolse prestaties van deelgroepen van jonge mantelzorgers

Tot nu toe bekeken we de jonge mantelzorgers als één groep wanneer we prestatieverschillen in kaart brachten. Nu delen we de jonge mantelzorgers op in twee groepen: een groep mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en een groep mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving. In Tabel 84 bekijken we de gemiddelde schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 84: Vergelijking van de schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar en vijfde jaar secundair onderwijs tussen de verschillende groepen jonge mantelzorgers.

	Wiskunde vierde jaar		Wiskunde vijfde jaar		Nederlands B.L. vierde jaar	
	M	SD	M	SD	M	SD
Jonge mantelzorgers (1)	109.73	14.25	108.05	14.27	110.99	13.47
Jonge mantelzorgers (+)	103.09	16.04	100.78	16.55	104.20	14.22
Totaal	107.25	15.28	104.95	15.69	108.41	14.14

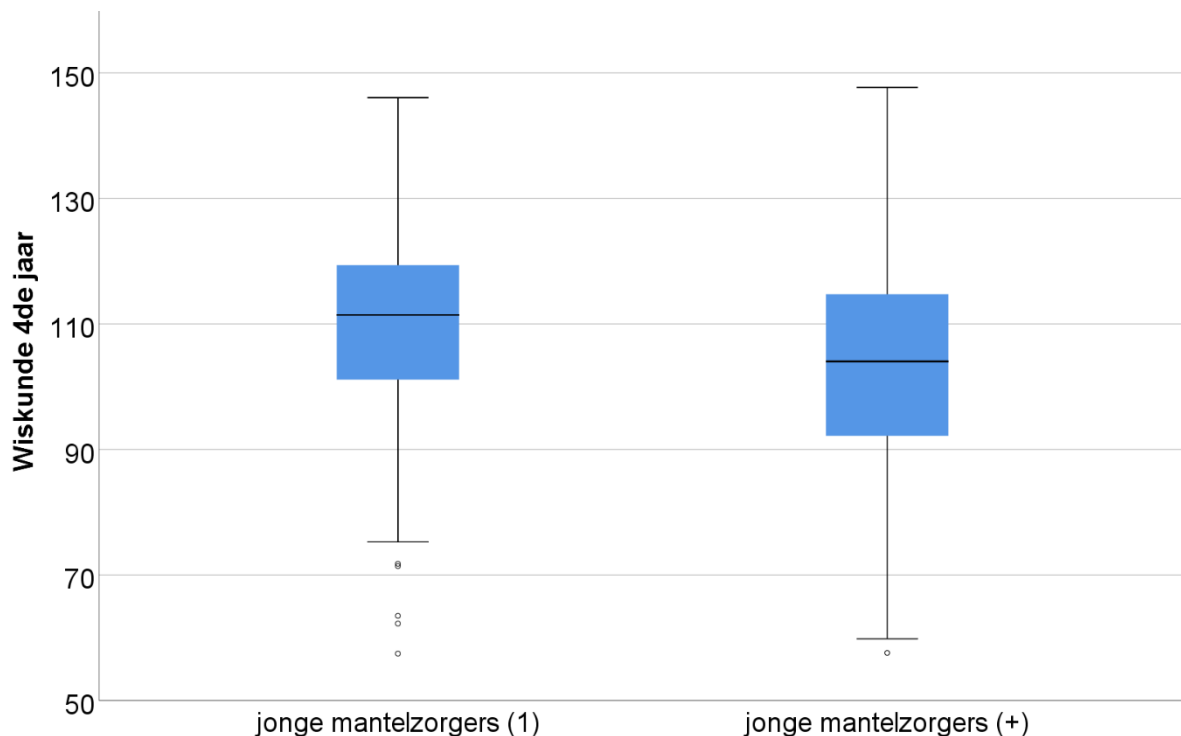
De verschillen in de gemiddelde schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen tussen de twee groepen jonge mantelzorgers worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen wordt steeds één van de drie metingen voor

schoolse prestaties voorspeld door het al dan niet hebben van meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving (een binaire predictor).

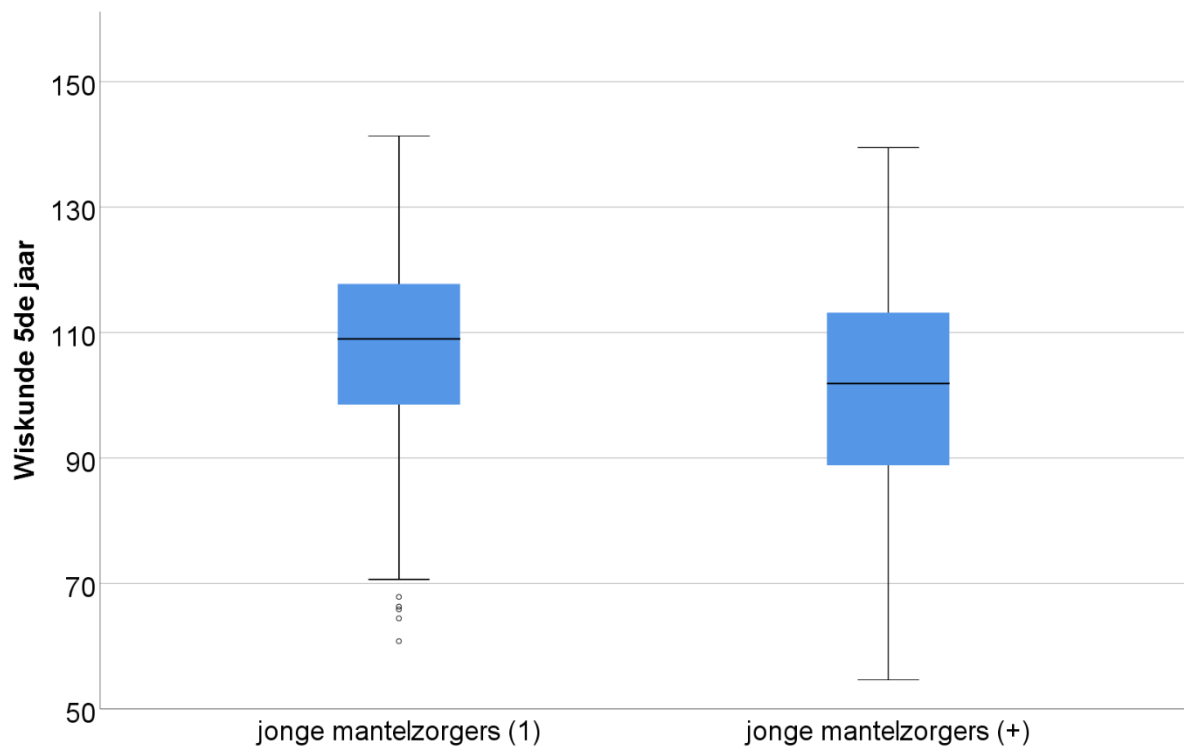
We vinden dat jonge mantelzorgers (+) een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde leerjaar hebben met een effect van -6.635 (95% CI, -8.400 tot -4.870), Wald $X^2(1) = 54.274$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. Concreet betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddeld vaardigheidsniveau heeft van 103.09 . Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddeld vaardigheidsniveau van 109.73 . De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijft, staan in Figuur 27.

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -7.277 (95% CI, -8.966 tot -5.589), Wald $X^2(1) = 71.342$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. In de praktijk betekent dit dat een dat jonge mantelzorger (+) een gemiddeld vaardigheidsniveau heeft van 100.78 . Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddeld vaardigheidsniveau van 108.05 . De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven, worden weergegeven in Figuur 28.

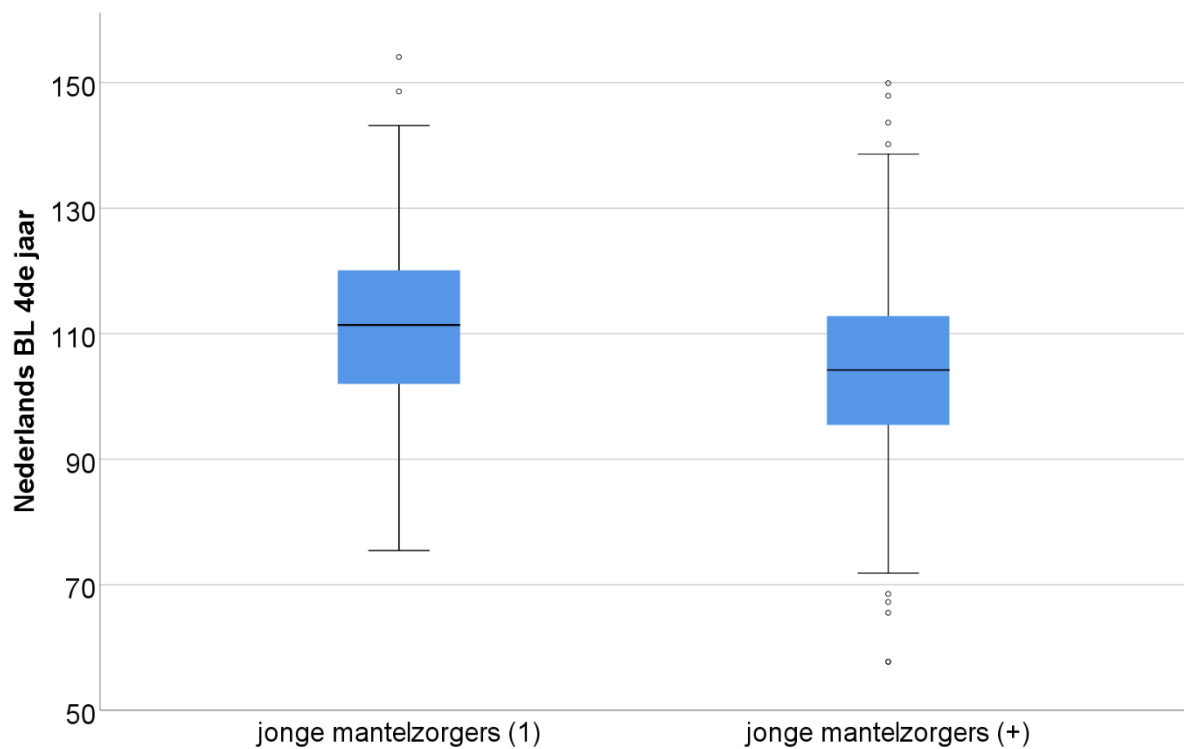
We vinden dat jonge mantelzorgers (+) een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde leerjaar hebben met een effect van -6.792 (95% CI, -8.402 tot -5.182), Wald $X^2(1) = 68.363$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. Dit betekent dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddeld vaardigheidsniveau heeft van 104.20 . Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddeld vaardigheidsniveau van 110.99 . De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven, worden weergegeven in Figuur 29.

Figuur 27: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor het vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde jaar

Figuur 28: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor het vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde jaar

Figuur 29: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor het vaardigheidsniveau in Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar

We willen echter ook weten of de mate waarin huishoudelijke taken opgenomen worden door leerlingen samenhangt met de schoolse prestaties. Hierbij hebben we ook specifieke aandacht voor de vraag of dit verschilt naargelang leerlingen al dan niet mantelzorger zijn. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: jonge mantelzorgers die thuis minder dan 4 uur helpen, jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen, andere leerlingen die thuis minder dan 4 uur helpen en andere leerlingen die thuis meer dan 4 uur helpen. In Tabel 85 bekijken we de gemiddelde schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 85: Vergelijking van de schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar en vijfde jaar secundair onderwijs tussen groepen jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de opname van huishoudelijke taken

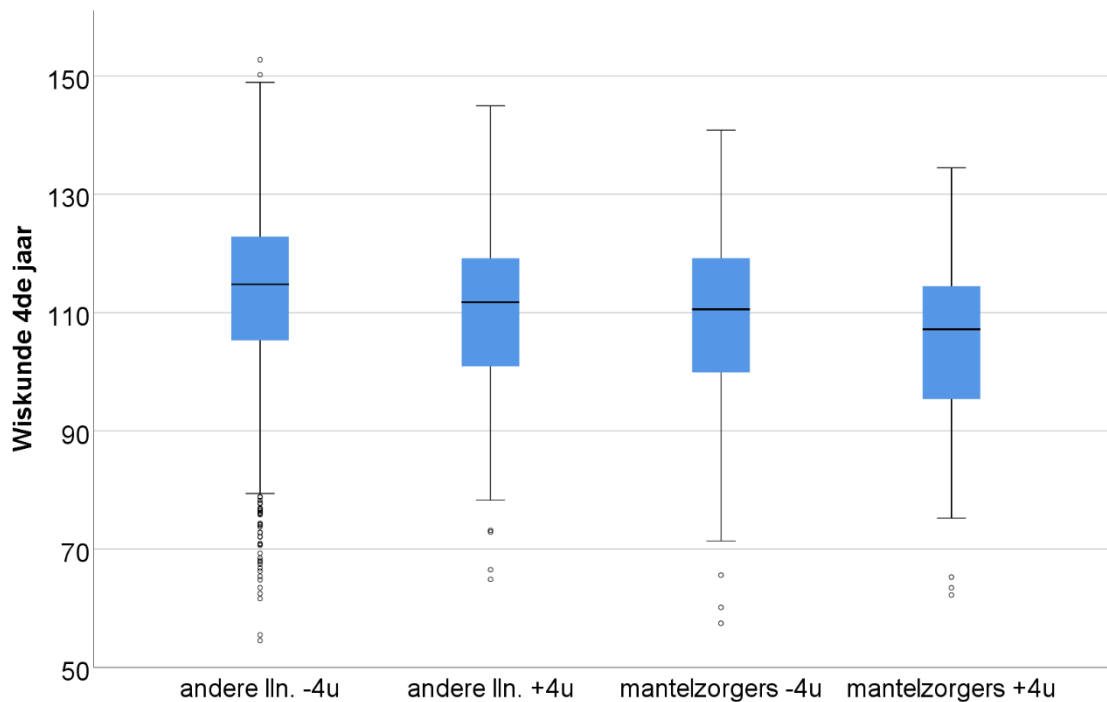
	Wiskunde vierde jaar		Wiskunde vijfde jaar		Nederlands B.L. vierde jaar	
	M	SD	M	SD	M	SD
Andere leerlingen -4u	113.28	13.49	111.95	13.71	113.85	13.21
Andere leerlingen +4u	110.35	13.77	109.09	13.79	110.05	12.57
Jonge mantelzorgers -4u	109.14	14.35	107.63	14.64	109.54	14.00
Jonge mantelzorgers +4u	104.88	14.45	103.25	13.82	108.21	13.31
Totaal	112.03	13.85	110.67	14.05	112.60	13.43

De verschillen in de gemiddelde schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen tussen de vier groepen leerlingen worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen wordt steeds één van de drie metingen voor schoolse prestaties voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet opnemen van meer dan vier uur huishoudelijke taken. De referentiecategorie is steeds de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger is en minder dan vier uur huishoudelijke taken opneemt.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde leerjaar hebben met een effect van -8.400 (95% CI, -10.708 tot -6.092), Wald $X^2(1) = 50.884$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We zien dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde leerjaar hebben met een effect van -4.136 (95% CI, -5.309 tot -2.963), Wald $X^2(1) = 47.782$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde leerjaar hebben met een effect van -2.928 (95% CI, -4.475 tot -1.380), Wald $X^2(1) = 13.750$, $p < .01$. Dit is een klein verschil.

In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddeld vaardigheidsniveau hebben van 104.88. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 109.14. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 110.35. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken

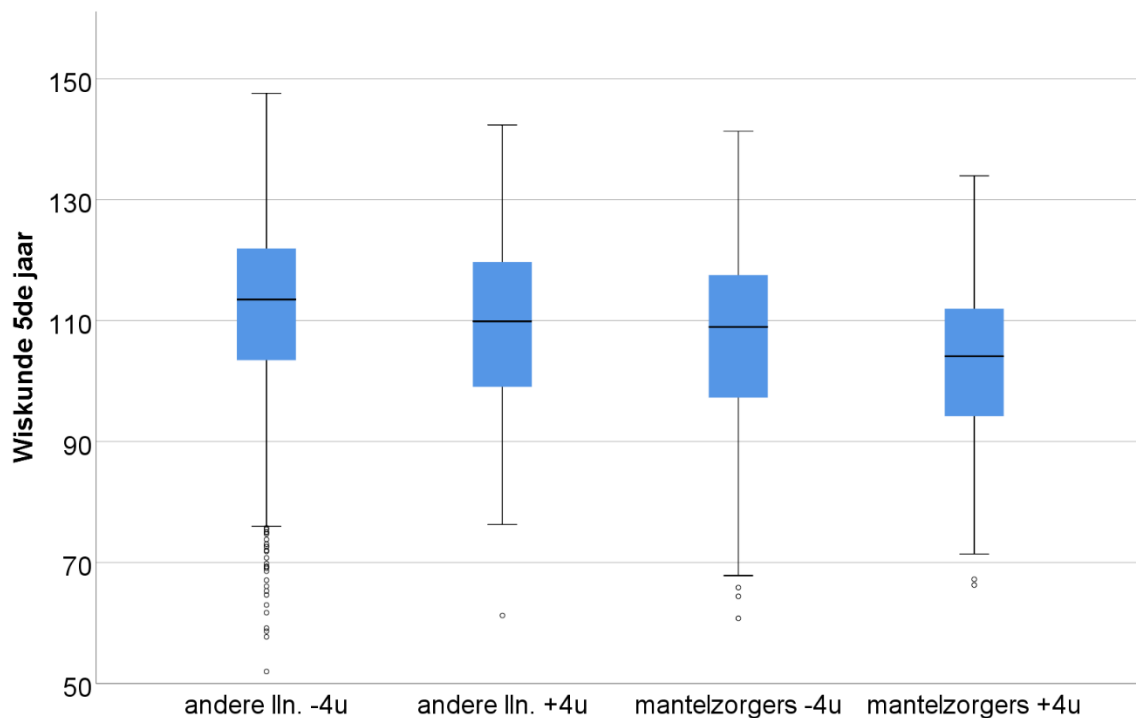
opnemen hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 113.28. De boxplots die de verschillende spreidingen van de vier groepen beschrijven, worden weergegeven in Figuur 30.

Figuur 30: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken voor het vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde jaar

We stellen vast dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -8.698 (95% CI, -11.038 tot -6.358), Wald $X^2(1) = 53.080$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -4.319 (95% CI, -5.507 tot -3.130), Wald $X^2(1) = 50.682$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. We vinden ook dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -2.862 (95% CI, -4.431 tot -1.293), Wald $X^2(1) = 12.785$, $p < .01$. Dit is een klein verschil.

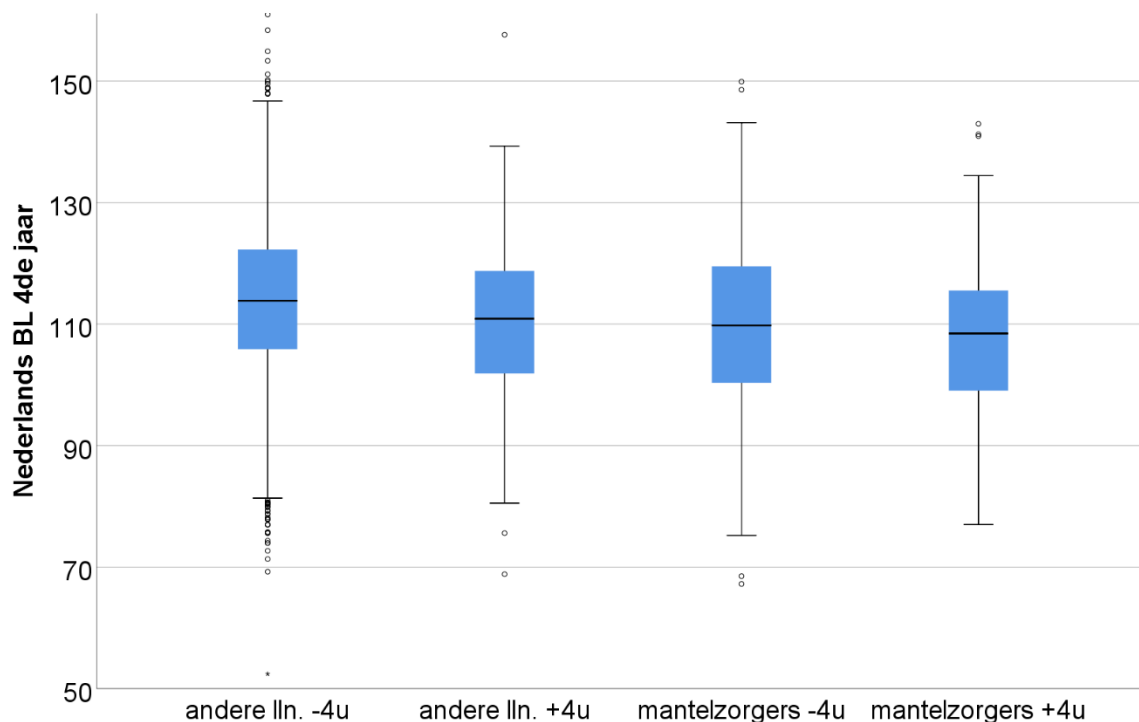
Concreet betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddeld vaardigheidsniveau hebben van 103.25. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 107.63. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 109.09. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 111.95. De boxplots die de verschillende spreidingen van de vier groepen beschrijven, staan afgebeeld in Figuur 31.

Figuur 31: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken voor het vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde jaar

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in Nederlands begrijpen lezen in het vierde leerjaar hebben met een effect van -5.635 (95% CI, -7.875 tot -3.395), Wald $X^2(1) = 24.305$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in Nederlands begrijpen lezen in het vierde leerjaar hebben met een effect van -4.312 (95% CI, -5.451 tot -3.174), Wald $X^2(1) = 55.141$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in Nederlands begrijpen lezen in het vierde leerjaar hebben met een effect van -3.801 (95% CI, -5.303 tot -2.299), Wald $X^2(1) = 24.599$, $p < .01$. Dit is een klein verschil.

In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddeld vaardigheidsniveau hebben van 108.21. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 109.54. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 110.05. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 113.85. ³²Figuur 28 toont de boxplots die de verschillende spreidingen van de vier groepen beschrijven.

Figuur 32: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken voor het vaardigheidsniveau in Nederlands begrijpen lezen in het vierde jaar

6.4 Het schoolwelbevinden van jonge mantelzorgers

In Tabel 86 bekijken we het gemiddelde niveau voor schoolwelbevinden in het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs.

6.4.1 Het schoolwelbevinden van de groep jonge mantelzorgers als geheel

We onderscheiden twee groepen leerlingen. Enerzijds is er de groep leerlingen die mantelzorgers zijn, hier gedefinieerd als de leerlingen die in hun thuisomgeving (omgeving 1 of omgeving 2) minstens één zorgbehoevend persoon hebben. Anderzijds onderscheiden we de groep leerlingen die in hun thuisomgeving geen zorgbehoevend persoon hebben.

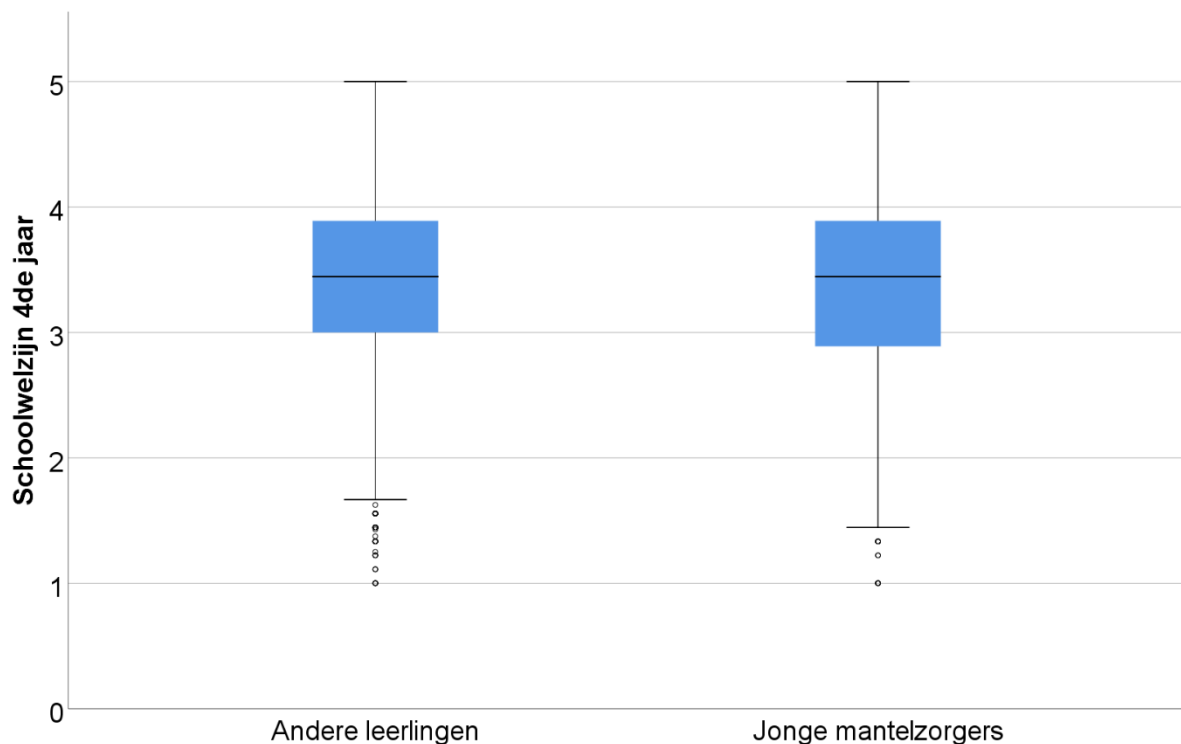
Tabel 86: Vergelijking van het niveau voor schoolwelbevinden in het vierde jaar en vijfde jaar secundair onderwijs tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen.

	Schoolwelbevinden vierde jaar		Schoolwelbevinden vijfde jaar	
	M	SD	M	SD
Jonge mantelzorgers	3.38	0.76	3.23	0.58
Andere leerlingen	3.41	0.73	3.27	0.55
Totaal	3.41	0.74	3.26	0.56

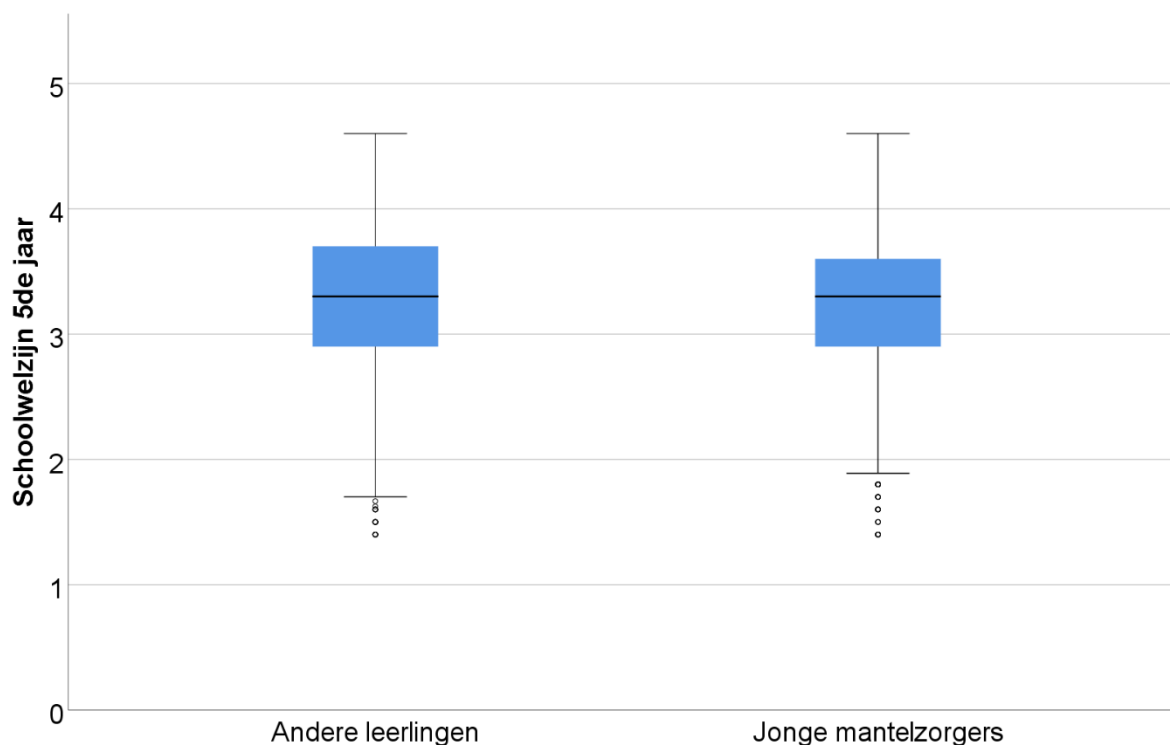
De verschillen in het gemiddelde schoolwelbevinden tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen wordt één van de twee metingen voor schoolwelbevinden voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger te zijn (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers niet significant verschillen in welbevinden in het vierde leerjaar met een effect van -0.037 (95% CI, -0.84 tot 0.10), Wald $X^2(1) = 2.235$, $p = .13$. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden heeft van 3.38 . Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden van 3.41 . Dit verschil is dus niet statistisch significant en niet noemenswaardig. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven, worden weergegeven in Figuur 33.

We vinden dat jonge mantelzorgers een significant lager gemiddeld niveau hebben voor schoolwelbevinden in het vijfde leerjaar met een effect van -0.036 (95% CI, -0.072 tot -0.001), Wald $X^2(1) = 4.06$, $p = .04$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden heeft van 3.23 . Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden van 3.27 . De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven, worden afgebeeld in Figuur 34.

Figuur 33: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor het niveau in schoolwelbevinden in het vierde jaar

Figuur 34: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor het niveau in schoolwelbevinden in het vijfde jaar

6.4.2 Het schoolwelbevinden van deelgroepen jonge mantelzorgers

Tot nu toe bekeken we de jonge mantelzorger als één groep bij de bespreking van hun schoolwelbevinden. Nu delen we de jonge mantelzorgers op in twee groepen: een groep mantelzorgers met thuis één zorgbehoevende persoon versus een groep mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de thuisomgeving. In Tabel 87 bekijken we het gemiddelde niveau voor schoolwelbevinden in het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 87: Vergelijking van het niveau voor schoolwelbevinden in het vierde jaar en vijfde jaar secundair onderwijs tussen de verschillende groepen jonge mantelzorgers.

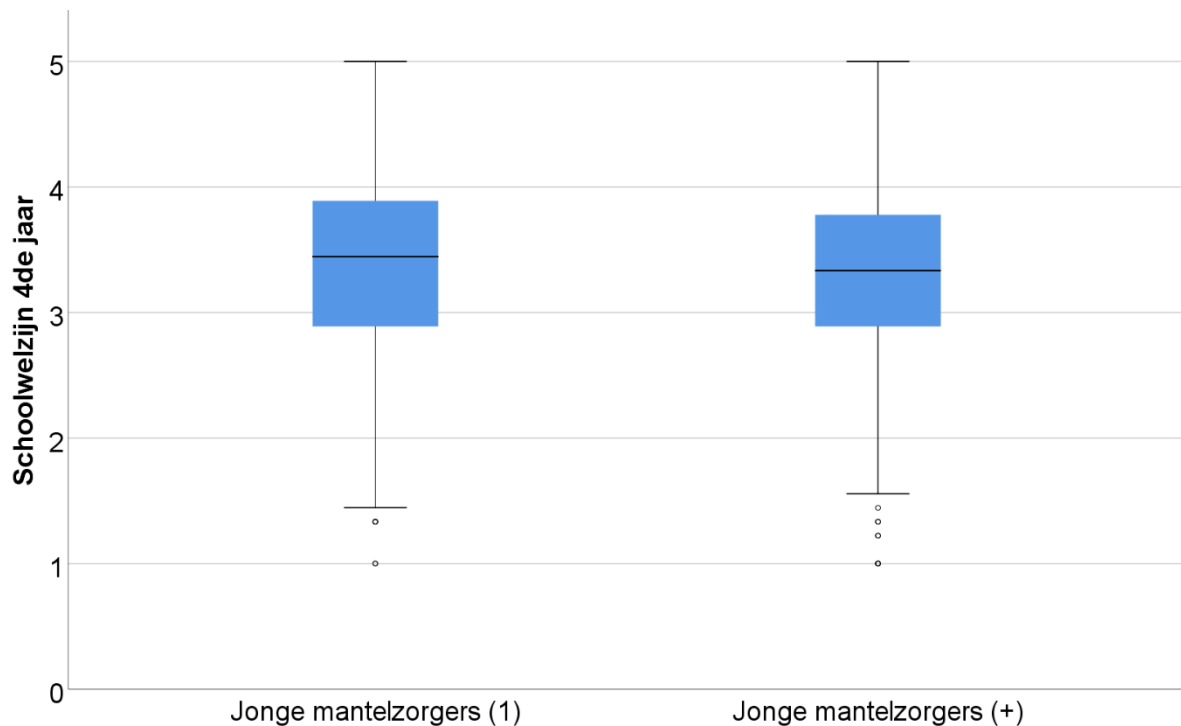
	Schoolwelbevinden vierde jaar		Schoolwelbevinden vijfde jaar	
	M	SD	M	SD
Jonge mantelzorgers (1)	3.40	0.76	3.24	0.55
Jonge mantelzorgers (+)	3.33	0.75	3.21	0.62
Totaal	3.38	0.76	3.23	0.58

De verschillen in het gemiddelde schoolwelbevinden tussen de twee groepen jonge mantelzorgers worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen wordt steeds één van de twee metingen voor schoolwelbevinden voorspeld

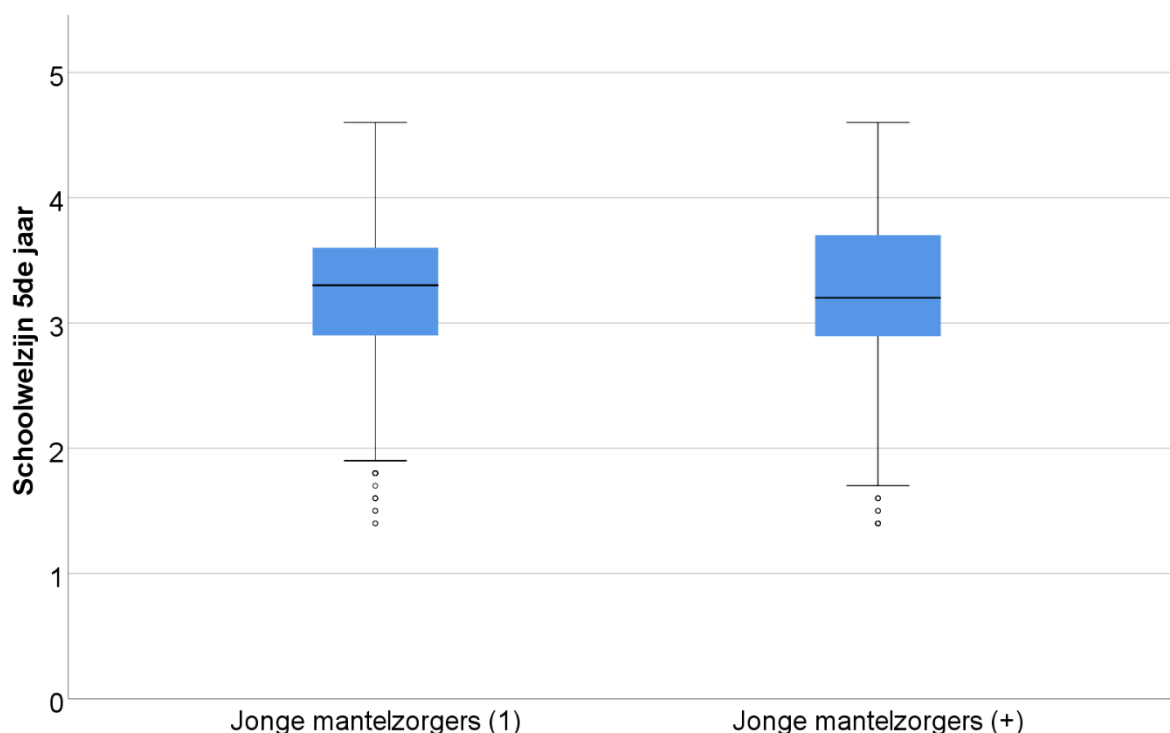
door het al dan niet meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving hebben (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) niet significant verschillen in welbevinden in het vierde leerjaar met een effect van -0.066 (95% CI, -0.154 tot 0.022), Wald $X^2(1) = 2.182$, $p = .14$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden heeft van 3.33. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden van 3.40. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven, worden weergegeven in Figuur 35.

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) niet significant verschillen in welbevinden in het vijfde leerjaar met een effect van -0.037 (95% CI, -0.099 tot 0.025), Wald $X^2(1) = 1.371$, $p = .24$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden heeft van 3.21. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden van 3.24. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven, worden weergegeven in Figuur 36.

Figuur 35: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor het niveau in schoolwelbevinden in het vierde jaar

Figuur 36: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor het niveau in schoolwelbevinden in het vijfde jaar

We willen echter ook weten of de mate waarin huishoudelijke taken opgenomen worden door leerlingen samenhangt met het schoolwelbevinden. Hierbij gaan we ook na of dit verschilt naargelang leerlingen al dan niet mantelzorger zijn. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: jonge mantelzorgers die thuis minder dan 4 uur helpen, jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen, andere leerlingen die thuis minder dan 4 uur helpen en andere leerlingen die thuis meer dan 4 uur helpen. In Tabel 88 bekijken we het gemiddelde niveau voor schoolwelbevinden in het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs.

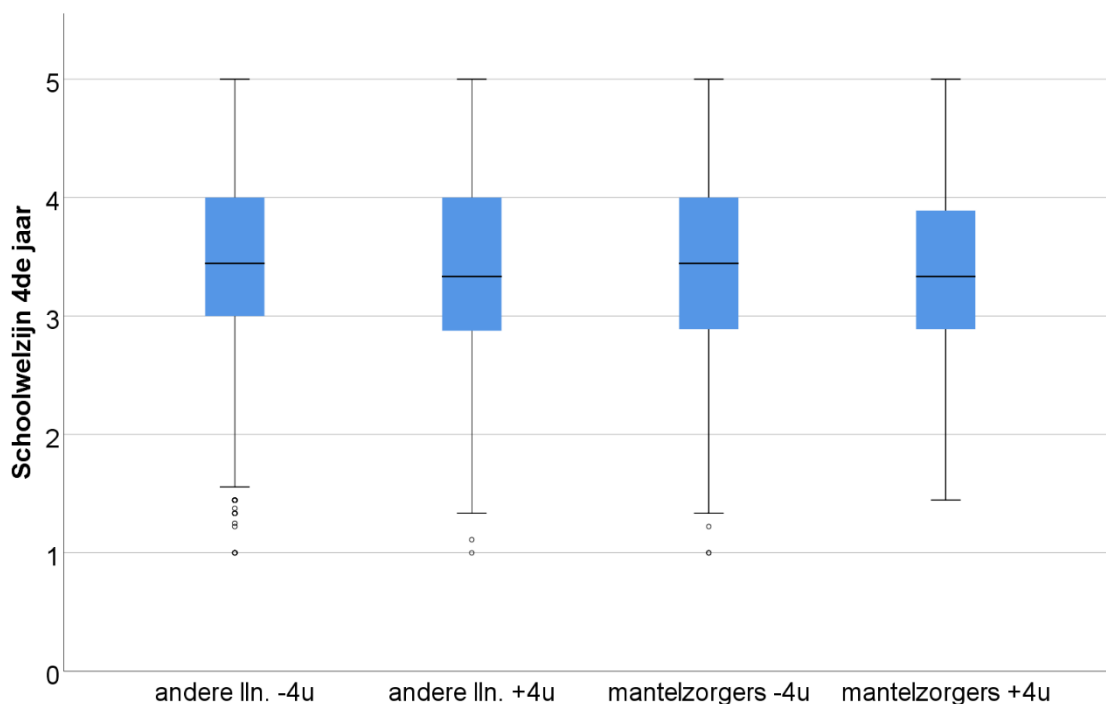
Tabel 88: Vergelijking van schoolwelbevinden in het vierde jaar en vijfde jaar secundair onderwijs tussen groepen jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de opname van huishoudelijke taken

	Schoolwelbevinden vierde jaar		Schoolwelbevinden vijfde jaar	
	M	SD	M	SD
Andere leerlingen -4u	3.43	0.73	3.27	0.55
Andere leerlingen +4u	3.35	0.79	3.22	0.57
Jonge mantelzorgers -4u	3.40	0.78	3.25	0.56
Jonge mantelzorgers +4u	3.39	0.75	3.20	0.59
Totaal	3.42	0.74	3.26	0.55

De verschillen in het gemiddelde niveau voor schoolwelbevinden tussen de vier groepen leerlingen worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen wordt steeds één van de twee metingen voor schoolwelbevinden voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet opnemen van meer dan vier uur huishoudelijke taken. De referentiecategorie is steeds de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger is en minder dan vier uur huishoudelijke taken opneemt.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een niet significant lager gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden in het vierde leerjaar hebben met een effect van -0.040 (95% CI, -0.169 tot 0.088), Wald $X^2(1) = 0.377$, $p = .539$. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet een significant lager gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden in het vierde leerjaar hebben met een effect van -0.025 (95% CI, -0.090 tot 0.039), Wald $X^2(1) = 0.581$, $p = .446$. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een niet significant lager gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden in het vierde leerjaar hebben met een effect van -0.074 (95% CI, -0.159 tot 0.011), Wald $X^2(1) = 2.892$, $p = .089$. Dit zijn steeds niet significante, verwaarloosbare verschillen.

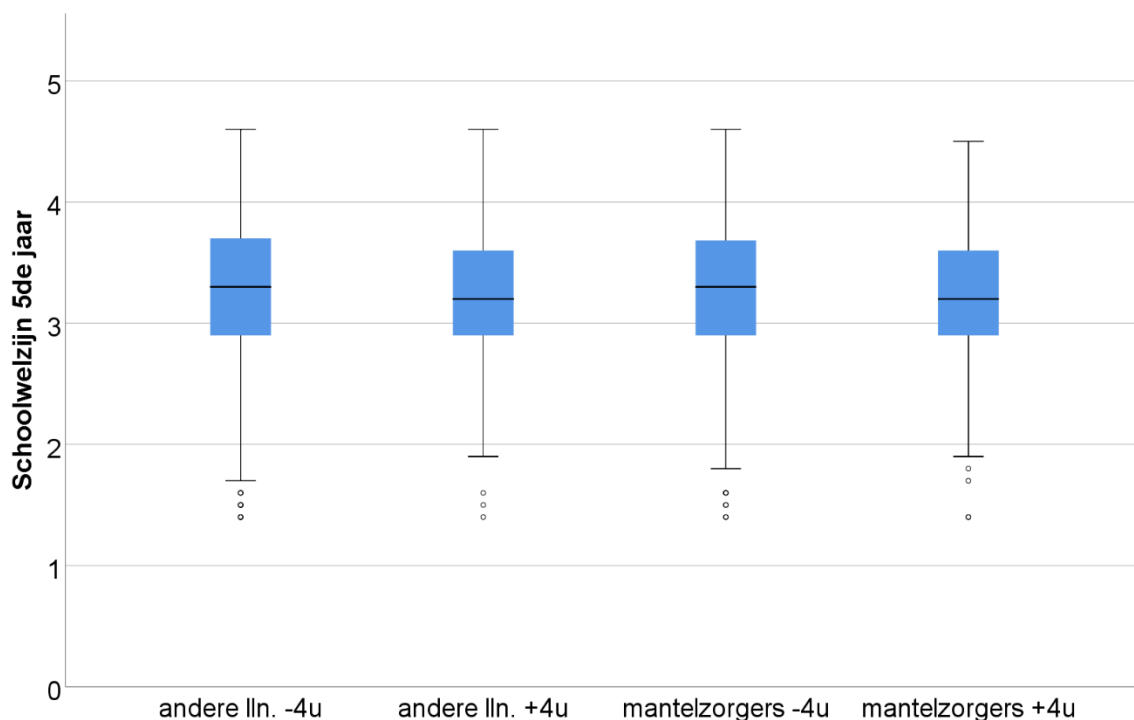
In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddeld niveau hebben van 3.39. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld niveau van 3.40. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld niveau van 3.35. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld niveau van 3.43. De boxplots die de verschillende spreidingen van de vier groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 37.

Figuur 37: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken voor het niveau in schoolwelbevinden in het vierde jaar

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -0.070 (95% CI, -0.163 tot 0.23), Wald $X^2(1) = 2.206$, $p = .137$. Dit is een groot verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -0.021 (95% CI, -0.069 tot -0.026), Wald $X^2(1) = 0.776$, $p = .378$. Dit is een matig verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -0.052 (95% CI, -0.115 tot 0.010), Wald $X^2(1) = 2.690$, $p = .101$. Dit is een klein verschil.

In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden hebben van 3.20. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden van 3.25. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden van 3.22. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden van 3.27. De verschillende spreidingen van de vier groepen zijn opnieuw geïllustreerd aan de hand van boxplots (zie Figuur 38).

Figuur 38: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken voor het niveau in schoolwelbevinden in het vijfde jaar

6.5 Leerwinst en evolutie in schoolwelbevinden

In Tabel 89 bekijken we de gemiddelde leerwinst voor wiskunde en evolutie in schoolwelbevinden tussen het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs.

6.5.1 Leerwinst en evolutie bij de groep jonge mantelzorgers als geheel

We onderscheiden twee groepen leerlingen: een groep leerlingen die mantelzorger is, hier gedefinieerd als de leerlingen die in hun thuisomgeving (omgeving 1 of omgeving 2) minstens één zorgbehoevend persoon hebben. Daarnaast onderscheiden we de groep leerlingen die in hun thuisomgeving geen zorgbehoevend persoon (omgeving 1 of omgeving 2) heeft.

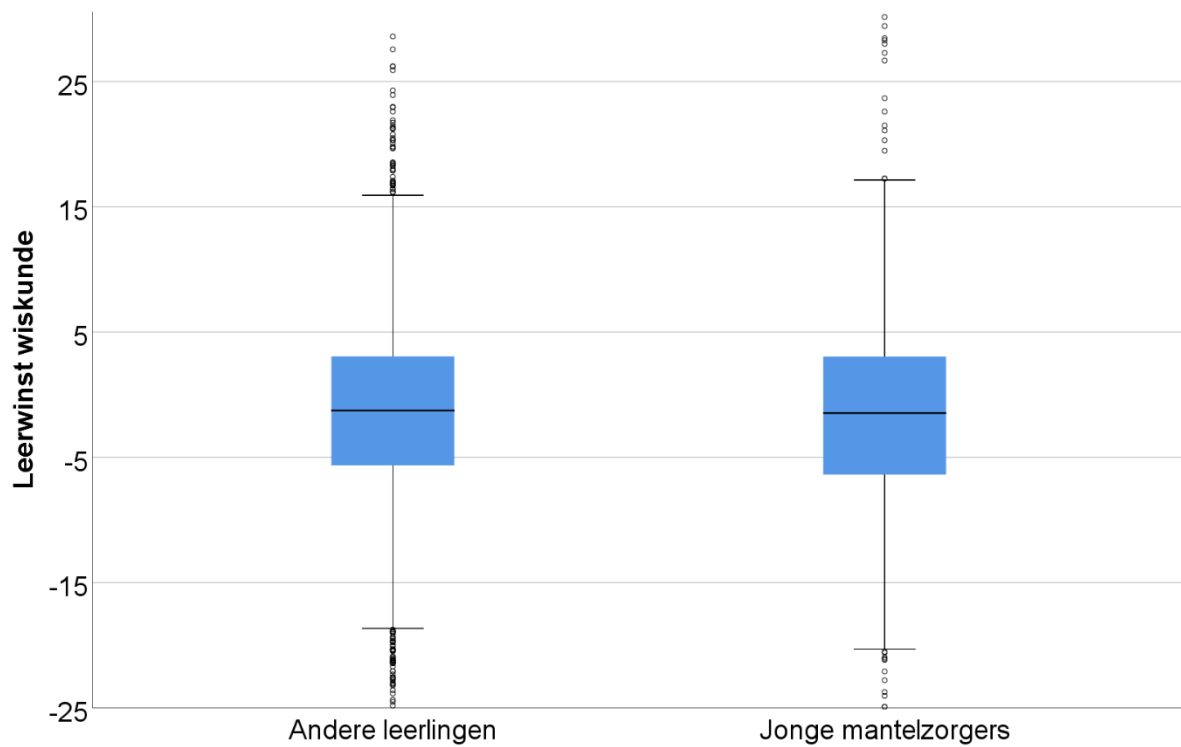
Tabel 89: Vergelijking van de leerwinst voor wiskunde en evolutie in schoolwelbevinden vierde - vijfde jaar secundair onderwijs tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen.

	Leerwinst wiskunde		Evolutie Schoolwelbevinden	
	M	SD	M	SD
Jonge mantelzorgers	-1.70	8.58	-0.15	0.62
Andere leerlingen	-1.39	7.86	-0.15	0.58
Totaal	-1.46	8.03	-0.15	0.59

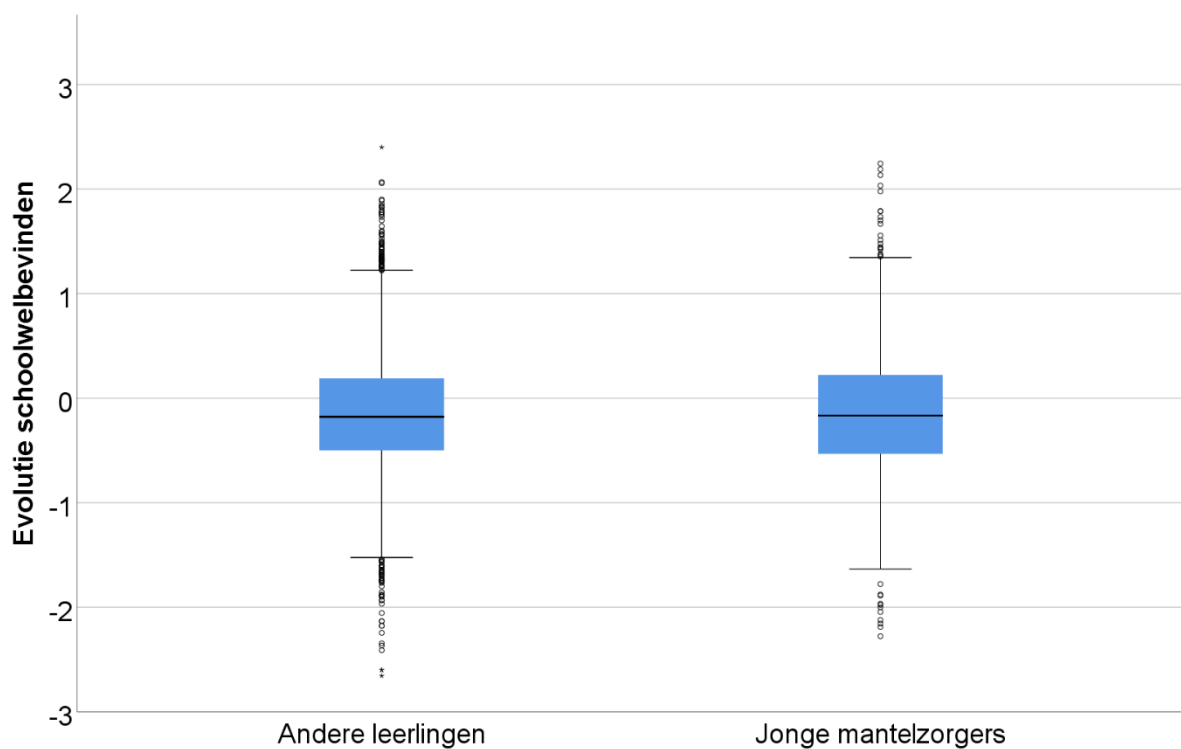
De verschillen in de gemiddelde leerwinst voor wiskunde en het schoolwelbevinden tussen de mantelzorgers en andere leerlingen worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen wordt of de leerwinst voor wiskunde of de evolutie in schoolwelbevinden voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers niet significant verschillen in hun gemiddelde leerwinst voor wiskunde met een effect van -0.315 (95% CI, -0.846 tot 0.216), Wald $X^2(1) = 1.355$, $p = .24$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddelde leerwinst heeft van -1.70. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddelde leerwinst van -1.39. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven, worden weergegeven in Figuur 39.

We vinden dat jonge mantelzorgers niet significant verschillen in hun gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden met een effect van 0.000 (95% CI, -0.037 tot 0.038), Wald $X^2(1) = 0.000$, $p = .99$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddelde verandering heeft van -0.15. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddelde verandering van -0.15. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven, worden weergegeven in Figuur 40.

Figuur 39: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor de leerwinst voor wiskunde vierde – vijfde jaar

Figuur 40: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor de evolutie in schoolwelbevinden vierde – vijfde jaar

6.5.2 Leerwinst en evolutie bij deelgroepen van jonge mantelzorgers

Opnieuw delen we in wat volgt de jonge mantelzorgers op in twee groepen: een groep mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en een groep mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving. In Tabel 90 bekijken we de gemiddelde leerwinst voor wiskunde en evolutie in schoolwelbevinden tussen het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs.

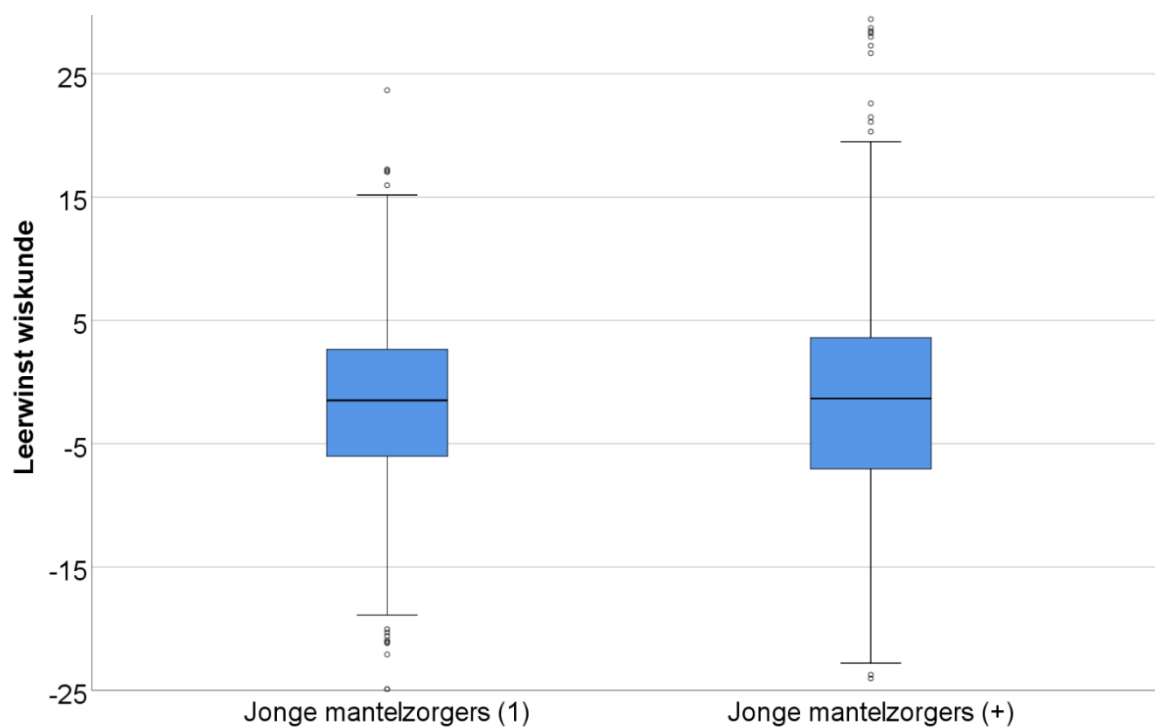
Tabel 90: Vergelijking van de leerwinst voor wiskunde en evolutie in schoolwelbevinden vierde - vijfde jaar secundair onderwijs tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen.

	Leerwinst wiskunde		Evolutie Schoolwelbevinden	
	M	SD	M	SD
Jonge mantelzorgers (1)	-1.68	7.83	-0.16	0.59
Jonge mantelzorgers (+)	-1.66	9.89	-0.13	0.67
Totaal	-1.67	8.63	-0.15	0.62

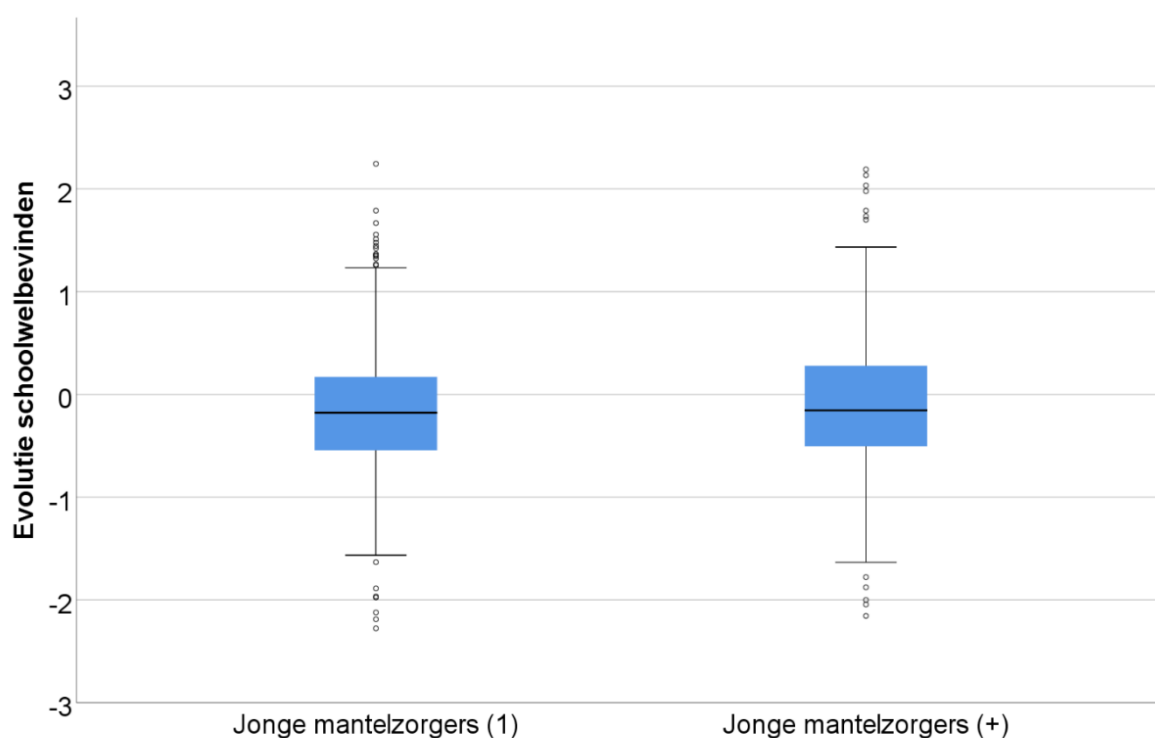
De verschillen in de gemiddelde leerwinst voor wiskunde en het schoolwelbevinden tussen de twee groepen jonge mantelzorgers worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen wordt of de leerwinst voor wiskunde of de evolutie in schoolwelbevinden voorspeld door het al dan niet hebben van meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) niet significant verschillen in hun gemiddelde leerwinst voor wiskunde met een effect van 0.011 (95% CI, -1.025 tot 1.048), Wald $X^2(1) = 0.000$, $p = .98$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddelde leerwinst heeft van -1.66. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddelde leerwinst van -1.68. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven, worden weergegeven in Figuur 41.

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) niet significant verschillen in hun gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden met een effect van 0.027 (95% CI, -0.046 tot 0.099), Wald $X^2(1) = 0.520$, $p = .47$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddelde verandering heeft van -0.15. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddelde verandering van -0.15. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven, worden weergegeven in Figuur 42.

Figuur 41: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor de leerwinst voor wiskunde vierde – vijfde jaar

Figuur 42: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor de evolutie in schoolwelbevinden vierde – vijfde jaar

We willen echter ook weten of de mate waarin huishoudelijke taken opgenomen worden door leerlingen samenhangt met de leerwinst voor wiskunde en evolutie in schoolwelbevinden tussen het vierde jaar en het vijfde jaar secundair onderwijs. Hierbij hebben we ook specifieke aandacht of dit verschilt naargelang leerlingen al dan niet mantelzorger zijn. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: jonge mantelzorgers die thuis minder dan 4 uur helpen, jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen, andere leerlingen die thuis minder dan 4 uur helpen en andere leerlingen die thuis meer dan 4 uur helpen. In Tabel 91 bekijken we de gemiddelde leerwinst voor wiskunde en de gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden

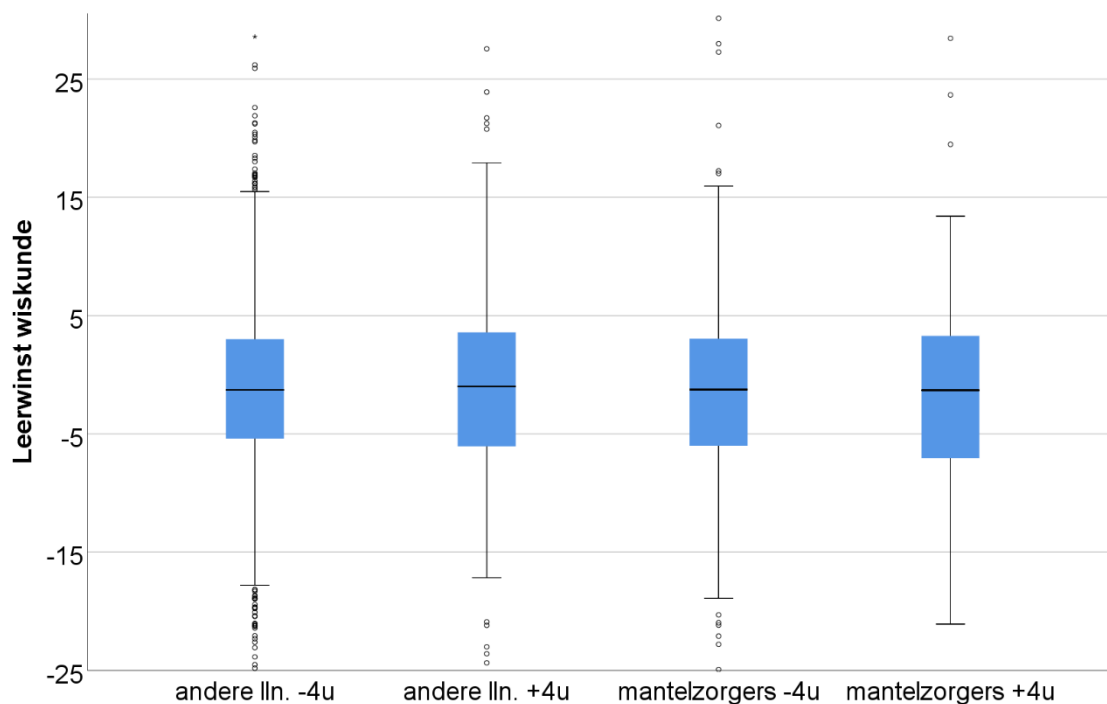
Tabel 91: Vergelijking van leerwinst voor wiskunde en evolutie in schoolwelbevinden tussen het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs tussen groepen jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de opname van huishoudelijke taken

	Leerwinst wiskunde		Evolutie schoolwelbevinden	
	M	SD	M	SD
Andere leerlingen -4u	-1.33	7.54	-0.15	0.57
Andere leerlingen +4u	-1.26	7.92	-0.14	0.63
Jonge mantelzorgers -4u	-1.51	8.17	-0.15	0.61
Jonge mantelzorgers +4u	-1.63	8.31	-0.16	0.58
Totaal	-1.36	7.71	-0.15	0.58

We toetsen de verschillen opnieuw door middel van lineaire regressiemodellen. Deze voorspellen de leerwinst voor wiskunde en de evolutie in schoolwelbevinden ieder apart door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet opnemen van meer dan vier uur huishoudelijke taken. De referentiecategorie is steeds de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger is en minder dan vier uur huishoudelijke taken opneemt.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in hun leerwinst voor wiskunde met een effect van -0.298 (95% CI, -1.598 tot 1.002), Wald $X^2(1) = 0.202$, $p = .653$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in hun leerwinst voor wiskunde met een effect van -0.193 (95% CI, -0.843 tot 0.478), Wald $X^2(1) = 0.294$, $p = .588$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in hun leerwinst voor wiskunde met een effect van 0.065 (95% CI, -0.806 tot 0.937), Wald $X^2(1) = 0.022$, $p = .883$. Dit is een niet noemenswaardig verschil.

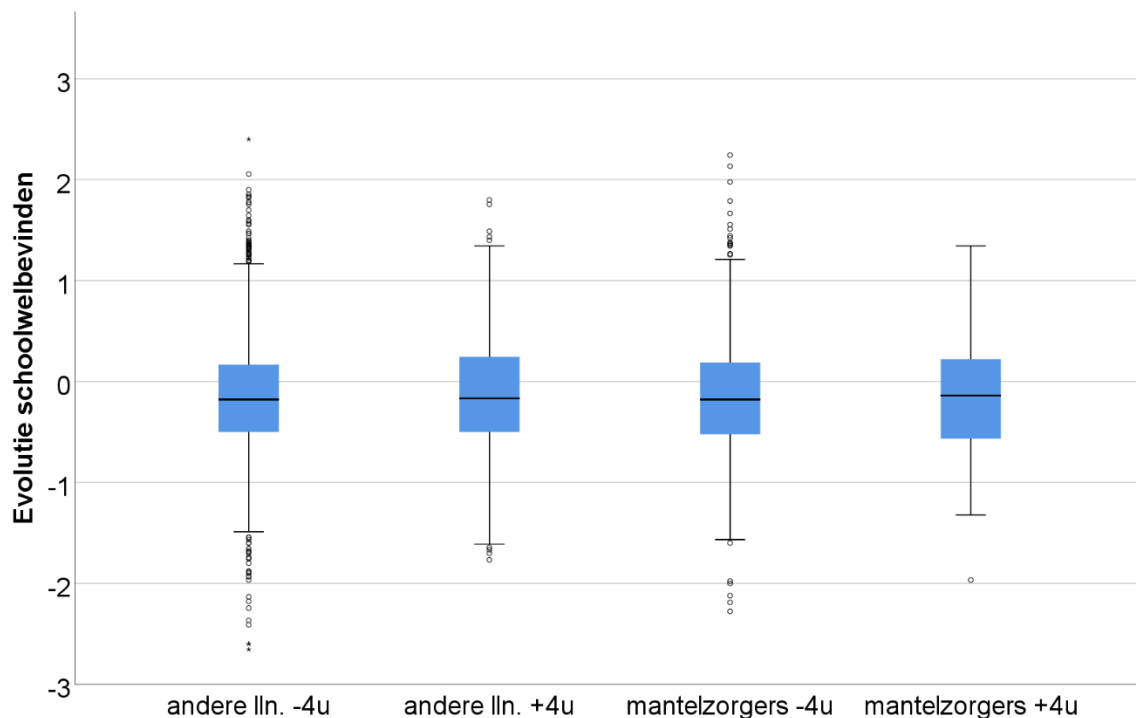
In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddelde leerwinst hebben van -1.63. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld leerwinst van -1.51. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld leerwinst van -1.26. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde leerwinst van -1.33. De spreidingen van de vier groepen worden weergegeven in de boxplots in Figuur 43.

Figuur 43: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken voor de leerwinst voor wiskunde tussen het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -0.010 (95% CI, -0.111 tot 0.091), Wald $X^2(1) = 0.037$, $p = .847$. Dit is echter een niet noemenswaardig verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in hun evolutie in schoolwelbevinden met een effect van 0.000 (95% CI, -0.050 tot -0.051), Wald $X^2(1) = 0.000$, $p = .990$. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in hun evolutie in schoolwelbevinden met een effect van 0.011 (95% CI, -0.056 tot 0.078), Wald $X^2(1) = 0.109$, $p = .742$.

Dit alles wilt zeggen dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden hebben van -0.16 . Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden van -0.15 . Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden van -0.14 . Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden van -0.15 . Deze verschillende spreidingen worden grafisch geïllustreerd aan de hand van boxplots (zie Figuur 44).

Figuur 44: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken voor de evolutie in schoolwelbevinden tussen het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs

6.6 Gemiddelde prestaties en schoolwelbevinden in de klassen van jonge mantelzorgers

Wetende vanuit het vorige hoofdstuk dat klassen verschillen in hun proportie jonge mantelzorgers, onderzoeken we vervolgens of de gemiddelde prestaties in klassen en het gemiddelde schoolwelbevinden in klassen samenhangen met de proportie jonge mantelzorgers in klassen. In Tabel 73 wordt een correlatiematrix weergegeven tussen de proportie jonge mantelzorgers, de gemiddelde prestaties voor wiskunde in het vierde jaar, de gemiddelde prestaties voor wiskunde in het vijfde jaar, de gemiddelde prestaties voor Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar, het gemiddelde niveau van schoolwelbevinden in het vierde jaar, en het gemiddelde niveau van schoolwelbevinden in het vijfde jaar. De correlatie drukt steeds uit hoe sterk het verband is tussen twee variabelen.

Tabel 92: Correlatiematrix percentage jonge mantelzorgers, gemiddelde prestaties en gemiddeld schoolwelbevinden op klasniveau.

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
% Jonge mantelzorgers (1)	1					
Gem. prestaties wiskunde 4 ^{de} jaar (2)	-0.387	1				
Gem. prestaties wiskunde 5 ^{de} jaar (3)	-0.358	0.943	1			
Gem. prestaties Nederlands BL 4 ^{de} jaar (4)	-0.341	0.845	0.800	1		
Gem. schoolwelbevinden 4 ^{de} jaar (5)	-0.075	0.294	0.292	0.292	1	
Gem. schoolwelbevinden 5 ^{de} jaar (6)	-0.001	0.186	0.234	0.207	0.656	1

Voor de interpretatie kijken we enkel naar de correlaties van de variabelen met de proportie jonge mantelzorgers, de andere correlatie dienen eerder als referentie. Voor de interpretatie van de effectgroottes volgen we Cohen (1997).

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een klas significant negatief correleert met het gemiddelde prestatieniveau voor wiskunde in het vierde jaar secundair onderwijs ($r = -.378$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig en klein van grootte.

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een klas significant negatief correleert met het gemiddelde prestatieniveau voor wiskunde in het vijfde jaar secundair onderwijs ($r = -.358$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig en klein van grootte.

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een klas significant negatief correleert met het gemiddelde prestatieniveau voor Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar secundair onderwijs ($r = -.341$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig en klein van grootte.

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een klas niet significant correleert met het gemiddelde niveau voor schoolwelbevinden in het vierde jaar secundair onderwijs ($r = -.075$, $p = .11$). De grootte van de correlatie is niet noemenswaardig.

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een klas niet significant correleert met het gemiddelde niveau voor schoolwelbevinden in het vijfde jaar secundair onderwijs ($r = -.001$, $p = .976$). De grootte van de correlatie is niet noemenswaardig.

We willen echter ook weten of de klassen waarin jonge mantelzorgers zitten meer of minder leerwinst maken, en of er een meer positieve of meer negatieve evolutie in schoolwelbevinden is in deze klassen. In Tabel 93 wordt een correlatiematrix weergegeven tussen de proportie jonge mantelzorgers, de gemiddelde leerwinst voor wiskunde en de gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden. De correlatie drukt steeds uit hoe sterk het verband is tussen twee variabelen.

Tabel 93: Correlatiematrix percentage jonge mantelzorgers, gemiddelde leerwinst voor wiskunde en gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden op klasniveau.

	(1)	(2)	(3)
% Jonge mantelzorgers (1)	1		
Leerwinst wiskunde (2)	0.016	1	
Evolutie schoolwelbevinden (3)	0.097	0.132	1

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een klas niet significant correleert met de gemiddelde leerwinst voor wiskunde tussen het vierde jaar en vijfde jaar secundair onderwijs ($r = .016$, $p < .736$). De grootte van de correlatie is niet noemenswaardig.

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een klas significant positief correleert met de gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden tussen het vierde jaar en vijfde jaar secundair onderwijs ($r = .097$, $p = .039$). De grootte van de correlatie is niet noemenswaardig.

6.7 Gemiddelde prestaties en schoolwelbevinden in scholen van jonge mantelzorgers

Wetende vanuit het vorige hoofdstuk dat scholen verschillen in hun proportie jonge mantelzorgers, onderzoeken we vervolgens of de gemiddelde prestaties in scholen en het gemiddelde schoolwelbevinden in scholen samenhangen met de proportie jonge mantelzorgers in scholen. In Tabel 94 wordt een correlatiematrix weergegeven tussen de proportie jonge mantelzorgers, de gemiddelde prestaties voor wiskunde in het vierde jaar, de gemiddelde prestaties voor wiskunde in het vijfde jaar, de gemiddelde prestaties voor Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar, het gemiddelde niveau van schoolwelbevinden in het vierde jaar, en het gemiddelde niveau van schoolwelbevinden in het vijfde jaar. De correlatie drukt steeds uit hoe sterk het verband is tussen twee variabelen.

Tabel 94: Correlatiematrix percentage jonge mantelzorgers, gemiddelde prestaties en gemiddeld schoolwelbevinden op schoolniveau.

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
% Jonge mantelzorgers (1)	1					
Gem. prestaties wiskunde 4 ^{de} jaar (2)	-0.596	1				
Gem. prestaties wiskunde 5 ^{de} jaar (3)	-0.619	0.933	1			
Gem. prestaties Nederlands BL 4 ^{de} jaar (4)	-0.580	0.924	0.862	1		
Gem. schoolwelbevinden 4 ^{de} jaar (5)	-0.115	0.305	0.390	0.272	1	
Gem. schoolwelbevinden 5 ^{de} jaar (6)	0.152	0.01	0.169	0.018	0.673	1

Voor de interpretatie kijken we enkel naar de correlaties van de variabelen met de proportie jonge mantelzorgers; de andere correlatie dienen eerder als referentie. Voor de interpretatie van de effectgroottes volgen we Cohen (1997).

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een school significant negatief correleert met het gemiddelde prestatieniveau voor wiskunde in het vierde jaar secundair onderwijs ($r = -.596$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig en matig van grootte.

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een school significant negatief correleert met het gemiddelde prestatieniveau voor wiskunde in het vijfde jaar secundair onderwijs ($r = -.619$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig en matig van grootte.

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een school significant negatief correleert met het gemiddelde prestatieniveau voor Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar secundair onderwijs ($r = -.580$, $p < .01$). De correlatie is noemenswaardig en matig van grootte.

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een school niet significant correleert met het gemiddelde niveau voor schoolwelbevinden in het vierde jaar secundair onderwijs ($r = -.115$, $p = .11$). De grootte van de correlatie is niet noemenswaardig.

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een school niet significant correleert met het gemiddelde niveau voor schoolwelbevinden in het vijfde jaar secundair onderwijs ($r = .152$, $p = .976$). De grootte van de correlatie is niet noemenswaardig.

We willen echter ook weten of de school waarin jonge mantelzorgers zitten meer of minder leerwinst maken, en of er een meer positieve of meer negatieve evolutie in schoolwelbevinden is in deze scholen. In Tabel 95 wordt een correlatiematrix weergegeven tussen de proportie jonge mantelzorgers, de gemiddelde leerwinst voor wiskunde en de gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden. De correlatie drukt steeds uit hoe sterk het verband is tussen twee variabelen.

Tabel 95: Correlatiematrix percentage jonge mantelzorgers, gemiddelde leerwinst voor wiskunde en gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden op schoolniveau.

	(1)	(2)	(3)
% Jonge mantelzorgers (1)	1		
Leerwinst wiskunde (2)	-0.028	1	
Evolutie schoolwelbevinden (3)	0.327	0.223	1

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een school niet significant correleert met de gemiddelde leerwinst voor wiskunde tussen het vierde jaar en vijfde jaar secundair onderwijs ($r = -.028$, $p = .36$). De grootte van de correlatie is niet noemenswaardig.

We vinden dat de proportie jonge mantelzorgers in een school significant positief correleert met de gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden tussen het vierde jaar en vijfde jaar secundair onderwijs ($r = .327$, $p = .039$). De grootte van de correlatie is klein.

6.8 Besluit

In dit hoofdstuk werd onderzocht wat de verschillen zijn tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hun schoolse prestaties en schoolwelbevinden. De schoolse prestaties van leerlingen werden geoperationaliseerd aan de hand van vaardigheidsscores voor wiskunde in het vierde leerjaar, wiskunde in het vijfde leerjaar en Nederlands begrijpend lezen in het vierde leerjaar. Deze vaardigheidsscores werden berekend op basis van gestandaardiseerde toetsen die eigen zijn aan het LiSO-project. Schoolwelbevinden werd geoperationaliseerd aan de hand van een schaalscore die was gebaseerd op de antwoorden van leerlingen op verschillende stellingen die allemaal indicatoren bevatten van schoolwelbevinden. We maakten niet alleen een opdeling tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen, maar we maakten ook een opdeling op basis van het aantal zorgbehoevende personen in de omgeving van jonge mantelzorgers en van het aantal uur per week dat ze aan huishoudelijke taken besteden.

Onze analyses wijzen uit dat jonge mantelzorgers gemiddeld lager scoren voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen. De verschillen zijn eerder klein. Jonge mantelzorgers verschillen echter niet noemenswaardig van andere leerlingen in hun gemiddelde schoolwelbevinden. Daarnaast zien we dat er tussen het vierde en vijfde jaar secundair onderwijs geen verschillen in de gemiddelde leerwinst voor wiskunde zijn, en evenmin in de evolutie in schoolwelbevinden.

We vinden ook dat jonge mantelzorgers vaker in klassen en scholen zitten waar de gemiddelde prestaties lager zijn. Er is echter geen relatie tussen het aantal jonge mantelzorgers in een klas of school en het gemiddelde schoolwelbevinden in een klas of school. Evenmin is er een relatie tussen de proportie jonge mantelzorgers in een school of klas en de gemiddelde leerwinst in een klas of school. Opvallend is dat er wel een kleine positieve relatie is tussen de proportie jonge mantelzorgers in een school of klas en de gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden in een klas of school.

Wanneer we verschillende types van jonge mantelzorgers onderscheiden, dan vinden we dat leerlingen met meerdere zorgbehoevenden in de omgeving de laagste prestaties hebben. Voor schoolwelbevinden maakt het aantal zorgbehoevenden in de omgeving echter niet uit. Ook vinden we dat jonge mantelzorgers die thuis meer huishoudelijke taken opnemen het laagst presteren. Tussen de hoeveelheid huishoudelijke taken en het schoolwelbevinden van de leerlingen is er evenwel opnieuw geen relatie.

7 Verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang geslacht en onderwijsvorm

In de twee voorgaande hoofdstuk onderzochten we respectievelijk hoe jonge mantelzorgers verschillen van andere leerlingen in hun schoolloopbaan, schoolse prestaties en schoolwelbevinden. In dit hoofdstuk gaan we hier dieper op in door na te gaan of het effect van het al dan niet jonge mantelzorger zijn verschilt voor jongens en meisjes. Ook gaan we na of de verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen blijven bestaan wanneer we de analyses apart doen voor drie groepen: het ASO, het BSO en het TSO.

7.1.1 De schoolse prestaties van jonge mantelzorgers volgens hun geslacht

We willen weten of het effect van het al dan niet jonge mantelzorger zijn op schoolse prestaties verschilt tussen jongens en meisjes. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: meisjes die jonge mantelzorger zijn, jongens die jonge mantelzorger zijn, andere meisjes en andere jongens. In Tabel 96 bekijken we de gemiddelde schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 96: Vergelijking van de schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar en vijfde jaar secundair onderwijs tussen groepen jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang geslacht.

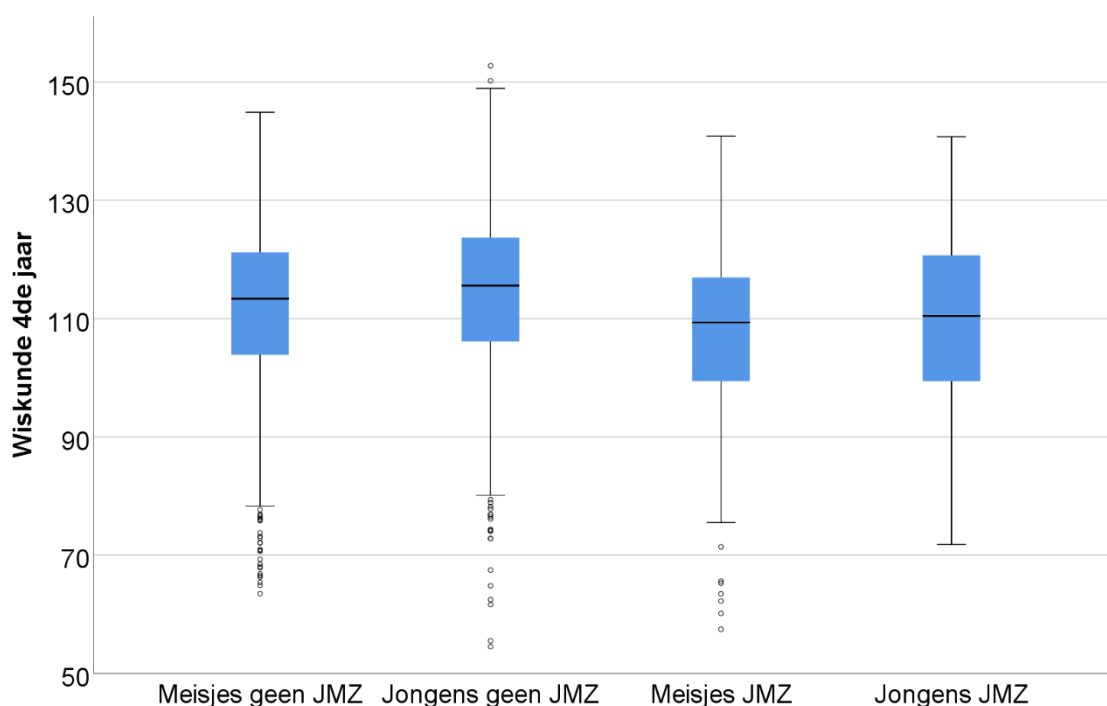
	Wiskunde vierde jaar		Wiskunde vijfde jaar		Nederlands B.L. vierde jaar	
	M	SD	M	SD	M	SD
Andere meisjes	111.67	13.33	110.54	13.62	115.55	12.47
Andere jongens	114.22	13.64	112.71	13.79	111.38	13.55
JMZ meisjes	107.52	14.41	106.27	13.90	111.62	12.91
JMZ jongen	109.33	14.46	107.48	15.32	106.68	14.46
Totaal	112.03	13.85	110.67	14.05	112.60	13.43

De verschillen in de gemiddelde schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen tussen de vier groepen leerlingen worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen wordt steeds één van de drie metingen voor schoolse prestaties voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet jongen zijn. De referentiecategorie is steeds de groep meisjes die geen jonge mantelzorger zijn.

We vinden dat de jongens die jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde leerjaar hebben met een effect van -2.344 (95% CI, -3.896 tot -0.791), Wald $X^2(1) = 8.754$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. We vinden dat meisjes die

jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde leerjaar hebben met een effect van -4.149 (95% CI, -5.629 tot -2.669), Wald $X^2(1) = 30.175$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. We vinden dat jongens die geen jonge mantelzorgers zijn een significant hoger gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde leerjaar hebben met een effect van 2.544 (95% CI, 1.583 tot 3.506), Wald $X^2(1) = 26.886$, $p < .01$. Dit is een klein verschil.

In de praktijk betekent dit dat jongens die jonge mantelzorger zijn een gemiddeld vaardigheidsniveau hebben van 109.33. Meisjes die jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 107.52. Jongens die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 114.22. Meisjes die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 111.67. De boxplots die de verschillende spreidingen van de vier groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 45.

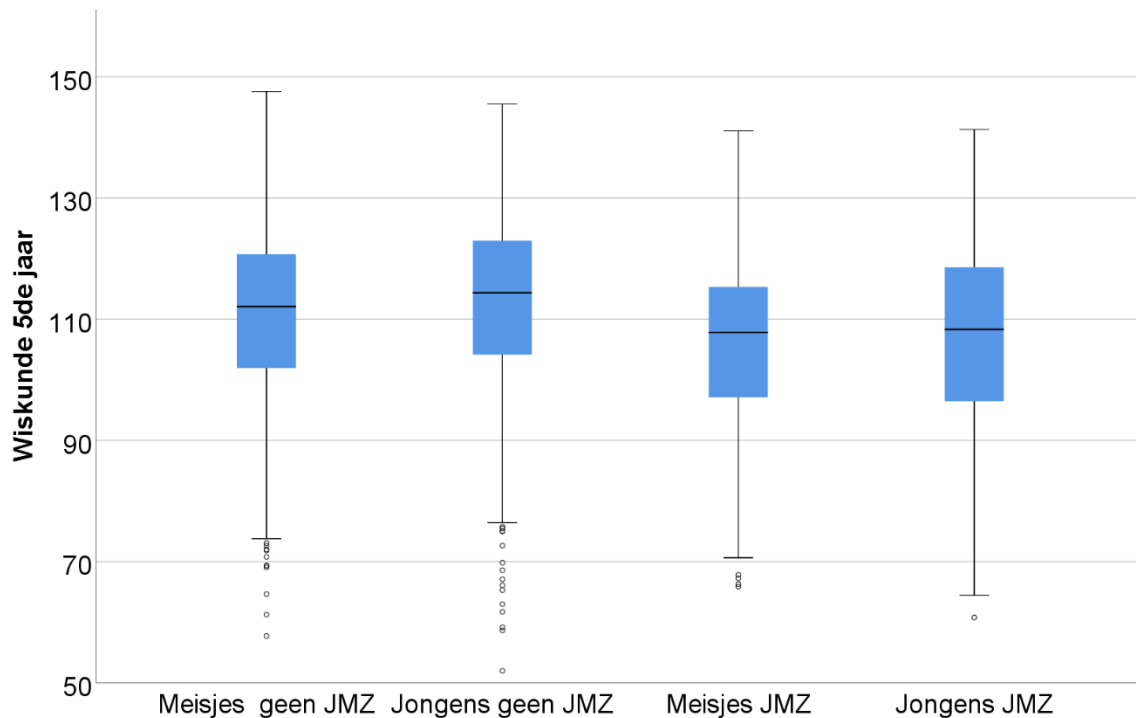

Figuur 45: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang geslacht voor het vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde jaar

We vinden dat de jongens die jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -3.061 (95% CI, -4.637 tot -1.486), Wald $X^2(1) = 14.498$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. We vinden dat meisjes die jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -4.267 (95% CI, -5.769 tot -2.764), Wald $X^2(1) = 30.977$, $p < .01$. Dit is een matig verschil. We vinden dat jongens die geen jonge mantelzorgers zijn een significant hoger gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde leerjaar hebben met een effect van 2.170 (95% CI, 1.194 tot 3.146), Wald $X^2(1) = 18.982$, $p < .01$. Dit is een klein verschil.

In de praktijk betekent dit dat jongens die jonge mantelzorger zijn een gemiddeld vaardigheidsniveau hebben van 107.48. Meisjes die jonge mantelzorger zijn hebben een

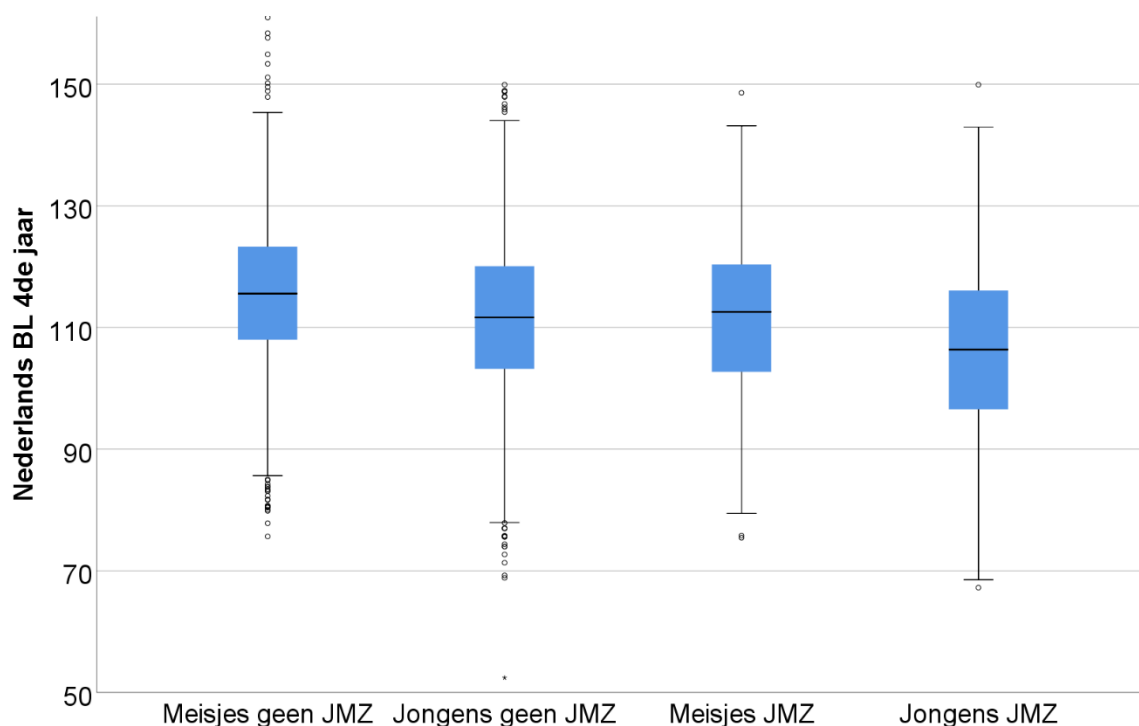
gemiddeld vaardigheidsniveau van 106.27. Jongens die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 112.71. Meisjes die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 110.54. De boxplots die de verschillende spreidingen van de vier groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 46.

Figuur 46: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang geslacht voor het vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde jaar

We vinden dat de jongens die jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in begrijpend lezen in het vierde leerjaar hebben met een effect van -8.867 (95% CI, -10.360 tot -7.374), Wald $X^2(1) = 135.556$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat meisjes die jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in begrijpend lezen in het vierde leerjaar hebben met een effect van -3.927 (95% CI, -5.350 tot -2.504), Wald $X^2(1) = 29.247$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. We vinden dat jongens die geen jonge mantelzorgers zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in begrijpend lezen in het vierde leerjaar hebben met een effect van -4.171 (95% CI, -5.095 tot -3.246), Wald $X^2(1) = 78.145$, $p < .01$. Dit is een matigverschil.

In de praktijk betekent dit dat jongens die jonge mantelzorger zijn een gemiddeld vaardigheidsniveau hebben van 106.68. Meisjes die jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 111.62. Jongens die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 111.38. Meisjes die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 115.55. De boxplots die de verschillende spreidingen van de vier groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 47.

Figuur 47: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang geslacht voor het vaardigheidsniveau in Nederlands begrijpen lezen in het vierde jaar

7.1.2 Schoolwelbevinden van jonge mantelzorgers volgens geslacht

We willen weten of het effect van het al dan niet jonge mantelzorger zijn op schoolwelbevinden verschilt tussen jongens en meisjes. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: meisjes die jonge mantelzorger zijn, jongens die jonge mantelzorger zijn, andere meisjes en andere jongens. In Tabel 97 bekijken we het gemiddelde niveau voor schoolwelbevinden in het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 97: Vergelijking van schoolwelbevinden in het vierde jaar en vijfde jaar secundair onderwijs tussen groepen jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang geslacht.

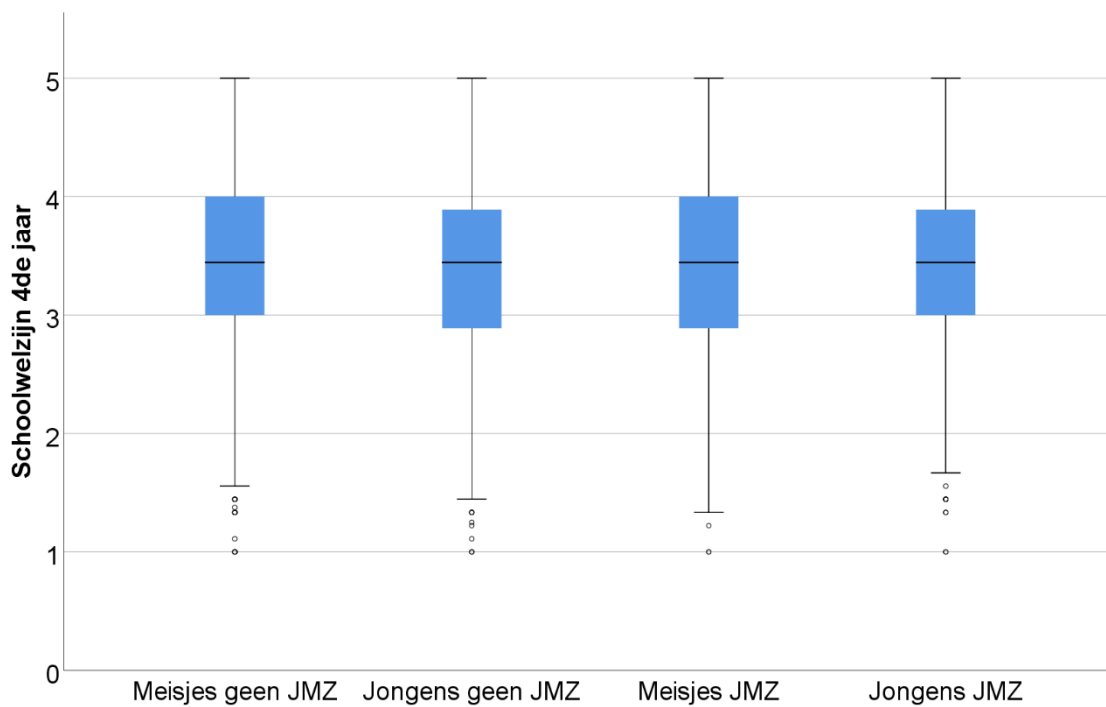
	Schoolwelbevinden vierde jaar		Schoolwelbevinden vijfde jaar	
	M	SD	M	SD
Andere meisjes	3.43	0.74	3.28	0.53
Andere jongens	3.40	0.73	3.26	0.56
JMZ meisjes	3.39	0.79	3.25	0.57
JMZ jongen	3.40	0.75	3.25	0.56
Totaal	3.41	0.74	3.27	0.55

De verschillen in het gemiddelde niveau voor schoolwelbevinden tussen de vier groepen leerlingen worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire

regressiemodellen wordt steeds één van de twee metingen voor schoolwelbevinden voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet jongen zijn. De referentiecategorie is steeds de groep meisjes die geen jonge mantelzorger zijn.

We vinden dat de jongens die jonge mantelzorger zijn niet significant verschillen in hun gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden in het vierde leerjaar met een effect van -0.023 (95% CI, -0.104 tot 0.058), Wald $X^2(1) = 0.305$, $p = .581$. Dit is geen merkbaar verschil. We vinden dat meisjes die jonge mantelzorger zijn niet significant verschillen in hun gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden in het vierde leerjaar met een effect van -0.032 (95% CI, -0.104 tot 0.058), Wald $X^2(1) = 0.646$, $p = .421$. Dit is geen merkbaar verschil. We vinden dat jongens die geen jonge mantelzorgers zijn niet significant verschillen in hun gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden in het vierde leerjaar met een effect van -0.021 (95% CI, -0.072 tot 0.030), Wald $X^2(1) = 0.637$, $p = .425$. Dit is geen merkbaar verschil.

In de praktijk betekent dit dat jongens die jonge mantelzorger zijn een gemiddeld niveau hebben van 3.40. Meisjes die jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.39. Jongens die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.40. Meisjes die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.43. De boxplots die de verschillende spreidingen van de vier groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 48.

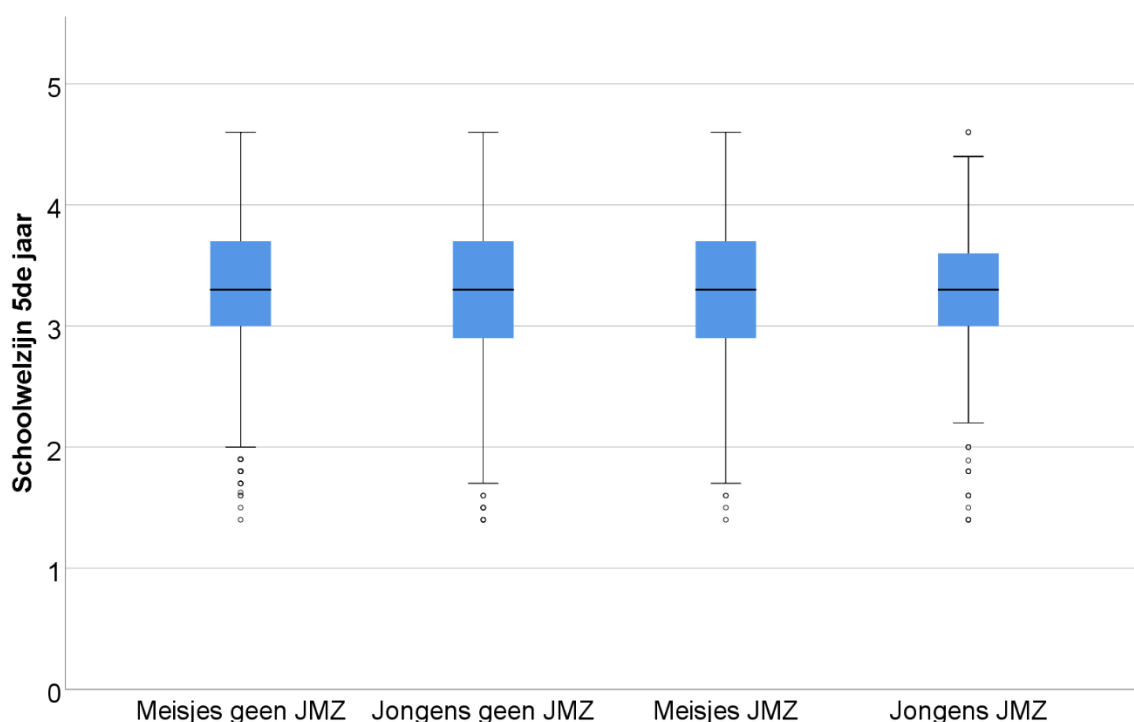

Figuur 48: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang geslacht voor het niveau in schoolwelbevinden in het vierde jaar

We vinden dat de jongens die jonge mantelzorger zijn niet significant verschillen in hun gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden in het vijfde leerjaar met een effect van -0.035 (95% CI, -0.096 tot 0.025), Wald $X^2(1) = 1.301$, $p = .254$. Dit is geen merkbaar verschil. We vinden dat meisjes die jonge mantelzorger zijn niet significant verschillen in hun gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden in

het vijfde leerjaar met een effect van -0.028 (95% CI, -0.086 tot 0.030), Wald $X^2(1) = 0.906$, $p = .341$. Dit is geen merkbaar verschil. We vinden dat jongens die geen jonge mantelzorgers zijn niet significant verschillen in hun gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden in het vijfde leerjaar met een effect van -0.020 (95% CI, -0.058 tot 0.018), Wald $X^2(1) = 1.053$, $p = .305$. Dit is geen merkbaar verschil.

In de praktijk betekent dit dat jongens die jonge mantelzorger zijn een gemiddeld niveau hebben van 3.25. Meisjes die jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.25. Jongens die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.26. Meisjes die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.28. De boxplots die de verschillende spreidingen van de vier groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 49.

Figuur 49: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang geslacht voor het niveau in schoolwelbevinden in het vijfde jaar

7.1.3 De schoolse prestaties van jonge mantelzorgers volgens onderwijsvorm

We willen weten of het effect van het al dan niet jonge mantelzorger zijn op schoolse prestaties verschilt naargelang de onderwijsvorm. Daarom delen we de leerlingen op in zes groepen: ASO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn, TSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn, BSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn, andere ASO-leerlingen, andere TSO-leerlingen en andere BSO-leerlingen. In Tabel 98 bekijken we de gemiddelde schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 98: Vergelijking van de schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar en vijfde jaar secundair onderwijs tussen groepen jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang onderwijsvorm.

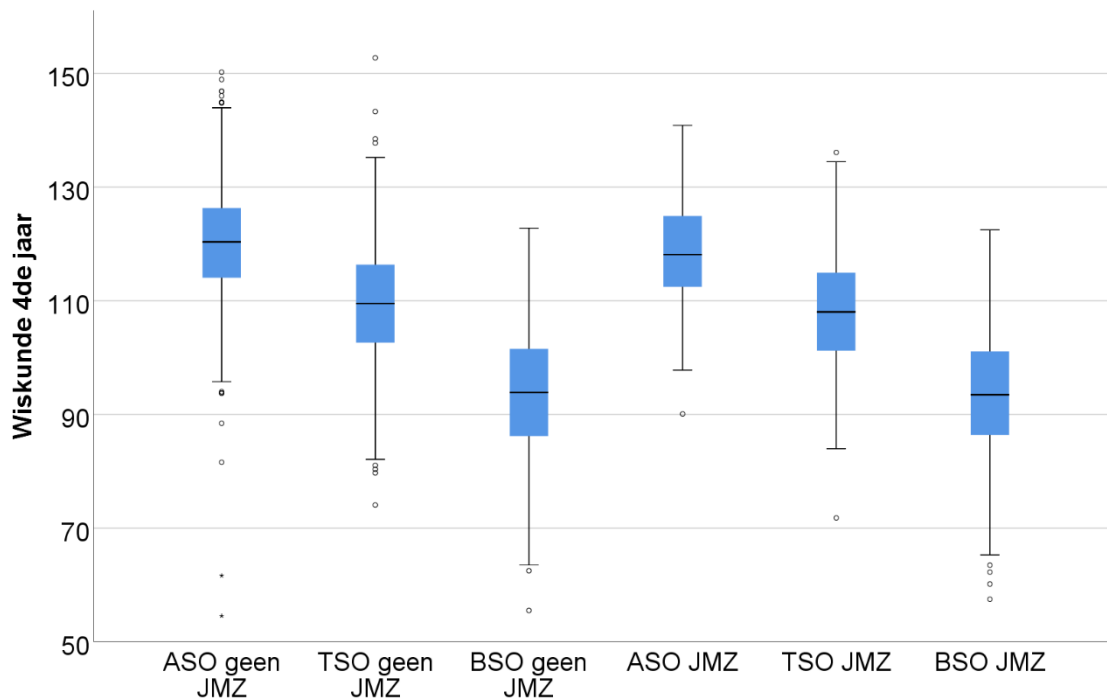
	Wiskunde vierde jaar		Wiskunde vijfde jaar		Nederlands B.L. vierde jaar	
	M	SD	M	SD	M	SD
Andere leerlingen ASO	120.07	9.39	118.99	9.64	119.47	11.27
Andere leerlingen TSO	109.62	10.19	108.23	10.21	109.37	11.05
Andere leerlingen BSO	93.10	11.70	91.08	10.77	99.57	10.43
JMZ ASO	118.74	9.05	117.40	10.75	118.16	12.03
JMZ TSO	108.21	10.29	106.74	10.36	107.93	11.81
JMZ BSO	92.77	12.43	90.94	10.15	97.71	9.57
Totaal	112.02	13.87	110.67	14.07	112.58	13.43

De verschillen in de gemiddelde schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen tussen de zes groepen leerlingen worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen wordt steeds één van de drie metingen voor schoolse prestaties voorspeld – dus: wiskunde in het vierde jaar, wiskunde in het vijfde jaar en begrijpend lezen in het vierde jaar – door de combinatie van het al dan niet jonge mantelzorger zijn én de onderwijsvorm. De referentiecategorie is steeds de groep ASO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn.

We vinden dat BSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn, in vergelijking met ASO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn, een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde leerjaar hebben met een effect van -27.296 (95% CI, -28.796 tot -25.796), Wald $X^2(1) = 1271.807$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat TSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde leerjaar hebben met een effect van -11.186 (95% CI, -13.110 tot -10.611), Wald $X^2(1) = 346.133$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat ASO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde leerjaar hebben met een effect van -1.333 (95% CI, -2.586 tot -0.079), Wald $X^2(1) = 4.344$, $p < .05$. Dit is geen merkbaar verschil. We vinden dat BSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde leerjaar hebben met een effect van -26.974 (95% CI, -28.059 tot -28.890), Wald $X^2(1) = 2376.192$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat TSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde leerjaar hebben met een effect van -10.453 (95% CI, -11.624 tot -9.667), Wald $X^2(1) = 679.064$, $p < .01$. Dit is een groot verschil.

In de praktijk betekent dit dat BSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn een gemiddeld vaardigheidsniveau hebben van 92.77. TSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 108.21. ASO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 118.74. BSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 93.10. TSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger

zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 109.62. ASO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 120.07. De boxplots die de verschillende spreidingen van de zes groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 50.

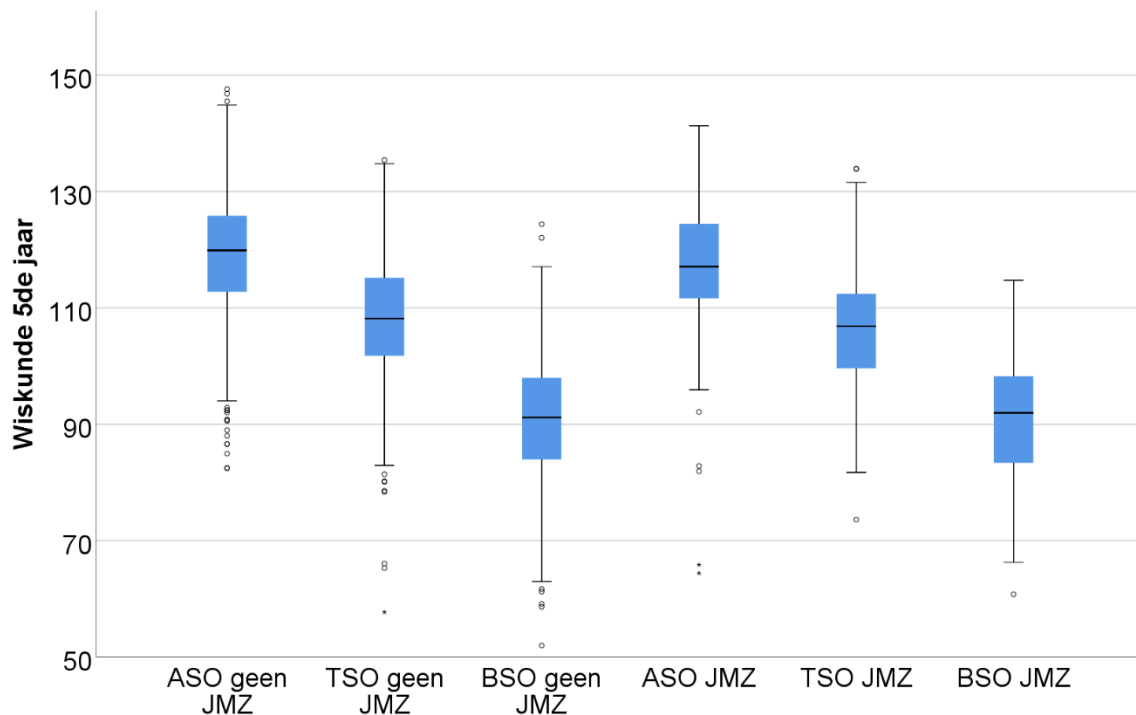

Figuur 50: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de onderwijsvorm voor het vaardigheidsniveau in wiskunde in het vierde jaar

Vervolgens kijken we naar wiskunde in het vijfde leerjaar. We vinden dat BSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld hebben met een effect van -28.054 (95% CI, -29.553 tot -26.554), Wald $X^2(1) = 1344.396$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat TSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -12.247 (95% CI, -13.496 tot -10.998), Wald $X^2(1) = 369.293$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat ASO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -1.588 (95% CI, -2.841 tot -0.336), Wald $X^2(1) = 6.175$, $p < .05$. Dit is geen merkbaar verschil. We vinden dat BSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -27.913 (95% CI, -28.997 tot -26.828), Wald $X^2(1) = 2546.324$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat TSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -10.766 (95% CI, -11.552 tot -9.980), Wald $X^2(1) = 720.863$, $p < .01$. Dit is een groot verschil.

In de praktijk betekent dit dat BSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn een gemiddeld vaardigheidsniveau hebben van 90.94. TSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 106.74. ASO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 117.40. BSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 91.08. TSO-leerlingen die geen jonge

mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 108.23. ASO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 118.99. De boxplots die de verschillende spreidingen van de zes groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 51.

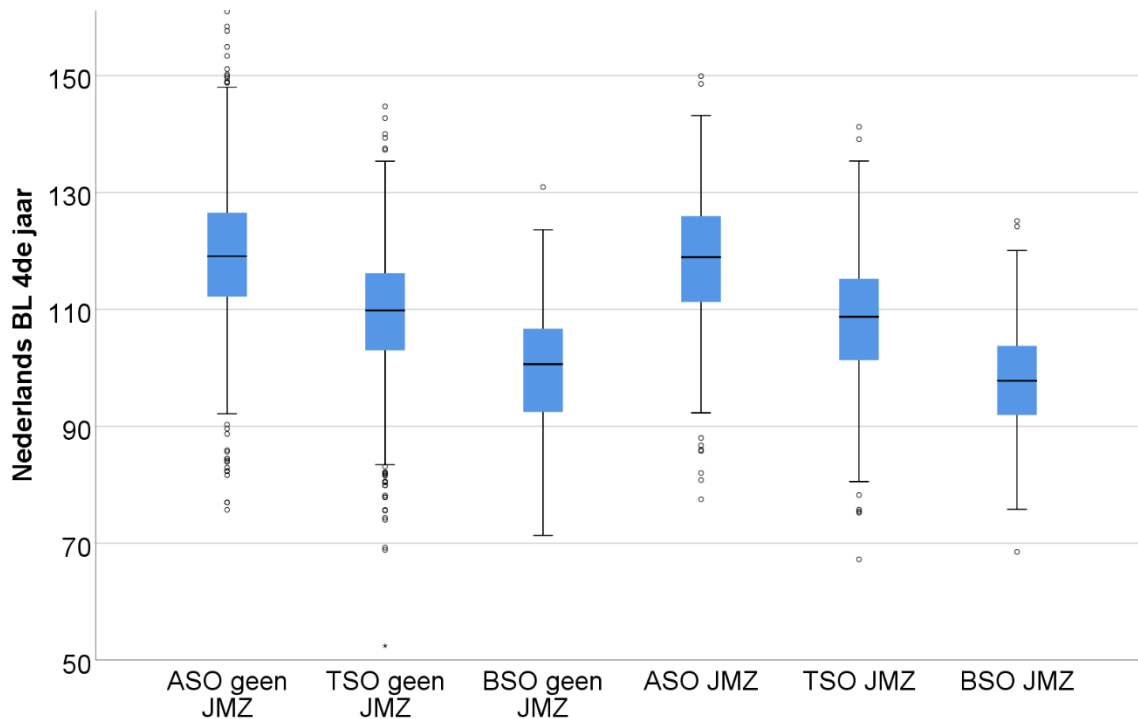

Figuur 51: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de onderwijsvorm voor het vaardigheidsniveau in wiskunde in het vijfde jaar

We vinden dat BSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in begrijpend lezen in het vierde leerjaar hebben met een effect van -21.765 (95% CI, -23.423 tot -20.108), Wald $X^2(1) = 662.369$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat TSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in begrijpend lezen in het vierde leerjaar hebben met een effect van -11.543 (95% CI, -12.923 tot -10.162), Wald $X^2(1) = 268.526$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat ASO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn niet significant verschillen in hun gemiddeld vaardigheidsniveau in begrijpend lezen in het vierde leerjaar. De effectgrootte is -1.306 (95% CI, -2.690 tot -0.079), Wald $X^2(1) = 3.416$, $p = .07$. Dit is geen merkbaar verschil. We vinden dat BSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in begrijpend lezen in het vierde leerjaar hebben met een effect van -19.898 (95% CI, -21.069 tot -18.699), Wald $X^2(1) = 1059.149$, $p < .01$. Dit is een groot verschil. We vinden dat TSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld vaardigheidsniveau in begrijpend lezen in het vierde leerjaar hebben met een effect van -10.105 (95% CI, -10.974 tot -9.236), Wald $X^2(1) = 519.775$, $p < .01$. Dit is een groot verschil.

In de praktijk betekent dit dat BSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn een gemiddeld vaardigheidsniveau hebben van 97.71. TSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 107.93. ASO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn hebben een

gemiddeld vaardigheidsniveau van 118.16. BSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 99.57. TSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 109.37. ASO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld vaardigheidsniveau van 119.47. De boxplots die de verschillende spreidingen van de zes groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 52.

Figuur 52: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de onderwijsvorm voor het vaardigheidsniveau in Nederlands begrijpen lezen in het vierde jaar

7.1.4 Schoolwelbevinden van jonge mantelzorgers volgens onderwijsvorm

We willen weten of het effect van het al dan niet jonge mantelzorger zijn op schoolwelbevinden verschilt naargelang de onderwijsvorm. Daarom delen we de leerlingen op in zes groepen: ASO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn, TSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn, BSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn, andere ASO-leerlingen, andere TSO-leerlingen en andere BSO-leerlingen. In Tabel 99 bekijken we het gemiddelde niveau voor schoolwelbevinden in het vierde jaar secundair onderwijs en het vijfde jaar secundair onderwijs.

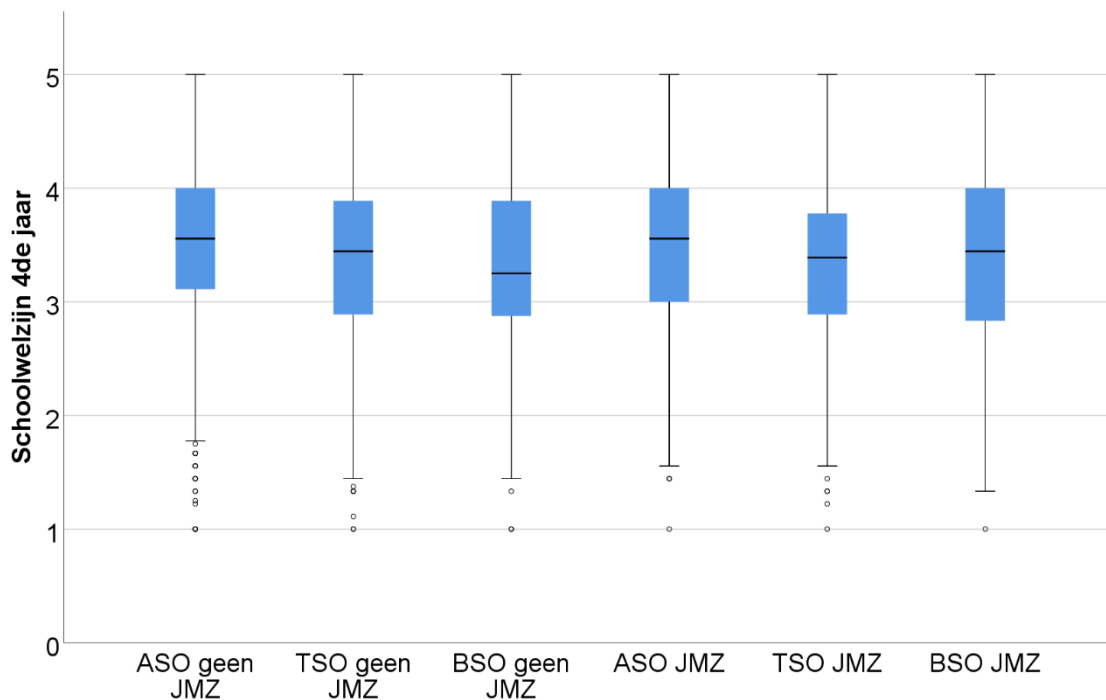
Tabel 99: Vergelijking van de schoolse prestaties voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen in het vierde jaar en vijfde jaar secundair onderwijs tussen groepen jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang onderwijsvorm.

	Schoolwelbevinden vierde jaar		Schoolwelbevinden vijfde jaar	
	M	SD	M	SD
Andere leerlingen ASO	3.49	0.70	3.30	0.52
Andere leerlingen TSO	3.35	0.74	3.22	0.56
Andere leerlingen BSO	3.33	0.81	3.24	0.61
JMZ ASO	3.45	0.77	3.27	0.55
JMZ TSO	3.34	0.77	3.20	0.56
JMZ BSO	3.43	0.81	3.27	0.60
Totaal	3.42	0.74	3.26	0.55

De verschillen in het gemiddelde niveau voor schoolwelbevinden tussen de zes groepen leerlingen worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen wordt steeds één van de twee metingen voor schoolwelbevinden voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en tot welke onderwijsvorm men behoort. De referentiecategorie is steeds de groep ASO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn.

We vinden dat BSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn niet significant verschillen in hun gemiddeld niveau in schoolwelbevinden in het vierde leerjaar met een effect van -0.060 (95% CI, -0.172 tot 0.052), Wald $X^2(1) = 1.109$, $p = .292$. Dit is geen merkbaar verschil. We vinden dat TSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld niveau in schoolwelbevinden in het vierde leerjaar hebben met een effect van -.150 (95% CI, -0.242 tot -0.057), Wald $X^2(1) = 10.042$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. We vinden dat ASO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn niet significant verschillen in hun gemiddeld niveau in schoolwelbevinden in het vierde leerjaar met een effect van -0.040 (95% CI, -0.134 tot 0.054), Wald $X^2(1) = 0.695$, $p = .404$. Dit is geen merkbaar verschil. We vinden dat BSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld niveau in schoolwelbevinden in het vierde leerjaar hebben met een effect van -0.158 (95% CI, -0.239 tot -0.077), Wald $X^2(1) = 14.687$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. We vinden dat TSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld niveau in schoolwelbevinden in het vierde leerjaar hebben met een effect van -0.137 (95% CI, -0.195 tot -0.078), Wald $X^2(1) = 20.889$, $p < .01$. Dit is een klein verschil.

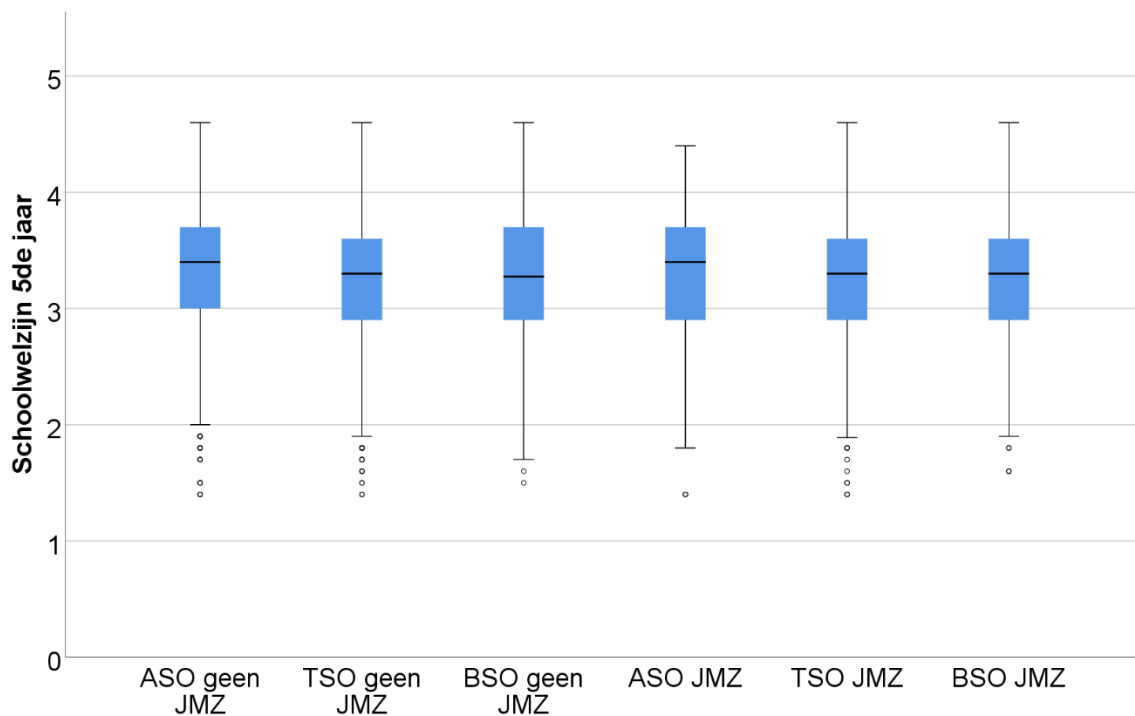
In de praktijk betekent dit dat BSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn een gemiddeld niveau hebben van 3.43. TSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.34. ASO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.45. BSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.33. TSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.35. ASO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.49. De boxplots die de verschillende spreidingen van de zes groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 53.

Figuur 53: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de onderwijsvorm voor het niveau in schoolwelbevinden in het vierde jaar

We vinden dat BSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn niet significant verschillen in hun gemiddeld niveau in schoolwelbevinden in het vijfde leerjaar met een effect van -0.033 (95% CI, -0.114 tot 0.0449), Wald $X^2(1) = 0.606$, $p = .436$. Dit is geen merkbaar verschil. We vinden dat TSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld niveau in schoolwelbevinden in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -0.101 (95% CI, -0.170 tot -0.033), Wald $X^2(1) = 8.450$, $p < .01$. Dit is geen merkbaar verschil. We vinden dat ASO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn niet significant verschillen in hun gemiddeld niveau in schoolwelbevinden in het vijfde leerjaar met een effect van -0.033 (95% CI, -0.101 tot 0.036), Wald $X^2(1) = 0.878$, $p = .349$. Dit is geen merkbaar verschil. We vinden dat BSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn niet significant verschillen in hun gemiddeld niveau in schoolwelbevinden in het vijfde leerjaar met een effect van -0.059 (95% CI, -0.118 tot 0.000), Wald $X^2(1) = 3.811$, $p = .05$. Dit is geen merkbaar verschil. We vinden dat TSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn een significant lager gemiddeld niveau in schoolwelbevinden in het vijfde leerjaar hebben met een effect van -0.07 (95% CI, -0.120 tot -0.034), Wald $X^2(1) = 12.479$, $p < .01$. Dit is geen merkbaar verschil.

In de praktijk betekent dit dat BSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn een gemiddeld niveau hebben van 3.27. TSO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.20. ASO-leerlingen die jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.27. BSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.24. TSO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.22. ASO-leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn hebben een gemiddeld niveau van 3.30. De boxplots die de verschillende spreidingen van de zes groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 54.

Figuur 54: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de onderwijsvorm voor het niveau in schoolwelbevinden in het vijfde jaar

7.2 Besluit

In dit hoofdstuk werd onderzocht wat de verschillen zijn tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hun schoolse prestaties en schoolwelbevinden naargelang hun geslacht en onderwijsvorm. Het verschil met het voorgaande hoofdstuk is dat we hier het effect nagingen van al dan niet jonge mantelzorger zijn voor jongens en meisjes apart en voor iedere onderwijsvorm apart. Zo komen we te weten of de effecten van al dan niet jonge mantelzorger zijn gemodereerd worden door geslacht en onderwijsvormen.

Onze analyses wijzen uit dat, zowel voor jongens als meisjes, jonge mantelzorgers gemiddeld lager scoren voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen. Het verschil tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen is dus niet anders voor jongens dan voor meisjes. Daarnaast vinden we dat jongens in het algemeen beter scoren voor wiskunde dan meisjes, terwijl de meisjes algemeen beter scoren voor begrijpend lezen. Deze verschillen zijn echter klein. Voor schoolwelbevinden is er geen verschil tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen, ook niet wanneer we jongens en meisjes apart onderzoeken.

Voor onderwijsvormen bekomen we andere resultaten. Algemeen zien we dat verschillen in schoolse prestaties tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen niet-significant of niet langer noemenswaardig zijn wanneer we ze onderzoeken binnen iedere onderwijsvorm apart. Het verschil tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in schoolse prestaties in het voorgaande hoofdstuk hangt dus sterk samen met de verschillen tussen onderwijsvormen in gemiddelde

schoolse prestaties. Voor schoolwelbevinden blijft het verschil afwezig, ook wanneer we de onderwijsvormen apart onderzoeken.

8 Samenhangende lesgroep en sociale aanvaarding volgens leerlingen

In dit hoofdstuk bespreken we de verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in de mate waarin ze hun lesgroep als samenhangend ervaren en hoe sociaal aanvaard ze zich voelen. Net zoals in de voorgaande hoofdstukken zijn dit concepten die bevestigd werden in het kader van het LiSO-onderzoek, los van het onderzoek naar jonge mantelzorgers. Wel definiëren we (sub)groepen van leerlingen door te kijken naar hun antwoorden op de leerlingvragenlijst van 2018, waarin we aan alle LiSO-leerlingen onder meer vroegen of er bij hen thuis iemand is die langdurig ziek is of een handicap heeft.

8.1 Hoe meten we ‘sociale aanvaarding’?

De mate van sociale aanvaarding is één van de schalen die in het kader van onderwijsonderzoek gebruikt worden om eigenschappen van het klasklimaat te onderzoeken. Onderzoek wijst uit dat het welbevinden van de leerling voor een belangrijk deel wordt bepaald door zijn relaties met de andere leerlingen. Vooral in de eerste jaren van het secundair onderwijs, die belangrijk zijn in de algemene ontwikkeling van de leerlingen, speelt dit aspect van klasklimaat een rol. Zo kan een negatieve inschatting van de relaties met andere leerlingen onder meer leiden tot gedragsproblemen zoals het niet naleven van regels op school of spijbelen (Way, Reddy, & Rhodes, 2007). Ander onderzoek toont aan dat een goed klasklimaat ook voordelig is voor de academische prestaties. Een klas met warme en respectvolle relaties tussen leerlingen onderling en tussen leerlingen en leerkrachten draagt bij tot een hogere emotionele betrokkenheid. Dit heeft vervolgens een positieve impact op de academische prestaties (Reyes, Brackett, Rivers, White, & Salovey, 2012).

LiSO baseert zich op zelfrapportering om de mate te meten waarin de leerling sociaal aanvaard wordt door de klasgenoten. De leerling maakt dus zelf een inschatting van zijn of haar relatie met de andere leerlingen in de klas. De gebruikte schaal is afkomstig uit het PRIMA-onderzoek (Driessen, Langen, & Vierke, 2000). Deze schaal werd ook in het SiBO-onderzoek gebruikt en bleek toen een hoge interne consistentie te vertonen (Vandenberghe, Boonen, Van de gaer, & Van Damme, 2011). De leerlingen moesten de stellingen beoordelen op een vijf-puntenschaal met als antwoordmogelijkheden: (1) niet waar, (2) meestal niet waar, (3) soms waar, soms niet waar, (4) meestal waar, (5) waar. Vervolgens wordt hiervan het gemiddelde berekend om de gepercipieerde sociale aanvaarding in de lesgroep te beschrijven. De items van de schaal voor sociale aanvaarding worden weergegeven in Tabel 100.

Tabel 100: Stellingen sociale aanvaarding

Hieronder lees je enkele zinnen die gaan over je school. Denk over elke zin even na wat je ervan vindt en kies dan het antwoord dat het best bij jou past.

- 1) De leerlingen mogen tegen de leerkrachten hun eigen mening zeggen.
- 2) De meeste leerkrachten letten erop dat de leerlingen zich aan de regels houden.
- 3) De meeste leerkrachten geven op een goede manier les.
- 4) De meeste leerkrachten zijn vriendelijk tegen de leerlingen.
- 5) De meeste leerkrachten hebben aandacht voor leerlingen met problemen.
- 6) De meeste leerkrachten hebben het moeilijk om ervoor te zorgen dat de klas stil is.
- 7) De meeste leerkrachten vragen naar de mening van de leerlingen.
- 8) De meeste leerkrachten zeggen het wanneer ik mijn best doe.

Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=niet waar; 2=meestal niet waar; 3=soms waar, soms niet waar; 4=meestal waar; 5=waar

8.2 Hoe meten we de samenhang van de lesgroep?

Ook de samenhang van de lesgroep is één van de schalen die gebruikt worden om eigenschappen van de klassamenstelling te onderzoeken. Deze schaal is erop gericht om in kaart te brengen hoe sterk een leerling zich verbonden voelt met de andere leerlingen in de klas. Deze schaal werd oorspronkelijk gebruikt in het LOSO-onderzoek (De Fraine, 2003; Van Damme, Van Landeghem, De Fraine, & Opdenakker, M.-C. Onghena, 2004) en het SiBO-onderzoek (Vandenberghe, Boonen, Van de gaer, & Van Damme, 2010). Er werd gepeild met behulp van een reeks stellingen.

Leerlingen moesten deze stellingen beoordelen op een vijfpuntenschaal met als antwoordmogelijkheden: (1) helemaal oneens, (2) oneens, (3) noch eens, noch oneens, (4) eens en (5) helemaal eens. Vervolgens werd hiervan het gemiddelde berekend om te beschrijven in welke mate leerlingen samenhang ervaren in hun lesgroep. De items van de schaal voor samenhangende lesgroep worden weergegeven in Tabel 101.

Tabel 101: Stellingen samenhangende lesgroep.

Hieronder lees je enkele zinnen die gaan over jouw klas. Jouw klas bestaat uit de groep leerlingen waarmee je meestal samen les hebt. Denk over elke zin even na wat je ervan vindt en kies dan het antwoord dat het best bij jou past.

- 1) De leerlingen van mijn klas kennen elkaar goed.
- 2) De leerlingen in mijn klas vormen een hechte groep.
- 3) De leerlingen van mijn klas voelen zich thuis in hun klas.
- 4) In mijn klas zijn er veel leerlingen die elkaars vriend(in) zijn.
- 5) In mijn klas zijn er leerlingen die buiten de groep staan.(-)

Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=helemaal oneens; 2=oneens; 3=noch eens, noch oneens; 5=helemaal eens

8.3 De mate waarin jonge mantelzorgers zich sociaal aanvaard voelen

8.3.1 De sociale aanvaarding van de groep jonge mantelzorgers als geheel

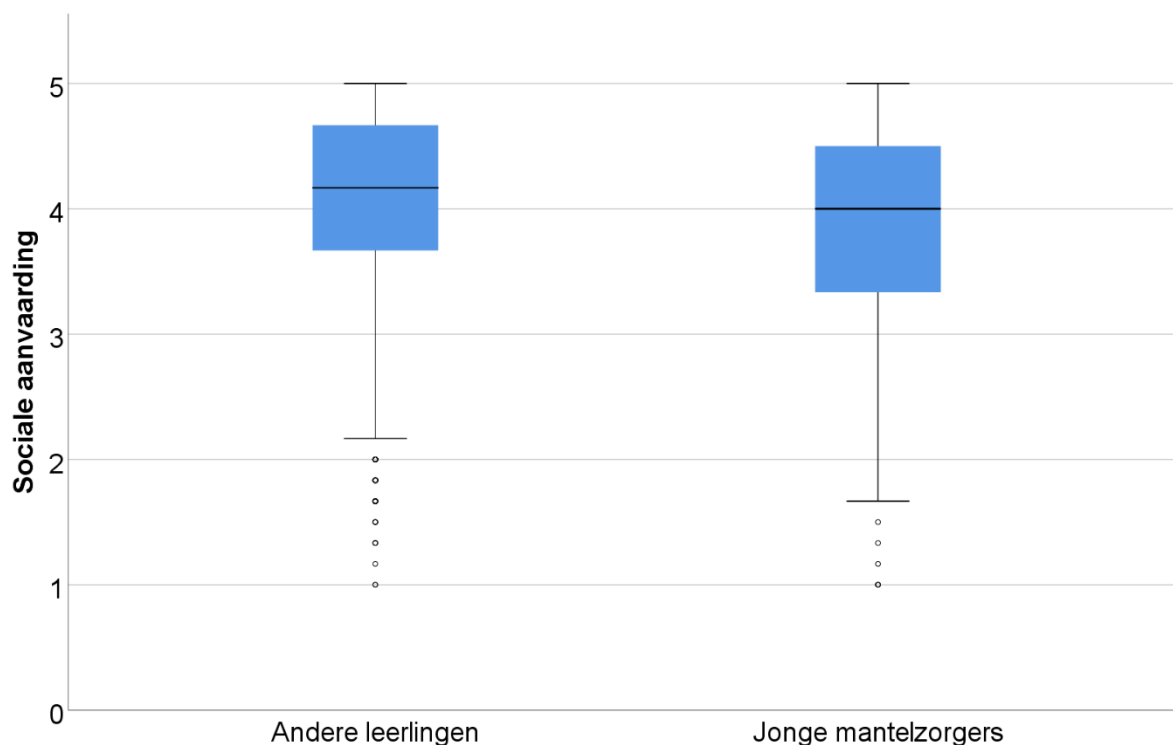
We onderscheiden twee groepen leerlingen: een groep leerlingen die mantelzorger zijn, die hier worden gedefinieerd als de leerlingen die in hun thuisomgeving (omgeving 1 of omgeving 2) minstens één zorgbehoevend persoon hebben. Daarnaast onderscheiden we de groep leerlingen die in hun thuisomgeving geen zorgbehoevend persoon (omgeving 1 of omgeving 2) hebben. In Tabel 102 bekijken we het gemiddelde niveau van sociale aanvaarding in het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 102: Vergelijking van de sociale aanvaarding in het vijfde jaar secundair onderwijs tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen.

	Sociale aanvaarding vijfde jaar	
	M	SD
Jonge mantelzorgers	3.89	0.78
Andere leerlingen	4.10	0.71
Totaal	4.05	0.73

De verschillen in het gemiddelde niveau van sociale aanvaarding tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen worden getoetst door middel van een lineair regressiemodel. In dit lineair regressiemodel wordt de mate van sociale samenhang in het vijfde jaar voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger te zijn, een binaire predictor.

We vinden dat jonge mantelzorgers een significant lager gemiddeld niveau voor sociale aanvaarding hebben met een effect van -0.204 (95% CI, -0.246 tot -0.163), Wald $X^2(1) = 94.551$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddeld niveau van sociale aanvaarding heeft van 3.89. Andere leerlingen voelen zich gemiddeld meer sociaal aanvaard, met een score van 4.10. De boxplots die de verschillende spreiding van beide groepen beschrijft worden weergegeven in Figuur 55.

Figuur 55: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor het gemiddeld niveau in sociale aanvaarding in het vijfde jaar

8.3.2 De sociale aanvaarding van deelgroepen van jonge mantelzorgers

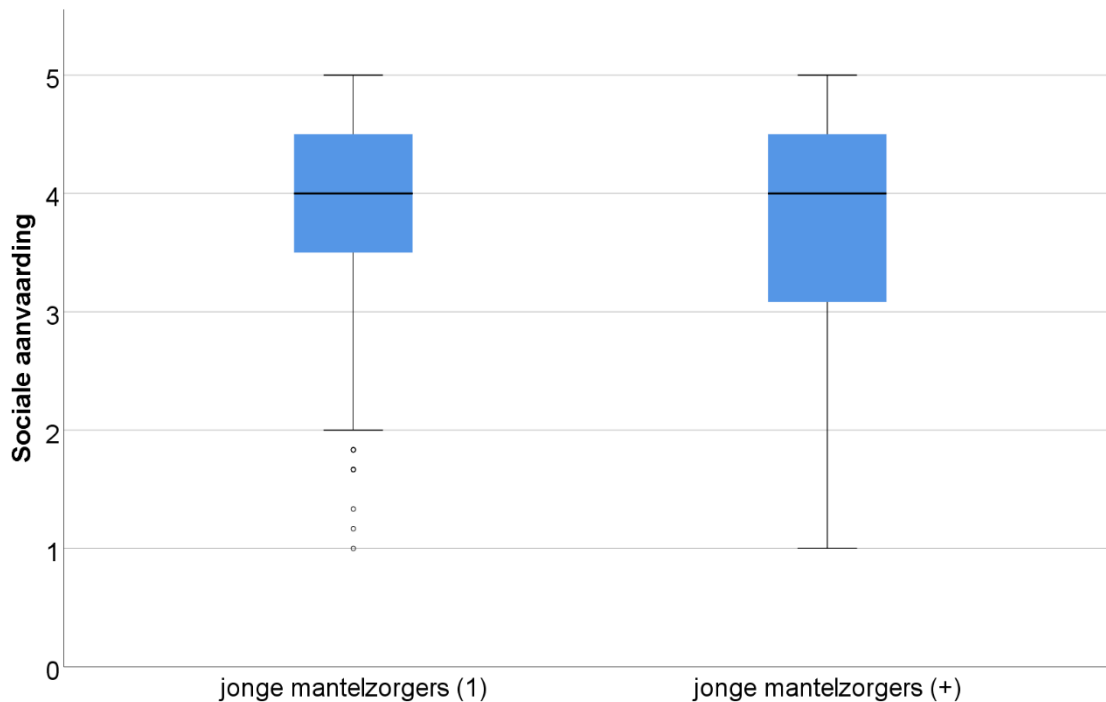
Tot nu toe bekeken we de jonge mantelzorgers als één groep wanneer we hun verschillen in sociale aanvaarding kaart brachten. Nu delen we de jonge mantelzorgers op in twee groepen: een groep mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en een groep mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving. In Tabel 103 bekijken we het gemiddelde niveau van sociale aanvaarding in het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 103: Vergelijking van de sociale aanvaarding in het vijfde jaar secundair onderwijs tussen de verschillende groepen jonge mantelzorgers.

	Sociale aanvaarding vijfde jaar	
	M	SD
Jonge mantelzorgers (1)	3.93	0.76
Jonge mantelzorgers (+)	3.82	0.81
Totaal	3.89	0.78

De verschillen in het gemiddelde niveau van sociale aanvaarding tussen de twee groepen jonge mantelzorgers worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In dit lineaire regressiemodel wordt de mate van sociale aanvaarding in het vijfde jaar voorspeld door het al dan niet hebben van meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) een significant lager gemiddeld niveau in sociale aanvaarding rapporteren, met een effect van -0.109 (95% CI, -0.189 tot -0.029), Wald $X^2(1) = 7.071$, $p < .01$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddeld niveau van sociale aanvaarding heeft van 3.92. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddeld niveau van sociale aanvaarding van 3.82. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 56.

Figuur 56: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor het gemiddeld niveau in sociale aanvaarding in het vijfde jaar

We willen echter ook weten of de mate waarin huishoudelijke taken opgenomen worden door leerlingen samenhangt met de mate waarin ze zich sociaal aanvaard voelen. Hierbij gaan we ook na of dit verschilt naargelang leerlingen al dan niet mantelzorger zijn. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: jonge mantelzorgers die thuis minder dan 4 uur helpen, jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen, andere leerlingen die thuis minder dan 4 uur helpen en andere leerlingen die thuis meer dan 4 uur helpen. In Tabel 104 bekijken we het gemiddelde niveau van sociale aanvaarding in het vijfde jaar secundair onderwijs.

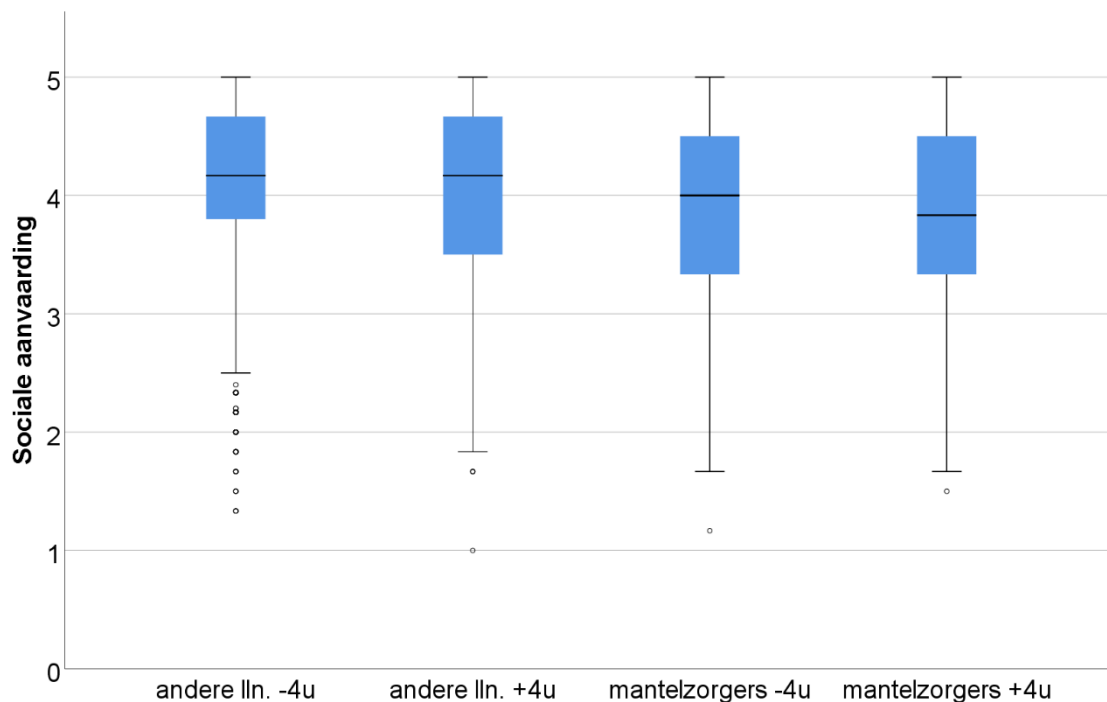
Tabel 104: Vergelijking van de sociale aanvaarding in het vijfde jaar secundair onderwijs tussen groepen jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de opname van huishoudelijke taken

	Sociale aanvaarding vijfde jaar	
	M	SD
Andere leerlingen -4u	4.12	0.69
Andere leerlingen +4u	4.03	0.76
Jonge mantelzorgers -4u	3.94	0.75
Jonge mantelzorgers +4u	3.83	0.83
Totaal	4.07	0.72

De verschillen in het gemiddelde niveau van sociale aanvaarding tussen de vier groepen leerlingen worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In dit lineair regressiemodel wordt de mate van sociale aanvaarding in het vijfde jaar voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet opnemen van meer dan vier uur huishoudelijke taken. De referentiecategorie is steeds de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn en minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld niveau voor sociale aanvaarding hebben met een effect van -0.291 (95% CI, -0.392 tot -0.190), Wald $X^2(1) = 31.779$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld niveau voor sociale aanvaarding hebben met een effect van -0.189 (95% CI, -0.242 tot -0.135), Wald $X^2(1) = 48.026$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld niveau voor sociale aanvaarding hebben met een effect van -0.098 (95% CI, -0.168 tot -0.028), Wald $X^2(1) = 7.607$, $p < .01$. Dit is een niet noemenswaardig verschil.

In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddeld vaardigheidsniveau hebben van 3.83. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld niveau van sociale aanvaarding van 3.94. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld niveau van sociale aanvaarding van 4.03. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld niveau van sociale aanvaarding van 4.12. De boxplots die de verschillende spreidingen van de vier groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 57.

Figuur 57: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken leerlingen voor het gemiddeld niveau in sociale aanvaarding in het vijfde jaar

8.4 De mate waarin jonge mantelzorgers hun lesgroep als samenhangend ervaren

8.4.1 De mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren door de groep jonge mantelzorgers als geheel

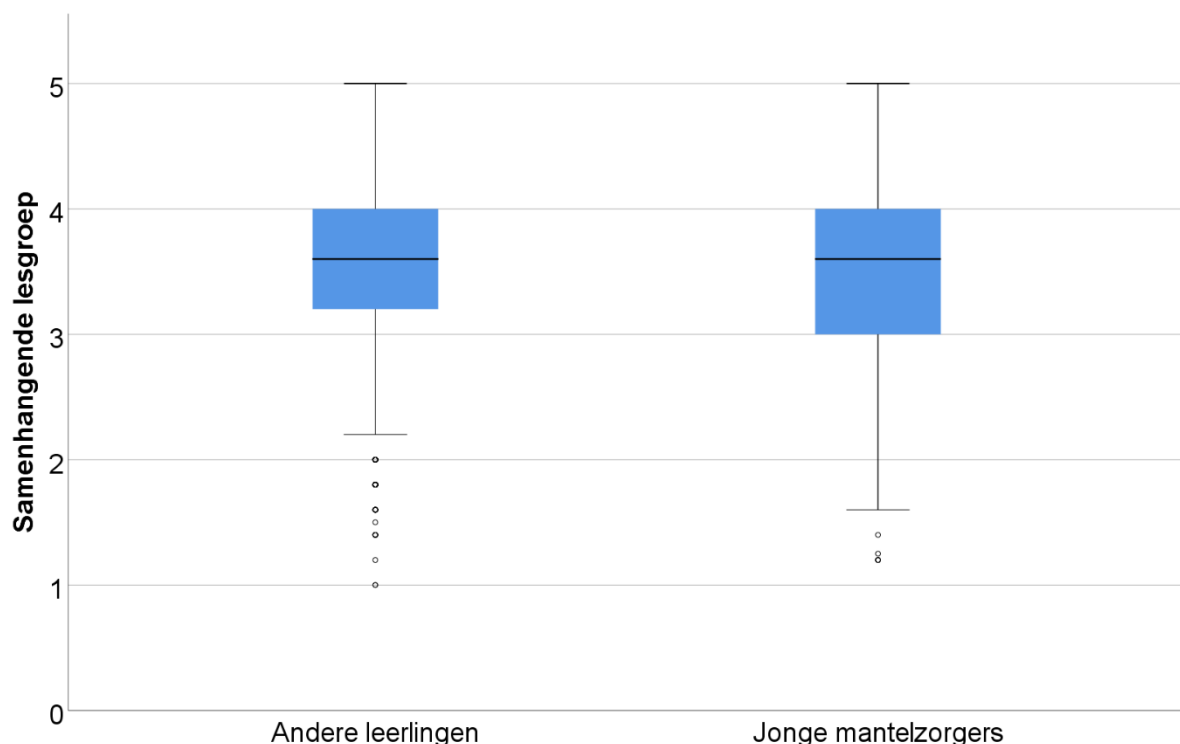
We onderscheiden twee groepen leerlingen: een groep leerlingen die mantelzorger zijn, hier gedefinieerd als de leerlingen die in hun thuisomgeving (omgeving 1 of omgeving 2) minstens één zorgbehoevend persoon hebben. Daarnaast onderscheiden we de groep leerlingen die in hun thuisomgeving geen zorgbehoevend persoon (omgeving 1 of omgeving 2) hebben. In Tabel 105 bekijken we het gemiddelde niveau van hoe samenhangend de lesgroep wordt ervaren in het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 105: Vergelijking van hoe samenhangend de lesgroep wordt ervaren in het vijfde jaar secundair onderwijs tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen.

	Samenhangende lesgroep vijfde jaar	
	M	SD
Jonge mantelzorgers	3.52	0.65
Andere leerlingen	3.62	0.63
Totaal	3.60	0.64

De verschillen in het gemiddelde niveau van hoe samenhangend de lesgroep wordt ervaren worden getoetst door middel van een lineair regressiemodel. De mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren, wordt voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn.

We vinden dat jonge mantelzorgers een significant lager gemiddeld niveau hebben voor de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren, met een effect van -0.103 (95% CI, -0.139 tot -0.067), Wald $X^2(1) = 31.367$, $p < .01$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddeld niveau heeft voor de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren van 3.52. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddeld niveau voor de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren van 3.62. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 58.

Figuur 58: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor het gemiddeld niveau voor de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren in het vijfde jaar

8.4.2 De mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren door verschillende groepen jonge mantelzorgers

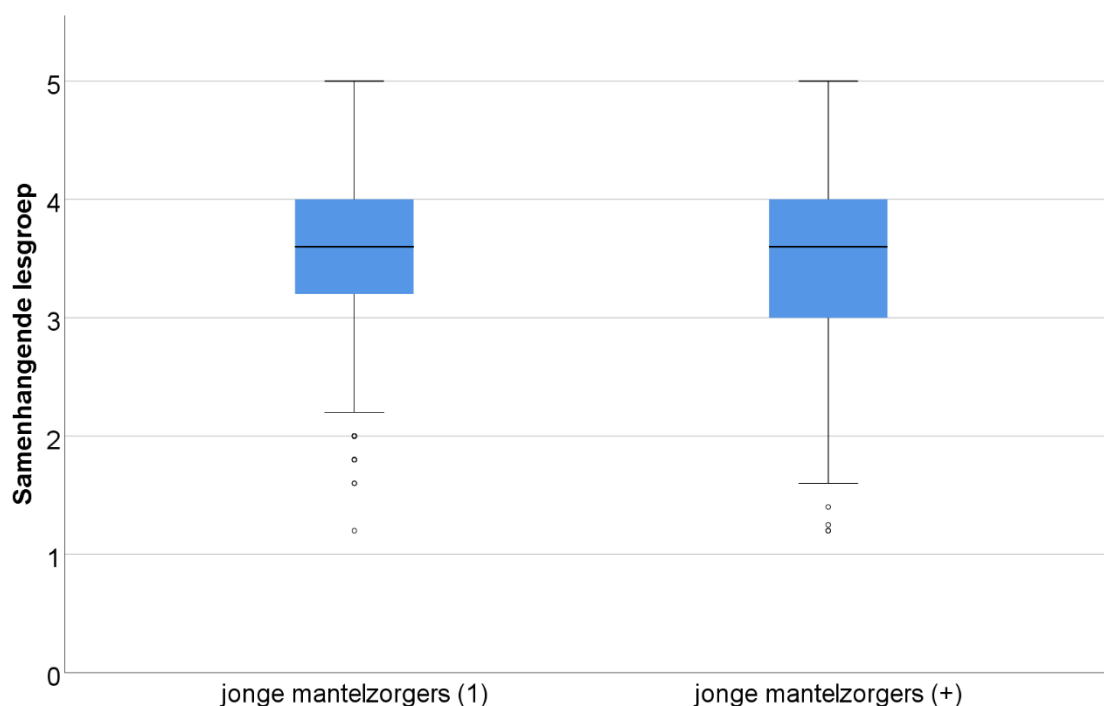
Tot nu toe bekeken we de jonge mantelzorgers als één groep wanneer we de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren in kaart brachten. Nu delen we de jonge mantelzorgers op in twee groepen: een groep mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en een groep mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving. In Tabel 106 bekijken we het gemiddelde niveau van de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren in het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 106: Vergelijking van de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren in het vijfde jaar secundair onderwijs tussen de verschillende groepen jonge mantelzorgers.

	Samenhangende lesgroep vijfde jaar	
	M	SD
Jonge mantelzorgers (1)	3.53	0.64
Jonge mantelzorgers (+)	3.51	0.66
Totaal	3.52	0.65

De verschillen in het gemiddelde niveau van de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren tussen de twee groepen jonge mantelzorgers worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In dit lineair regressiemodel wordt de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren in het vijfde jaar voorspeld door het al dan niet hebben van meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) niet significant verschillen in de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren in het vijfde leerjaar met een effect van -0.021 (95% CI, -0.088 tot 0.045), Wald $X^2(1) = 0.389$, $p = .533$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddeld niveau heeft van de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren van 3.53. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddeld niveau van de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren van 3.51. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 59.

Figuur 59: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor het gemiddeld niveau van de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren in het vijfde jaar

We willen echter ook weten of de mate waarin huishoudelijke taken opgenomen worden door leerlingen samenhangt met de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren door leerlingen. Hierbij gaan we ook na of dit verschilt naargelang leerlingen al dan niet mantelzorger zijn. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: jonge mantelzorgers die thuis minder dan 4 uur helpen, jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen, andere leerlingen die thuis minder dan 4 uur helpen en andere leerlingen die thuis meer dan 4 uur helpen. In Tabel 107 bekijken we het gemiddelde niveau van de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren in het vijfde jaar secundair onderwijs.

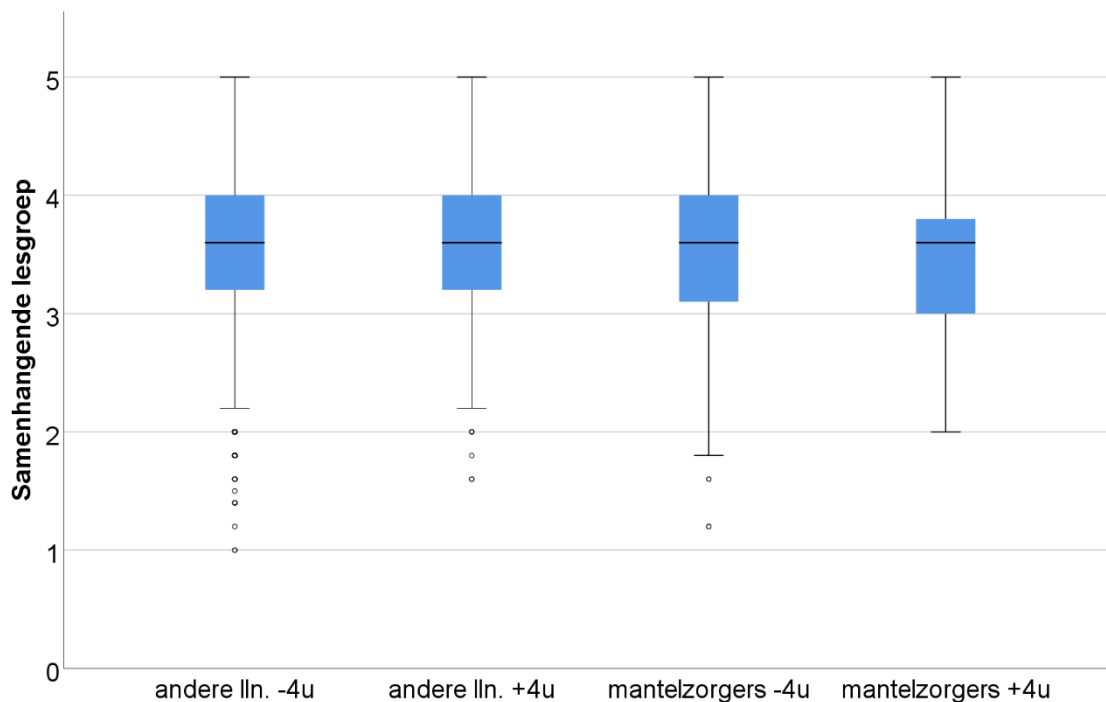
Tabel 107: Vergelijking van de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren in het vijfde jaar secundair onderwijs tussen groepen jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang de opname van huishoudelijke taken

	Samenhangende lesgroep vijfde jaar	
	M	SD
Andere leerlingen -4u	3.64	0.62
Andere leerlingen +4u	3.62	0.65
Jonge mantelzorgers -4u	3.54	0.64
Jonge mantelzorgers +4u	3.54	0.62
Totaal	3.61	0.63

De verschillen in het gemiddelde niveau van de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren tussen de vier groepen leerlingen worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In dit lineair regressiemodel wordt de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren in het vijfde jaar voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet opnemen van meer dan vier uur huishoudelijke taken. De referentiecategorie is steeds de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn en minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld niveau hebben van de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren, met een effect van -0.091 (95% CI, -0.180 tot -0.002), Wald $X^2(1) = 4.049$, $p < .05$. Dit is een klein verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld niveau hebben van de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren, met een effect van -0.095 (95% CI, -0.142 tot -0.048), Wald $X^2(1) = 15.770$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren, met een effect van -0.011 (95% CI, -0.072 tot 0.050), Wald $X^2(1) = 0.120$, $p = .729$. Dit is een niet noemenswaardig verschil.

In de praktijk betekent dit dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een gemiddeld niveau hebben van de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren van 3.54. Jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld niveau van de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren van 3.54. Andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld niveau van sociale aanvaarding van 3.62. Andere leerlingen die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen hebben een gemiddeld niveau van de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren van 3.64. De boxplots die de verschillende spreidingen van de vier groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 60.

Figuur 60: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken leerlingen voor het gemiddeld niveau voor de mate waarin de lesgroep als samenhangend wordt ervaren in het vijfde jaar

8.5 Besluit

In dit hoofdstuk werd onderzocht wat de verschillen zijn tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hoe samenhangend ze hun lesgroep ervaren en hoe sociaal aanvaard ze zich voelen. We baseerden de scores voor beide kenmerken op een hiertoe ontwikkelde schaal die deel uitmaakte van de LiSO-leerlingvragenlijsten. In ons onderzoek hadden we nog steeds aandacht voor de samenhang, met enerzijds het aantal zorgbehoevende personen in de thuisomgeving en anderzijds het aantal uur per week dat de leerlingen wijden aan huishoudelijke taken.

We vinden dat jonge mantelzorgers zich gemiddeld minder sociaal aanvaard voelen dan andere leerlingen, maar het verschil is klein. Er blijkt geen verschil te zijn in de mate waarin de lesgroep gezien wordt als samenhangend.

Wanneer we verschillende types van jonge mantelzorgers onderscheiden, dan vinden we dat het aantal zorgbehoevenden in de omgeving van de jonge mantelzorger niet samenhangt met hoe zij zich voelen en hoe samenhangend ze hun klas vinden. Ook de intensiteit van het pakket huishoudelijke taken is niet gerelateerd aan hoe sociaal aanvaard jonge mantelzorgers zich voelen en hoe samenhangend ze de klas ervaren.

9 Klastitularissen over jonge mantelzorgers

In dit hoofdstuk bespreken we de verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hun relatie tot hun klastitularis. We belichten de leerkracht-leerling relatie, de door de klastitularis gerapporteerde participatie en werkhouding van de leerling en de verwachtingen die leerkrachten hebben van de leerlingen. Zo'n rapport van de klastitularis werd opgevraagd voor elke LiSO-leerling, ongeacht zijn of haar status als jonge mantelzorger. Net zoals in de voorgaande hoofdstukken, bakenen we leerlinggroepen af op basis van hun rol als mantelzorger zoals bepaald aan de hand van de pen-en-papier leerlingvragenlijst van 2018.

Eerst lichten we toe wie we in het LiSO-project betrekken als klastitularis en waarom deze persoon belangrijk is.

9.1 De klastitularis

Internationaal en Vlaams onderzoek wijst op het belang van leerkrachten in het onderwijs (McKenzie, Santiago, & others, 2005; Van Damme et al., 2004). Competente leerkrachten creëren zoveel mogelijk kansen voor leren en zelfontplooiing. Ze maken van leren een actief, samenwerkend en zelfgestuurd proces met als doel een harmonische en brede vorming. Zo zijn ze niet alleen in staat om hun leerlingen de nodige competenties te helpen bereiken, maar nemen ze ook een zekere opvoedende functie op (Aelterman, Meysman, Troch, Van Laer, & Verkens, 2008). Dit doen ze niet alleen vanuit hun rol als lesgever, maar ook in bijkomende rollen, bijvoorbeeld in de rol van klastitularis.

De taak van de klastitularis wordt niet als dusdanig beschreven in decreten, maar behoort tot de 'beleidsondersteunende instellingsgebonden taken'. Dit zijn extra taken voor leerkrachten waar geen expliciete extra uren voor toegekend worden. Deze taken worden gereguleerd in het 'decreet betreffende de rechtspositie van bepaalde personeelsleden van het Gemeenschapsonderwijs' en het 'decreet betreffende de rechtspositie van sommige personeelsleden van het gesubsidieerd onderwijs en de gesubsidieerde centra voor leerlingenbegeleiding' (Vlaams Parlement, 1991a; Vlaams Parlement, 1991b).

Op de website van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming in de Gids voor leerlingen wordt de klastitularis als volgt omschreven: *'De klastitularis is een leraar die lesgeeft aan een klas of leeftijdsgroep en die bovendien de leerlingen van die klas of groep begeleidt. De klastitularis helpt bijvoorbeeld als je met de klas een middagactiviteit wil organiseren of je kan hem uitleg vragen over het schoolreglement of over je rapport. Hij controleert je schoolagenda en aanwezigheden, maar zoekt ook mee naar een oplossing als je leerproblemen hebt. Ook je ouders kunnen met vragen of opmerkingen naar de klastitularis gaan'* (Website van het Vlaamse Ministerie van Onderwijs en Vorming, 2014). Deze omschrijving is conform aan de ervaring van klastitularissen dat zij van alle leerkrachten het dichtst bij de leerlingen staan (Klasse voor leraren, 2012).

Met andere woorden: van de klastitularis kan verwacht worden dat hij of zij de leraar is die de leerlingen van zijn of haar klas het beste kent. We zijn ons ervan bewust dat klastitularissen soms een erg laag aantal wekelijkse contacturen hebben met hun leerlingen, maar over het algemeen lijken zij toch de meest aangewezen personen om een beeld te schetsen van hoe elke leerling overkomt in de klas en op school. Om deze redenen werd in het LiSO-project jaarlijks een vragenlijst voor de klastitularissen opgenomen waarin we vragen stelden over iedere individuele leerling van wie hij of zij klastitularis is.

9.2 Hoe meten we de leerkracht-leerling relatie, werkhouding, participatie en verwachtingen?

In dit hoofdstuk onderzoeken we de verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen in hun relatie tot de klastitularissen en hoe klastitularissen hun gedrag inschatten. We meten hiervoor verschillende concepten zoals ze door de klastitularissen ingeschat worden:

- verwachtingen ten opzichte van de leerling en ten opzichte van de verdere schoolloopbaan,
- coöperatieve participatie en onafhankelijke participatie,
- nabijheid en conflict als indicatoren van de leerkracht-leerlingrelatie,
- zorg op school.

Deze concepten werden gemeten aan de hand van verschillende items of stellingen die veelal met een vijfpunten Likertschaal beoordeeld moesten worden, gaande van 'niet waar' tot 'waar'. De scores op deze items werden per leerling opgeteld, wat resulteert in een score per leerling. De afname van deze klastitularisvragenlijst vond plaats tijdens de maanden april en mei 2018.

9.2.1 Verwachtingen ten opzichte van de leerling

Om de verwachtingen die de leerkrachten hebben over de prestaties van de leerlingen te meten, gebruikten we de schaal 'Teacher expectations' (Vandenberghe et al., 2010). Deze schaal is gebaseerd op de definitie van academische verwachtingen van Dusek & Joseph (1983). In deze schaal wordt gevraagd om in te schatten hoe slim de leerling is, wat zijn/haar prestaties zullen zijn op het einde van het schooljaar en hoe de verdere schoolloopbaan zal verlopen. Deze schaal bestaat uit 4 items. De items van de schaal voor de verwachtingen ten opzichte van de leerling worden weergegeven in Tabel 108.

Tabel 108: Stellingen verwachtingen ten opzichte van de leerling

-
1)	<i>Hij of zij is een slimme leerling.</i>
2)	<i>Hij of zij zal waarschijnlijk een goed schoolrapport hebben op het einde van dit schooljaar.</i>
3)	<i>Hij of zij presteert goed op school.</i>
4)	<i>Hij of zij zal waarschijnlijk een succesvolle schoolloopbaan hebben.</i>
-

Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=helemaal oneens; 2=oneens; 3=noch eens, noch oneens; 4=eens; 5=helemaal eens

9.2.2 Coöperatieve en onafhankelijke participatie

Om de participatie van leerlingen te meten, maken we gebruik van een Nederlandstalige bewerking van de ‘Teacher Rating Scale of School Adjustment’ (Birch & Ladd, 1997; Ladd, 1992). Deze schaal werd vertaald in het Nederlands door Simoens (2001) en ingekort tot twee subschalen door Cornelissen & Verschueren (2002). De schaal ‘coöperatieve participatie’ meet met vier items de mate waarin men zich op een coöperatieve, sociaal verantwoordelijke manier gedraagt en zich houdt aan de sociale regels en rolverwachtingen in de klas. De items van de schaal coöperatieve participatie worden weergegeven in Tabel 109.

Tabel 109: Stellingen coöperatieve participatie

-
1)	<i>Hij of zij doet wat de leerkracht vraagt.</i>
2)	<i>Hij of zij maakt verantwoordelijk gebruik van klasmateriaal.</i>
3)	<i>Hij of zij is goed handelbaar voor de leerkracht.</i>
4)	<i>Hij of zij aanvaardt het gezag van de leerkracht.</i>
-

Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=helemaal oneens; 2=oneens; 3=noch eens, noch oneens; 4=eens; 5=helemaal eens

De tweede subsschaal van de vertaalde ‘Teacher Rating Scale of School Adjustment’ meet ‘onafhankelijke participatie’. Met vier stellingen wordt de mate bevraagd waarin de leerling zich autonoom en onafhankelijk gedraagt bij klasactiviteiten en leertaken, en de mate waarin de leerling initiatief neemt. De items van de schaal onafhankelijke participatie worden weergegeven in Tabel 110.

Tabel 110: Stellingen onafhankelijke participatie

-
1)	<i>Hij of zij zoekt uitdagingen.</i>
2)	<i>Hij of zij is zelfbepalend, stelt eigen doelen.</i>
3)	<i>Hij of zij werkt onafhankelijk.</i>
4)	<i>Hij of zij heeft veel hulp en leiding nodig. (-)</i>
-

Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=helemaal oneens; 2=oneens; 3=noch eens, noch oneens; 4=eens; 5=helemaal eens

9.2.3 Werkhouding

Om de werkhouding van leerlingen te meten, maken we gebruik van de schaal ‘werkhouding’ van het SiBO-project (Maes, 2003) die oorspronkelijk uit het PRIMA-onderzoek komt (Driessen, van Langen, & Vierke, 2002; Jungbluth, Roede, & Roeleveld, 2001). Deze schaal meet de mate waarin de werkhouding van de leerling bevorderlijk is voor de taakaanpak. Deze schaal bevat 3 items. De items van de schaal werkhouding worden weergegeven in Tabel 111.

Tabel 111: Stellingen werkhouding

1)	<i>Hij of zij denkt al gauw dat zijn/haar werk af is. (-)</i>
2)	<i>Hij of zij werkt nauwkeurig.</i>
3)	<i>Hij of zij geeft snel op als iets niet lukt. (-)</i>
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=helemaal oneens; 2=oneens; 3=noch eens, noch oneens; 4=eens; 5=helemaal eens	

9.2.4 Leerling-leerkracht relatie: nabijheid en conflict

Onderzoek toont aan dat de relatie tussen leerlingen en leerkrachten een significante invloed heeft op de schoolloopbanen en schoolse prestaties van leerlingen (Hamre & Pianta, 2001; Pianta, Steinberg, & Rollins, 1995; Silver, Measelle, Armstrong, & Essex, 2005). Positieve aspecten interpreteren de auteurs hoofdzakelijk als ‘nabijheid’, terwijl de negatieve aspecten hoofdzakelijk als ‘conflict’ worden geïnterpreteerd. Om ‘nabijheid’ en ‘conflict’ in de leerkracht-leerling-relatie te meten, maken we gebruik van een Nederlandstalige bewerking van de Student Teacher Relationship Scale (STRS) (Pianta et al., 1995). Deze vragenlijst werd vertaald door Koomen, Verschueren en Pianta (2007) tot de Leerkracht-Leerling-Vragenlijst (LLRV). Van deze vragenlijst werd een verkorte versie gemaakt in functie van het LiSO-project bestaande uit zes items met twee dimensies: nabijheid en conflict. De schaal ‘nabijheid’ meet de mate waarin de leerkracht genegenheid, warmte en open communicatie in de relatie met een bepaalde leerling ervaart. Deze schaal bevat 3 items. De items van de schaal nabijheid worden weergegeven in Tabel 112.

Tabel 112: Stellingen nabijheid

1)	<i>Ik heb een hartelijke, warme relatie met deze leerling.</i>
2)	<i>Deze leerling praat openhartig met mij over zijn/haar gevoelens en ervaringen.</i>
3)	<i>De omgang met deze leerling geeft mij een gevoel van effectiviteit en zelfvertrouwen.</i>
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=helemaal oneens; 2=oneens; 3=noch eens, noch oneens; 4=eens; 5=helemaal eens	

De schaal ‘conflict’, de tweede dimensie van de Leerkracht-Leerling-Vragenlijst, meet de mate waarin de leerkracht zijn relatie met een bepaalde leerling als negatief en conflictueus beoordeelt. Deze schaal bevat 3 items. De items van de schaal conflict worden weergegeven in Tabel 113.

Tabel 113: Stellingen conflict

1)	<i>De omgang met deze leerling vergt veel energie van mij.</i>
2)	<i>Als deze leerling slecht gehumeurd is, weet ik dat het een lange en moeilijke dag gaat worden.</i>
3)	<i>De gevoelens van deze leerling tegenover mij kunnen geheel onvoorspelbaar zijn of abrupt omslaan.</i>
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=helemaal oneens; 2=oneens; 3=noch eens, noch oneens; 4=eens; 5=helemaal eens	

9.3 Verwachtingen ten opzichte van jonge mantelzorger

9.3.1 Verwachtingen van de groep jonge mantelzorgers als geheel

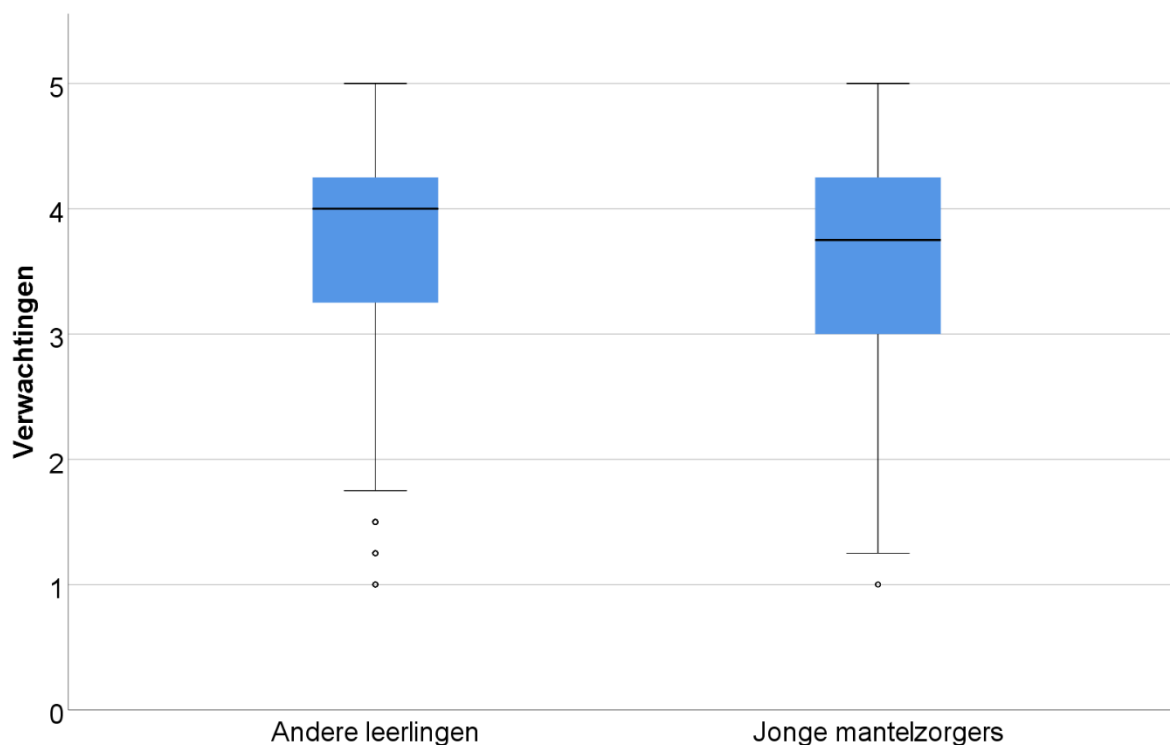
In Tabel 114 bekijken we de gemiddelde verwachtingen die klastitularissen koesteren ten opzichte van leerlingen in het vijfde jaar secundair onderwijs. We onderscheiden twee groepen leerlingen: een groep leerlingen die mantelzorger zijn, hier nog steeds gedefinieerd als de leerlingen die in hun thuisomgeving (omgeving 1 of omgeving 2) minstens één zorgbehoevend persoon hebben. Daarnaast onderscheiden we de groep leerlingen die in hun thuisomgeving geen zorgbehoevend persoon (omgeving 1 of omgeving 2) hebben.

Tabel 114: Vergelijking van de verwachtingen over leerlingen van klastitularissen tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen.

	Verwachtingen vijfde jaar	
	M	SD
Jonge mantelzorgers	3.67	0.89
Andere leerlingen	3.76	0.86
Totaal	3.74	0.87

Het verschil in de gemiddelde verwachtingen tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen wordt getoetst door middel van een lineair regressiemodel. Hierbij worden de verwachtingen van de klastitularissen voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn (een binaire predictor).

We vinden dat voor jonge mantelzorgers significant lagere gemiddelde verwachtingen gerapporteerd worden door de klastitularis, met een effect van -0.095 (95% CI, -0.145 tot -0.044), Wald $X^2(1) = 13.447$, $p < .01$. Dit is geen noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddelde verwachting krijgt van de klastitularis van 3.67. Een andere leerling krijgt daarentegen een gemiddelde verwachting van 3.76. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 61.

Figuur 61: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor het gemiddelde niveau van verwachtingen van de klastitularissen

9.3.2 Verwachtingen van verschillende groepen jonge mantelzorgers

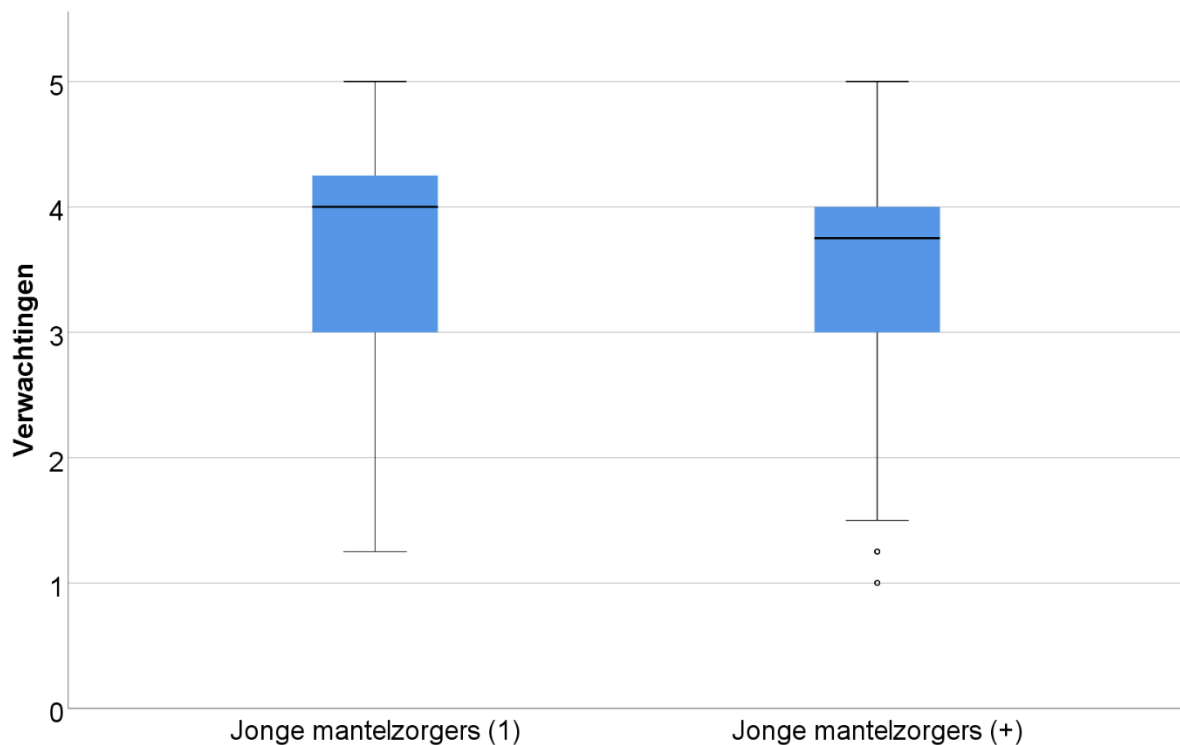
Net zoals in de voorgaande hoofdstukken, delen we de jonge mantelzorgers op in twee groepen: een groep mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en een groep mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving. In Tabel 115 bekijken we de gemiddelde verwachtingen van de klastitularissen over de leerlingen in het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 115: Vergelijking van de verwachtingen over leerlingen van klastitularissen tussen de verschillende groepen jonge mantelzorgers.

	Verwachtingen vijfde jaar	
	M	SD
Jonge mantelzorgers (1)	3.72	0.87
Jonge mantelzorgers (+)	3.57	0.91
Totaal	3.67	0.89

Het verschil in de gemiddelde verwachtingen van klastitularissen tussen de twee groepen jonge mantelzorgers wordt getoetst door middel van een lineaire regressiemodel. Hierbij worden de verwachtingen van de klastitularissen voorspeld door het al dan niet hebben van meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving (een binaire predictor).

We vinden dat van jonge mantelzorgers (+) significant minder verwacht wordt, met een effect van -0.15 (95% CI, -0.244 tot -0.057), Wald $X^2(1) = 10.041$, $p < .01$. Dit is geen noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddelde verwachting krijgt van de klastitularis van 3.57. Voor een jonge mantelzorger (1) heeft de klastitularis een gemiddelde verwachting van 3.72. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 62.

Figuur 62: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor het gemiddelde niveau van verwachtingen van de klastitularissen

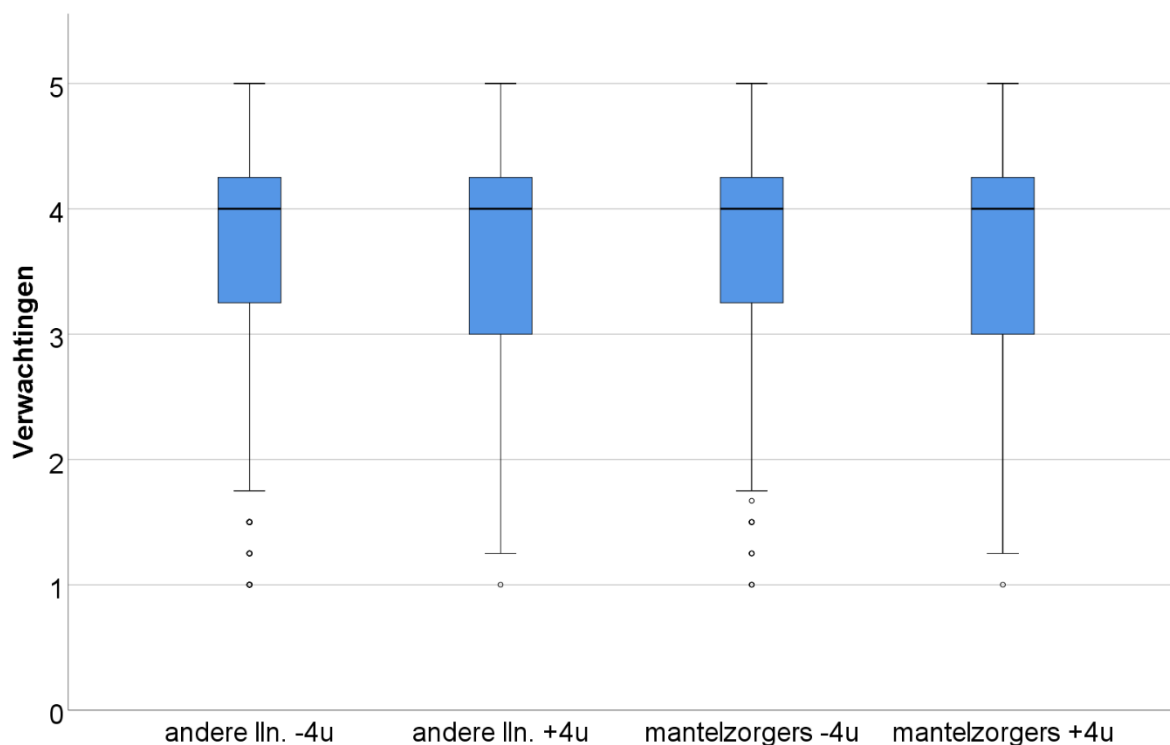
We willen echter ook weten of de mate waarin huishoudelijke taken opgenomen worden door leerlingen samenhangt met de verwachtingen van klastitularissen over leerlingen. Hierbij gaan we ook na of dit verschilt naargelang leerlingen al dan niet mantelzorger zijn. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: jonge mantelzorgers die thuis minder dan 4 uur helpen, jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen, andere leerlingen die thuis minder dan 4 uur helpen en andere leerlingen die thuis meer dan 4 uur helpen. In Tabel 116 bekijken we de gemiddelde verwachtingen van de klastitularissen over de leerlingen in het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 116: Vergelijking van de verwachtingen over leerlingen van klastitularissen tussen de verschillende groepen jonge mantelzorgers.

	Verwachtingen vijfde jaar	
	M	SD
Andere leerlingen -4u	3.80	0.85
Andere leerlingen +4u	3.68	0.90
Jonge mantelzorgers -4u	3.71	0.85
Jonge mantelzorgers +4u	3.62	0.94
Totaal	3.76	0.86

Het verschil in de gemiddelde verwachtingen van klastitularissen tussen de vier groepen jonge mantelzorgers wordt getoetst door middel van een lineaire regressiemodel. In de lineaire regressiemodellen worden de verwachtingen van klastitularissen over leerlingen voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet opnemen van meer dan vier uur huishoudelijke taken. De referentiecategorie is steeds de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn en minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen.

We vinden dat van jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant minder verwacht wordt, met een effect van -0.180 (95% CI, -0.304 tot -0.056), Wald $X^2(1) = 8.135$, $p < 0.01$. Dit is een klein verschil. We vinden dat van jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant minder verwacht wordt, met een effect van -0.089 (95% CI, -0.155 tot -0.023), Wald $X^2(1) = 6.909$, $p < 0.01$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. We vinden dat van andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen significant minder verwacht wordt, met een effect van -0.119 (95% CI, -0.205 tot -0.032), Wald $X^2(1) = 7.252$, $p = .007$. Dit is een niet noemenswaardig verschil.

Figuur 63: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken voor het gemiddelde niveau van verwachtingen van de klastitularissen

9.4 Participatie van jonge mantelzorgers

9.4.1 Participatie van de groep jonge mantelzorgers als geheel

In Tabel 117 bekijken we het gemiddelde niveau voor coöperatieve participatie en onafhankelijke participatie. We onderscheiden twee groepen leerlingen: een groep leerlingen die mantelzorger zijn, hier gedefinieerd als de leerlingen die in hun thuisomgeving (omgeving 1 of omgeving 2) minstens één zorgbehoevend persoon hebben. Daarnaast onderscheiden we de groep leerlingen die in hun thuisomgeving geen zorgbehoevend persoon (omgeving 1 of omgeving 2) hebben.

Tabel 117: Vergelijking van het niveau voor coöperatieve participatie en onafhankelijke participatie tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen.

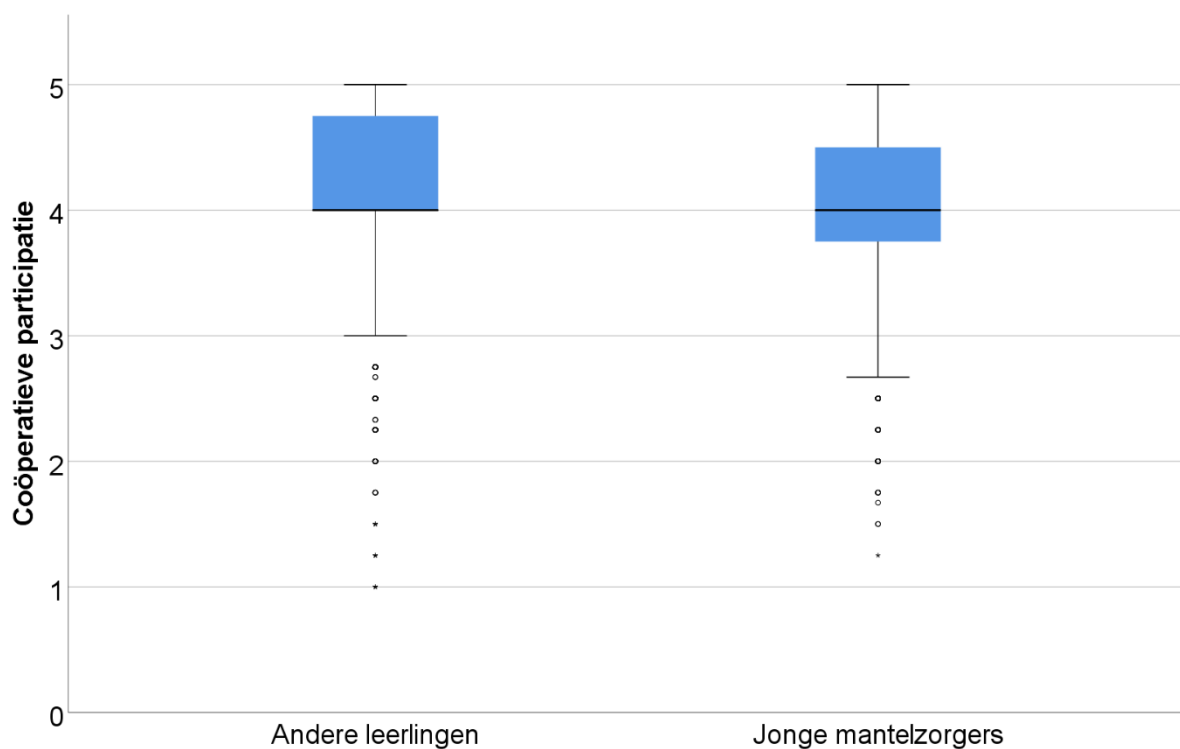
	Coöperatieve participatie 5 ^{de} jaar		Onafhankelijke participatie 5 ^{de} jaar	
	M	SD	M	SD
Jonge mantelzorgers	4.07	0.69	3.18	0.86
Andere leerlingen	4.15	0.64	3.26	0.84
Totaal	4.13	0.66	3.24	0.85

De verschillen in de gemiddelde coöperatieve participatie en de gemiddelde onafhankelijke participatie tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen worden getoetst door middel

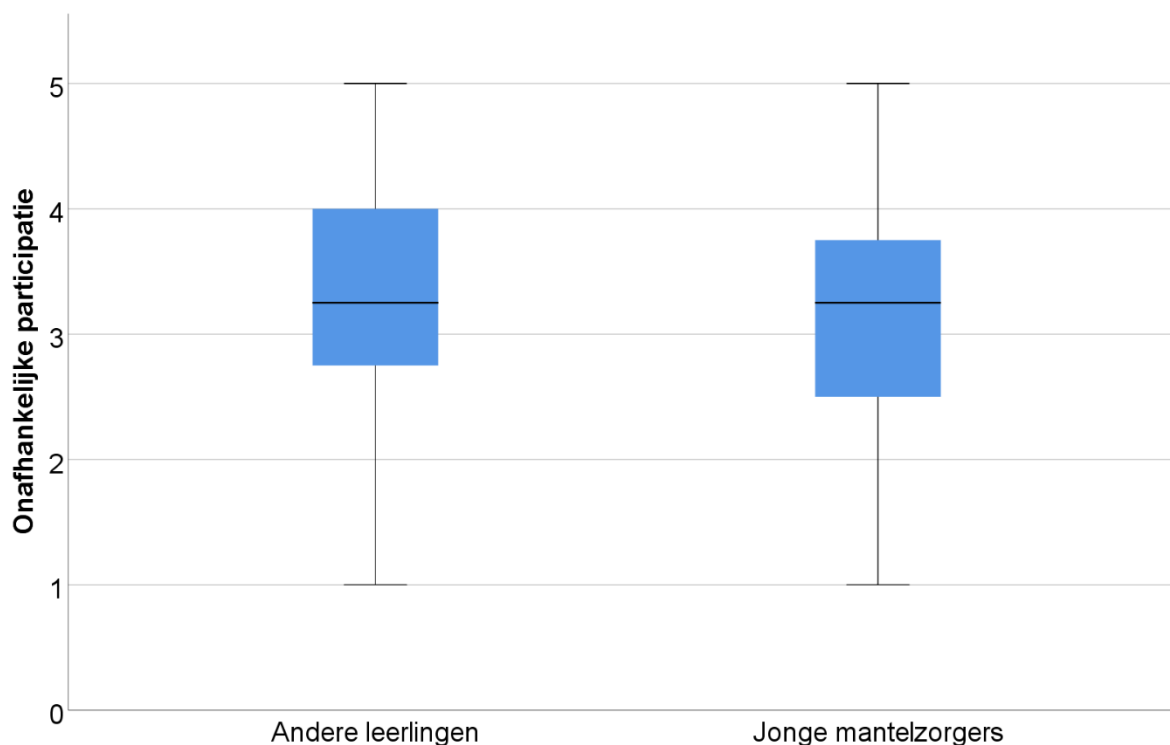
van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen wordt één van de twee metingen voor participatie voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers een significant lager gemiddeld niveau hebben voor coöperatieve participatie met een effect van -0.072 (95% CI, -0.110 tot -0.03), Wald $X^2(1) = 13.581$, $p < .01$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddeld niveau voor coöperatieve participatie heeft van 4.07. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddeld niveau voor coöperatieve participatie van 4.15. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 64.

We vinden dat jonge mantelzorgers een significant lager gemiddeld niveau hebben voor onafhankelijke participatie met een effect van -0.080 (95% CI, -0.130 tot -0.031), Wald $X^2(1) = 10.103$, $p < .01$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat klastitularissen aan jonge mantelzorger een gemiddeld niveau voor onafhankelijke participatie toekennen van 3.18, terwijl andere leerling een gemiddeld niveau voor onafhankelijke participatie toegekend krijgen van 3.26. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 65.

Figuur 64: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor het gemiddelde niveau in coöperatieve participatie

Figuur 65: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor het gemiddelde niveau in onafhankelijke participatie

9.4.2 Participatie van verschillende groepen jonge mantelzorgers

In wat volgt delen we de jonge mantelzorgers op in twee groepen: een groep mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en een groep mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving. In Tabel 87 bekijken we het gemiddelde niveau voor coöperatieve participatie en onafhankelijke participatie.

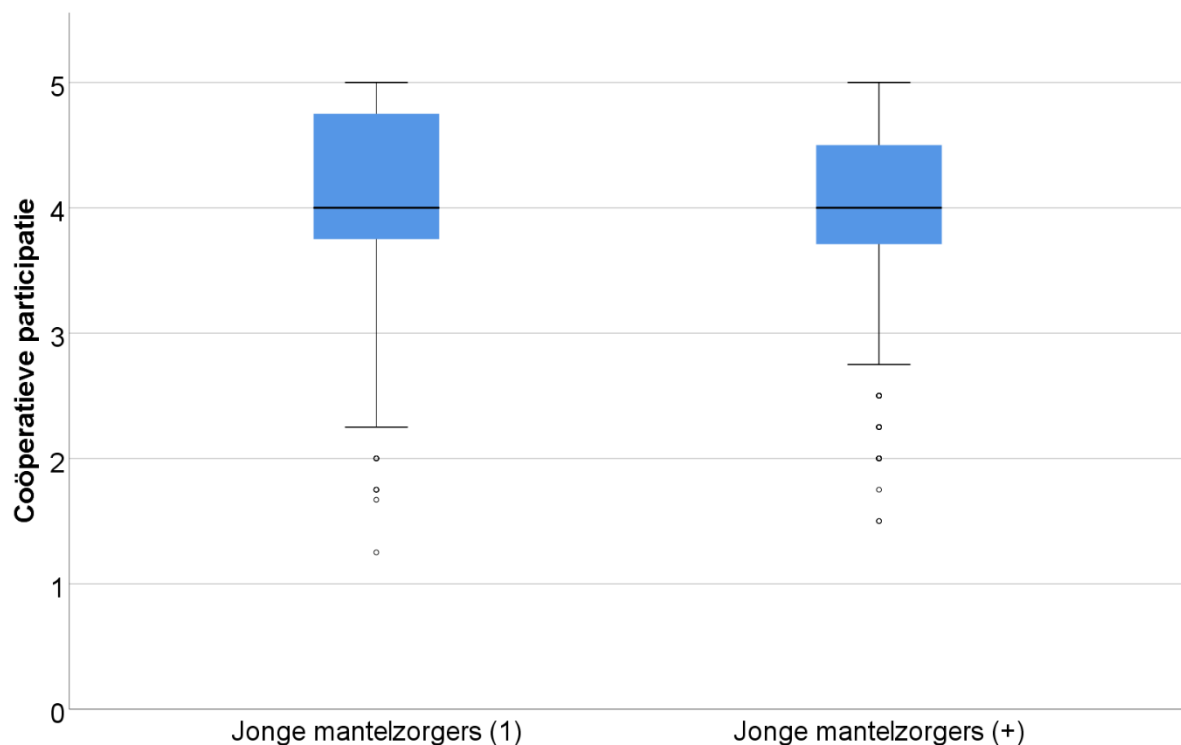
Tabel 118: Vergelijking van het niveau voor coöperatieve participatie en onafhankelijke participatie tussen de verschillende groepen jonge mantelzorgers.

	Coöperatieve participatie vijfde jaar		Onafhankelijke participatie vijfde jaar	
	M	SD	M	SD
Jonge mantelzorgers (1)	4.13	0.69	3.26	0.84
Jonge mantelzorgers (+)	3.99	0.68	3.05	0.88
Totaal	4.07	0.69	3.18	0.86

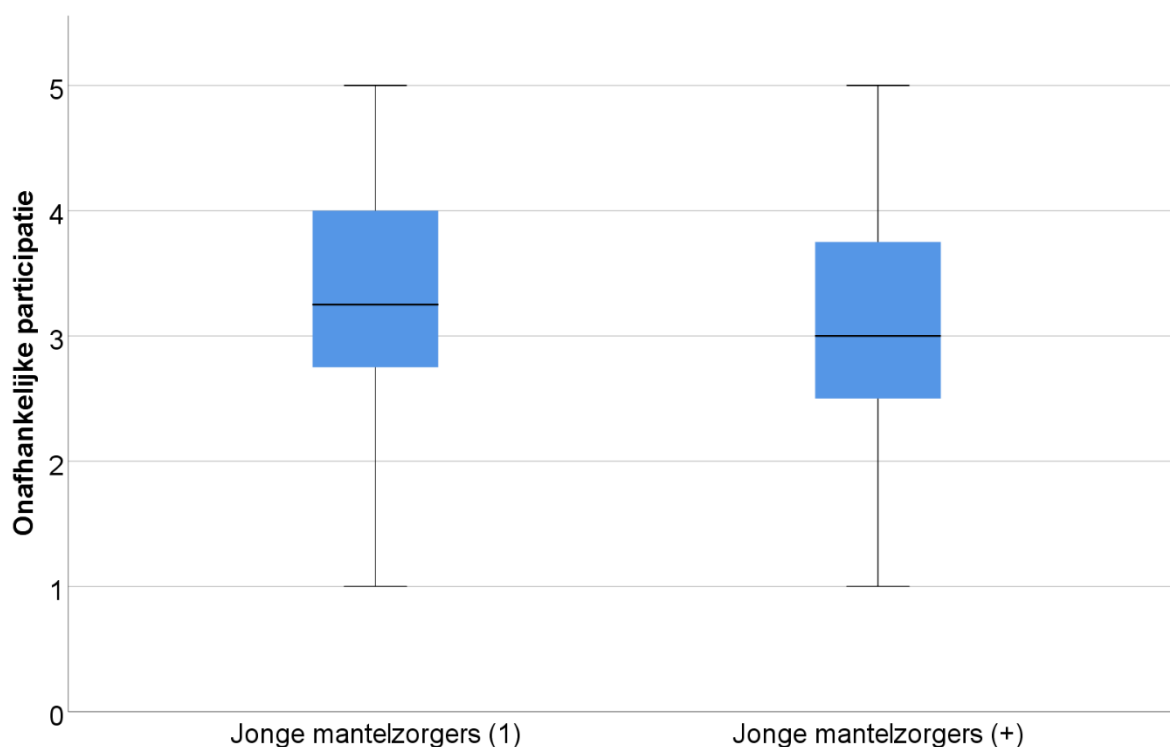
De verschillen in de gemiddelde coöperatieve participatie en de gemiddelde onafhankelijke participatie tussen de twee groepen jonge mantelzorgers worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen wordt één van de twee metingen voor participatie voorspeld door het al dan niet hebben van meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) een significant lager gemiddeld niveau hebben voor coöperatieve participatie met een effect van -0.142 (95% CI, -0.214 tot -0.069), Wald $X^2(1) = 14.643$, $p < .01$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddeld niveau voor coöperatieve participatie heeft van 3.99. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddeld niveau voor coöperatieve participatie van 4.13. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 66.

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) een significant lager gemiddeld niveau hebben voor onafhankelijke participatie met een effect van -0.217 (95% CI, -0.307 tot -0.127), Wald $X^2(1) = 22.268$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden heeft van 3.05. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddeld niveau voor schoolwelbevinden van 3.26. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 67.

Figuur 66: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor het gemiddelde niveau in coöperatieve participatie

Figuur 67: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor het gemiddelde niveau in onafhankelijke participatie

We willen echter ook weten of de mate waarin huishoudelijke taken opgenomen worden door leerlingen samenhangt met de onafhankelijke participatie en coöperatieve participatie van leerlingen. Hierbij gaan we ook na of dit verschilt naargelang leerlingen al dan niet mantelzorger zijn. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: jonge mantelzorgers die thuis minder dan 4 uur helpen, jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen, andere leerlingen die thuis minder dan 4 uur helpen en andere leerlingen die thuis meer dan 4 uur helpen. In Tabel 119 bekijken we de gemiddelde niveaus van onafhankelijke participatie en coöperatieve participatie in het vijfde jaar secundair onderwijs.

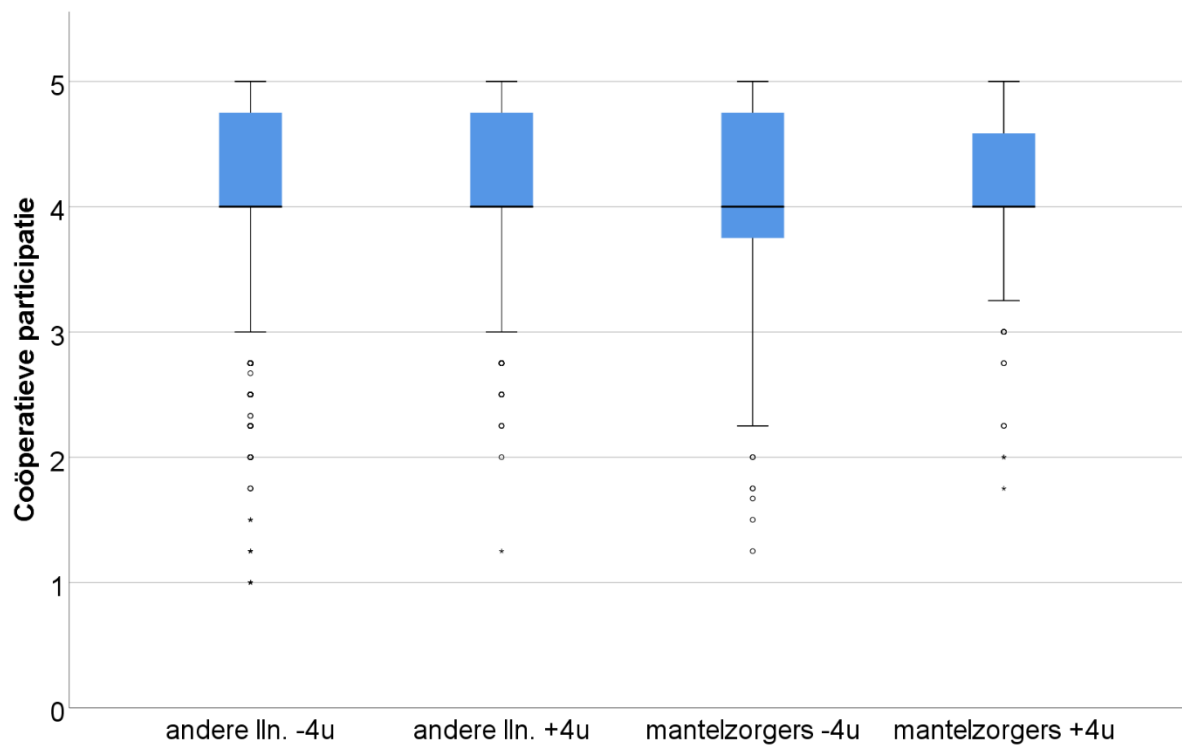
Tabel 119: Vergelijking van het gemiddelde niveau van coöperatieve participatie en het gemiddelde niveau van onafhankelijke participatie tussen de verschillende groepen jonge mantelzorgers.

	Coöperatieve participatie vijfde jaar		Onafhankelijke participatie vijfde jaar	
	M	SD	M	SD
Andere leerlingen -4u	4.17	0.64	3.30	0.84
Andere leerlingen +4u	4.12	0.63	3.21	0.86
Jonge mantelzorgers -4u	4.12	0.67	3.23	0.85
Jonge mantelzorgers +4u	4.11	0.64	3.10	0.87
Totaal	4.15	0.65	3.27	0.84

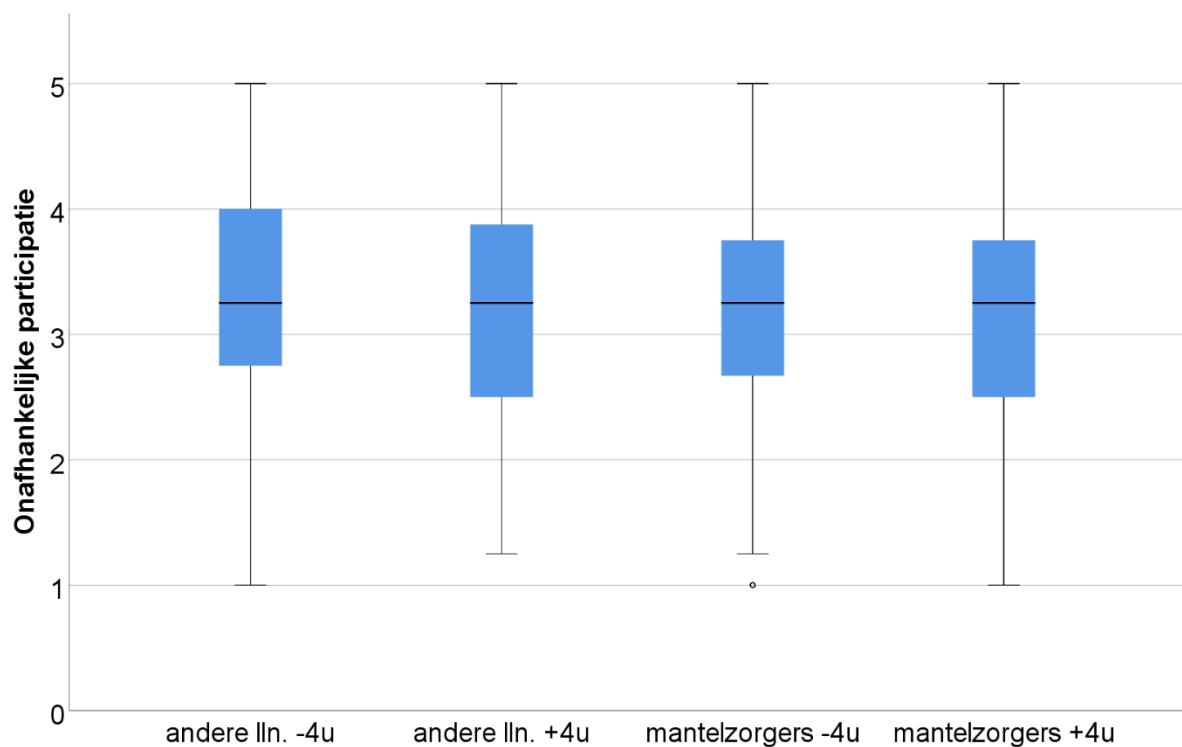
Het verschil in de gemiddelde coöperatieve participatie en de gemiddelde onafhankelijke participatie tussen de vier groepen jonge mantelzorgers wordt getoetst door middel van een lineaire regressiemodel. In de lineaire regressiemodellen wordt één van de twee metingen voor participatie voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet opnemen van meer dan vier uur huishoudelijke taken. De referentiecategorie is steeds de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn en minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in hun gemiddelde niveau voor coöperatieve participatie, met een effect van -0.053 (95% CI, -0.147 tot 0.040), Wald $X^2(1) = 1.246$, $p = 0.264$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in hun gemiddelde niveau voor coöperatieve participatie, met een effect van -0.044 (95% CI, -0.094 tot 0.006), Wald $X^2(1) = 3.025$, $p = 0.082$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in hun gemiddelde niveau voor coöperatieve participatie, met een effect van -0.044 (95% CI, -0.109 tot 0.020), Wald $X^2(1) = 1.802$, $p = .179$. Dit is een niet noemenswaardig verschil.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld niveau hebben voor onafhankelijke participatie, met een effect van -0.193 (95% CI, -0.315 tot -0.072), Wald $X^2(1) = 9.718$, $p < 0.01$. Dit is een klein verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld niveau hebben voor onafhankelijke participatie, met een effect van -0.068 (95% CI, -0.133 tot -0.003), Wald $X^2(1) = 4.242$, $p < 0.05$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager gemiddeld niveau hebben voor onafhankelijke participatie, met een effect van -0.085 (95% CI, -0.170 tot -0.001), Wald $X^2(1) = 3.898$, $p < .05$. Dit is een niet noemenswaardig verschil.

Figuur 68: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken voor het gemiddelde niveau van onafhankelijke participatie

Figuur 69: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken voor het gemiddelde niveau van coöperatieve participatie

9.5 Werkhouding van jonge mantelzorgers

9.5.1 Werkhouding van groep jonge mantelzorgers als geheel

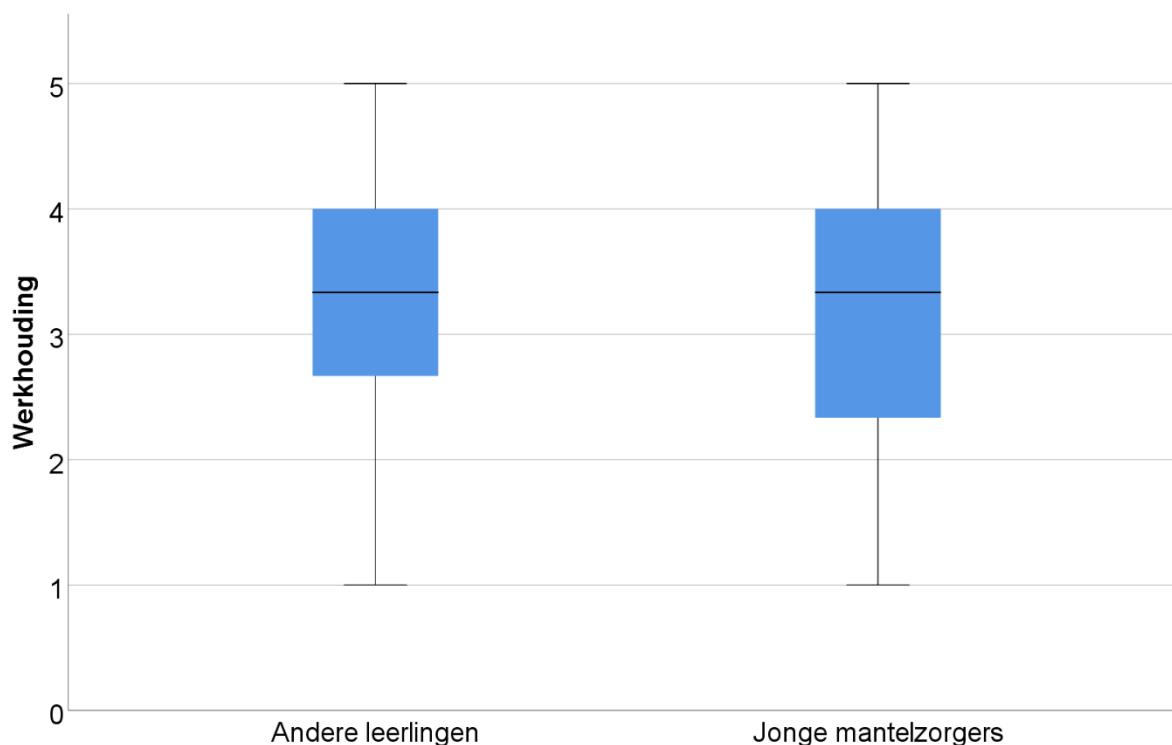
In Tabel 120 bekijken we de gemiddelde werkhouding van leerlingen in het vijfde jaar secundair onderwijs, zoals deze gerapporteerd wordt door de klastitularis. We onderscheiden twee groepen leerlingen: een groep leerlingen die mantelzorger zijn, dhier gedefinieerd als de leerlingen die in hun thuisomgeving (omgeving 1 of omgeving 2) minstens één zorgbehoevend persoon hebben. Daarnaast onderscheiden we de groep leerlingen die in hun thuisomgeving geen zorgbehoevend persoon (omgeving 1 of omgeving 2) hebben.

Tabel 120: Vergelijking van de werkhouding tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen.

	Werkhouding vijfde jaar	
	M	SD
Jonge mantelzorgers	3.22	0.96
Andere leerlingen	3.30	0.95
Totaal	3.28	0.95

Het verschil in het gemiddelde niveau van werkhouding tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen wordt getoetst door middel van een lineaire regressiemodel. Hierbij wordt het niveau van de werkhouding van een leerling voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers niet significant verschillen in hun gemiddelde werkhouding met een effect van -0.083 (95% CI, -0.139 tot -0.027), Wald $X^2(1) = 8.507$, $p < .01$. Dit is geen noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddeld niveau van werkhouding heeft van 3.20. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddelde niveau van werkhouding van 3.30. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 70.

Figuur 70: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor het gemiddelde niveau van werkhouding

9.5.2 Werkhouding van verschillende groepen jonge mantelzorgers

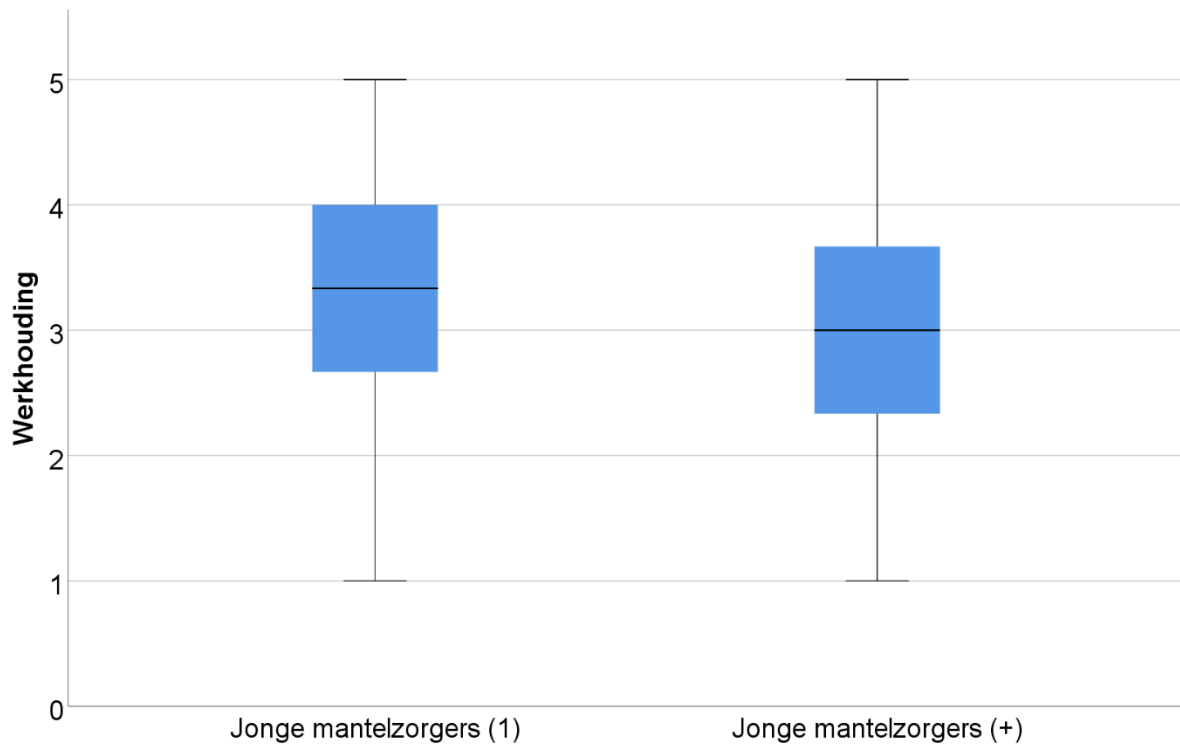
In wat volgt delen we de jonge mantelzorgers op in twee groepen: een groep mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en een groep mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving. In Tabel 121 bekijken we het gemiddelde niveau van werkhouding in het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 121: Vergelijking van het gemiddelde niveau van werkhouding tussen de verschillende groepen jonge mantelzorgers.

	Werkhouding vijfde jaar	
	M	SD
Jonge mantelzorgers (1)	3.32	0.94
Jonge mantelzorgers (+)	3.04	0.95
Totaal	3.22	0.96

Het verschil in het gemiddelde niveau van werkhouding tussen de twee groepen jonge mantelzorgers wordt getoetst door middel van een lineaire regressiemodel. Hierbij wordt het niveau van de werkhouding van een leerling voorspeld door het al dan niet hebben van meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) een significant lager niveau van werkhouding hebben met een effect van -0.29 (95% CI, -0.39 tot -0.19), Wald $X^2(1) = 32.246$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddeld niveau van werkhouding heeft van de klastitularis van 3.04. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddeld niveau van werkhouding van 3.32. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 71.

Figuur 71: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor het gemiddelde niveau van werkhouding

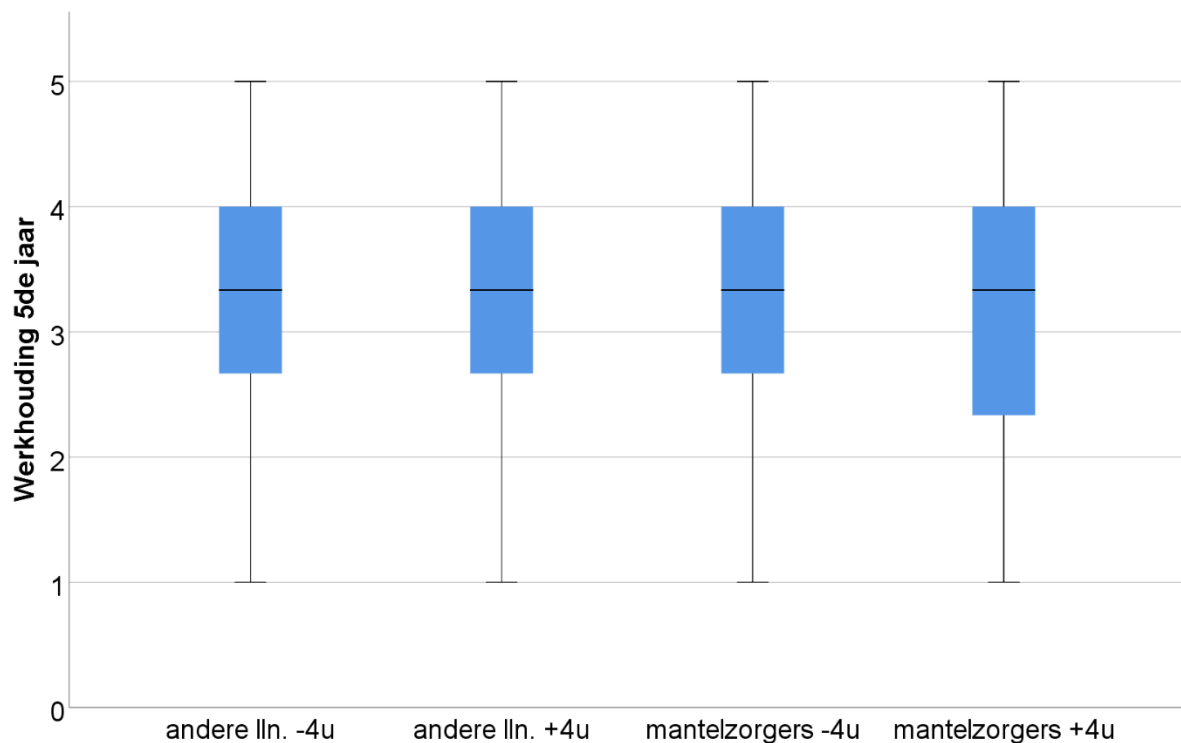
We willen echter ook weten of de mate waarin huishoudelijke taken opgenomen worden door leerlingen samenhangt met de werkhouding van leerlingen. Hierbij gaan we ook na of dit verschilt naargelang leerlingen al dan niet mantelzorger zijn. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: jonge mantelzorgers die thuis minder dan 4 uur helpen, jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen, andere leerlingen die thuis minder dan 4 uur helpen en jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen. In Tabel 122 bekijken we het gemiddelde niveau van werkhouding van leerlingen in het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 122: Vergelijking van de werkhouding van leerlingen tussen de verschillende groepen jonge mantelzorgers.

	Werkhouding vijfde jaar	
	M	SD
Andere leerlingen -4u	3.35	0.95
Andere leerlingen +4u	3.23	0.92
Jonge mantelzorgers -4u	3.30	0.94
Jonge mantelzorgers +4u	3.17	0.98
Totaal	3.32	0.95

Het verschil in het gemiddelde niveau van werkhouding tussen de vier groepen jonge mantelzorgers wordt getoetst door middel van een lineair regressiemodel. In de lineaire regressiemodellen wordt de werkhouding van leerlingen voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet opnemen van meer dan vier uur huishoudelijke taken. De referentiecategorie is steeds de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn en minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager niveau van werkhouding hebben, met een effect van -0.179 (95% CI, -0.315 tot -0.042), Wald $X^2(1) = 6.597$, $p < 0.05$. Dit is een klein verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in hun gemiddelde niveau van werkhouding, met een effect van -0.044 (95% CI, -0.117 tot 0.029), Wald $X^2(1) = 1.389$, $p = 0.239$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant lager niveau van werkhouding hebben, met een effect van -0.115 (95% CI, -0.209 tot -0.020), Wald $X^2(1) = 5.606$, $p < .05$. Dit is een niet noemenswaardig verschil.

Figuur 72: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken voor het gemiddelde niveau van werkhouding van leerlingen

9.6 Leerkracht-leerling relatie: nabijheid en conflict

9.6.1 Nabijheid en conflict van de groep jonge mantelzorgers als geheel

In Tabel 123 bekijken we het gemiddelde niveau voor nabijheid en conflict, beide onderdeel van de leerkracht-leerling relatie.

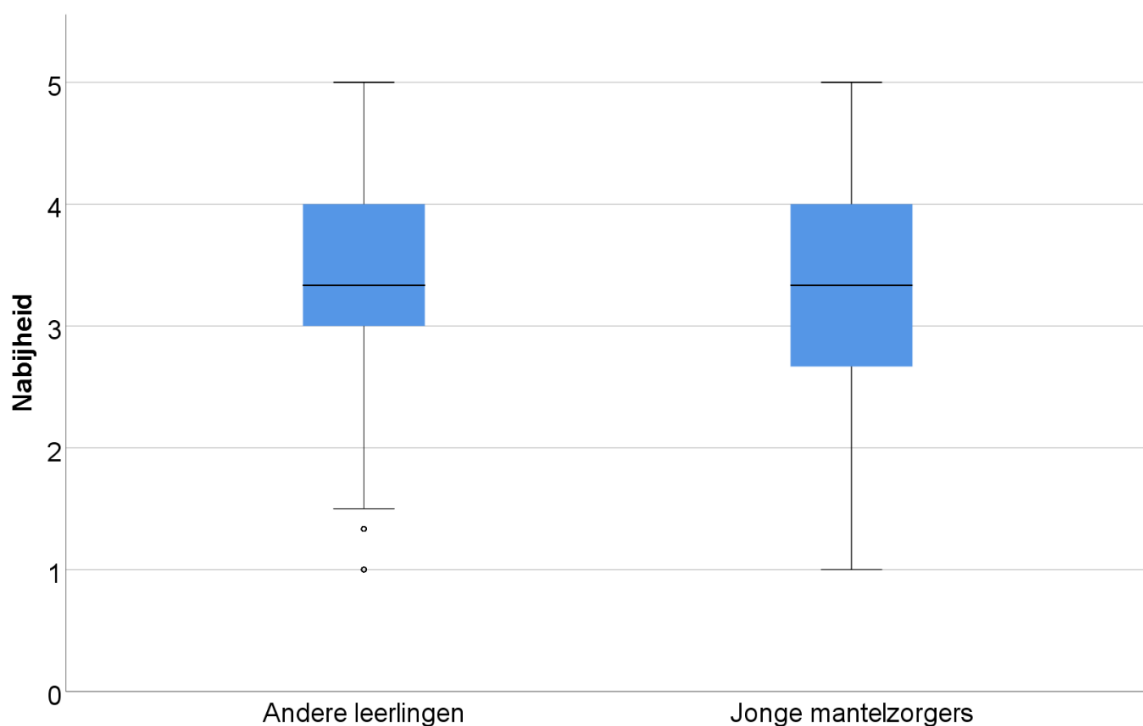
Tabel 123: Vergelijking van het niveau voor nabijheid en conflict tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen.

	Nabijheid vijfde jaar		Conflict vijfde jaar	
	M	SD	M	SD
Jonge mantelzorgers	3.38	0.83	2.22	0.97
Andere leerlingen	3.38	0.78	2.05	0.89
Totaal	3.38	0.80	2.08	0.91

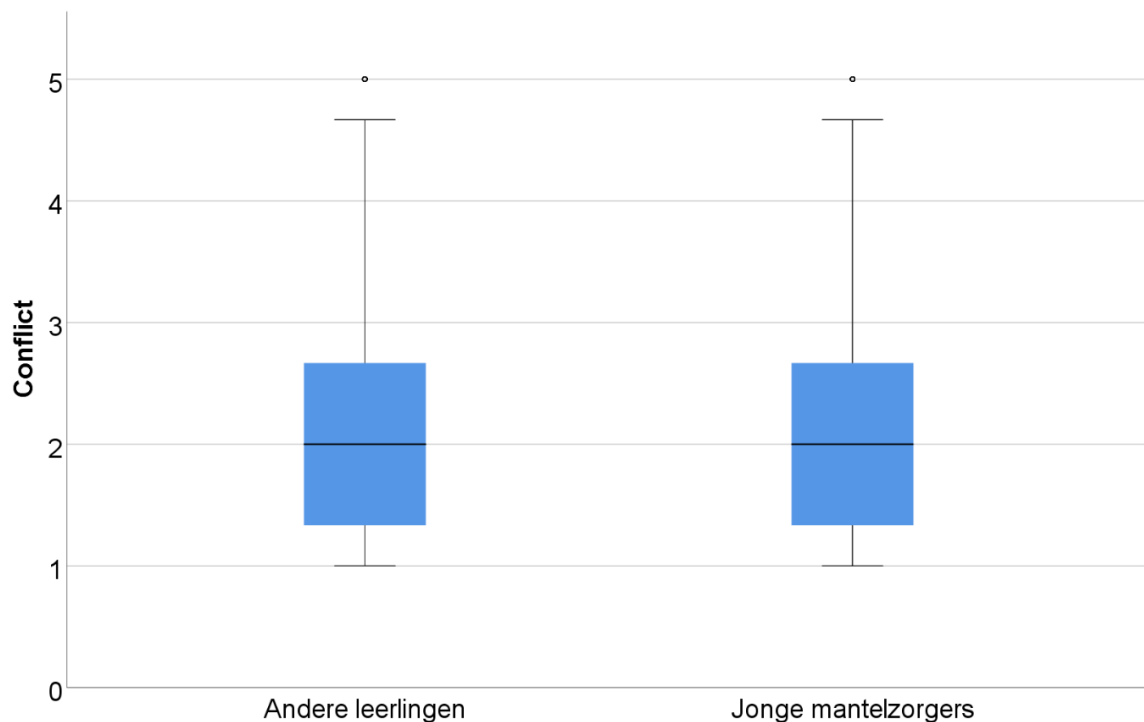
De verschillen in het gemiddelde nabijheidsniveau en het gemiddelde conflictniveau tussen de jonge mantelzorgers en hun klastitularis worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen worden nabijheid of conflict voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers niet significant verschillen voor hun gemiddeld niveau in nabijheid met een effect van -0.003 (95% CI, -0.050 tot 0.044), Wald $X^2(1) = 0.017$, $p = .896$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddeld niveau voor nabijheid heeft van 3.38. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddeld niveau voor nabijheid van 3.38. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 73.

We vinden dat jonge mantelzorgers een significant hoger gemiddeld niveau hebben voor conflict met een effect van 0.169 (95% CI, 0.116 tot 0.222), Wald $X^2(1) = 39.026$, $p < .01$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddeld niveau voor conflict heeft van 2.22. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddeld niveau voor conflict van 2.05. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 74.

Figuur 73: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor het gemiddelde niveau van nabijheid

Figuur 74: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor het gemiddelde niveau van conflict

9.6.2 Nabijheid en conflict van verschillende groepen jonge mantelzorgers

In wat volgt delen we de jonge mantelzorgers opnieuw op in twee groepen: een groep mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en een groep mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving. In Tabel 124 bekijken we het gemiddelde niveau voor nabijheid en conflict.

Tabel 124: Vergelijking van het niveau voor nabijheid en conflict tussen de verschillende groepen jonge mantelzorgers.

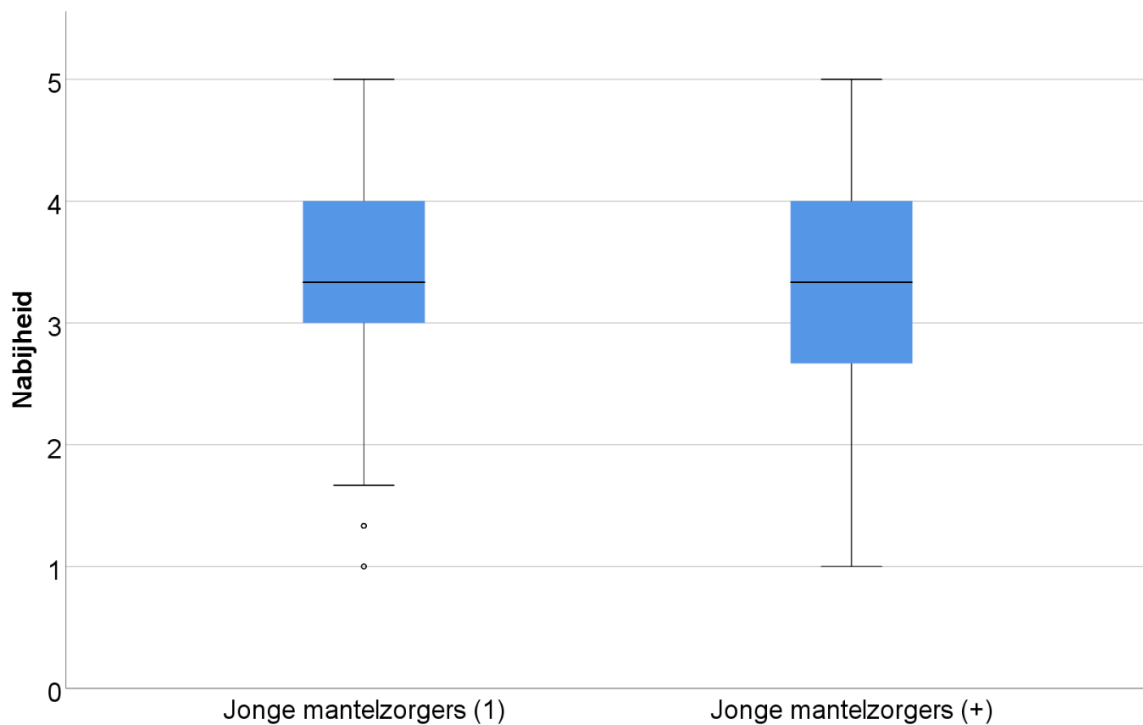
	Nabijheid vijfde jaar		Conflict vijfde jaar	
	M	SD	M	SD
Jonge mantelzorgers (1)	3.41	0.83	2.12	0.94
Jonge mantelzorgers (+)	3.33	0.84	2.37	0.99
Totaal	3.38	0.84	2.22	0.97

De verschillen in de gemiddelde nabijheid en het gemiddelde conflict tussen de twee groepen jonge mantelzorgers worden getoetst door middel van lineaire regressiemodellen. In de lineaire regressiemodellen worden nabijheid of conflict voorspeld door het al dan niet hebben van meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving (een binaire predictor).

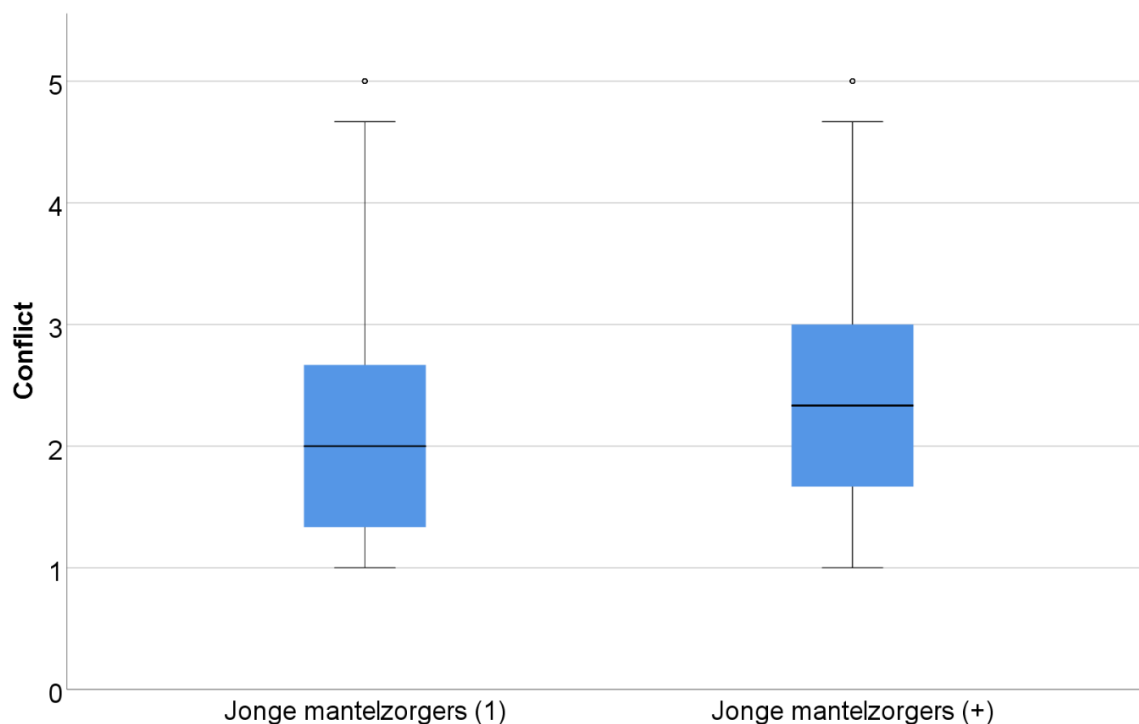
We vinden dat jonge mantelzorgers (+) niet significant verschillen voor hun gemiddeld niveau van nabijheid met een effect van -0.083 (95% CI, -0.171 tot 0.005), Wald $X^2(1) = 3.387$, $p = .066$. Dit is geen noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een

gemiddeld niveau voor nabijheid heeft van 3.33. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddeld niveau voor nabijheid van 3.41. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 75.

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) een significant hoger gemiddeld niveau hebben voor conflict met een effect van 0.248 (95% CI, 0.146 tot 0.349), Wald $X^2(1) = 22.925$, $p < .01$. Dit is een klein verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddeld niveau voor conflict heeft van 2.37. Een jonge mantelzorger (1) heeft daarentegen een gemiddeld niveau voor conflict van 2.12. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 76.

Figuur 75: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor het gemiddelde niveau in nabijheid

Figuur 76: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor het gemiddelde niveau in conflict

We willen echter ook weten of de mate waarin huishoudelijke taken opgenomen worden door leerlingen samenhangt met het gemiddelde niveau voor nabijheid en conflict, beide onderdeel van de leerkracht-leerling relatie. Hierbij gaan we ook na of dit verschilt naargelang leerlingen al dan niet mantelzorger zijn. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: jonge mantelzorgers die thuis minder dan 4 uur helpen, jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen, andere leerlingen die thuis minder dan 4 uur helpen en andere leerlingen die thuis meer dan 4 uur helpen. In Tabel 125 bekijken we de gemiddelde niveaus van nabijheid en conflict in het vijfde jaar secundair onderwijs.

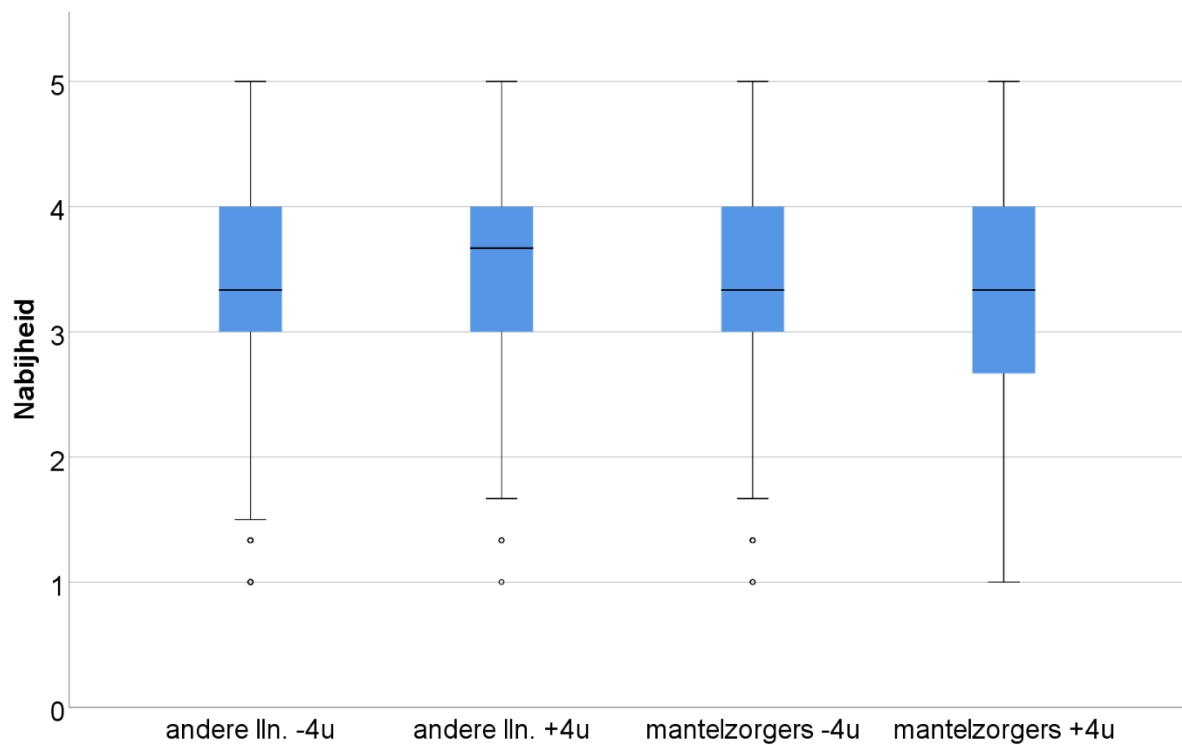
Tabel 125: Vergelijking van het gemiddelde niveau van nabijheid en het gemiddelde niveau van conflict tussen de verschillende groepen jonge mantelzorgers.

	Nabijheid vijfde jaar		Conflict vijfde jaar	
	M	SD	M	SD
Andere leerlingen -4u	3.38	0.80	2.00	0.87
Andere leerlingen +4u	3.47	0.79	2.16	0.93
Jonge mantelzorgers -4u	3.38	0.82	2.13	0.96
Jonge mantelzorgers +4u	3.36	0.89	2.25	0.91
Totaal	3.39	0.81	2.05	0.90

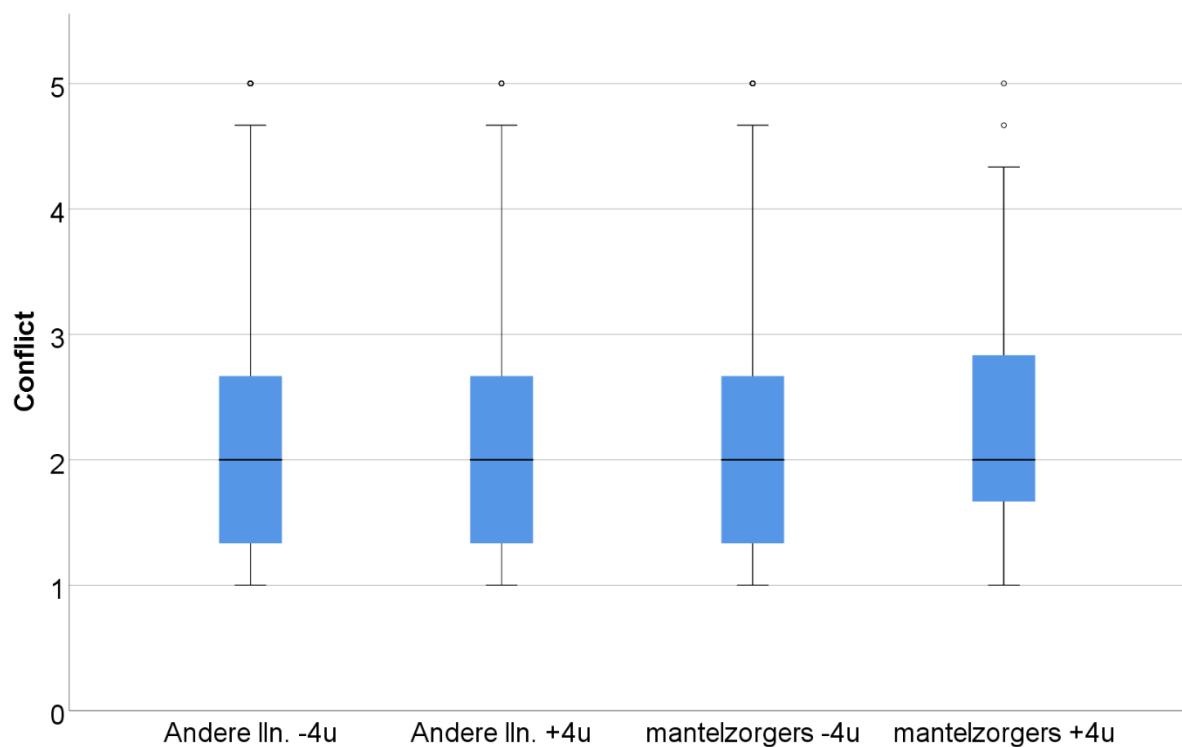
Het verschil in het gemiddelde niveau van nabijheid en het gemiddelde niveau van conflict tussen de vier groepen jonge mantelzorgers wordt getoetst door middel van een lineair regressiemodel. In de lineaire regressiemodellen worden nabijheid en conflict ieder apart voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet opnemen van meer dan vier uur huishoudelijke taken. De referentiecategorie is steeds de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn en minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in hun gemiddelde niveau van conflict, met een effect van -0.023 (95% CI, -0.139 tot 0.093), Wald $X^2(1) = 0.150$, $p = 0.699$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in hun gemiddelde niveau van conflict, met een effect van 0.000 (95% CI, -0.062 tot 0.062), Wald $X^2(1) = 0.000$, $p = 0.997$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant hoger gemiddelde niveau van conflict hebben, met een effect van 0.091 (95% CI, 0.010 tot 0.172), Wald $X^2(1) = 4.895$, $p < .05$. Dit is een niet noemenswaardig verschil.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant hoger gemiddelde niveau van nabijheid hebben, met een effect van 0.245 (95% CI, -0.117 tot 0.347), Wald $X^2(1) = 13.952$, $p = 0.01$. Dit is een klein verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant hoger gemiddelde niveau van nabijheid hebben, met een effect van 0.130 (95% CI, 0.061 tot 0.198), Wald $X^2(1) = 13.699$, $p < 0.01$. Dit is een klein verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen een significant hoger gemiddelde niveau van nabijheid hebben, met een effect van 0.159 (95% CI, 0.070 tot 0.249), Wald $X^2(1) = 12.121$, $p < .01$. Dit is een klein verschil.

Figuur 77: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken voor het gemiddelde niveau van conflict

Figuur 78: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken voor het gemiddelde niveau van nabijheid

9.7 Besluit

In dit hoofdstuk werden de verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen onderzocht wat betreft de inschattingen die klastitularissen over hen maken.

We belichtten eerst de verwachtingen van de klastitularis. Vervolgens gingen we de participatie van de leerlingen in de klas na, waarbij we een onderscheid maakten tussen coöperatieve en onafhankelijke participatie. Aansluitend onderzochten we de werkhouding van leerlingen. Ten slotte onderzochten we de leerkracht-leerling relatie aan de hand van de mate van nabijheid en conflict in de relatie. Elk van deze concepten werd geoperationaliseerd aan de hand van een schaalscore die was gebaseerd op de antwoorden van de klastitularis op verschillende stellingen over de betrokken leerling.

Onze analyses wezen uit dat klastitularissen gemiddeld geen andere verwachtingen hebben van jonge mantelzorgers dan van andere leerlingen. Ook op het vlak van de coöperatieve en onafhankelijke participatie in de klas, zoals ingeschat door de klastitularissen, verschillen jonge mantelzorgers gemiddeld niet van andere leerlingen. Verder is de gemiddelde werkhouding van de jonge mantelzorgers niet verschillend van de gemiddelde werkhouding van andere leerlingen, althans volgens de klastitularissen. Ook voor nabijheid en conflict, beide een belangrijk aspect van de leerkracht-leerling relatie, verschillen jonge mantelzorgers en andere leerlingen gemiddeld niet.

Wanneer we verschillende types van jonge mantelzorgers onderscheiden, dan vinden we dat het voor de verwachtingen die klastitularissen hebben niet uitmaakt of jonge mantelzorgers één of meerdere zorgbehoevenden in de omgeving hebben. Er is ook geen verschil in de gemiddelde verwachtingen van klastitularissen naargelang leerlingen meer of minder dan 4 uur per week aan de slag zijn om thuis te helpen.

Wanneer jonge mantelzorgers meerdere zorgbehoevenden in hun omgeving hebben in plaats van één zorgbehoevende, dan rapporteren de klastitularissen voor hen een lager gemiddeld niveau van onafhankelijke participatie. Voor coöperatieve participatie is er geen verschil. De intensiteit van het pakket huishoudelijke taken (uitgedrukt als ‘minder dan 4 uur per week’ of ‘meer dan 4 uur per week’) heeft geen invloed op de mate waarin de klastitularis coöperatieve participatie en onafhankelijke participatie signaleert.

Wanneer jonge mantelzorgers meerdere zorgbehoevenden in hun omgeving hebben in plaats van één zorgbehoevende, dan hebben zij gemiddeld een minder gunstige werkhouding volgens hun klastitularis. De gemiddelde score voor ‘werkhouding’ wordt echter niet beïnvloed naargelang de leerling thuis meer of minder dan 4 uur per week bijdraagt.

Klastitularissen rapporteren gemiddeld niet meer of minder nabijheid ten opzichte van jonge mantelzorgers die samenleven met meerdere zorgbehoevende personen. Wel is er in zo’n geval volgens de klastitularis gemiddeld sprake van meer conflict. Het verschil is echter klein. Conflict en nabijheid zijn verder niet gerelateerd aan de intensiteit van het takenpakket thuis.

10 Vakleerkrachten over jonge mantelzorgers

In dit hoofdstuk bespreken we hoe de vakleerkrachten de klassen van jonge mantelzorgers en andere leerlingen inschatten. Zo bekijken we de mate waarin de lesgroepen van leerlingen als samenhangend worden ervaren door de vakleerkrachten, en of dit verschilt tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen. Daarnaast onderzoeken we wat de verwachtingen zijn van vakleerkrachten over kansarme leerlingen, en of deze verwachtingen verschillen naargelang het aantal jonge mantelzorgers in de klas.

Opnieuw berust dit hoofdstuk vooral op data die al standaard deel uitmaken van de LiSO-databank. Centraal staat de vraag of de leerling al dan niet jonge mantelzorger is, en dit bepalen we op basis van de antwoorden op de ‘papieren’ vragenlijst die alle LiSO-leerlingen invulden in de lente van 2018.

10.1 De vakleerkracht

De maatschappij verwacht dat leerkrachten in het secundair onderwijs over verschillende competenties beschikken in hun beroepsuitoefening. Om deze reden stelde de Vlaamse overheid een beroepsprofiel en een geheel van basiscompetenties op voor (beginnende) leerkrachten. Hiermee legt de overheid een minimum van kwaliteitscriteria vast voor de competenties van leerkrachten. Enerzijds is er de verwachting dat deze competenties de leerkrachten in staat stellen om de leerlingen de eindtermen te helpen bereiken. Anderzijds is er de verwachting dat deze competenties de leerkrachten in staat stellen tot een zekere opvoedende functie (Aelterman et al., 2008).

Het opstellen van dit beroepsprofiel en basiscompetenties gebeurt niet zonder reden. Onderzoek, zowel op internationaal niveau als in Vlaanderen, wijst immers op het belang van leerkrachten in het onderwijs (McKenzie et al., 2005; Van Damme et al., 2004). Dat is meteen ook de reden waarom het LiSO-project jaarlijks de leerkrachten bevraagt van de vakken die getoetst werden bij de LiSO-leerlingen. In mei 2018 gaat het om leerkrachten wiskunde, Nederlands en PAV. De informatie die deze vakleerkrachten ons overmaken door middel van hun vragenlijst is bijzonder waardevol en kan verschillen verklaren in loopbanen, cognitieve en non-cognitieve uitkomsten bij de leerlingen.

10.2 De rapportering door de vakleerkracht: samenhang lesgroep

In dit hoofdstuk onderzoeken we of de klassen waarin meer jonge mantelzorgers zitten verschillen van klassen waarin minder jonge mantelzorgers zitten, in de ogen van de vakleerkracht. De variabele die we onderzoeken is de mate waarin vakleerkrachten een klas als samenhangend beschouwen.

Deze vraag werd opgenomen in vragenlijst voor vakleerkrachten omdat uit onderzoek van Coleman (1968) en Thrupp et al. (2002) bleek dat klassamenstellingskenmerken een effect hebben op de prestaties van leerlingen. In het Vlaamse onderwijs werd het belang van klassamenstellingskenmerken reeds bevestigd voor wiskunde en Nederlands in de eerste jaren van het secundair onderwijs (Van Damme et al., 2004). Let wel: we meten hier enkel de perceptie van de vakleerkracht. Hierbij is niet geweten of deze perceptie ook strookt met de werkelijkheid. De perceptie van een leerkracht over zijn of haar leerlingen heeft echter ook op zich een significant effect op de prestaties van leerlingen (Diamond, Randolph, & Spillane, 2004; Jussim, 1989).

De schaal ‘samenhangende lesgroep’ werd gebruikt om de klassfeer, zoals gepercipieerd door vakleerkrachten, in kaart te brengen. Voor deze schaal hebben we ons gebaseerd op de LOSO-schaal zoals ze ook in het SiBO-project gebruikt werd (Vandenberghe et al., 2011). Er werd gespeild met behulp van een reeks stellingen. Deze stellingen moesten leerkrachten beoordelen op een vijf-puntenschaal met als antwoordmogelijkheden: (1) helemaal oneens, (2) oneens, (3) noch eens, noch oneens, (4) eens en (5) helemaal eens. Vervolgens werd hiervan somscore gemaakt. De items van de schaal over de samenhangende lesgroep worden weergegeven in Tabel 126.

Tabel 126: Stellingen samenhangende lesgroep

1)	De leerlingen van deze klas kennen elkaar goed.
2)	De leerlingen in deze klas vormen een hechte groep.
3)	De leerlingen van deze klas voelen zich thuis in hun klas.
4)	In deze klas zijn er veel leerlingen die elkaars vriend(in) zijn.
5)	In deze klas zijn er leerlingen die buiten de groep staan. (-)
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=helemaal oneens; 2=oneens; 3=noch eens, noch oneens; 4=eens; 5=helemaal eens	

10.3 Een samenhangende lesgroep

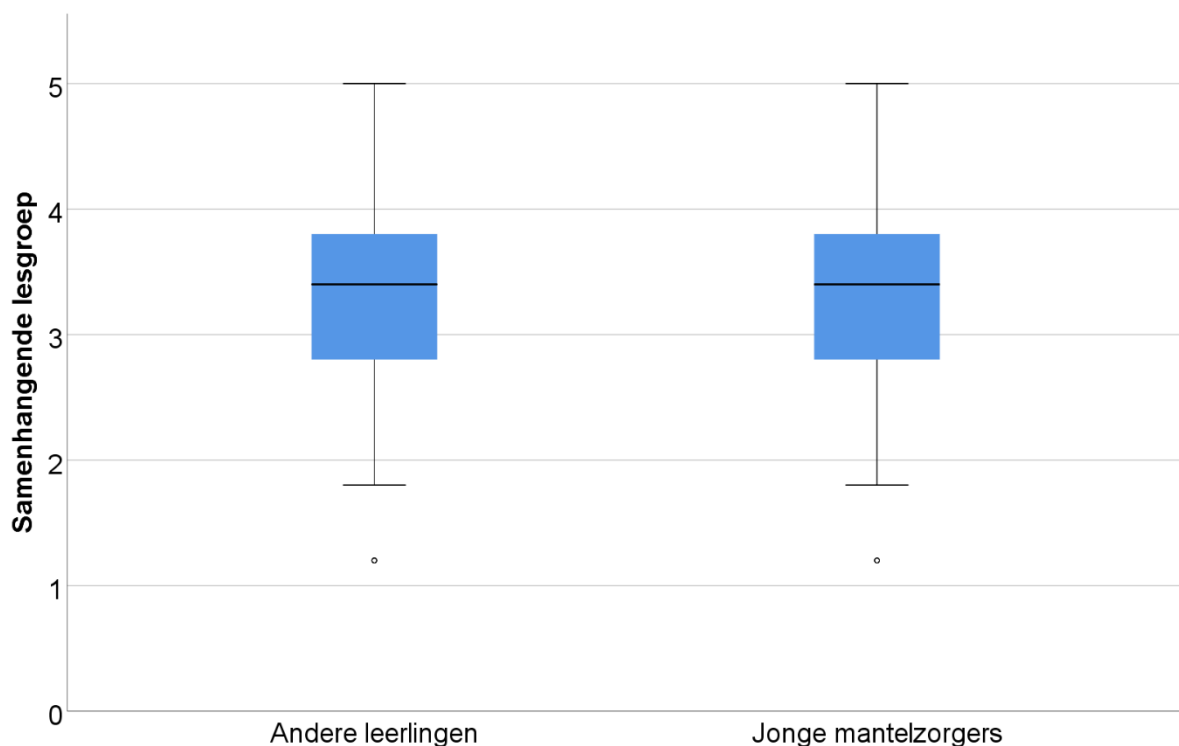
In Tabel 127 bekijken we hoe samenhangend de gemiddelde lesgroep of klas is van leerlingen volgens de vakleerkrachten in het vijfde jaar secundair onderwijs. We onderscheiden twee groepen leerlingen: (a) een groep leerlingen die mantelzorger zijn, hier nog steeds gedefinieerd als de leerlingen die in hun thuisomgeving (omgeving 1 of omgeving 2) minstens één zorgbehoevend persoon hebben, en (b) de groep leerlingen die in hun thuisomgeving geen zorgbehoevend persoon (omgeving 1 of omgeving 2) hebben.

Tabel 127: Vergelijking van hoe samenhangend de lesgroep is van jonge mantelzorgers en andere leerlingen volgens de vakleerkrachten.

	Samenhangende lesgroep vijfde jaar	
	M	SD
Jonge mantelzorgers	3.32	0.61
Andere leerlingen	3.30	0.61
Totaal	3.31	0.61

Het verschil in de gemiddelde verwachtingen tussen de jonge mantelzorgers en andere leerlingen wordt getoetst door middel van een lineair regressiemodel. Hierbij wordt de mate waarin de lesgroep samenhangend is voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers niet significant verschillen in de gemiddelde samenhang van hun lesgroep zoals gerapporteerd door de vakleerkracht, met een effect van 0.020 (95% CI, -0.021 tot -0.061), Wald $X^2(1) = 0.896$, $p = .34$. Dit is geen noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger een gemiddelde samenhangende klas heeft volgens de vakleerkracht van 3.32. Een andere leerling heeft daarentegen een gemiddelde samenhangende klas van 3.30. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 79.

Figuur 79: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor hoe samenhangend de lesgroep is volgens de vakleerkrachten

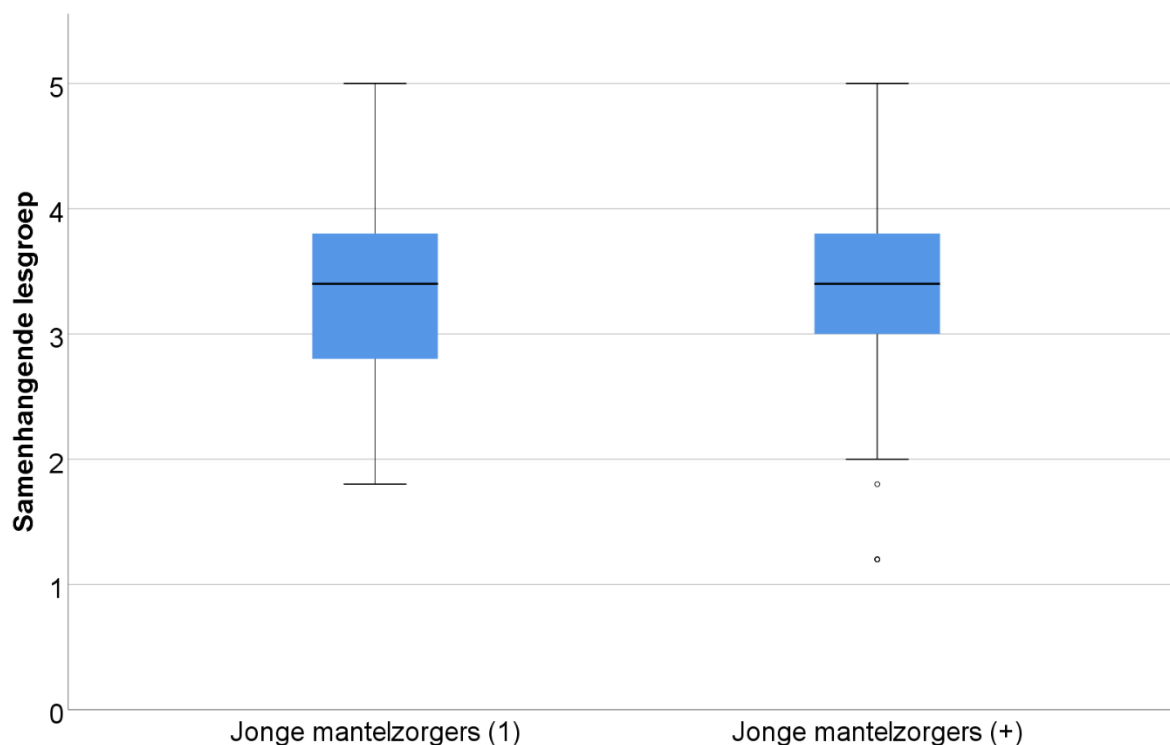
Net zoals in de voorgaande hoofdstukken, delen we de jonge mantelzorgers op in twee groepen: een groep mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en een groep mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving. In Tabel 128 bekijken we de gemiddelde verwachtingen van de klastitularissen over de leerlingen in het vijfde jaar secundair onderwijs.

Tabel 128: Vergelijking van hoe samenhangend de lesgroep is tussen de verschillende groepen jonge mantelzorgers volgens de vakleerkrachten.

	Samenhangende lesgroep vijfde jaar	
	M	SD
Jonge mantelzorgers (1)	3.33	0.62
Jonge mantelzorgers (+)	3.32	0.60
Totaal	3.32	0.61

Het verschil in de gemiddelde verwachtingen van klastitularissen tussen de twee groepen jonge mantelzorgers wordt getoetst door middel van een lineaire regressiemodel. Hierbij worden de verwachtingen van de klastitularissen voorspeld door het al dan niet hebben van meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving (een binaire predictor).

We vinden dat jonge mantelzorgers (+) niet significant verschillen in de gemiddelde samenhang van hun lesgroep zoals gerapporteerd door de vakleerkracht, met een effect van -0.01 (95% CI, -0.083 tot 0.067), Wald $X^2(1) = 0.040$, $p = .841$. Dit is geen noemenswaardig verschil. In de praktijk betekent dit dat een jonge mantelzorger (+) een gemiddelde samenhangende lesgroep heeft volgens de vakleerkracht van 3.32. Een jonge mantelzorger (1) heeft volgens de vakleerkracht een gemiddelde samenhangende lesgroep van 3.33. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 80.

Figuur 80: Boxplots voor jonge mantelzorgers met één zorgbehoevende persoon in de omgeving en jonge mantelzorgers met meerdere zorgbehoevende personen in de omgeving voor hoe samenhangende de lesgroep volgens de vakleerkrachten

We willen echter ook weten of de mate waarin huishoudelijke taken opgenomen worden door leerlingen samenhangt met de gemiddelde samenhang van de lesgroep van leerlingen zoals gerapporteerd door de vakleerkracht. Hierbij gaan we ook na of dit verschilt naargelang leerlingen al dan niet mantelzorger zijn. Daarom delen we de leerlingen op in vier groepen: jonge mantelzorgers die thuis minder dan 4 uur helpen, jonge mantelzorgers die thuis meer dan 4 uur helpen, andere leerlingen die thuis minder dan 4 uur helpen en andere leerlingen die thuis meer dan 4 uur helpen. In Tabel 129 bekijken we de gemiddelde samenhang van de lesgroep van leerlingen zoals gerapporteerd door de vakleerkracht in het vijfde jaar secundair onderwijs.

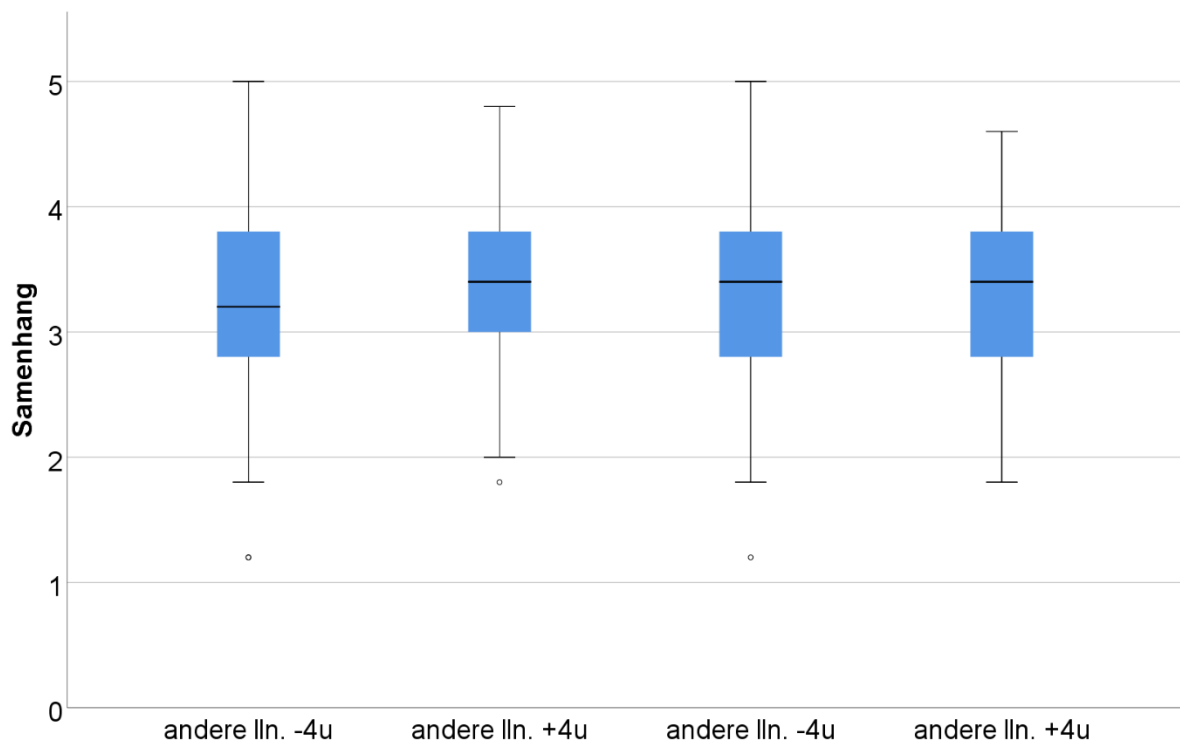
Tabel 129: Vergelijking van de samenhang van de lesgroep zoals gerapporteerd door de vakleerkracht volgens de verschillende groepen jonge mantelzorgers

	Samenhang vijfde jaar	
	M	SD
Andere leerlingen -4u	3.29	0.61
Andere leerlingen +4u	3.36	0.59
Jonge mantelzorgers -4u	3.30	0.62
Jonge mantelzorgers +4u	3.34	0.60
Totaal	3.30	0.61

Het verschil in de gemiddelde samenhang van de lesgroep zoals gerapporteerd door de vakleerkracht tussen de vier groepen jonge mantelzorgers wordt getoetst door middel van een

lineaire regressiemodel. In de lineaire regressiemodellen wordt de samenhang van de lesgroep voorspeld door het al dan niet jonge mantelzorger zijn en het al dan niet opnemen van meer dan vier uur huishoudelijke taken. De referentiecategorie is steeds de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn en minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen.

We vinden dat jonge mantelzorgers die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in de gemiddelde samenhang van hun lesgroep zoals gerapporteerd door de vakleerkracht, met een effect van 0.051 (95% CI, -0.049 tot 0.151), Wald $X^2(1) = 0.986$, $p = 0.321$. Dit is een klein verschil. We vinden dat jonge mantelzorgers die minder dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in de gemiddelde samenhang van hun lesgroep zoals gerapporteerd door de vakleerkracht, met een effect van 0.002 (95% CI, -0.052 tot 0.055), Wald $X^2(1) = 0.003$, $p = 0.955$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. We vinden dat andere leerlingen die meer dan vier uur huishoudelijke taken opnemen niet significant verschillen in de gemiddelde samenhang van hun lesgroep zoals gerapporteerd door de vakleerkracht, met een effect van 0.064 (95% CI, -0.005 tot 0.134), Wald $X^2(1) = 3.277$, $p = .07$. Dit is een niet noemenswaardig verschil. De boxplots die de verschillende spreidingen van beide groepen beschrijven worden weergegeven in Figuur 81.

Figuur 81: Boxplots voor jonge mantelzorgers en andere leerlingen naargelang het aantal uur huishoudelijke taken voor het gemiddelde niveau van samenhang van de lesgroep zoals gerapporteerd door de vakleerkracht

10.4 Besluit

In dit hoofdstuk werden de verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen onderzocht wat betreft de inschattingen die vakleerkrachten over hen maken. We onderzochten meer bepaald de mate waarin de klas ('lesgroep') van deze leerlingen door de vakleerkracht als samenhangend beschouwd wordt.

Onze analyses wezen uit dat vakleerkrachten gemiddeld geen andere inschatting hebben van de mate waarin de klas van jonge mantelzorgers samenhangend is en de mate waarin de klas van andere leerlingen samenhangend is. Wanneer we verschillende types van jonge mantelzorgers onderscheiden, dan vinden we dat het voor de inschattingen van vakleerkrachten niet uitmaakt of jonge mantelzorgers één of meerdere zorgbehoevenden in de omgeving hebben. Er is ook geen verschil in de gemiddelde inschatting van vakleerkrachten naargelang leerlingen meer of minder dan 4 uur per week aan de slag zijn om thuis te helpen.

Kortom: het lijkt erop dat klassen waarin jonge mantelzorgers zitten, ongeacht de taakbelasting van deze jonge mantelzorgers en het aantal zorgbehoevenden thuis, even hechte groepen vormen als klassen zonder jonge mantelzorgers. Dit is althans de mening van de leerkrachten die instaan voor hun lessen Nederlands, wiskunde en/of PAV in het vijfde leerjaar secundair onderwijs.

11 Leerwinst en evolutie in schoolwelbevinden gedurende 5 jaar secundair onderwijs

In dit hoofdstuk onderzoeken we welk effect de aanwezigheid van een zorgbehoevend persoon in de omgeving van een leerling heeft, op de leerwinst en evolutie in schoolwelbevinden van deze leerling tijdens het volledige secundair onderwijs. We kijken met andere woorden of de status van jonge mantelzorger zijn bij een leerling een invloed heeft op de evolutie van deze leerling, niet enkel over een periode van één jaar, maar gedurende vijf opeenvolgende jaren. Daarnaast kijken we of de intensiteit van de huishoudtaken of de aandoening van de zorgbehoevende het effect van al dan niet jonge mantelzorger zijn beïnvloedt.

We gaan hierbij op twee manieren verder dan in hoofdstuk 6. Enerzijds belichten we een langere periode, vanuit de hypothese dat ‘jonge mantelzorger zijn’ misschien een andere invloed heeft in de onderbouw van het secundair onderwijs dan in de bovenbouw, waarvan in hoofdstuk 6 specifiek het vijfde jaar secundair onderwijs aan bod kwam. Anderzijds vergelijken we nu leerlingen die al van bij het begin van het secundair onderwijs sterk op elkaar gelijken, behalve dan wat hun status als jonge mantelzorger betreft. Zo neutraliseren we de invloed van bijvoorbeeld de motivatie van de leerling en de sociaaleconomische status die, zoals we in hoofdstuk 6 al aangaven, mogelijk een rol speelt in de prestatieverschillen.

11.1 Achtergrond

Het onderzoek in dit hoofdstuk komt voort uit een bezorgdheid die gedeeld wordt door onderzoekers en beleidsmakers dat jonge mantelzorgers door hun status beperkt worden in hun ontplooiingskansen. Immers is het plausibel dat jongeren door het samenleven met een zorgbehoevend familielid onder psychische druk staan (Sieh, Visser-Meily, & Meijer, 2013) en onder druk staan door huishoudelijke verantwoordelijkheden (de Veer, Francke, & Poortvliet, 2008; Sharpe & Rossiter, 2002; Sieh, Meijer, Oort, Visser-Meily, & der Leij, 2010). Het leerplichtonderwijs is een belangrijke schakel in die ontplooiingskansen. Leerlingen verwerven er vaardigheden die ze nodig hebben op de arbeidsmarkt en voor eventuele hogere studies. We weten uit ander onderzoek dat het aandeel mantelzorgers in dit leerplichtonderwijs relatief hoog ingeschat wordt (de Boer, Oudijk, & Tielen, 2012; de Veer et al., 2008; den Einde-Bus, Goldschmeding, Tielen, De Waart, & de Looij-Jansen, 2010). Bijgevolg is er een behoorlijke groep leerlingen waarvoor we moeten vrezen voor beperktere ontplooiingskansen (de Veer et al., 2008; Sieh et al., 2010, 2013). In dit onderzoek richten we ons daarom op verschillende uitkomsten in het secundair onderwijs. We kijken zowel naar schoolse prestaties als naar sociaaleconomische uitkomsten die aan onderwijs gerelateerd zijn.

De studie heeft daarom verschillende doelen. Eerst willen we de gemiddelde leerwinst en gemiddelde evolutie in schoolwelbevinden beschrijven van jonge mantelzorgers in vergelijking met andere leerlingen. Ten tweede willen we nagaan of leerlingen met een gelijkaardig profiel als

de jonge mantelzorgers een ander verloop van leerwinst en evolutie in schoolwelbevinden hebben dan de jonge mantelzorgers. Dit is een zogenaamde *matching* studie, waarin gelijkaardige leerlingen, die enkel verschillen in het al dan niet mantelzorger zijn, met elkaar vergeleken worden. Ten derde gaan we ook na wat de rol is van de intensiteit van de taken thuis en van de aandoening van de zorgbehoevende. Mogelijk interageren deze met het effect van het al dan niet jonge mantelzorger zijn.

In de volgende sectie bespreken we de methoden die gebruikt werden om deze onderzoeksvragen te beantwoorden. We bespreken onder andere de gebruikte steekproeven, het gebruik van groeicurvemodellen en het toepassen van *matching* methoden.

11.2 Steekproef

Deze studie werd ook uitgevoerd op basis van de gegevens van het LiSO-project zoals deze gebruikt zijn in de voorgaande hoofdstukken van dit rapport. Omdat we echter de leerwinst en evolutie van leerlingen doorheen het secundair onderwijs willen beschrijven, verschillen de gebruikte steekproeven hier van de hiervoor gebruikte steekproef.

Bij de analyses waar we de leerwinst en evolutie van jonge mantelzorgers en andere leerlingen vergelijken, bekijken we enkel de leerlingen die vanaf de start in LiSO-project deelnamen en een geldige leerlingvragenlijst in 2018 invulden. Bij de analyses waar we jonge mantelzorgers onderscheiden naargelang de aandoening die de zorgbehoevende in hun omgeving heeft, bekijken we enkel de leerlingen die vanaf de start in LiSO-project deelnamen en een geldige deelname hadden aan de digitale jonge mantelzorgersvragenlijst in 2019. Voor dat specifieke deelhoofdstuk is de steekproef dus beduidend kleiner.

Ten slotte merken we nog op dat er in deze analyses over de eerste vijf jaar van het secundair onderwijs zes afnames waren: de start van het secundair onderwijs in het eerste jaar september 2013 (T₀), het einde van het eerste jaar secundair onderwijs mei 2014 (T₁), het einde van het tweede jaar secundair onderwijs mei 2015 (T₂), het einde van het derde jaar secundair onderwijs mei 2016 (T₃), het einde van het vierde jaar secundair onderwijs mei 2017 (T₄), het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs mei 2018 (T₅).

11.3 Onafhankelijke variabelen

Eerst bekijken we of jonge mantelzorgers en andere leerlingen verschillen in hun leerwinst en evolutie in schoolwelbevinden. We bekijken ook in een *matching* studie of twee vergelijkbare groepen leerlingen, waarvan één groep jonge mantelzorger is en de andere groep geen jonge mantelzorger is, verschillen in hun leerwinst en evolutie. In beide gevallen is de onafhankelijke variabele dus het al dan niet jonge mantelzorger zijn.

Vervolgens bekijken we verschillende groepen jonge mantelzorgers naargelang het aantal uur dat ze spenderen aan taken in het huishouden. We onderscheiden jonge mantelzorgers die minder dan vier uur opnemen en jonge mantelzorgers die meer dan vier uur opnemen. Aansluitend

bekijken we verschillende groepen jonge mantelzorgers naargelang de aandoening die de zorgbehoevende heeft. We onderscheiden zorgboevenden met een fysieke aandoening van zorgboevenden die een psychische aandoening hebben. De verschillen in leerwinst en evolutie worden zowel gemiddeld bekeken als in een *matching* studie van vergelijkbare leerlingen.

11.4 Controlevariabelen

Hoewel het toevoegen van elke variabele die de behandeling (al dan niet jonge mantelzorger zijn) voorspelt een veilige manier lijkt om de vertekening van de selectie te reduceren, zal elke variabele die wordt opgenomen ook de statistische efficiëntie van de schatter verminderen (Golinelli, Ridgeway, Rhoades, Tucker, & Wenzel, 2012; Myers et al., 2011; Pearl, 2010). Daarom wordt in de literatuur rond *matching* aangeraden om enkel variabelen op te nemen die zowel de behandeling (al dan niet jonge mantelzorger zijn) als de uitkomst voorspelt (wiskunde, begrijpen lezen en schoolwelbevinden) (e.g. Brookhart et al., 2006; Myers et al., 2011). In de volgende paragrafen geven we een overzicht van de 25 controlevariabelen die we gebruiken voor *matching* door het beschrijven van hun theoretische achtergronden, de instrumenten die deze variabelen meten en hun betrouwbaarheden. Tabel 130 geeft een kort overzicht van deze variabelen, waaronder hun correlaties met wiskunde T5, Nederlands T4 en schoolwelbevinden T5 en het percentage ontbrekende gegevens. De waarden voor deze controlevariabelen zijn verzameld op To.

Tabel 130: variabelen op basis waarvan *propensity* scores geschat worden en op basis waarvan leerlingen *gematched* worden.

Variabele	Beschrijving	Betr.	$R_{\text{wisk.}}$	$R_{\text{ned.}}$	$R_{\text{wlz.}}$	Ontb.
Wisk. To	IRT-score prestaties wiskunde To	.85	.76	.55	.06	.04
Ned. To	IRT-score prestaties NL. begrijpend lezen To	.82	.53	.60	.06	.04
Frans To	IRT-score prestaties Frans begrijpend lezen To	.79	.51	.48	.01	.06
Jongens	Dichotome indicator voor jongens					.00
Vertraging	Categorie voor 'leerjaar achterstand'					.00
Toelage	Dichotome var. recht op een schooltoelage					.01
Opl. moeder	Dichotome var. of de moeder laagopgeleid is					.01
Andere taal	Dichotome var. of thuistaal niet Nederlands is					.01
Zc. Alg.	Somscore algemeen academisch zelfconcept	.77	.32	.23	.10	.05
Zc. Wis.	Somscore academisch zelfconcept wiskunde	.91	.50	.24	.10	.05
Zc. Ned.	Somscore academisch zelfconcept Nederlands	.86	.15	.25	.06	.05
Zc. Fr.	Somscore academisch zelfconcept Frans	.92	.19	.16	.04	.05
Welzijn	Somscore schoolwelzijn	.82	.06	.10	.25	.05
Mindset	Somscore <i>mindset</i>	.55	-.07	-.08	-.03	.05
Aut. Mot.	Somscore autonome motivatie	.77	.00	.04	.16	.05
Gec. Mot.	Somscore gecontroleerde motivatie	.81	-.01	-.06	-.01	.05
Gedr. Betr.	Somscore gedragsmatige betrokkenheid	.78	.05	.08	.13	.05
Em. Betr.	Somscore emotionele betrokkenheid	.77	-.20	-.21	-.17	.05

Variabele	Beschrijving	Betr.	$R_{wisk.}$	$R_{ned.}$	$R_{wlz.}$	Ontb.
Gedr. onbetr.	Somscore gedragsmatige onbetrokkenheid	.68	.04	.06	.21	.05
Em. onbetr.	Somscore emotionele onbetrokkenheid	.63	-.14	-.12	-.14	.05
Int. Wis.	Somscore interest in wiskunde		.28	.11	.14	.06
Int. Ned	Somscore interest in Nederlands		-.06	.05	.12	.06
Int. Frans	Somscore interest in Frans		.02	.05	.10	.06
Int. Tech.	Somscore interest in technologie		-.06	-.13	.03	.06
SES	Factorscore sociaaleconomische status gebaseerd op zeven indicatoren (1) diploma vader, (2) diploma moeder, (3) arbeidsstatus vader, (4) arbeidsstatus moeder, (5) beroepsniveau vader, (6) beroepsniveau moeder, en (7) familiaal inkomen.	.87	.49	.37	.03	.02

Opmerking: betr. = Betrouwbaarheid; Ontb. = %van leerlingen met ontbrekende gegevens;
 $R_{wisk.}$ = correlatie met wiskunde T5; $R_{ned.}$ = correlatie met Nederlands T4; $R_{wlz.}$ = correlatie met schoolwelzijn T5

11.4.1 Schoolse aanvangsprestaties voor wiskunde, begrijpend lezen en Frans

Schoolse prestaties aan de start van het secundair onderwijs omvatten de reeds hiervoor beschreven metingen van wiskunde en Nederlands begrijpend lezen op To. Ze omvatten ook een meting aan de start van het secundair onderwijs voor Frans begrijpend lezen, want Frans is een belangrijk onderdeel in het Vlaamse curriculum. De betrouwbaarheid van deze begintoeets Frans is 0.79 wanneer we Cronbach's Alpha gebruiken.

11.4.2 Geslacht en leeftijd

Twee dichotome variabelen op basis van overheidsgegevens werden gebruikt om de achtergronden van leerlingen te beschrijven. De eerste variabele beschrijft of de leerling een jongen is. De tweede variabele beschrijft of de leerling ouder is dan normaalvorderende leerlingen (voornamelijk door zittenblijven).

11.4.3 Sociale achtergrond

De score voor sociaaleconomische status (SES-score) wordt berekend door middel van een *Nominal Response Model* (Bock, 1972) volgens zeven indicatoren: (a) diploma van de vader (10 categorieën), (b) diploma van de moeder (10 categorieën), (c) werkstatus van de vader (4 categorieën), (d) werkstatus van de moeder (4 categorieën), (e) beroepsniveau van de vader (8 categorieën), (f) beroepsniveau van de moeder (8 categorieën), en (g) inkomen (7 categorieën). Deze indicatoren zijn gebaseerd op de antwoorden op de vragenlijst die ouders van de LiSO-leerlingen invulden aan de start van het LiSO-project (of naderhand, wanneer de leerlingen op

een later moment de LiSO-steekproef instroomden). De betrouwbaarheid van de schaal is hoog (0.87), met de *Expected A Posteriori* (EAP) schattingsmethode voor de factorscores.

Drie dichotome variabelen van de overheidsgegevens die de sociale achtergrond van leerlingen beschrijven worden ook opgenomen. De eerste variabele beschrijft of een leerling zijn familie in aanmerking komt voor een maandelijkse schooltoelage wegens een laag gezinsinkomen. De tweede variabele beschrijft of de moeder van de leerling al dan niet een diploma heeft van de derde graad van het secundair onderwijs. De derde variabele beschrijft of een leerling al dan niet Nederlands spreekt met meer dan één familielid.

11.4.4 Academisch zelfconcept

Academisch zelfconcept werd gemeten met algemeen academisch zelfconcept en domeinspecifieke zelfconcepten voor wiskunde, Nederlands en Frans. Deze metingen waren onderdeel van een leerlingvragenlijst. Algemeen academisch zelfconcept heeft vier items, die in het Nederlands vertaald zijn van de *shortened Self-Description Questionnaire II* (Marsh, Ellis, Parada, Richards, & Heubeck, 2005). De items van de domeinspecifieke zelfconcepten zijn Nederlandse vertalingen van de *Self-Description Questionnaire III* (Marsh & O'Neill, 1984), waarbij de schalen gereduceerd zijn tot vier items over gepercipieerde vaardigheid in plaats van de oorspronkelijke tien items. Leerlingen beantwoorden de items op een vijf-punten Likertschaal, gaande van “niet waar” tot “waar”. Wanneer we Cronbach's Alfa gebruiken, dan zijn de betrouwbaarheden van algemeen academisch zelfconcept, zelfconcept in wiskunde, zelfconcept in Nederlands en zelfconcept in Frans respectievelijk .77, .91, .86 en .92. We gebruiken somscores van de items van iedere schaal.

11.4.5 Motivatie

De motivatie van leerlingen werd gemeten met gecontroleerde motivatie en autonome motivatie. Deze metingen waren onderdeel van een leerlingvragenlijst. De items van deze schalen zijn Nederlandse vertalingen van de *Academic Self-Regulation Questionnaire* (SQR-A, Ryan & Connell, 1989). Gecontroleerde motivatie heeft acht items, een reductie van de oorspronkelijke negen items, terwijl autonome motivatie vier items heeft, een reductie van de oorspronkelijke zeven items. Leerlingen beantwoorden de items op een vijf-punten Likertschaal, gaande van “niet waar” tot “waar”. Wanneer we Cronbach's Alfa gebruiken, dan zijn de betrouwbaarheden van gecontroleerde motivatie en autonome motivatie respectievelijk .81 en .77. We gebruiken somscores van de items van iedere schaal.

11.4.6 Betrokkenheid

De betrokkenheid van leerlingen werd gemeten met gedragsmatige betrokkenheid, emotionele betrokkenheid, gedragsmatige onbetrokkenheid en emotionele onbetrokkenheid. Deze metingen waren onderdeel van een leerlingvragenlijst. De items van deze schalen zijn Nederlandse

vertalingen van een Engelse schaal (Skinner, Kindermann, & Furrer, 2009). Gedragmatige betrokkenheid heeft vijf items, emotionele betrokkenheid heeft vier items, gedragmatige onbetrokkenheid heeft vijf items en emotionele onbetrokkenheid heeft zes items. Voor emotionele betrokkenheid betekent dit een reductie van één item ten opzichte van de oorspronkelijke schaal, terwijl voor emotionele onbetrokkenheid dit een reductie van zes items betekent ten opzichte van de oorspronkelijke schaal. Leerlingen beantwoorden de items op een vijf-punten Likertschaal, gaande van “niet waar” tot “waar”. Wanneer we Cronbach’s Alfa gebruiken, dan zijn de betrouwbaarheden van gedragmatige betrokkenheid, emotionele betrokkenheid, gedragmatige onbetrokkenheid en emotionele onbetrokkenheid respectievelijk .78, .77, .68 en .63. We gebruiken somscores van de items van iedere schaal.

11.4.7 Mindset of opvattingen over intelligentie

Mindset werd ook gemeten in de leerlingvragenlijst. Deze schaal meet of een leerling intelligentie als een vaststaande eigenschap van personen beschouwt of als iets dat kan veranderen. De items van deze schaal zijn Nederlandse vertalingen van de *Theory of Intelligence Scale* (Dweck, Chiu, & Hong, 1995). Deze heeft vijf items die leerlingen beantwoorden op een vijf-punten Likertschaal, gaande van “niet waar” tot “waar”. Wanneer we Cronbach’s Alfa gebruiken dan is de betrouwbaarheid .55. We gebruiken de somscore van de items van de schaal.

11.4.8 Schoolwelzijn

Schoolwelzijn aan de start van het secundair onderwijs omvat de reeds hiervoor beschreven meting van schoolwelzijn op To.

11.4.9 Interesses

De interesse van leerlingen werd gemeten voor wiskunde, Nederlands, Frans en technologie als onderdeel van de leerlingvragenlijst. Elk van deze schalen heeft twee items, waarbij het eerste item peilt naar interesse in het onderwerp en het tweede item naar plezier in het onderwerp. Ze zijn een Nederlandse vertaling van een oorspronkelijk Engelse schaal (Denissen, Zarrett, & Eccles, 2007). Leerlingen beantwoorden de items op een vijf-punten Likertschaal, gaande van “niet waar” tot “waar”. Wanneer we het Spearman-Brown Coefficient gebruiken, dan zijn de betrouwbaarheden van de interesses in wiskunde, Nederlands, Frans en technologie respectievelijk .87, .86, .90 en .86. We gebruiken somscores van de items van iedere schaal.

11.5 Uitkomstanalyses met latente groeicurvemodellen

In dit onderdeel van de studie gebruiken we latente groeicurvemodellen om leerwinst in schoolse prestaties en evolutie in sociaal-emotionele uitkomsten te beschrijven (Ferrer, Balluerka, & Widaman, 2008; Geiser, Keller, & Lockhart, 2013; McArdle, 1988). In deze latente

groeicurvemodellen worden de gemiddelde scores voor een uitkomst voorspeld door een *intercept* en een *helling*. De *helling* kan daarbij een vorm aannemen die lineair, kwadratisch of een andere functionele vorm is. Wij testen steeds twee modellen: de lineaire vorm en de kwadratische vorm. Het kwadratische model voor de vergelijking tussen leerlingen die mantelzorger zijn en andere leerlingen in schoolse prestaties voor wiskunde wordt in de volgende vergelijkingen getoond:

$$Y_{i,t} = IC_i + LSL_i * t + QSL_i * t^2$$

$$IC_i = \beta_0 + \beta_1 JMZ_i + \varepsilon_{i,0}$$

$$LSL_i = \lambda_0 + \lambda_1 JMZ_i + \varepsilon_{i,1}$$

$$QSL_i = \gamma_0 + \gamma_1 JMZ_i + \varepsilon_{i,2}$$

$Y_{i,t}$ is de prestatie van leerling i op tijdstip t en is een functie van de waarde die leerling i heeft voor het *intercept* (IC_i), de *lineaire slope* (LSL_i) en de *kwadratische slope* (QSL_i), en op welk tijdstip t de prestatie van de leerling voorspeld wordt. Het tijdstip kan waarde 0, 1, 2, 3, 4 of 5 aannemen. Daarmee is $Y_{i,0}$ de prestatie van leerling i op tijdstip 0 (de start van het secundair onderwijs) waarbij $Y_{i,0}$ gelijk is aan IC_i , het *intercept* van de groeicurve. $Y_{i,5}$ is de prestatie van leerling i op tijdstip 5 (het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs) waarbij $Y_{i,5}$ gelijk is aan IC_i plus $5LSL_i$ plus $25QSL_i$, de *slopes* hebben dus een steeds grotere rol naargelang het aantal leerjaren vordert.

IC_i is een functie van: β_0 , het gemiddelde *intercept* voor alle niet-mantelzorgers; β_1 , het gemiddelde verschil in het *intercept* van jonge mantelzorger ten opzichte van andere leerlingen, waarbij JMZ_i aanduidt of leerling i jonge mantelzorger is; $\varepsilon_{i,0}$ beschrijft de afwijking van leerling i van het gemiddeld voorspelde *intercept*. Deze is normaal verdeeld met een gemiddelde van 0 en een variantie van σ_0^2 .

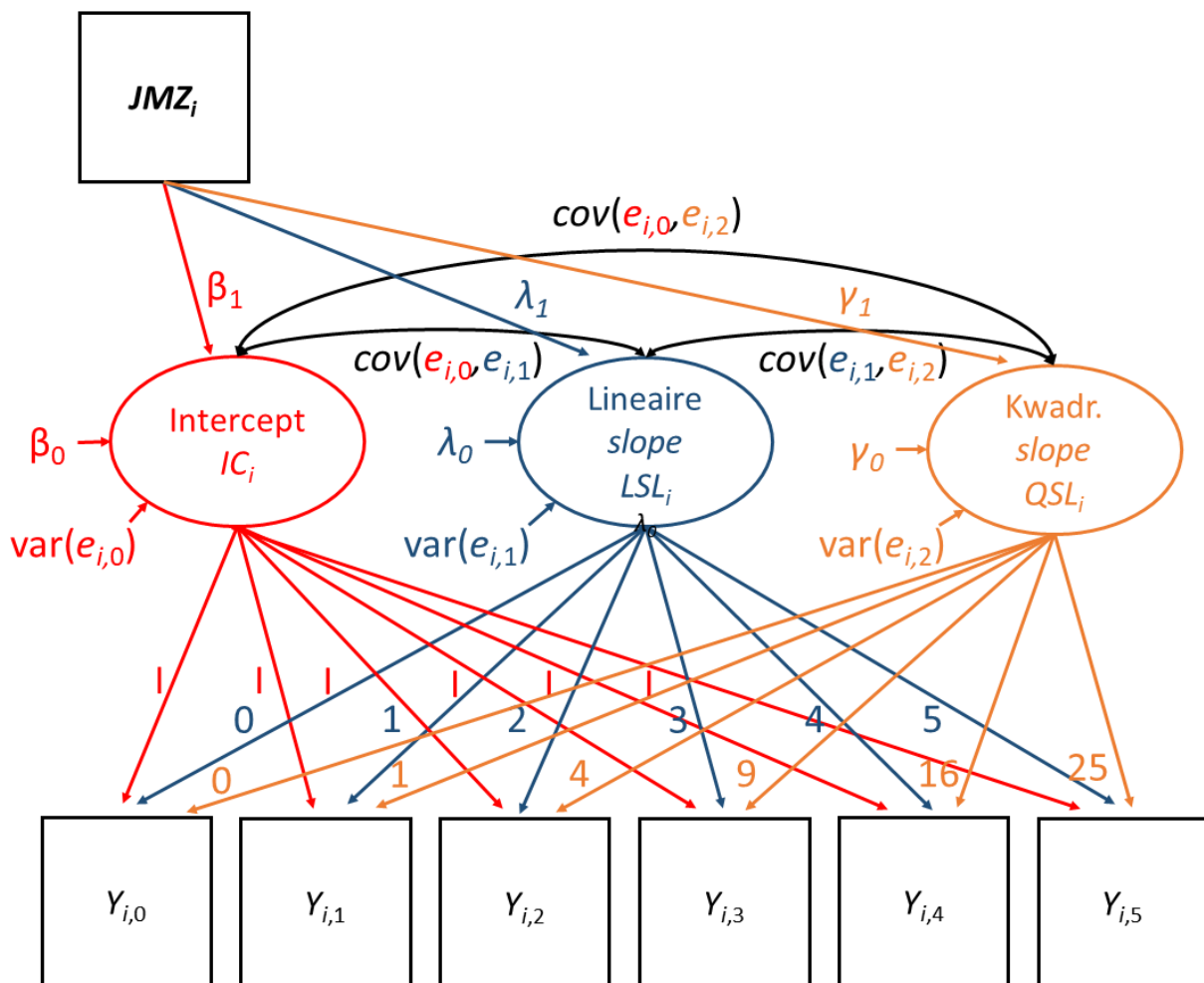
LSL_i is een functie van: λ_0 , de gemiddelde *lineaire slope* voor alle niet-mantelzorgers; λ_1 , het gemiddelde verschil in de *lineaire slope* van jonge mantelzorger ten opzichte van andere leerlingen, waarbij JMZ_i aanduidt of leerling i jonge mantelzorger is; $\varepsilon_{i,1}$ beschrijft de afwijking van leerling i van de gemiddeld voorspelde *lineaire slope*. Deze is normaal verdeeld met een gemiddelde van 0 en een variantie van σ_1^2 .

QSL_i is een functie van: γ_0 , de gemiddelde *kwadratische slope* voor alle niet-mantelzorgers; γ_1 , het gemiddelde verschil in de *kwadratische slope* van jonge mantelzorger ten opzichte van andere leerlingen, waarbij JMZ_i aanduidt of leerling i jonge mantelzorger is; $\varepsilon_{i,2}$ beschrijft de afwijking van leerling i van de gemiddelde voorspelde *kwadratische slope*. Deze is normaal verdeeld met een gemiddelde van 0 en een variantie van σ_2^2 .

Het model wordt getoond in Figuur 82. Merk op dat dit het kwadratische model voorstelt. In het lineaire model verdwijnen alle elementen die met de *kwadratische slope* te maken hebben, dit zijn de oranje elementen in Figuur 82. In het kwadratische model testen we de verschillen tussen de

parameters β_1 , λ_1 en γ_1 tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen, waarmee we onderzoeken of deze groepen leerlingen verschillen in hun gemiddelde *intercept*, gemiddelde lineaire slop en gemiddelde kwadratische *slope*. In het lineaire model testen we de verschillen tussen de parameters β_1 en λ_1 tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen, waarmee we onderzoeken of deze groepen leerlingen verschillen in hun gemiddelde *intercept* en gemiddelde lineaire *slope*. De vergelijking tussen beide groepen gebeurt echter niet direct via de parameterwaarden. We gebruiken de parameterwaarden namelijk om voorspellingen te maken van beide groepen op afnamemomenten T_0 , T_1 , T_2 , T_3 , T_4 en T_5 . Dit verschil wordt dan uitgedrukt als D_{T_0} , D_{T_1} , D_{T_2} , D_{T_3} , D_{T_4} en D_{T_5} . We zullen de verschillen tussen beide groepen voor zowel het kwadratische als lineaire model echter ook grafisch beoordelen. Ten slotte merken we op dat voor de vergelijking tussen de andere groepen leerlingen we hetzelfde model gebruiken; het enige verschil is dat er andere groepen als voorspeller worden opgenomen van β_1 , λ_1 en γ_1 .

Voor het schatten van de parameters gebruiken we de robuuste *maximum likelihood* schattingsprocedure in *Mplus 8* (Muthén & Muthén, 2015). Ten slotte merken we op dat de covarianties tussen de verdelingen van $\varepsilon_{i,0}$, $\varepsilon_{i,1}$ en $\varepsilon_{i,2}$ vrij geschat worden.

Figuur 82: Latente groeicurve model van leerwinst voor wiskunde, leerwinst voor Nederlands en evolutie in schoolwelbevinden, geschreven als structural equation model

11.6 Matching

Het doel van *matching* in dit onderzoek is het vinden van vergelijkbare leerlingen aan de start van het secundair onderwijs, die enkel verschillen in het al dan niet mantelzorger zijn (Schafer & Kang, 2008). Een *matched* paar in dit onderzoek is dus een paar leerlingen waarvan één leerling een jonge mantelzorger is en de andere leerling geen mantelzorger is. Beide leerlingen zijn echter vergelijkbaar in hun prestaties, sociaal-emotioneel functioneren en sociaaleconomische achtergrond aan de start van het secundair onderwijs. Als we voldoende van deze *matched* paren leerlingen vinden, dan kunnen we een *matched* gegevensbestand opstellen op basis waarvan we analyses kunnen uitvoeren. Dit staat ons toe uitspraken te doen over wat het effect is van een jonge mantelzorger zijn op deze evolutie in schoolse prestaties en sociaal-emotionele uitkomsten. Wanneer de constructie van zo'n *matched* gegevensbestand succesvol is, in die zin dat in dit databestand de jonge mantelzorgers gemiddeld genomen dezelfde kenmerken hebben als de leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn, dan voldoen we aan de *ignorable treatment assumption* (Rubin, 1978; Winship & Morgan, 2007). In de praktijk betekent dit dat het tot de ene of de andere groep behoren niet samenhangt met de potentiële uitkomst van een leerling (Rubin, 1978; Winship & Morgan, 2007).

Hoe vergelijkbare leerlingen op basis van verschillende kenmerken precies gevonden worden, verschilt naargelang de *matching* methode (Stuart, 2010). Wij gebruiken *matching* op basis van *propensity scores* (e.g. Caliendo & Kopeinig, 2008). De eerste stap in *propensity score matching* (PSM) is het schatten van elke leerling zijn kans of *propensity* om jonge mantelzorger te zijn. Deze *propensities* worden dan gebruikt om jonge mantelzorgers te *matchen* met leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn (Rosenbaum & Rubin, 1983). De theoretische achtergrond van het gebruik van *propensities* bij *matching* is dat wanneer je conditioneert op basis van *propensities*, het al dan niet jonge mantelzorger zijn op toeval berust (Imbens & Rubin, 2015). Wij gebruiken logistische regressiemodellen om de *propensities* te schatten, waarbij 'jonge mantelzorger zijn' voorspeld wordt door de kenmerken van leerlingen aan de start van het secundair onderwijs (Austin, 2011; Austin, Grootendorst, Normand, & Anderson, 2007; Myers et al., 2011).

Vervolgens passen we *nearest neighbor caliper matching* toe en worden gelijkaardige leerlingen gekoppeld op basis van *propensity scores* (e.g. Caliendo & Kopeinig, 2008). Dit houdt in dat een jonge mantelzorger gekoppeld wordt aan een leerling die geen jonge mantelzorger is als ze de meest nabije waarde hebben voor hun *propensity score* (Thoemmes & Kim, 2011). Er is echter een maximum verschil dat toegelaten wordt om leerlingen met elkaar te koppelen: dit maximum verschil wordt de *caliper* genoemd. Een hoger verschil of *caliper* toestaan is statistisch meer efficiënt, maar leidt tot het risico dat beide groepen na *matching* nog steeds niet genoeg vergelijkbaar zijn. We gebruiken een caliper van 0.05 standaarddeviatie (SD) in de *propensity score* voor *matching*. Een jonge mantelzorger werd dus steeds met één leerling gekoppeld die geen jonge mantelzorger is. Dit wordt *one-to-one (1:1) matching* genoemd. Samenvattend gebruiken we dus *one-to-one (1:1) 0.05SD propensity score caliper matching*.

Het toepassen van *matching* op twee groepen leerlingen vereist echter een *common support region*. In ons onderzoek betekent dit dat er leerlingen moeten zijn in beide groepen die

gelijkaardige kenmerken moeten hebben aan de start van het secundair onderwijs. Bijvoorbeeld: er moeten leerlingen zijn met gelijkaardige prestaties voor wiskunde. Omdat we gebruik maken van *propensity score matching*, komt het erop neer dat er overlap moet zijn in de *propensity scores* tussen beide groepen (Steiner & Cook, 2013). Daarom gaan we overlap na tussen de grafieken van de densiteiten in de *propensity scores* voor de groep leerlingen die jonge mantelzorger is en de groep leerlingen die geen jonge mantelzorger is.

Na het toepassen van *matching* gaan we de zogenaamde balans na in het *matched* gegevensbestand voor verschillende kenmerken van beide groepen. Door het *matchen* zouden beide groepen nu immers gelijkaardige kenmerken moeten hebben, en het bereiken van deze balans is een voorwaarde om over succesvolle *matching* te spreken. Dit doen we door middel van *standardized mean covariates* in de covariaten (SMD's, gestandaardiseerd op basis van de standaarddeviatie over beide groepen) tussen beide groepen. We onderzoeken het gemiddelde, minimum en maximum van alle SMD's. Het gemiddelde over de SMD's dient niet hoger dan 0.05 te zijn, terwijl SMD's van specifieke covariaten als vuistregel niet hoger dan 0.25 mogen zijn (Caliendo & Kopeinig, 2008).

Ten slotte merken we op dat *matching* zoals hier beschreven uitgaat van de situatie dat we leerlingen die mantelzorger zijn koppelen aan leerlingen die geen jonge mantelzorger zijn. Bij de vergelijking van de andere groepen gebruiken we echter dezelfde aanpak zoals hier beschreven.

11.7 Multiple imputatie van ontbrekende gegevens

Hoewel er in de steekproef enkel leerlingen worden opgenomen die zowel op het einde van het vijfde jaar als aan de start van het eerste jaar secundair onderwijs deelnemen aan het LiSO-project, zijn er soms ontbrekende gegevens. Deze ontbrekende gegevens worden veroorzaakt door scholen die op sommige afnamemomenten niet konden deelnemen of door het niet kunnen deelnemen van een leerling op een bepaald moment. In de steekproef ontbreken gemiddeld 4.09% van de gegevens die dienen om de leerlingen te matchen (zie Tabel 130). Voor de uitkomsten zien we dat op T1 gemiddeld 12.24% van de gegevens ontbreken, op T2 gemiddeld 4.27% van de gegevens ontbreken, op T3 gemiddeld 6.41% van de gegevens ontbreken, op T4 gemiddeld 6.32% van de gegevens ontbreken en op T5 gemiddeld 1.69% van de gegevens ontbreken.

We gebruiken *multiple imputation with chained equations* van de ontbrekende gegevens om onvertekende en statistisch efficiënte schattingen te krijgen van de ontbrekende gegevens (Schafer & Graham, 2002). Omdat scholen clusters zijn in onze gegevens, gebruiken we de 'multilevel pan-approach' in de *multiple imputation* procedure (Lüdtke, Robitzsch, & Grund, 2017). Alle covariaten en uitkomsten worden opgenomen in het imputatiemodel (White, Royston, & Wood, 2011). Covergentie werd bepaald aan de hand van autocorrelatiefuncties en traceringsgrafieken en werd bereikt na 15 iteraties. Recente literatuur raadt aan om evenveel geïmputeerde gegevensbestanden te gebruiken als het gemiddelde percentage ontbrekende data (Bodner, 2008; White et al., 2011). We schatten dus vijf geïmputeerde gegevensbestanden en we combineren de resultaten zoals voorgeschreven door Rubin (1987).

De relatieve statistische efficiëntie die we bereikten (vergeleken met een volledige statistische efficiëntie van 100%) voor de geschatte verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor wiskunde gingen van 99.46% tot 99.96% met een gemiddelde 99.77%. Voor Nederlands ging de statistische efficiëntie van 98.99% tot 99.76% met een gemiddelde van 99.46%. Voor schoolwelzijn ging de statistische efficiëntie van 99.60% tot 99.72% met een gemiddelde van 99.68%.

De relatieve statistische efficiëntie die we bereikten (vergeleken met een volledige statistische efficiëntie van 100%) voor de geschatte verschillen tussen jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken voor wiskunde gingen van 99.70% tot 100.00% met een gemiddelde 99.93%. Voor Nederlands ging de statistische efficiëntie van 97.81% tot 99.48% met een gemiddelde van 98.44%. Voor schoolwelzijn ging de statistische efficiëntie van 95.26% tot 99.98% met een gemiddelde van 97.42%.

De relatieve statistische efficiëntie die we bereikten (vergeleken met een volledige statistische efficiëntie van 100%) voor de geschatte verschillen tussen jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening voor wiskunde gingen van 99.78% tot 99.96% met een gemiddelde van 99.90%. Voor Nederlands ging de statistische efficiëntie van 99.72% tot 99.92% met een gemiddelde van 99.81%. Voor schoolwelzijn ging de statistische efficiëntie van 99.34% tot 99.86% met een gemiddelde van 97.53%.

Op basis hiervan besluiten we dat de resultaten zo goed als zeker niet verschillen van de situatie van volledige statistische efficiëntie. De imputaties werden geschat met het pakket mice 3.8 (van Buuren & Groothuis-Oudshoorn, 2011) en pan 1.6 (Zhao & Schafer, 2016) in R 3.6.3.

11.8 Ruwe verschillen tussen groepen leerlingen

11.8.1 Jonge mantelzorgers vs. andere leerlingen

Tabel 131 toont de gemiddelden van de groep jonge mantelzorgers en de groep andere leerlingen voor de controlevariabelen, terwijl de laatste kolom de SMD's toont. Dit zijn de resultaten voor *matching* plaatsvindt. We zien dat de jonge mantelzorgers gemiddeld lagere schoolse prestaties hebben en een minder gunstige sociaaleconomische achtergrond hebben. De gemiddelde SMD is 0.27, met een minimum SMD van -0.32 en een maximum SMD van 0.24.

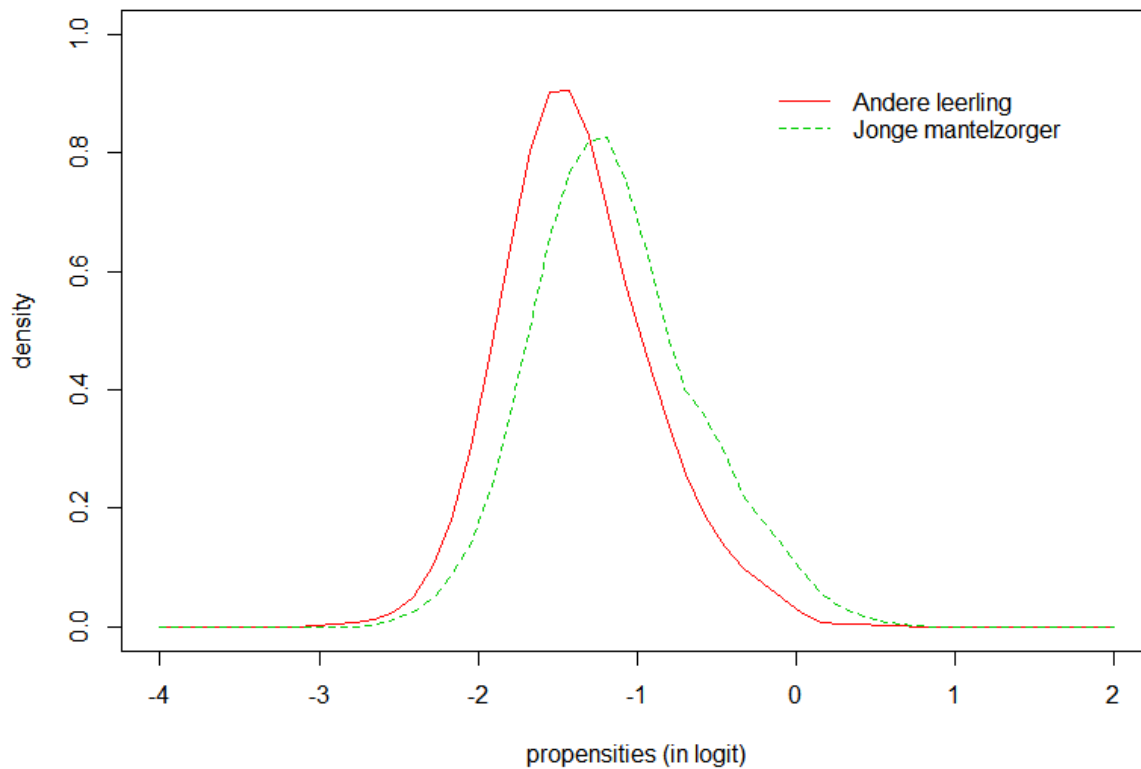
Tabel 131: Verschillen in de controlevariabelen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor *matching*.

Variabele	Jonge mantelzorgers	Andere leerlingen		SMD
	M	M	SD	
Vertraging	0.20	0.14	0.34	0.16
Jongen	0.47	0.49	0.50	-0.03
Opl. moeder	0.21	0.15	0.35	0.16

Variabele	Jonge mantelzorgers	Andere leerlingen		SMD
	M	M	SD	
Toelage	0.27	0.17	0.37	0.23
Andere taal	0.09	0.08	0.28	0.04
SES	-0.10	0.19	0.90	-0.31
Aut. Mot.	3.92	3.94	0.68	-0.03
Gedr. Onbetr.	1.91	1.80	0.56	0.17
Gedr. Betr.	4.06	4.10	0.55	-0.07
Gec. Mot.	3.09	3.04	0.79	0.06
Em. Onbetr.	2.52	2.43	0.59	0.15
Em. Betr.	3.77	3.83	0.68	-0.09
Int. Frans	3.20	3.35	1.12	-0.12
Int. Ned	3.36	3.36	0.97	0.00
Int. Tech.	3.88	3.83	1.07	0.05
Int. Wis.	3.20	3.31	1.14	-0.09
Mindset	2.88	2.80	0.88	0.09
Welzijn	4.02	4.10	0.57	-0.12
Zc. Alg.	3.74	3.87	0.63	-0.20
Zc. Fr.	3.41	3.61	0.91	-0.20
Zc. Ned.	3.71	3.83	0.71	-0.16
Zc. Wis.	3.43	3.57	0.93	-0.15
Frans To	95.89	100.12	12.16	-0.32
Ned. To	98.27	100.91	10.71	-0.24
Wisk. To	95.47	99.86	12.52	-0.32
Propensity	0.25	0.21	0.08	0.44

Opmerking: SMD = *Standardized mean difference*

In Figuur 83 worden de twee densiteitsgrafieken getoond van de groep jonge mantelzorgers en de groep andere leerlingen. De x-as toont de *logit propensity scores* zoals ze werden voorspeld door het logaritmische regressiemodel. De y-as toont de densiteiten. Hoe hoger de densiteit voor een *propensity score*, hoe meer leerlingen van een groep gemiddeld die *propensity score* hebben. De *area of common support* wordt beschreven door het percentage leerlingen dat minstens één andere leerling in de andere groep heeft met een gelijke *propensity score*. Voor de vergelijking tussen deze groepen leerlingen vinden we dat er respectievelijk 99.90% en 99.73% overlap is voor de groep jonge mantelzorgers en de groep andere leerlingen. Dit zien we ook in Figuur 83 waarin de overlap visueel groot lijkt.

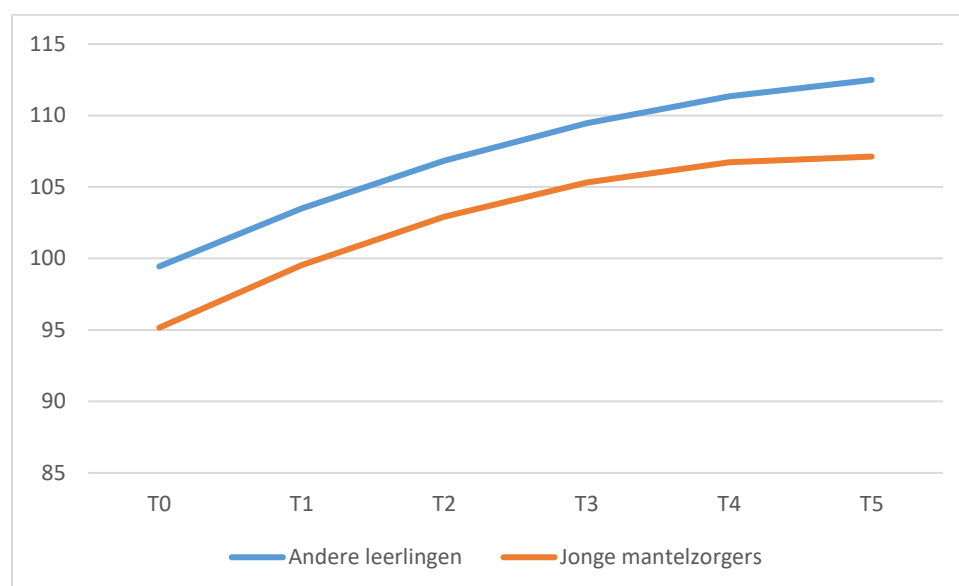

Figuur 83: Densiteiten in propensity scores tussen de groep jonge mantelzorgers en de groep andere leerlingen

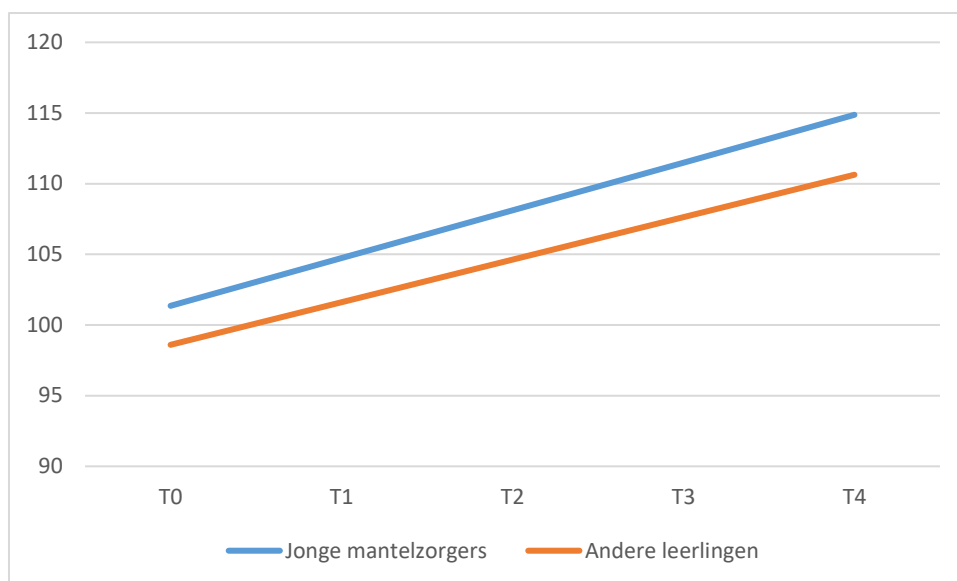
Tabel 132 beschrijft de resultaten van de latente groeicurve modellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. De groep jonge mantelzorgers en de groep andere leerlingen worden hier vergeleken voor *matching* plaatsvindt. Dit zijn dus ruwe verschillen. Figuur 84, Figuur 85 en Figuur 86 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurve modellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. We vinden dat de groep jonge mantelzorgers significant hogere gemiddelde prestaties heeft voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen dan de groep andere leerlingen over alle afnamemomenten. Het verschil lijkt niet groter te worden. Voor schoolwelbevinden vinden we geen significante verschillen over de afnamemomenten.

Tabel 132: Gemiddeldes van en verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor *matching*.

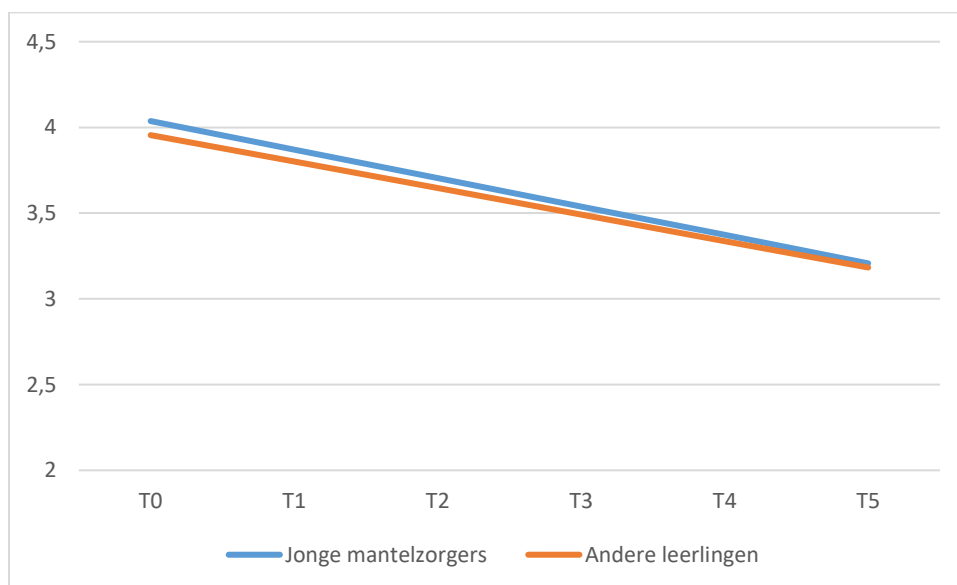
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	Andere lln.	JMZ'rs			Andere lln.	JMZ'rs			Andere lln.	JMZ'rs		
T0	99.4	95.2	-4.3*	0.5	101.4	98.6	-2.8*	0.4	4.0	4.0	-0.1*	0.0
T1	103.5	99.5	-4.0*	0.4					3.9	3.8	-0.1*	0.0
T2	106.9	102.9	-3.9*	0.4					3.7	3.6	-0.1*	0.0
T3	109.5	105.3	-4.1*	0.5	111.5	107.6	-3.9*	0.5	3.5	3.5	0.0	0.0
T4	111.3	106.7	-4.6*	0.5	114.9	110.6	-4.2*	0.5	3.4	3.3	0.0	0.0
T5	112.5	107.1	-5.4*	0.6					3.2	3.2	0.0	0.0

Figuur 84: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Ruwe verschillen voor *matching* tussen groep jonge mantelzorgers en groep andere leerlingen

Figuur 85: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurve-model. Ruwe verschillen voor matching tussen groep jonge mantelzorgers en groep andere leerlingen

Figuur 86: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Ruwe verschillen voor matching tussen groep jonge mantelzorgers en groep andere leerlingen

11.8.2 Jonge mantelzorgers naargelang de taakbelasting in het huishouden

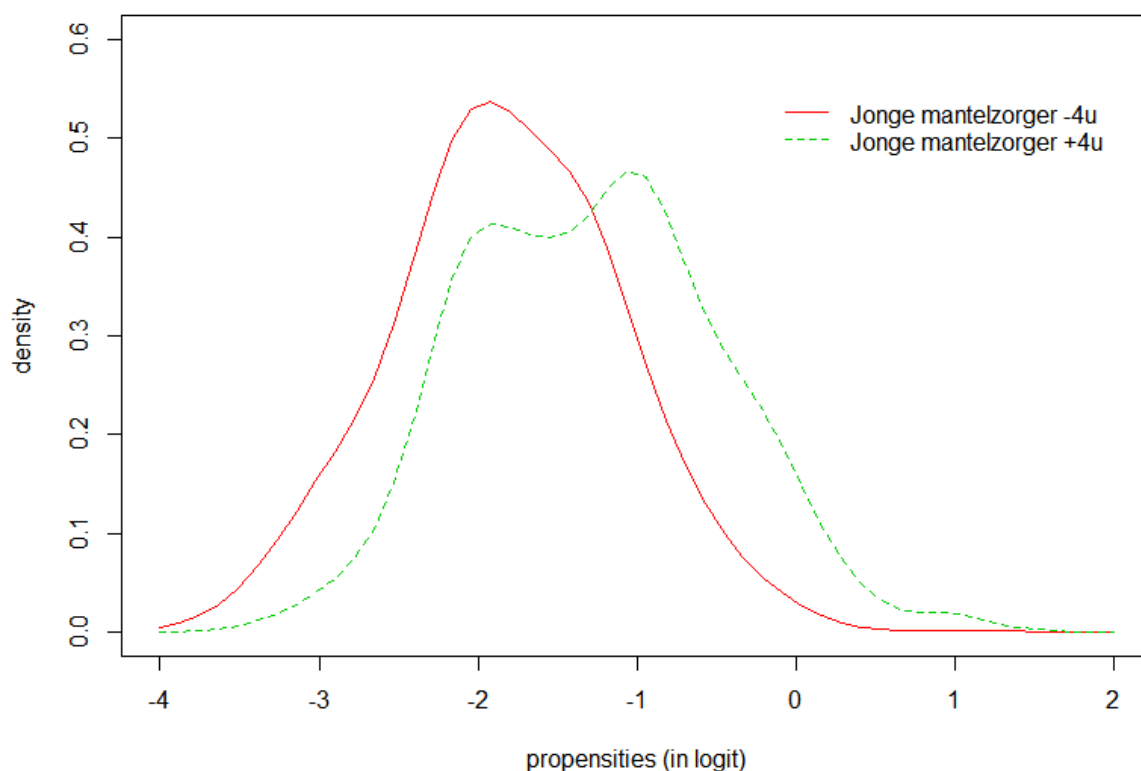
Tabel 133 toont de gemiddelden van de groep jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en de groep jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken voor de controlevariabelen, terwijl de laatste kolom de SMD's toont. Dit zijn de resultaten voor *matching* plaatsvindt. We zien dat de jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken gemiddeld lagere schoolse prestaties en een minder gunstige sociaaleconomische achtergrond hebben. De gemiddelde SMD is 0.28, met een minimum SMD van -0.43 en een maximum SMD van 0.27.

Tabel 133: Verschillen in de controlevariabelen tussen jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken voor *matching*.

Variabele	Jonge mantelzorger +4u huishoudtaken	Jonge mantelzorger -4u huishoudtaken	SMD	
	M	M	SD	
Vertraging	0.24	0.19	0.39	0.12
Jongen	0.39	0.49	0.50	-0.20
Opl. moeder	0.32	0.19	0.39	0.27
Toelage	0.37	0.25	0.43	0.24
Andere taal	0.15	0.08	0.27	0.20
SES	-0.43	-0.03	0.90	-0.43
Aut. Mot.	4.09	3.89	0.69	0.27
Gedr. Onbetr.	2.00	1.88	0.61	0.17
Gedr. Betr.	4.05	4.07	0.58	-0.03
Gec. Mot.	3.20	3.07	0.80	0.17
Em. Onbetr.	2.56	2.51	0.63	0.08
Em. Betr.	3.82	3.76	0.70	0.07
Int. Frans	3.25	3.20	1.16	0.03
Int. Ned	3.38	3.35	0.98	0.03
Int. Tech.	3.81	3.90	1.06	-0.08
Int. Wis.	3.18	3.21	1.12	-0.03
Mindset	2.96	2.86	0.90	0.10
Welzijn	4.04	4.03	0.60	0.03
Zc. Alg.	3.72	3.76	0.63	-0.05
Zc. Fr.	3.35	3.43	0.93	-0.08
Zc. Ned.	3.69	3.72	0.75	-0.03
Zc. Wis.	3.34	3.45	0.95	-0.13
Frans To	94.38	96.40	12.93	-0.14
Ned. To	96.91	98.67	11.07	-0.17
Wisk. To	91.53	96.42	13.55	-0.35
Propensity	0.24	0.16	0.09	0.60

Opmerking: SMD = Standardized mean difference;

In Figuur 87 worden de twee densiteitsgrafieken getoond van groep jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en de groep jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken. De x-as toont de *logit propensity scores* zoals ze werden voorspeld door het logaritmische regressiemodel. De y-as toont de densiteiten. Hoe hoger de densiteit voor een *propensity score*, hoe meer leerlingen van een groep gemiddeld die *propensity score* hebben. De *area of common support* wordt beschreven door het percentage leerlingen dat minstens één andere leerling in de andere groep heeft met een gelijke *propensity score*. Voor de vergelijking tussen deze groepen leerlingen vinden we dat er respectievelijk 100.0% en 97.81% overlap is voor de groep jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en de groep jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken. Dit zien we ook in Figuur 87 waarin de overlap visueel groot lijkt.

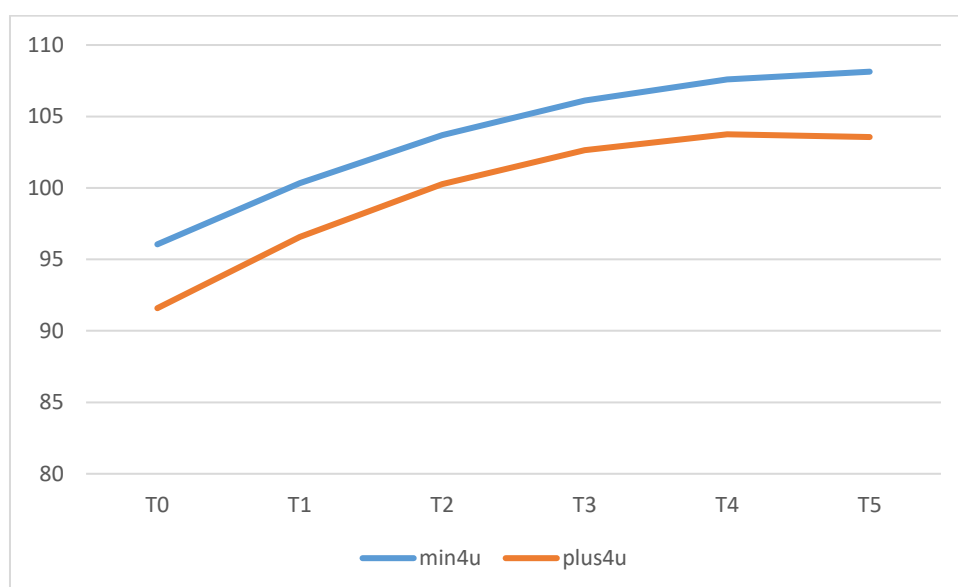

Figuur 87: Densiteiten in *propensity scores* tussen de groep jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en de groep jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken

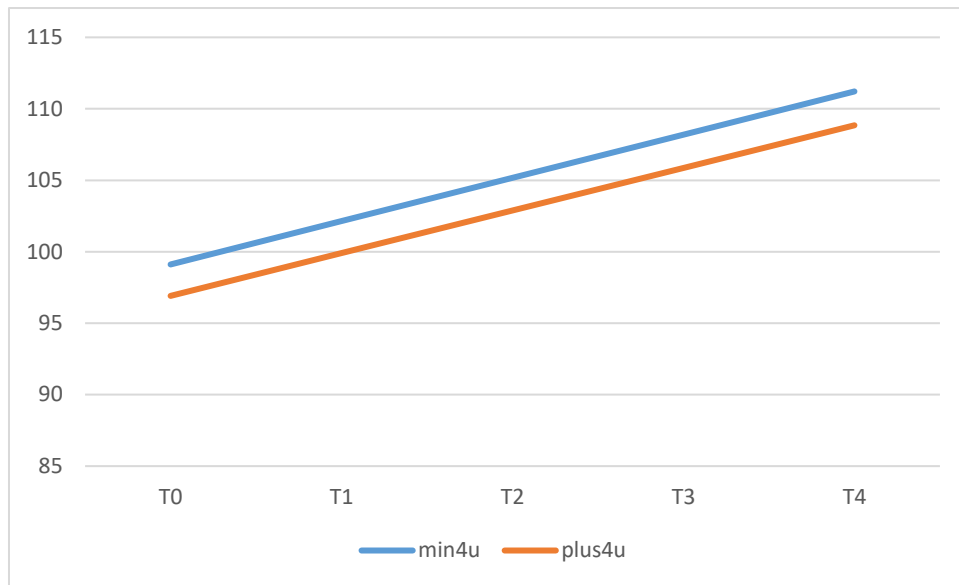
Tabel 134 beschrijft de resultaten van de latente groeicurvemodellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. De groep jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en de groep jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken worden hier vergeleken voor *matching* plaatsvindt. Dit zijn dus ruwe verschillen. Figuur 88, Figuur 89 en Figuur 90 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurvemodellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. We vinden dat de groep jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken significant lagere gemiddelde prestaties heeft voor wiskunde en Nederlands begrijpend lezen dan de groep andere leerlingen over bijna alle afnamemomenten. Het verschil lijkt niet groter te worden. Voor schoolwelbevinden vinden we geen significante verschillen over de afnamemomenten.

Tabel 134: Ruwe gemiddeldes en verschillen van jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden

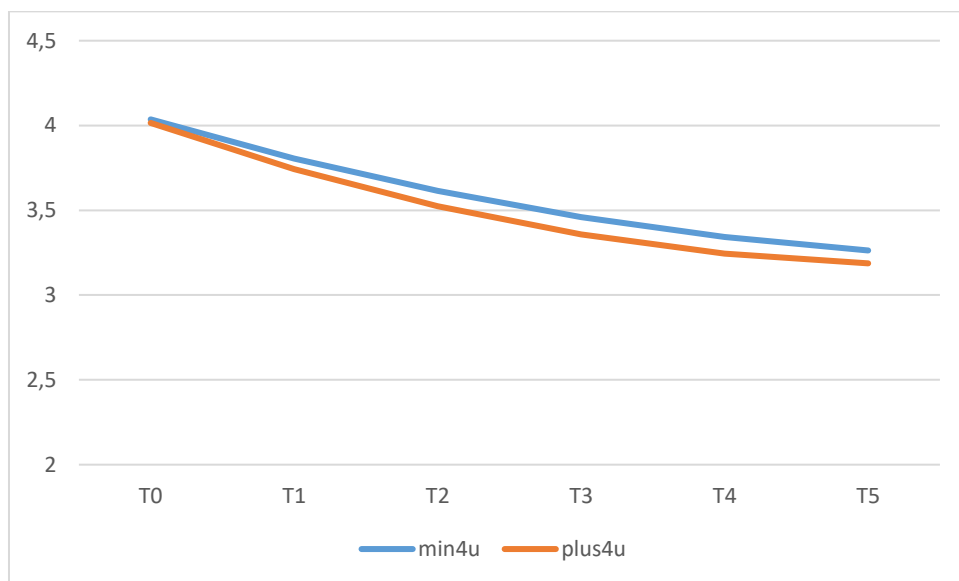
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	-4u	+4u			-4u	+4u			-4u	+4u		
T0	96.1	91.6	-4.5*	1.2	99.1	96.9	-2.2*	0.9	4.0	4.0	0.0	0.1
T1	100.3	96.6	-3.8*	1.0					3.8	3.7	-0.1	0.1
T2	103.7	100.3	-3.4*	1.0					3.6	3.5	-0.1	0.1
T3	106.1	102.7	-3.5*	1.0	108.2	105.9	-2.3*	1.0	3.5	3.4	-0.1	0.1
T4	107.6	103.8	-3.8*	1.1	111.2	108.8	-2.4*	1.2	3.3	3.2	-0.1	0.1
T5	108.1	103.6	-4.6*	1.2					3.3	3.2	-0.1*	0.1

Figuur 88: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Ruwe verschillen voor matching tussen jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken

Figuur 89: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurvemodel. Ruwe verschillen voor matching tussen jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken

Figuur 90: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurvemodel. Ruwe verschillen voor matching tussen jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken

11.8.3 Jonge mantelzorgers naargelang het type aandoening van de zorgbehoevende

In deze sectie maken we een onderscheid naargelang het soort aandoening de huisgenoot van de mantelzorger heeft. Deze informatie werd enkel opgevraagd in de online vragenlijst van 2019. Voor dit deel van het rapport verkleint de steekproef dus beduidend. Om voldoende grote groepen over te houden, maken we enkel een onderscheid tussen fysieke en psychische aandoeningen.

Tabel 135 toont de gemiddelden van de groep jonge mantelzorgers waarbij de zorgbehoevende een fysieke aandoening heeft en de groep jonge mantelzorgers waarbij de zorgbehoevende een psychische aandoening heeft voor de controlevariabelen, terwijl de laatste kolom de SMD's toont. Dit zijn de resultaten voor *matching* plaatsvindt. We zien dat de twee groepen jonge mantelzorgers slechts beperkte gemiddelde verschillen hebben. De gemiddelde SMD is 0.33, met een minimum SMD van -0.59 en een maximum SMD van 0.33.

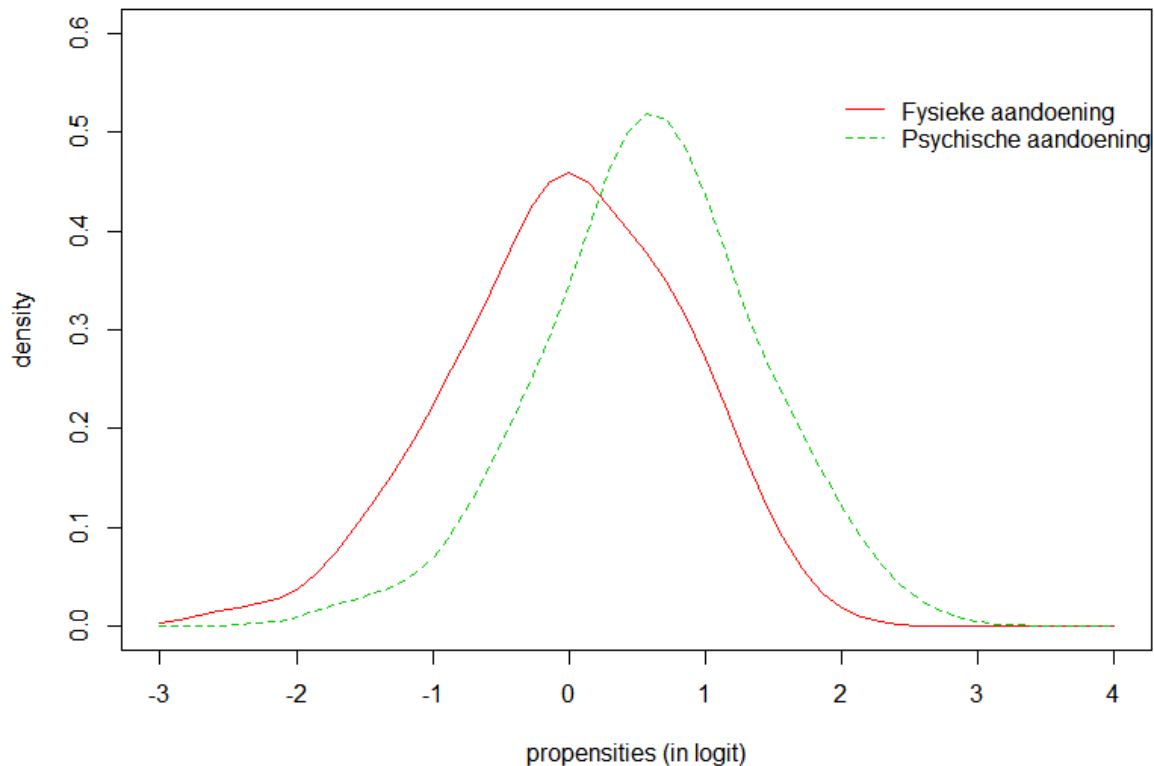
Tabel 135: Verschillen in de controlevariabelen tussen jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening.

Variabele	Jonge mantelzorger Psychische aandoening	Jonge mantelzorger Fysieke aandoening		SMD
	M	M	SD	
Vertraging	0.07	0.13	0.34	-0.21
Jongen	0.39	0.31	0.47	0.15
Opl. moeder	0.09	0.18	0.39	-0.30
Toelage	0.21	0.30	0.46	-0.21
Andere taal	0.01	0.07	0.26	-0.59
SES	0.22	-0.05	0.88	0.33
Aut. Mot.	3.88	3.87	0.59	0.02
Gedr. Onbetr.	1.79	1.83	0.59	-0.08
Gedr. Betr.	4.10	4.15	0.52	-0.09
Gec. Mot.	3.07	2.87	0.74	0.25
Em. Onbetr.	2.50	2.52	0.64	-0.04
Em. Betr.	3.77	3.81	0.54	-0.06
Int. Frans	3.25	3.29	1.16	-0.03
Int. Ned	3.43	3.44	0.95	-0.02
Int. Tech.	3.64	3.96	1.13	-0.32
Int. Wis.	3.20	3.08	1.07	0.11
Mindset	2.82	2.98	0.97	-0.17
Welzijn	4.00	4.07	0.50	-0.12
Zc. Alg.	3.67	3.83	0.59	-0.28
Zc. Fr.	3.43	3.46	0.95	-0.04
Zc. Ned.	3.74	3.86	0.81	-0.15
Zc. Wis.	3.44	3.41	1.05	0.05

Variabele	Jonge mantelzorger		SMD
	Psychische aandoening	Fysieke aandoening	
	M	M SD	
Frans To	100.61	99.23 12.22	0.16
Ned. To	102.85	100.90 8.96	0.20
Wisk. To	100.93	99.42 10.94	0.17
Propensity	0.63	0.50 0.18	0.82

Opmerking: SMD = *Standardized mean difference*;

In Figuur 91 worden de twee densiteitsgrafieken getoond van de groep jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en de groep jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken. De x-as toont de *logit propensity scores* zoals ze werden voorspeld door het logaritmische regressiemodel. De y-as toont de densiteiten. Hoe hoger de densiteit voor een *propensity score*, hoe meer leerlingen van een groep gemiddeld die *propensity score* hebben. De *area of common support* wordt beschreven door het percentage leerlingen dat minstens één andere leerling in de andere groep heeft met een gelijke *propensity score*. Voor de vergelijking tussen deze groepen leerlingen vinden we dat er respectievelijk 90.63% en 98.59% overlap is voor de groep jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en de groep jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken. Dit zien we ook in Figuur 91 waarin de overlap visueel groot lijkt.

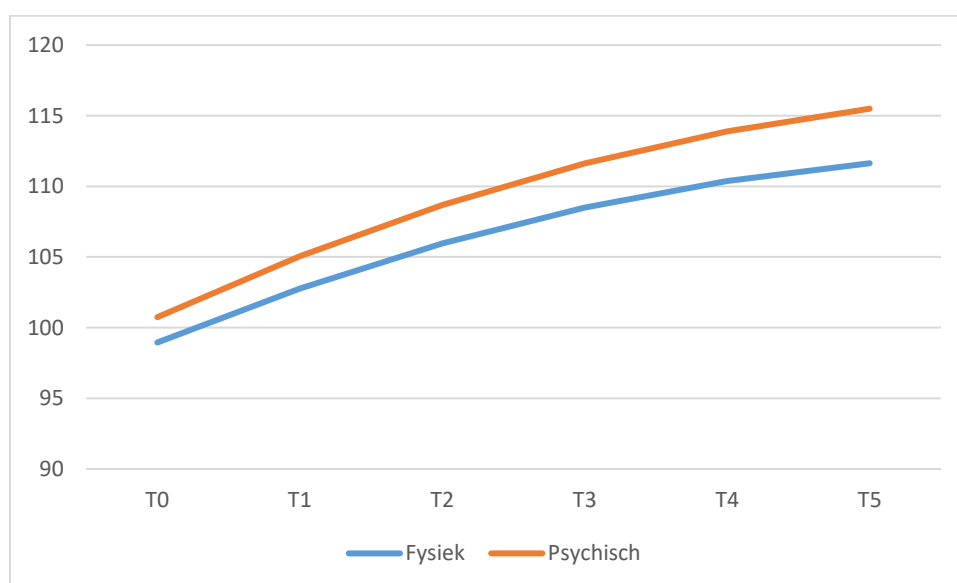

Figuur 91: Densiteiten in propensity scores tussen de groep jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en de groep jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening

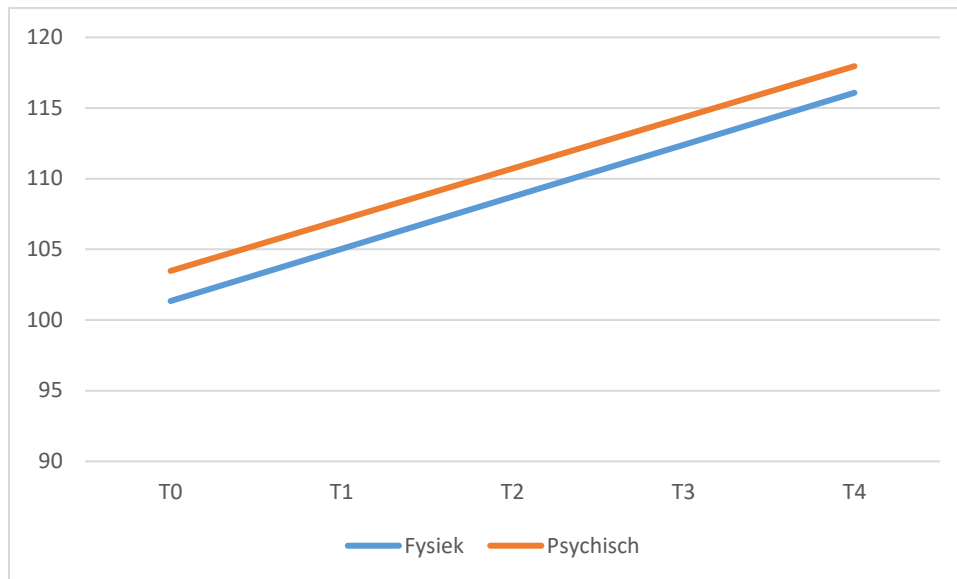
Tabel 136 beschrijft de resultaten van de latente groeicurvemodellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. De groep jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en de groep jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening worden hier vergeleken voor *matching* plaatsvindt. Dit zijn dus ruwe verschillen. Figuur 92, Figuur 93 en Figuur 94 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurvemodellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. We vinden dat de groep jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening niet significant verschilt voor de gemiddelde prestaties in wiskunde tijdens de eerste drie afnamemomenten. Tijdens de laatste drie afnamemoment scoort de groep echter gemiddeld significant hoger voor wiskunde. Voor Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden vinden we geen significante verschillen over de afnamemomenten.

Tabel 136: Gemiddeldes en verschillen van jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden

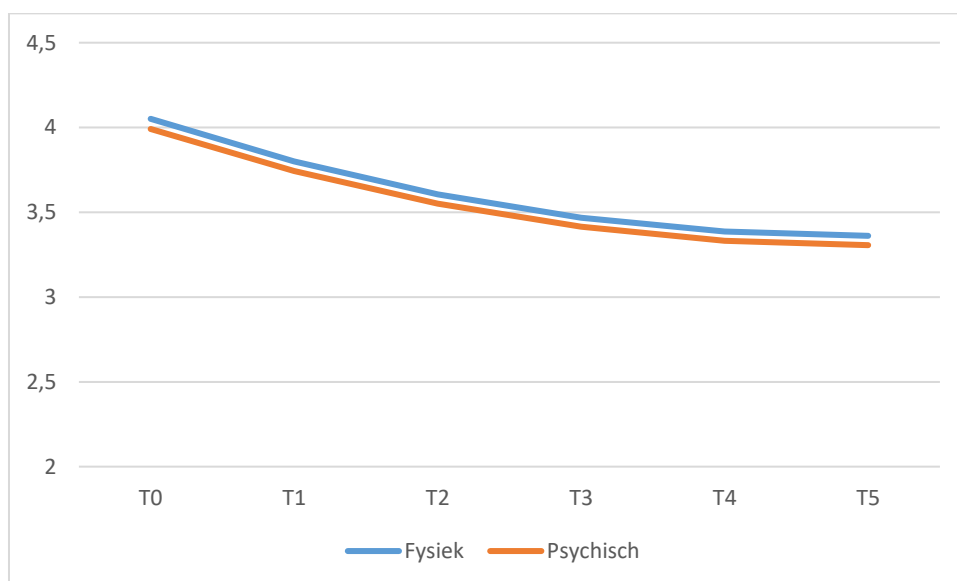
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	Fys.	Psy.			Fys.	Psy.			Fys.	Psy.		
T ₀	99.0	100.7	1.8	1.6	101.3	103.5	2.1	1.5	4.1	4.0	-0.1	0.1
T ₁	102.8	105.0	2.3	1.4					3.8	3.7	-0.1	0.1
T ₂	106.0	108.7	2.7	1.5					3.6	3.6	-0.1	0.1
T ₃	108.5	111.6	3.1*	1.6	112.4	114.3	1.9	1.6	3.5	3.4	-0.1	0.1
T ₄	110.4	113.9	3.5*	1.7	116.1	118.0	1.9	1.8	3.4	3.3	-0.1	0.1
T ₅	111.6	115.5	3.9*	2.0					3.4	3.3	-0.1	0.1

Figuur 92: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T₀) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T₅) volgens kwadratisch groeicurvemodel. Ruwe verschillen voor matching tussen jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening

Figuur 93: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurve-model. Ruwe verschillen voor matching tussen jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening

Figuur 94: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Ruwe verschillen voor matching tussen jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening

11.9 Verschillen na matching tussen groepen leerlingen

11.9.1 Jonge mantelzorgers vs. andere leerlingen

Tabel 137 toont de gemiddelden van de groep jonge mantelzorgers en de groep andere leerlingen voor de controlevariabelen, terwijl de laatste kolom de SMD's toont. Dit zijn de resultaten na *matching*. We zien dat beide groepen nu sterk op elkaar lijken in hun gemiddelde kenmerken. De gemiddelde SMD is 0.02, met een minimum SMD van -0.05 en een maximum SMD van 0.24. Er werden 946 paren leerlingen gekoppeld in de eerste imputatie. Deze resultaten duiden op succesvolle *matching*.

Tabel 137: Verschillen in de controlevariabelen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen na *matching*.

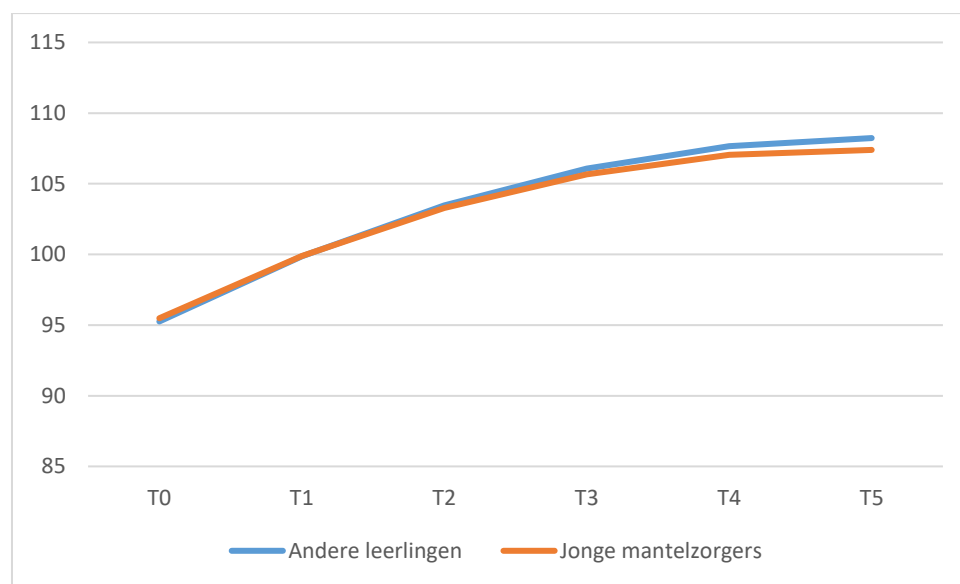
Variabele	Jonge mantelzorgers	Andere leerlingen		SMD
	M	M	SD	
Vertraging	0.19	0.18	0.38	0.02
Jongen	0.48	0.46	0.50	0.03
Opl. moeder	0.21	0.19	0.39	0.04
Toelage	0.26	0.26	0.44	0.00
Andere taal	0.09	0.09	0.29	0.00
SES	-0.08	-0.08	0.91	-0.01
Aut. Mot.	3.93	3.96	0.71	-0.05
Gedr. Onbetr.	1.89	1.89	0.58	0.00
Gedr. Betr.	4.07	4.07	0.57	-0.01
Gec. Mot.	3.08	3.11	0.79	-0.04
Em. Onbetr.	2.51	2.51	0.62	0.01
Em. Betr.	3.78	3.78	0.69	0.00
Int. Frans	3.21	3.23	1.16	-0.02
Int. Ned	3.36	3.36	0.99	0.00
Int. Tech.	3.88	3.86	1.06	0.01
Int. Wis.	3.21	3.20	1.16	0.01
Mindset	2.88	2.84	0.84	0.04
Welzijn	4.03	4.03	0.60	0.00
Zc. Alg.	3.75	3.74	0.65	0.02
Zc. Fr.	3.42	3.45	0.98	-0.03
Zc. Ned.	3.72	3.73	0.76	-0.01
Zc. Wis.	3.44	3.42	0.96	0.02
Frans To	96.20	96.65	12.55	-0.03
Ned. To	98.41	98.42	10.39	0.00
Wisk. To	95.91	95.98	13.46	-0.01
Propensity	0.25	0.25	0.09	0.01

Opmerking: SMD = *Standardized mean difference*;

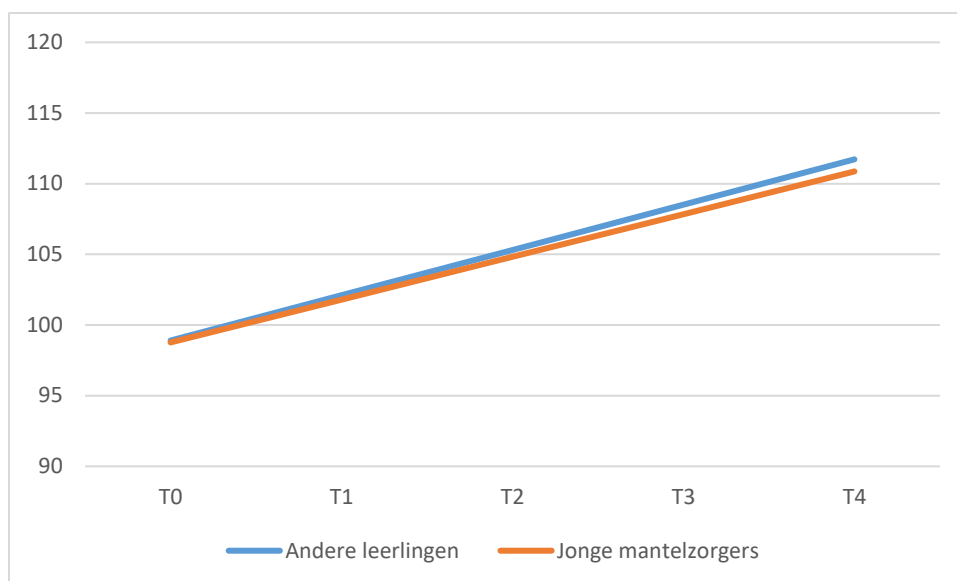
Tabel 138 beschrijft de resultaten van de latente groeicurve modellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. De groep jonge mantelzorgers en de groep andere leerlingen worden hier vergeleken na *matching*. Figuur 95, Figuur 96 en Figuur 97 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurve modellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. We vinden dat de groep jonge mantelzorgers en de groep andere leerlingen niet significant verschillen op alle afnamemomenten.

Tabel 138: Gemiddeldes van en verschillen tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden na *matching*.

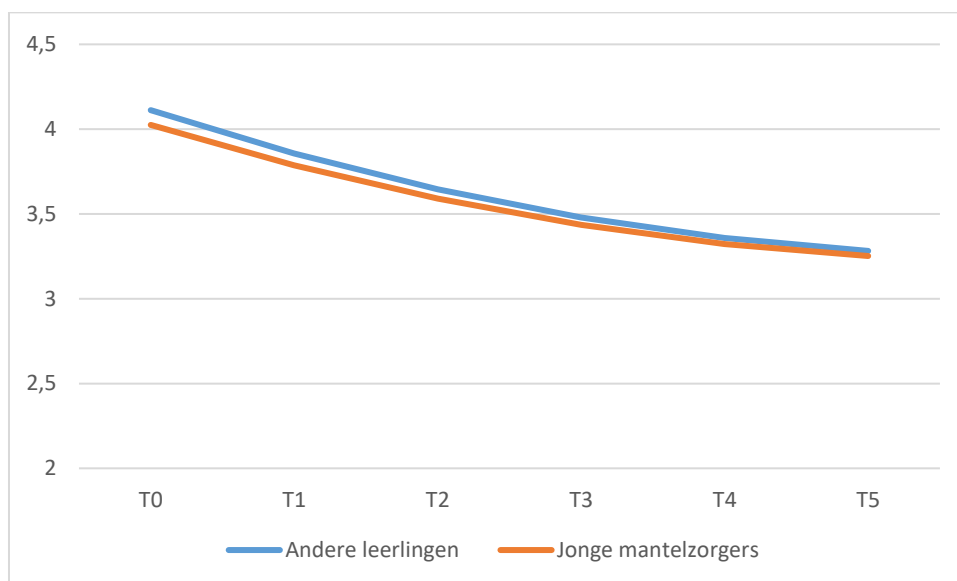
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	Andere lln.	JMZ'rs			Andere lln.	JMZ'rs			Andere lln.	JMZ'rs		
T0	95.3	95.5	0.2	0.6	98.9	98.8	-0.1	0.5	4.1	4.0	-0.1	0.0
T1	99.9	99.9	0.0	0.6			0.0	0.0	3.9	3.8	-0.1	0.0
T2	103.5	103.3	-0.2	0.6			0.0	0.0	3.6	3.6	-0.1	0.0
T3	106.1	105.7	-0.4	0.6	108.5	107.8	-0.7	0.5	3.5	3.4	0.0	0.0
T4	107.7	107.0	-0.6	0.6	111.7	110.9	-0.9	0.6	3.4	3.3	0.0	0.0
T5	108.2	107.4	-0.8	0.7			0.0	0.0	3.3	3.3	0.0	0.0

Figuur 95: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve model. Verschillen na *matching* tussen groep jonge mantelzorgers en groep andere leerlingen

Figuur 96: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurve-model. Verschillen na matching tussen groep jonge mantelzorgers en groep andere leerlingen

Figuur 97: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschillen na matching tussen groep jonge mantelzorgers en groep andere leerlingen

11.9.2 Jonge mantelzorgers naargelang de taakbelasting in het huishouden

Tabel 139 toont de gemiddelden van de groep jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en de groep jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken voor de controlevariabelen, terwijl de laatste kolom de SMD's toont. Dit zijn de resultaten na *matching*.

We zien dat beide groepen nu sterk op elkaar lijken in hun gemiddelde kenmerken. De gemiddelde SMD is -0.06, met een minimum SMD van -0.05 en een maximum SMD van 0.17. Er werden 46 paren leerlingen gekoppeld in de eerste imputatie. Deze resultaten duiden erop dat de *matching* niet zo succesvol is als gehoopt. Waarschijnlijk is dit te wijten aan het kleine aantal leerlingen dat gekoppeld kon worden. We zien gelukkig wel een sterke reductie in de gemiddelde verschillen tussen beide groepen in hun kenmerken. We kunnen dus nog steeds onderzoeken of initieel sterk vergelijkbare leerlingen na verloop van tijd meer verschillen in hun uitkomsten.

Tabel 139: Verschillen in de controlevariabelen tussen jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken na *matching*.

Variabele	Jonge mantelzorger +4u huishoudtaken	Jonge mantelzorger -4u huishoudtaken		SMD
	M	M	SD	
Vertraging	0.22	0.24	0.43	-0.05
Jongen	0.42	0.39	0.49	0.07
Opl. moeder	0.27	0.25	0.44	0.03
Toelage	0.35	0.35	0.48	-0.01
Andere taal	0.12	0.12	0.33	0.00
SES	-0.35	-0.33	0.86	-0.03
Aut. Mot.	4.05	4.02	0.66	0.05
Gedr. Onbetr.	1.95	1.94	0.64	0.01
Gedr. Betr.	4.05	4.05	0.61	-0.01
Gec. Mot.	3.17	3.17	0.78	0.00
Em. Onbetr.	2.53	2.54	0.65	-0.01
Em. Betr.	3.82	3.82	0.71	-0.01
Int. Frans	3.24	3.17	1.08	0.05
Int. Ned	3.38	3.28	0.95	0.10
Int. Tech.	3.83	3.84	1.03	-0.01
Int. Wis.	3.16	3.20	1.15	-0.04
Mindset	2.94	2.98	0.87	-0.04
Welzijn	4.04	4.04	0.61	0.01
Zc. Alg.	3.73	3.69	0.68	0.07
Zc. Fr.	3.36	3.28	0.93	0.08
Zc. Ned.	3.69	3.59	0.71	0.13
Zc. Wis.	3.38	3.35	0.98	0.04
Frans To	95.49	93.41	12.89	0.15
Ned. To	97.29	95.51	10.90	0.17
Wisk. To	93.80	91.57	14.97	0.16

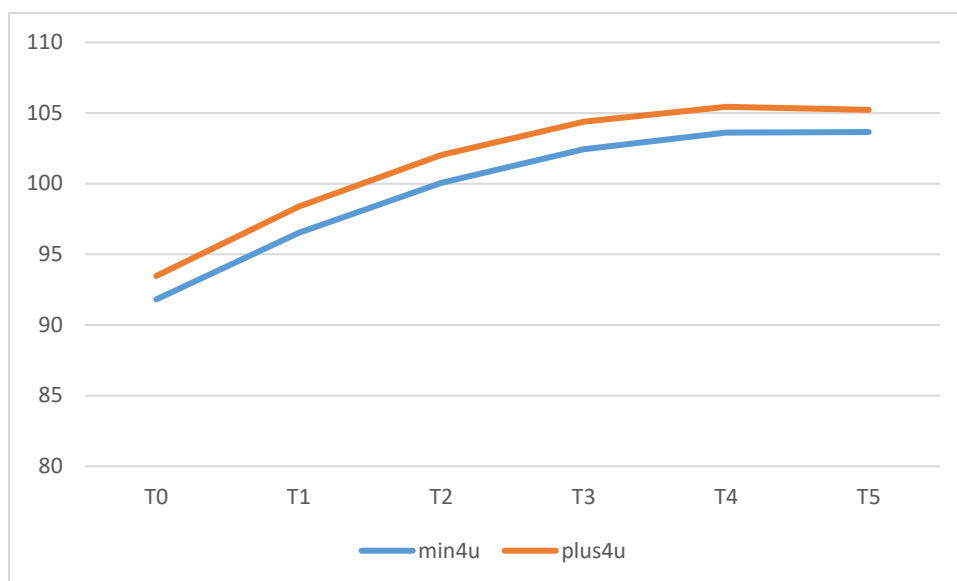
Variabele	Jonge mantelzorger		Jonge mantelzorger		SMD
	+4u huishoudtaken		-4u huishoudtaken		
	M		M	SD	
Propensity	0.22		0.22	0.11	0.00

Opmerking: SMD = *Standardized mean difference*;

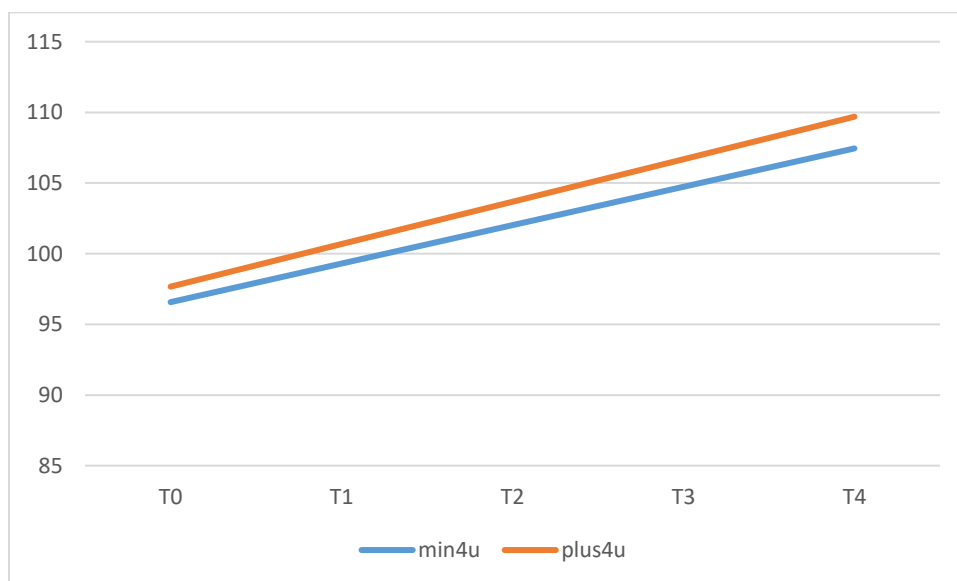
Tabel 140 beschrijft de resultaten van de latente groeicurvemodellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. De groep jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en de groep jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken worden hier vergeleken na *matching*. Figuur 98, Figuur 99 en Figuur 100 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurvemodellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. We vinden dat de groep jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en de groep jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken niet significant verschillen op alle afnamemomenten.

Tabel 140: Gemiddeldes van en verschillen tussen jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden na *matching*.

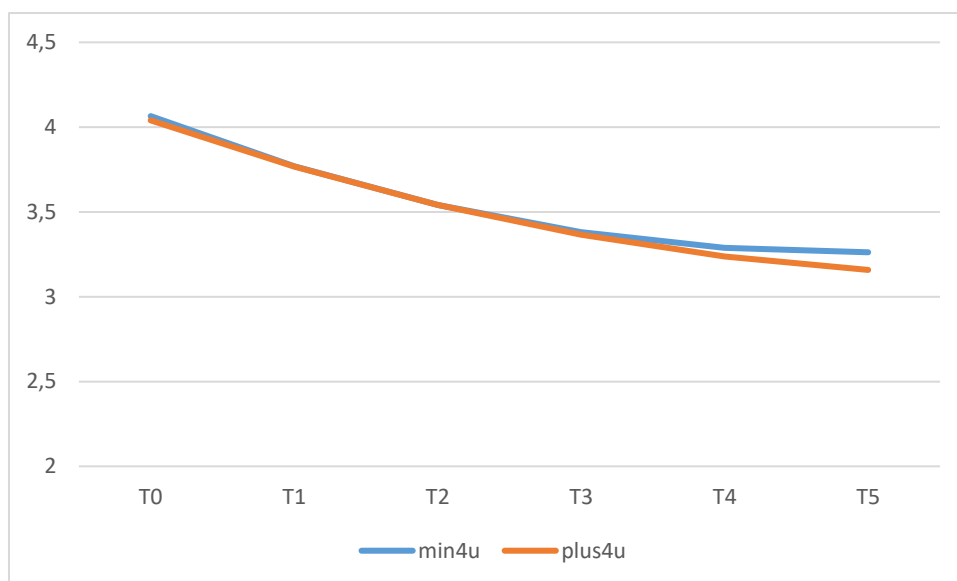
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	-4u	+4u			-4u	+4u			-4u	+4u		
T0	91.8	93.5	1.7	1.6	96.6	97.7	1.1	1.3	4.1	4.0	0.0	0.1
T1	96.5	98.4	1.9	1.4					3.8	3.8	0.0	0.1
T2	100.1	102.0	2.0	1.4					3.5	3.5	0.0	0.1
T3	102.4	104.4	1.9	1.4	104.7	106.7	2.0	1.5	3.4	3.4	0.0	0.1
T4	103.6	105.4	1.8	1.5	107.4	109.7	2.2	1.7	3.3	3.2	-0.1	0.1
T5	103.7	105.2	1.6	1.7					3.3	3.2	-0.1	0.1

Figuur 98: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschillen na matching tussen jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken

Figuur 99: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurve-model. Verschillen na matching tussen jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken

Figuur 100: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurvemodel. Verschillen na matching tussen jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken

11.9.3 Jonge mantelzorgers naargelang het type aandoening van de zorgbehoevende

In deze sectie brengen we in rekening welk soort aandoening de huisgenoot van de mantelzorger heeft. Deze informatie werd enkel opgevraagd in de online vragenlijst van 2019. Voor dit deel van het rapport verkleint de steekproef dus beduidend naar ongeveer 300 leerlingen.

Tabel 141 toont de gemiddelden van de groep jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en de groep jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening voor de controlevariabelen, terwijl de laatste kolom de SMD's toont. Dit zijn de resultaten na *matching*. We zien dat beide groepen nu sterk op elkaar lijken in hun gemiddelde kenmerken. De gemiddelde SMD is 0.08, met een minimum SMD van -0.29 en een maximum SMD van 0.22. Deze resultaten duiden op succesvolle *matching*.

Tabel 141: Verschillen in de controlevariabelen tussen jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening na *matching*.

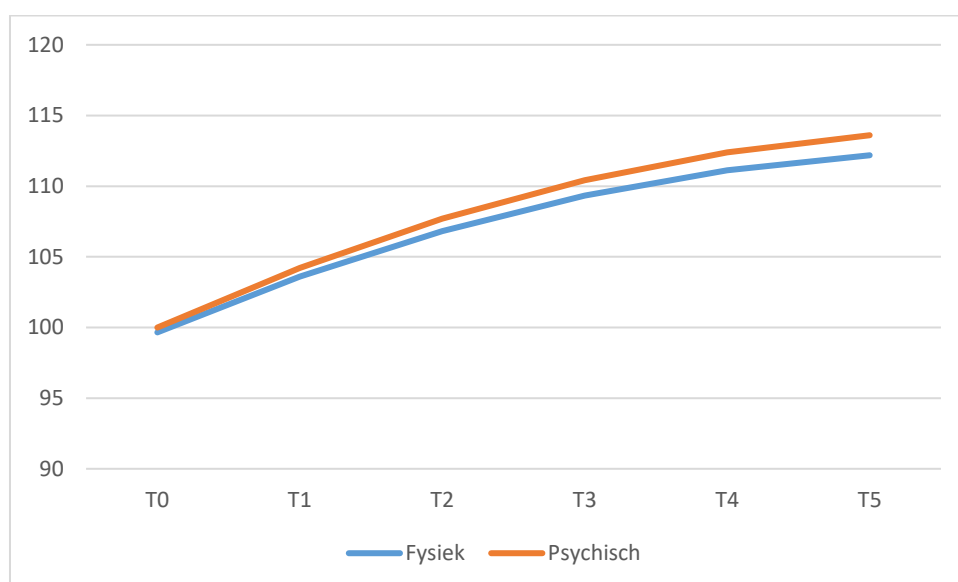
Variabele	Jonge mantelzorger	Jonge mantelzorger		SMD
	Psychische aandoening	Fysieke aandoening		
	M	M	SD	
Vertraging	0.11	0.11	0.31	0.00
Jongen	0.35	0.37	0.49	-0.04
Opl. moeder	0.17	0.11	0.31	0.22
Toelage	0.26	0.24	0.43	0.05
Andere taal	0.02	0.04	0.21	-0.21
SES	-0.12	0.12	0.77	-0.29
Aut. Mot.	3.83	3.83	0.58	-0.01
Gedr. Onbetr.	1.81	1.73	0.47	0.16
Gedr. Betr.	4.15	4.16	0.55	-0.02
Gec. Mot.	3.05	2.88	0.71	0.22
Em. Onbetr.	2.58	2.50	0.62	0.12
Em. Betr.	3.72	3.83	0.43	-0.16
Int. Frans	3.30	3.21	1.16	0.09
Int. Ned	3.39	3.38	0.96	0.01
Int. Tech.	3.67	3.78	1.14	-0.11
Int. Wis.	3.09	3.18	1.00	-0.09
Mindset	3.04	2.90	1.10	0.16
Welzijn	3.95	4.06	0.47	-0.20
Zc. Alg.	3.66	3.72	0.57	-0.10
Zc. Fr.	3.36	3.33	1.02	0.03
Zc. Ned.	3.64	3.77	0.80	-0.17
Zc. Wis.	3.20	3.40	1.08	-0.23
Frans To	99.42	100.20	11.82	-0.09
Ned. To	100.30	102.17	8.39	-0.20
Wisk. To	100.11	100.22	10.75	-0.01
Propensity	0.58	0.58	0.16	0.03

Opmerking: SMD = *Standardized mean difference*;

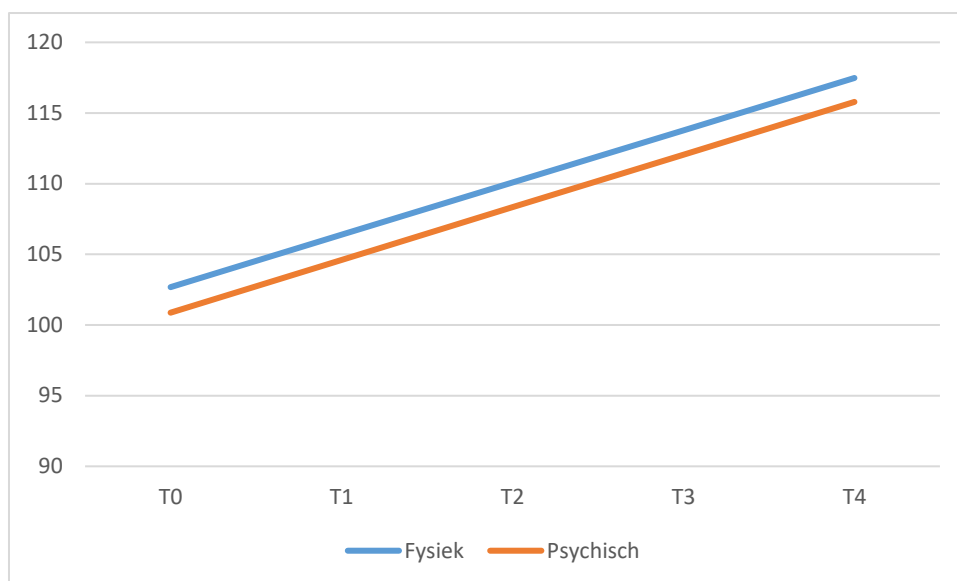
Tabel 142 beschrijft de resultaten van de latente groeicurve modellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. De groep jonge mantelzorgers voor een huisgenoot met een psychische aandoening en de groep jonge mantelzorgers voor een huisgenoot met een fysieke aandoening worden hier vergeleken na *matching*. Figuur 101, Figuur 102 en Figuur 103 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurve modellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. We vinden dat de groep jonge mantelzorgers en de groep andere leerlingen niet significant verschillen op alle afnamemomenten.

Tabel 142: Gemiddeldes van en verschillen tussen jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden na matching.

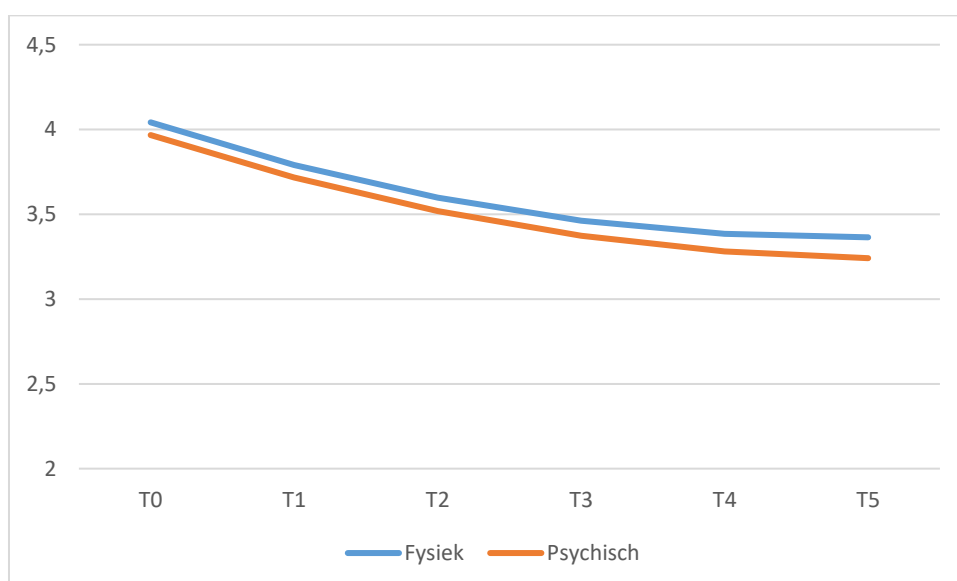
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	Fys.	Psy.			Fys.	Psy.			Fys.	Psy.		
T ₀	99.7	100.0	0.3	2.1	102.7	100.9	-1.8	1.9	4.0	4.0	-0.1	0.1
T ₁	103.6	104.2	0.6	2.0				0.0	3.8	3.7	-0.1	0.1
T ₂	106.8	107.7	0.9	2.1				0.0	3.6	3.5	-0.1	0.1
T ₃	109.3	110.4	1.1	2.2	113.8	112.1	-1.7	2.1	3.5	3.4	-0.1	0.1
T ₄	111.1	112.4	1.3	2.3	117.5	115.8	-1.7	2.3	3.4	3.3	-0.1	0.1
T ₅	112.2	113.6	1.4	2.7				0.0	3.4	3.2	-0.1	0.1

Figuur 101: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T₀) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T₅) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschillen na matching tussen jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening

Figuur 102: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurve-model. Verschillen na matching tussen jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening

Figuur 103: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschillen na matching tussen jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening

11.10 Besluit

In dit hoofdstuk werd onderzocht welk effect de aanwezigheid van een zorgbehoevend persoon in de omgeving van een leerling heeft, op de leerwinst en de evolutie in schoolwelbevinden van deze leerling tijdens het secundair onderwijs. We gingen ook na of de intensiteit van de hulp die de leerling thuis biedt een invloed heeft en of de aandoening van de zorgbehoevende het effect van het al dan niet jonge mantelzorger zijn beïnvloedt.

Wanneer we ruwe verschillen bekijken tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen, dan zien we dat jonge mantelzorgers consistent lagere schoolse prestaties hebben tijdens het secundair onderwijs. De kloof tussen beide groepen leerlingen blijft echter even groot over de tijd heen, net zoals we dat ook al zagen voor de evolutie in leerwinst enkel tussen het einde van het vierde en het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs. Voor schoolwelbevinden vinden we geen verschil tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen over de verschillende afnames.

Wanneer we ruwe verschillen bekijken tussen jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken en jonge mantelzorgers met minder dan vier uur huishoudtaken, dan zien we dat jonge mantelzorgers met meer dan vier uur huishoudtaken consistent lagere schoolse prestaties hebben tijdens het secundair onderwijs. De kloof tussen beide groepen leerlingen blijft even groot over de tijd heen. Voor schoolwelbevinden vinden we opnieuw geen verschil.

Wanneer we ruwe verschillen bekijken tussen jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening en jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een fysieke aandoening, dan zien we dat beide groepen initieel niet verschillen in schoolse prestaties. In de laatste drie jaar hebben de jonge mantelzorgers met een zorgbehoevende met een psychische aandoening echter enigszins hogere prestaties voor wiskunde. Voor schoolwelbevinden vinden we geen verschil over de verschillende afnames.

Bij de drie hierboven beschreven vergelijkingen pasten we ook *matching* toe. Deze methode houdt in dat leerlingen die aan de start van het secundair onderwijs dezelfde kenmerken hebben, vergeleken worden in hun leerwinst en evolutie. Bij geen enkele van deze vergelijkingen vonden we nog significante effecten. Voor de vergelijking naargelang het aantal uren hulp in het huishouden, plaatsen we hier wel de kanttekening bij dat we slechts 92 leerlingen konden opnemen in de vergelijking, wat een eerder laag aantal is en de statistische ‘power’ dus beperkt. Op basis van de *gematchte* vergelijking tussen jonge mantelzorgers en andere leerlingen, wordt in elk geval de hypothese minder plausibel dat jonge mantelzorger-zijn voor de gemiddelde leerling een negatief effect heeft op leerwinst of evolutie in schoolwelbevinden doorheen het secundair onderwijs.

Dit wil voor alle duidelijkheid niet zeggen dat mantelzorgers over de hele lijn dezelfde cognitieve ontwikkeling of ontwikkeling in schoolwelbevinden doormaken als andere leerlingen. In de eerste plaats weten we dat er weldegelijk prestatieverschillen zijn tussen de mantelzorgers en hun medeleerlingen, maar dat deze al vroeger ontstaan zijn en aanhouden. De gemiddelde aanvangsprestaties zijn immers lager. Dat kan samenhangen met het feit dat er voor een behoorlijk deel van de leerlingen al langer een mantelzorgsituatie aanwezig is, soms zelfs van bij hun

geboorte. Het is mogelijk dat de mantelzorgsituatie dan wel een impact heeft gehad op hun ontwikkeling in het lager onderwijs en dat ze hun achterstand doorheen het secundair onderwijs niet meer kunnen inhalen. Op basis van onze data kunnen we die hypothese – dat deze achterstand ‘veroorzaakt wordt’ door het jonge-mantelzorger-zijn – geenszins bevestigen of weerleggen, maar het is belangrijk om ze aan te stippen als onderwerp voor verder onderzoek. Ook kan het verschil in aanvangsprestaties gerelateerd zijn aan de vaststelling dat leerlingen die mantelzorger zijn iets vaker kiezen voor het beroepsonderwijs, waar de aanvangsprestaties gemiddeld het laagst zijn.

Waarom we dan voor de gemiddelde leerling geen effect meer vinden van jonge mantelzorger zijn in het secundair onderwijs, kan verschillende redenen hebben. De meest optimistische interpretatie is dat jonge mantelzorgers op school voldoende begeleiding krijgen (en gezien hun leeftijd misschien ook minder afhankelijk zijn van begeleiding thuis) waardoor hun achterstand ten opzichte van andere leerlingen niet verder vergroot. Gegeven de steeds grotere focus op zorg en remediëring in ons onderwijs, is dit zeker mogelijk. Meer diepgaand onderzoek kan deze hypothese verder verkennen. We wijzen echter ook op een methodologische beperking. In het voorgaande hoofdstuk 3.4.4.1, waarin we lessen trekken uit het verloop van de digitale dataverzameling, concluderen we dat mantelzorgsituaties vrij snel kunnen ‘komen en gaan’. In het kader van dit onderzoek is echter enkel op één moment (op het einde van het vijfde jaar) in kaart gebracht of de leerling toen samenwoonde met iemand met een langdurige ziekte of handicap. Op basis van die vraag op dat ene moment, zijn de leerlingen voor de gehele looptijd van het secundair onderwijs ingedeeld in ‘mantelzorgers’ en ‘niet-mantelzorgers’. Voor een deel van de leerlingen die we benoemen als ‘jonge mantelzorger’ zal de mantelzorgsituatie echter van te korte duur geweest zijn (bijvoorbeeld: geïsoleerd tot enkele maanden in het vijfde jaar) om een merkbaar effect te hebben op hun leerwinst. Dat neemt niet weg dat de mogelijkheid bestaat dat een relatief korte ziekte bij iemand in het gezin in die periode ernstige gevolgen kan hebben; we hebben het alleen niet kunnen capteren in dit lange-termijnonderzoek. Anderzijds zullen er in de groep ‘andere leerlingen’ ook leerlingen zitten die jarenlang mantelzorg hebben geboden, maar waar de mantelzorgsituatie kort voor ons onderzoek verdwenen is. Het is mogelijk dat beide groepen mantelzorgers met een niet-permanente zorgsituatie ertoe bijdragen dat we uiteindelijk geen gemiddeld effect meer vinden. Kijken we echter naar de verschillen tussen enkel het einde van het vierde en het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs in de bovenstaande tabellen en grafieken, dan zien we dat er voor die periode – waarvan we met meer zekerheid weten dat de mantelzorgers en de andere leerlingen correct gegroepeerd zijn – nog steeds geen noemenswaardige verschillen zijn. Dit maakt het minder plausibel dat deze methodologische beperking een belangrijke rol heeft gespeeld.

Ook wijzen we erop dat er andere kenmerken zijn waarmee we in dit onderzoek nog geen rekening hebben kunnen houden, bijvoorbeeld de ernst van de ziekte of handicap, de mate van externe ondersteuning en de persoonlijkheid van de leerling. Die onderzoeken we in wat volgt.

12 Leerwinst en evolutie van jonge mantelzorgers volgens persoonlijke kenmerken

In dit hoofdstuk onderzoeken we of verschillen tussen jonge mantelzorgers onderling verklaard kunnen worden aan de hand van persoonlijke kenmerken die gerapporteerd werden in de online vragenlijst in 2019. Zo bekijken we of copingstijlen, veerkracht of de gepercipieerde gevolgen van jonge mantelzorger zijn een invloed hebben. We gaan na of er gerelateerd aan deze kenmerken verschillen zijn voor leerwinst voor wiskunde, leerwinst voor Nederlands begrijpen lezen en evolutie in schoolwelbevinden. Deze uitkomsten worden belicht over de zes metingen van het eerste tot en met het vijfde leerjaar.

In dit hoofdstuk wordt hetzelfde gegevensbestand gebruikt als in het onderdeel van het voorgaande hoofdstuk waarin we verschillen tussen leerlingen beschreven afhankelijk van het type ziekte of beperking van de zorgbehoevende huisgenoot. Het gaat om een eerder kleine steekproef van 300 leerlingen. Ook dezelfde methode van uitkomstanalyse wordt gebruikt, maar dan met de verschillende copingstijlen, mate van veerkracht of zelfredzaamheid als verklarende variabele. Elk van deze variabelen zijn continue van aard in plaats van binair (zoals in het vorige hoofdstuk).

Deze variabelen voorspellen zowel het *intercept*, de lineaire *slope* als de kwadratische *slope*. In de schatting van het model wordt ook geschat wat de gemiddelde uitkomstwaarde is op afnamemomenten T1, T2, T3, T4 en T5 volgens de voorspeller die we op dat moment onderzoeken. We gaan steeds de uitkomstwaarde na voor -1SD voor de onderzochte voorspeller en +1SD voor onderzochte voorspeller. Dat wil zeggen: we kijken naar de uitkomstwaarde voor de leerlingen met een lage waarde voor de voorspeller enerzijds, en voor de leerlingen met een hoge waarde voor de voorspeller anderzijds. De verschillen tussen beide voorspellingen worden uitgedrukt als D_{T0} , D_{T1} , D_{T2} , D_{T3} , D_{T4} en D_{T5} . We zullen de verschillen tussen beide groepen echter ook grafisch beoordelen.

12.1 Hoe meten we persoonlijke kenmerken?

In het hoofdstuk over de ontwikkeling van de online vragenlijst werd reeds besproken welke schalen werden opgenomen in de online vragenlijst. Verschillende van deze schalen waren gericht op persoonlijke kenmerken van jonge mantelzorgers. We hadden daarbij specifiek aandacht voor die kenmerken die waarschijnlijk protectief zijn voor de leerlingen.

We namen tien items op uit de verkorte Utrechtse Copinglijst (Schreurs, Tellegen, & Willige, 1984). Op basis van factoranalyses komen er drie duidelijke schalen naar boven die overeenstemmen met de literatuur. Een eerste copingstijl bestaat uit het zoeken van afleiding. De items die dit meten worden getoond in Tabel 143. Een tweede copingstijl bestaat uit het praten met anderen. De items die dit meten worden getoond in Tabel 144. De derde copingstijl bestaat uit het probleem zelf proberen aan te pakken. De items die dit meten worden getoond in Tabel

145. Van de items van iedere subschaal werd een gemiddelde score berekend om de mate te beschrijven waarin de jonge mantelzorger een copingstijl hanteert.

Tabel 143: Items copingstijl 'afleiding zoeken'

11) afleiding zoeken 12) andere dingen doen om niet aan het probleem te hoeven denken 13) aan andere dingen denken die niet met het probleem te maken hebben
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=nooit; 2=bijna nooit; 3=soms ; 4=redelijk vaak; 5=altijd

Tabel 144: Items copingstijl 'praten met anderen'

1) je zorgen met iemand delen 2) je gevoelens tonen 3) troost en begrip zoeken 4) laten merken dat je ergens mee zit
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=nooit; 2=bijna nooit; 3=soms ; 4=redelijk vaak; 5=altijd

Tabel 145: Items copingstijl 'probleem aanpakken'

1) alle zaken even op een rij zetten 2) mogelijkheden bedenken om het probleem op te lossen 3) gericht te werk gaan om het probleem op te lossen
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=nooit; 2=bijna nooit; 3=soms ; 4=redelijk vaak; 5=altijd

Vijf items over veerkracht uit de Nederlandse vitaliteitsmeter (Strijk, Wendel-Vos, Picavet, Hofstetter, & Hildebrandt, 2015) werden opgenomen in de vragenlijst. Op basis van factoranalyses besluiten we dat de vijf items inderdaad kunnen worden gebruikt in het kader van de voorliggende studie. De items die veerkracht meten worden getoond in Tabel 146. Van de items van de schaal werd een gemiddelde score berekend om de mate te beschrijven waarin de jonge mantelzorger over veerkracht beschikt.

Tabel 146: Items veerkracht

6) Ik kan heel goed omgaan met tegenslagen. 7) Ik kan heel goed oplossingen vinden in moeilijke situaties. 8) Na een moeilijke periode ben ik snel weer de oude. 9) Door mijn ervaring voel ik mij sterker in moeilijke tijden. 10) Elke ervaring in het leven maakt mij sterker.
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=niet waar; 2=meestal niet waar; 3=soms waar, soms niet waar; 4=meestal waar; 5=waar

In de online vragenlijst namen we acht items op over de ervaren gevolgen van het samenwonen met een persoon met een langdurige ziekte of handicap. Binnen deze sectie zijn we geïnteresseerd in de negatieve gevolgen die jonge mantelzorgers ervaren. Op basis van een factoranalyse besluiten we dat vijf items hiervoor toepasselijk zijn. De items worden weergegeven in Tabel 147. Van de items van de schaal werd een gemiddelde score berekend om de mate te beschrijven waarin de jonge mantelzorger negatieve gevolgen ervaart.

Tabel 147: Items gepercipieerde negatieve gevolgen

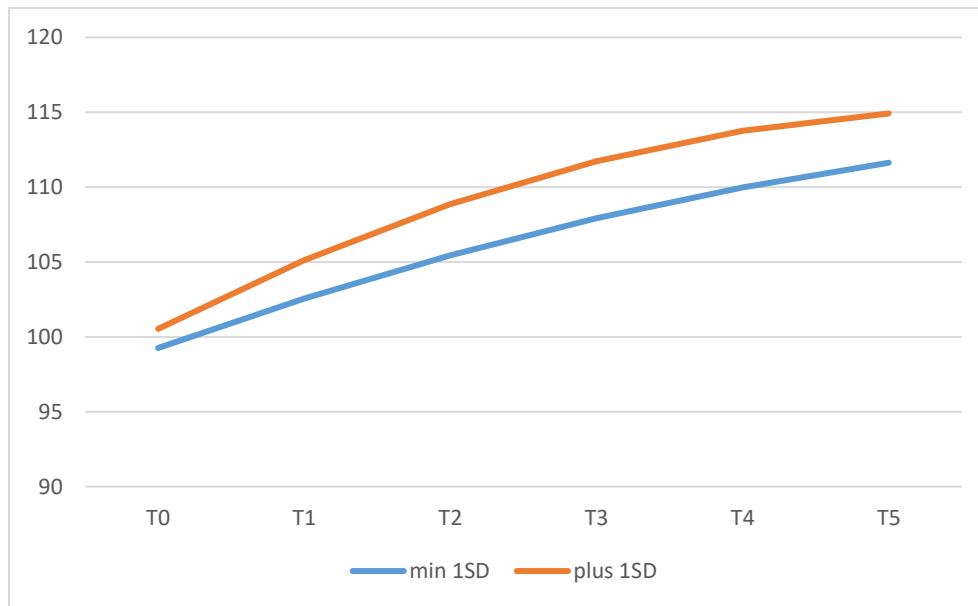
1) heeft mijn gezin het moeilijk om financieel rond te komen. 2) is er thuis minder aandacht voor uitstapjes of ontspanning. 3) ben ik soms bezorgd dat mijn gezin niet bij elkaar kan blijven. 4) voel ik me soms schuldig omdat ik niet genoeg doe om te helpen. 5) Zal dit mijn toekomstige levenskeuzes (bv. studiekeuze, alleen gaan wonen) mee bepalen.
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=niet waar; 2=meestal niet waar; 3=soms waar, soms niet waar; 4=meestal waar; 5=waar

12.2 Copingstijlen

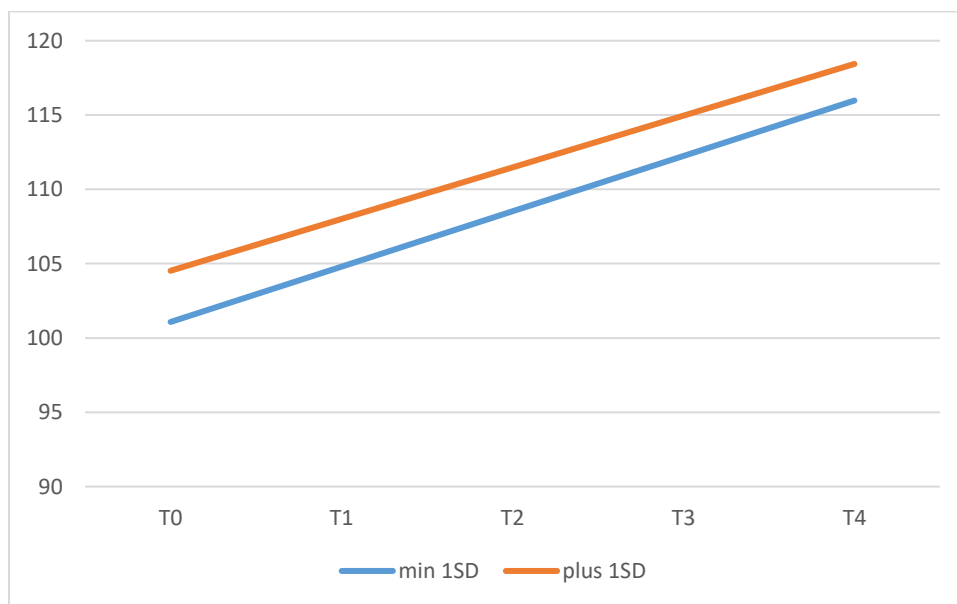
Tabel 148 beschrijft de resultaten van de latente groeicurve modellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor de copingstijl ‘afleiding zoeken’. We onderscheiden voor deze schaal een groep die laag scoort (-1SD groep) en een groep die hoog scoort (+1SD groep). Figuur 84, Figuur 85 en Figuur 86 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurve modellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. We vinden dat de +1SD groep significant hogere gemiddelde prestaties heeft voor wiskunde of alle afnamemomenten behalve de eerste. Daarnaast vinden we dat de +1SD groep significant hogere gemiddelde prestaties heeft voor Nederlands op enkel het eerste afnamemoment, maar niet daarna. Voor schoolwelbevinden vinden we geen significante verschillen over de afnamemomenten.

Tabel 148: Gemiddeldes van en verschillen naargelang de copingstijl ‘afleiding zoeken’ voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor *matching*.

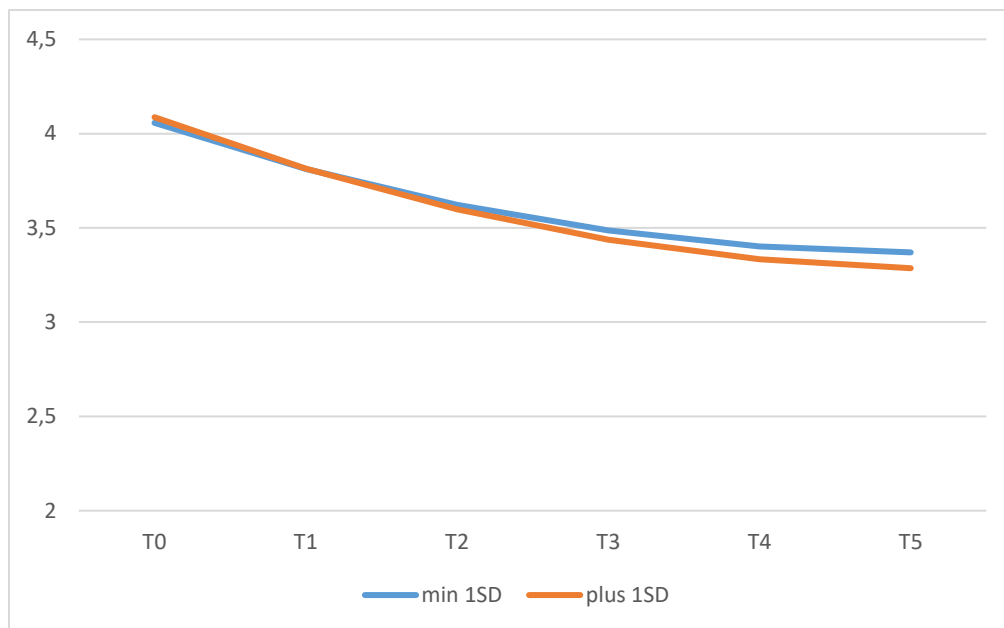
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	-1SD	+1SD			-1SD	+1SD			-1SD	+1SD		
T0	99.3	100.5	1.3	1.3	101.1	104.5	3.4*	1.4	4.1	4.1	0.0	0.1
T1	102.6	105.1	2.6*	1.2					3.8	3.8	0.0	0.1
T2	105.5	108.9	3.4*	1.3					3.6	3.6	0.0	0.1
T3	107.9	111.7	3.8*	1.3	112.3	115.0	2.7	1.4	3.5	3.4	0.0	0.1
T4	110.0	113.8	3.8*	1.4	116.0	118.4	2.5	1.6	3.4	3.3	-0.1	0.1
T5	111.6	114.9	3.3*	1.6					3.4	3.3	-0.1	0.1

Figuur 104: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal van de copingstijl 'afleiding zoeken'

Figuur 105: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal van de copingstijl 'afleiding zoeken'

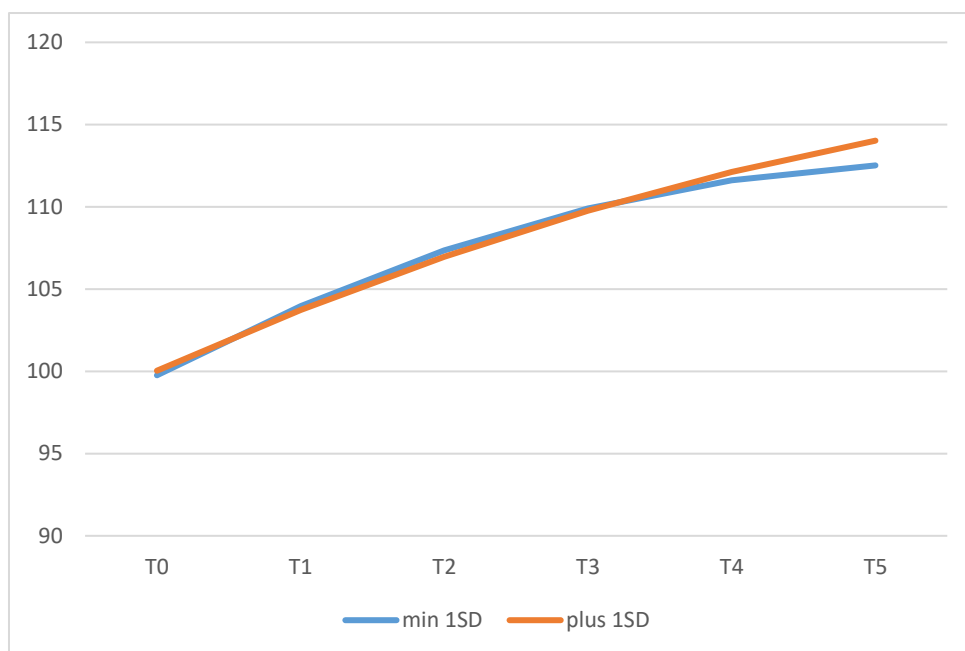

Figuur 106: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurvemodel. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal van de copingstijl 'afleiding zoeken'

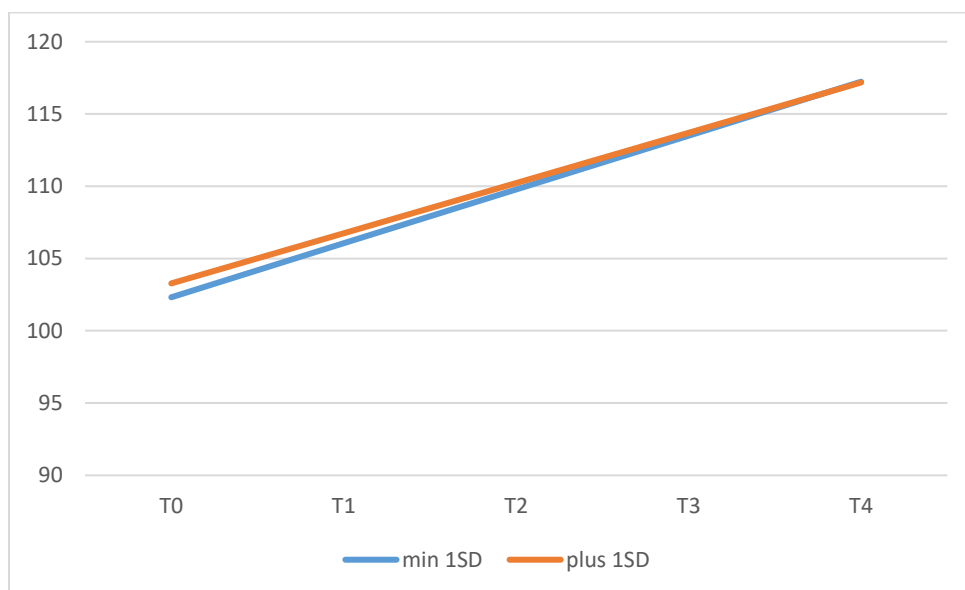
Tabel 149 beschrijft de resultaten van de latente groeicurvemodellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor de copingstijl 'praten met anderen'. We onderscheiden voor deze schaal een groep die laag scoort (-1SD groep) en een groep die hoog scoort (+1SD groep). Figuur 107, Figuur 108 en Figuur 109 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurvemodellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. We vinden dat beide groepen niet significant verschillen voor wiskunde en Nederlands op alle afnamemomenten. Voor schoolwelbevinden vinden we enkel op het laatste afnamemoment dat de +1SD groep een significant hoger gemiddelde heeft. Dit is een klein verschil.

Tabel 149: Gemiddeldes van en verschillen naargelang de copingstijl 'praten met anderen' voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor *matching*.

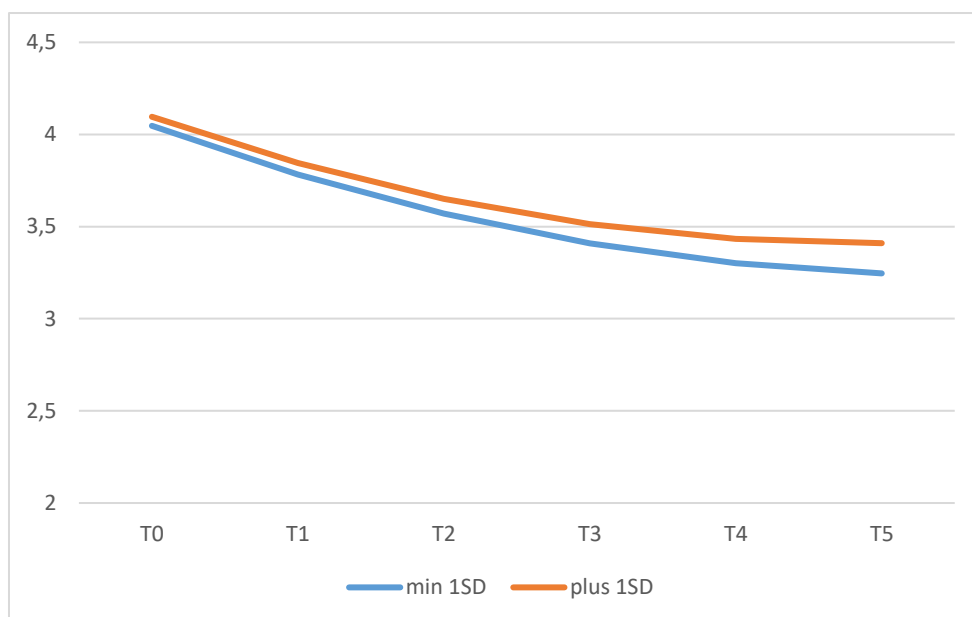
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	-1SD	+1SD			-1SD	+1SD			-1SD	+1SD		
T0	99.8	100.0	0.3	1.4	102.3	103.3	1.0	1.4	4.0	4.1	0.0	0.1
T1	104.0	103.7	-0.2	1.3					3.8	3.8	0.1	0.1
T2	107.3	107.0	-0.4	1.4					3.6	3.7	0.1	0.1
T3	109.9	109.8	-0.1	1.4	113.5	113.7	0.2	1.6	3.4	3.5	0.1	0.1
T4	111.6	112.1	0.5	1.5	117.2	117.2	-0.1	1.8	3.3	3.4	0.1	0.1
T5	112.5	114.0	1.5	1.6					3.2	3.4	0.2*	0.1

Figuur 107: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal van de copingstijl 'praten met anderen'

Figuur 108: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal van de copingstijl 'praten met anderen'

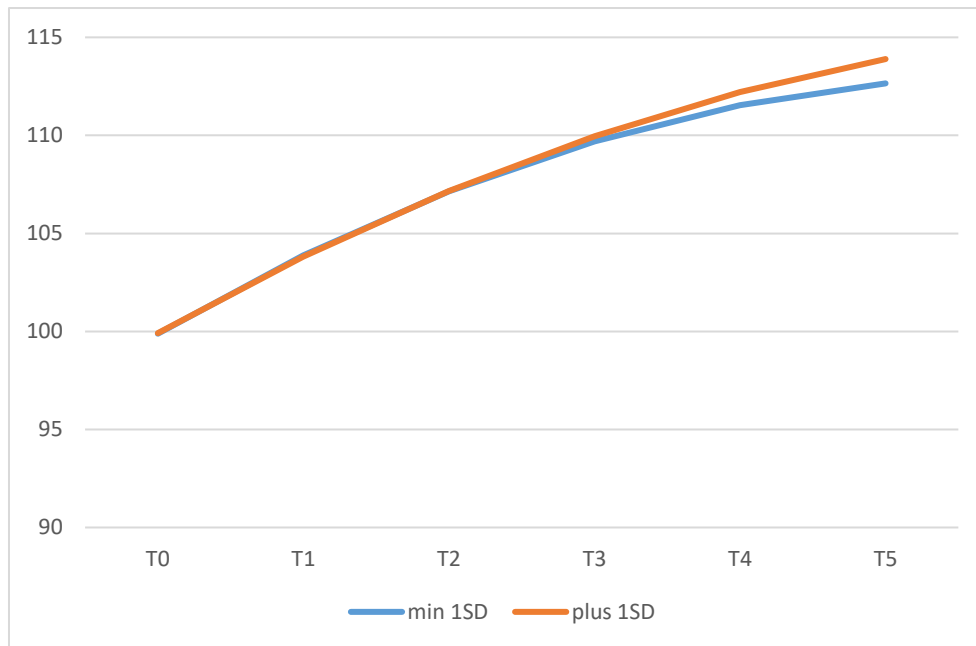

Figuur 109: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal van de copingstijl ‘praten met anderen’

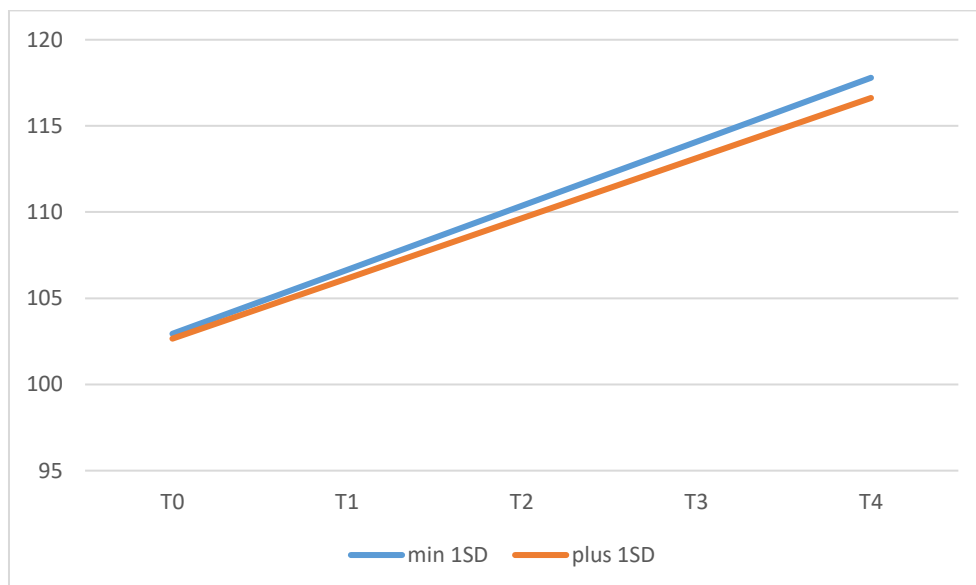
Tabel 150 beschrijft de resultaten van de latente groeicurve-modellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor de copingstijl ‘probleem aanpakken’. We onderscheiden voor deze schaal een groep die laag scoort (-1SD groep) en een groep die hoog scoort (+1SD groep). Figuur 110, Figuur 111 en Figuur 112 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurve-modellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. We vinden dat beide groepen niet significant verschillen voor wiskunde, Nederlands en schoolwelbevinden op alle afnamemomenten.

Tabel 150: Gemiddeldes van en verschillen naargelang de copingstijl ‘probleem aanpakken’ voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor *matching*.

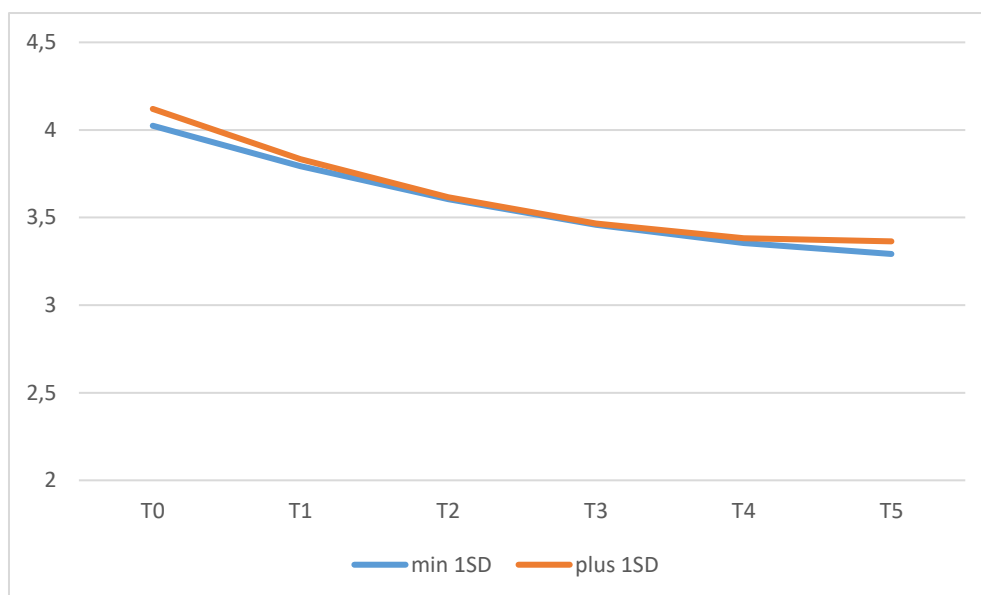
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	-1SD	+1SD			-1SD	+1SD			-1SD	+1SD		
T0	99.9	99.9	0.0	1.5	102.9	102.7	-0.3	1.4	4.0	4.1	0.1	0.1
T1	103.9	103.8	-0.1	1.4					3.8	3.8	0.0	0.1
T2	107.1	107.2	0.0	1.5					3.6	3.6	0.0	0.1
T3	109.7	110.0	0.3	1.6	114.1	113.1	-0.9	1.7	3.5	3.5	0.0	0.1
T4	111.5	112.2	0.7	1.7	117.8	116.6	-1.2	1.9	3.4	3.4	0.0	0.1
T5	112.7	113.9	1.2	1.8					3.3	3.4	0.1	0.1

Figuur 110: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal van de copingstijl 'probleem aanpakken'

Figuur 111: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal van de copingstijl 'probleem aanpakken'

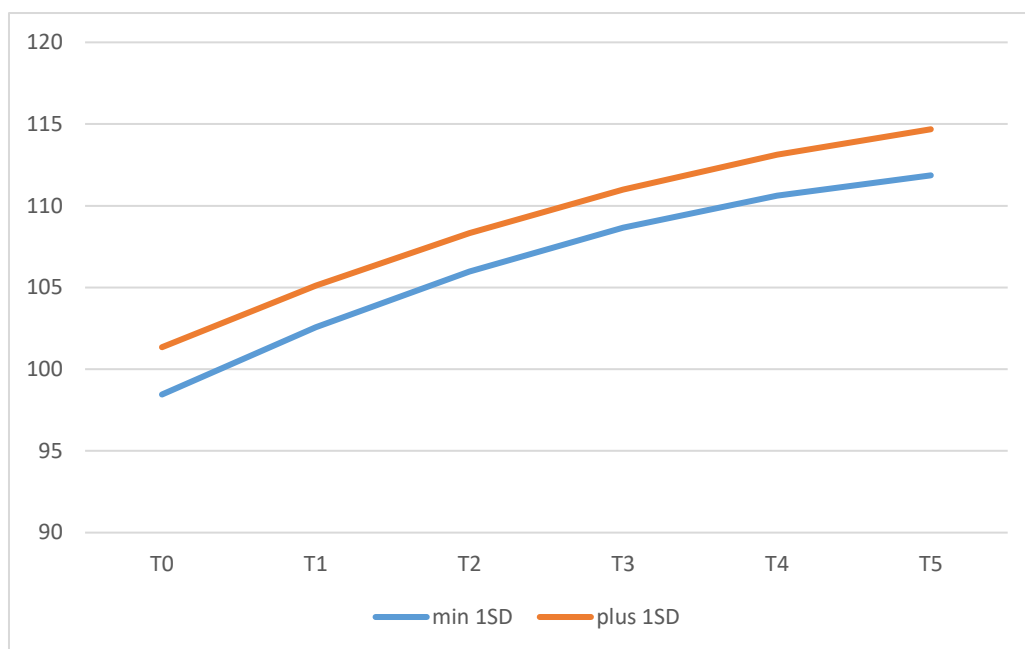
Figuur 112: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal van de copingstijl ‘probleem aanpakken’

12.3 Veerkracht

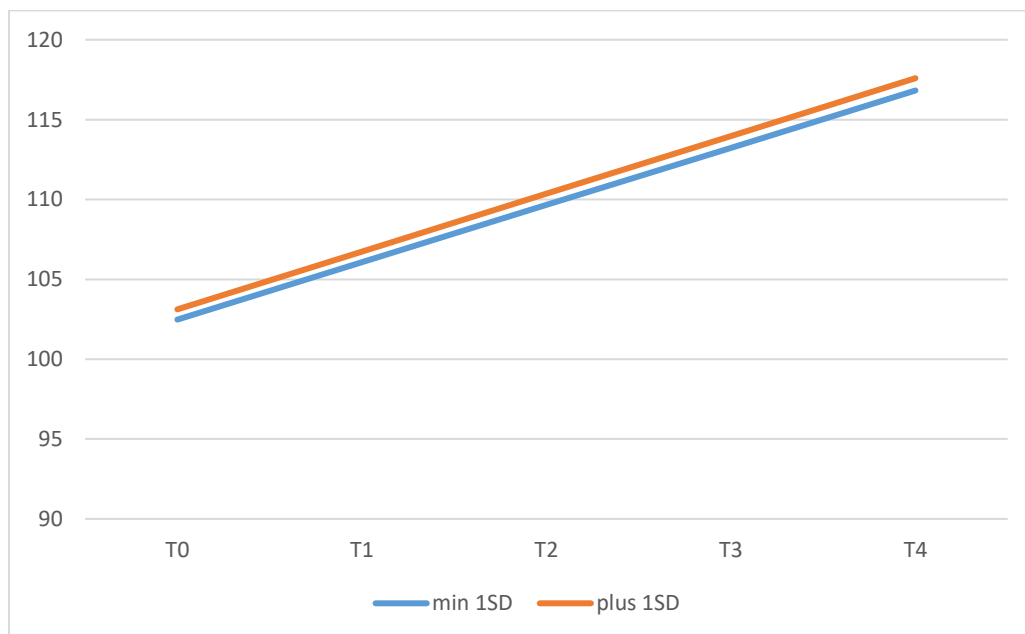
Tabel 151 beschrijft de resultaten van de latente groeicurve-modellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor veerkracht. We onderscheiden voor deze schaal een groep die laag scoort (-1SD groep) en een groep die hoog scoort (+1SD groep). Figuur 113, Figuur 114 en Figuur 115 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurve-modellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. We vinden dat beide groepen niet significant verschillen voor wiskunde en Nederlands op alle afnamemomenten. Voor schoolwelbevinden heeft de +1SD groep wel een significant hoger gemiddelde op T1, maar het verschil is klein. Op alle andere afnamemomenten zijn er geen significante verschillen.

Tabel 151: Gemiddeldes van en verschillen naargelang de veerkracht van de jonge mantelzorgers voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor *matching*.

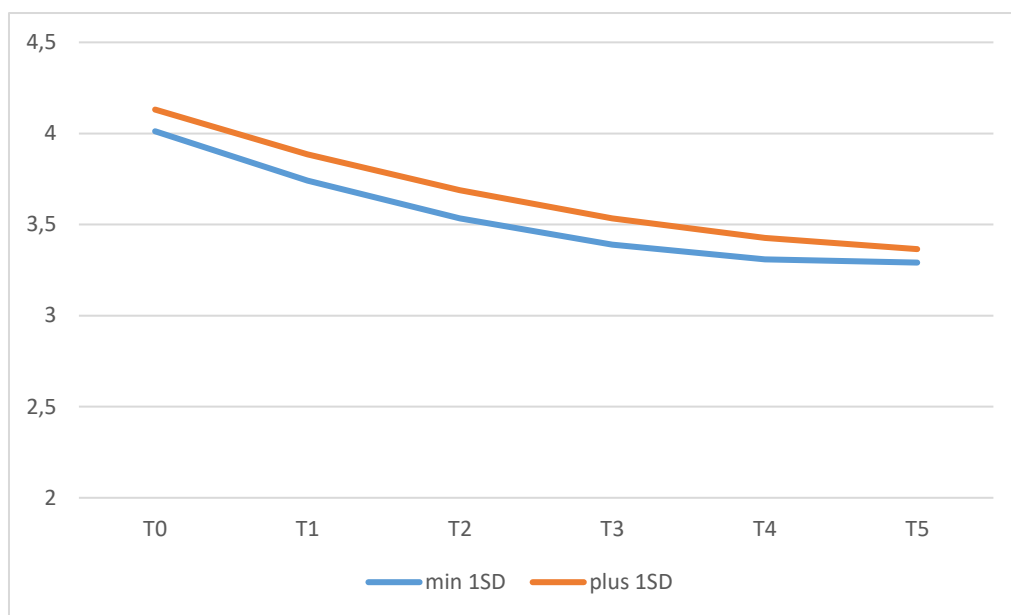
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	-1SD	+1SD			-1SD	+1SD			-1SD	+1SD		
T0	98.5	101.3	2.9	1.7	102.5	103.1	0.6	1.3	4.0	4.1	0.1	0.1
T1	102.6	105.1	2.5	1.6					3.7	3.9	0.1*	0.1
T2	106.0	108.3	2.4	1.6					3.5	3.7	0.2	0.1
T3	108.7	111.0	2.3	1.7	113.2	114.0	0.7	1.6	3.4	3.5	0.1	0.1
T4	110.6	113.1	2.5	1.8	116.8	117.6	0.8	1.9	3.3	3.4	0.1	0.1
T5	111.9	114.7	2.8	1.9					3.3	3.4	0.1	0.1

Figuur 113: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal voor veerkracht

Figuur 114: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal voor veerkracht

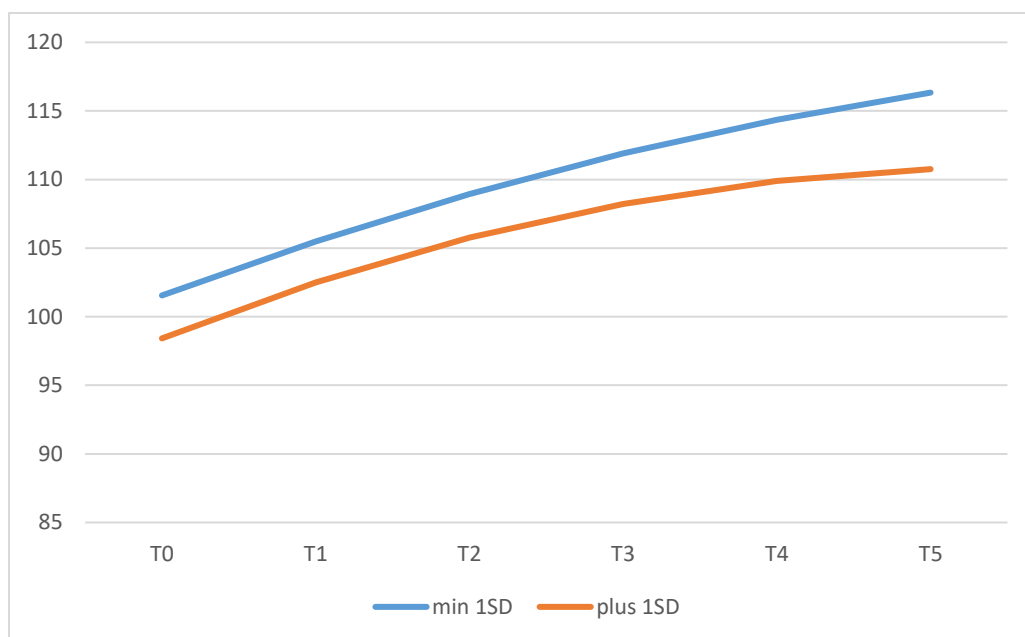
Figuur 115: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurvemodel. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal voor veerkracht

12.4 Gepercipieerde negatieve gevolgen

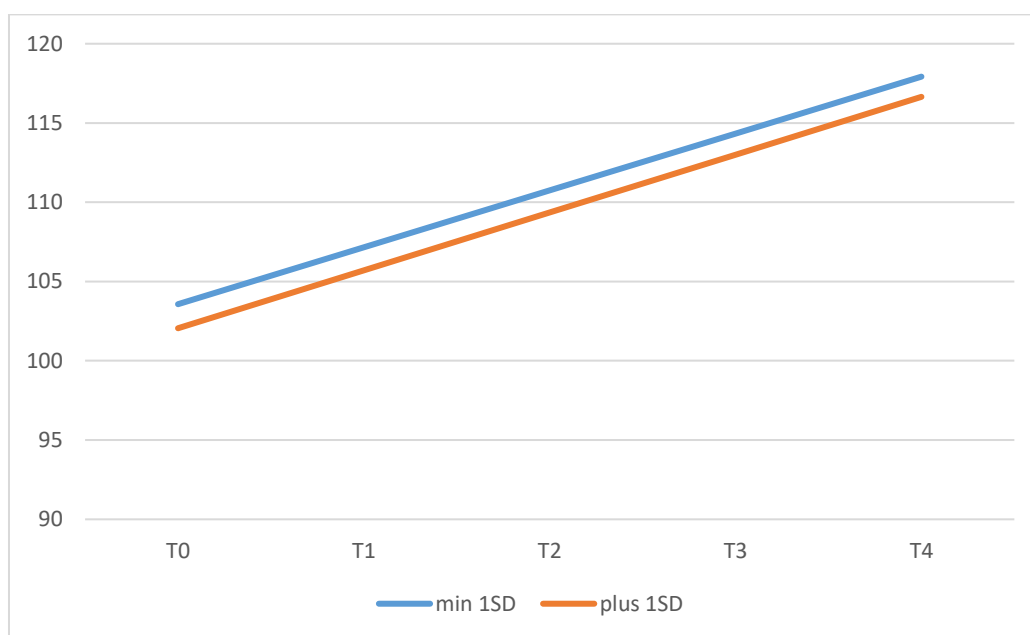
Tabel 152 beschrijft de resultaten van de latente groeicurvemodellen met focus op de mate waarin leerlingen naar eigen zeggen negatieve gevolgen ervaren van de mantelzorgsituatie. We onderscheiden voor deze schaal een groep die laag scoort (-1SD groep) en een groep die hoog scoort (+1SD groep). Figuur 116, Figuur 117 en Figuur 118 tonen de grafieken van de latente groeicurvemodellen voor elke uitkomst. We vinden dat de +1SD groep een significant lager gemiddelde heeft voor wiskunde op T3, T4 en T5. Hoewel de verschillen klein zijn, lijken ze groter te worden over de tijd. Beide groepen verschillen niet significant voor Nederlands op alle afnamemomenten. Voor schoolwelbevinden heeft de +1SD groep een significant lager gemiddelde op zowel T3 als T4. Die verschillen zijn klein.

Tabel 152: Gemiddeldes van en verschillen naargelang de gepercipieerde negatieve gevolgen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor *matching*.

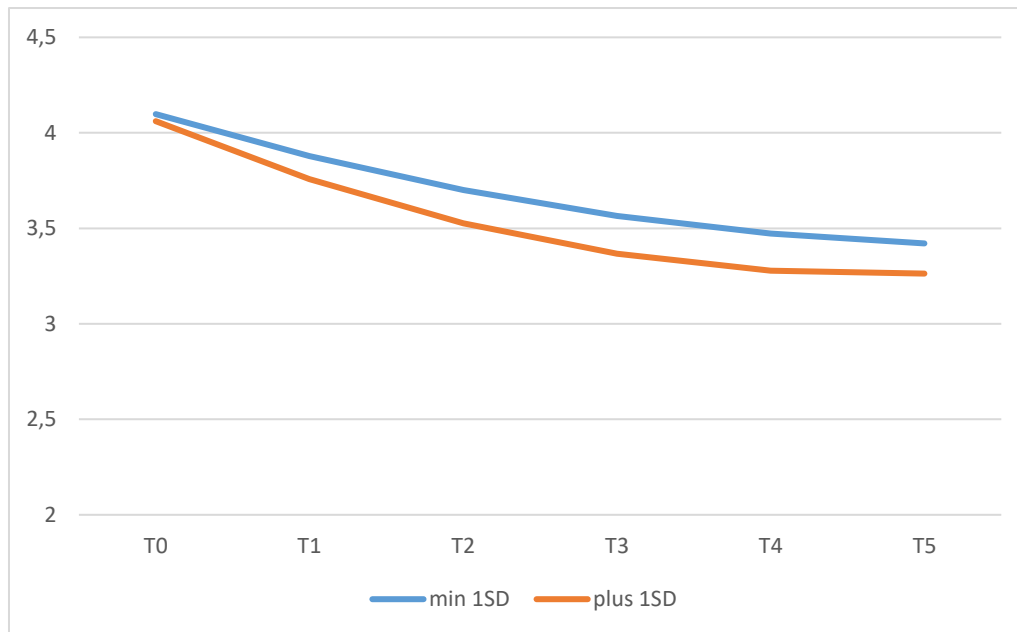
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	-1SD	+1SD			-1SD	+1SD			-1SD	+1SD		
	101.6	98.4	-3.1	1.7	103.6	102.1	-1.5	1.4	4.1	4.1	0.0	0.1
T1	105.5	102.5	-3.0	1.6					3.9	3.8	-0.1	0.1
T2	108.9	105.8	-3.2	1.7					3.7	3.5	-0.2	0.1
T3	111.9	108.2	-3.7*	1.7	114.3	113.0	-1.3	1.6	3.6	3.4	-0.2*	0.1
T4	114.4	109.9	-4.5*	1.8	117.9	116.7	-1.3	1.9	3.5	3.3	-0.2*	0.1
T5	116.3	110.8	-5.6*	2.0					3.4	3.3	-0.2	0.1

Figuur 116: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T₀) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T₅) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal voor gepercipieerde negatieve gevolgen

Figuur 117: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T₀) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T₄) volgens lineair groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal voor gepercipieerde negatieve gevolgen

Figuur 118: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurvemodel. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep op de schaal voor gepercipieerde negatieve gevolgen

12.5 Besluit

In dit hoofdstuk werd onderzocht of verschillen tussen jonge mantelzorgers wat betreft hun leerwinst en de evolutie in hun schoolwelbevinden verklaard kunnen worden aan de hand van persoonlijke kenmerken. Deze persoonlijke kenmerken werden gerapporteerd in de online vragenlijst in 2019. We gingen na of verschillende copingstijlen en zelfgerapporteerde veerkracht een invloed hebben. Ook onderzochten we of er een invloed is van de mate waarin de leerlingen zelf vinden dat ze negatieve gevolgen ervaren van de mantelzorgsituatie.

We vinden dat jonge mantelzorgers met copingstijl ‘afleiding zoeken’ tijdens het secundair onderwijs meer leerwinst maken voor wiskunde, maar niet voor Nederlands begrijpend lezen. Voor schoolwelbevinden maakt deze copingstijl niet uit. De copingstijl ‘met anderen praten’ biedt geen voordeel voor prestaties, maar heeft wel een klein positief effect op schoolwelbevinden op het einde van de schoolloopbaan. De zelfgerapporteerde copingstijl ‘probleem aanpakken’ biedt geen voordeel voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen of schoolwelbevinden.

Zelfgerapporteerde veerkracht maakt geen verschil in de leerwinst voor wiskunde, leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen of evolutie in schoolwelbevinden.

Leerlingen die in sterkere mate vinden dat ze negatieve gevolgen ervaren van de mantelzorgsituatie, maken inderdaad minder leerwinst voor wiskunde. Voor Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden lijkt de perceptie van de negatieve gevolgen niet uit te maken.

13 Leerwinst en evolutie van jonge mantelzorgers volgens omgevingskenmerken

In dit hoofdstuk onderzoeken we of verschillen tussen jonge mantelzorgers onderling verklaard kunnen worden aan de hand van omgevingskenmerken die gerapporteerd werden in de online vragenlijst in 2019. Zo bekijken we of de volgende zaken een invloed hebben: de relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon, hoe goed de formele ondersteuning ervaren wordt, de mate van ondersteuningsmogelijkheden, hoe zelfredzaam de zorgbehoevende is en of één van de ouders de zorgbehoevende is. De verschillen tussen de groepen jonge mantelzorgers worden nagegaan voor leerwinst voor wiskunde, leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen en evolutie in schoolwelbevinden. Deze uitkomsten worden bekeken over de zes metingen van het eerste tot en met het vijfde leerjaar.

Voor deze studie wordt hetzelfde gegevensbestand gebruik als in de voorgaande hoofdstukken. Ook dezelfde methode van uitkomstanalyse wordt gebruikt. De relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon, hoe goed de formele ondersteuning ervaren wordt, de mate van ondersteuningsmogelijkheden en hoe zelfredzaam de zorgbehoevende is worden als verklarende variabele opgenomen. Elk van deze variabelen zijn continue van aard. Daarnaast wordt ook het effect onderzocht van de variabele die beschrijft of de zorgbehoevende persoon al dan niet een ouder van de leerling is. Deze variabelen voorspellen zowel het *intercept*, de lineaire *slope* als de kwadratische *slope*. In de schatting van het model wordt echter ook geschat wat de gemiddelde uitkomstwaarde is op afnamemomenten T1, T2, T3, T4 en T5 volgens de voorspeller die we op dat moment onderzoeken. We gaan steeds de uitkomstwaarde na voor -1SD voor de onderzochte voorspeller en +1SD voor de onderzochte voorspeller. Een lage waarde voor de voorspeller is -1SD en een hoge waarde is +2SD. De verschillen tussen beide voorspellingen worden uitgedrukt als D_{T0} , D_{T1} , D_{T2} , D_{T3} , D_{T4} en D_{T5} . We zullen de verschillen tussen beide groepen echter ook grafisch beoordelen.

13.1 Hoe meten we omgevingskenmerken?

In het hoofdstuk over de ontwikkeling van online vragenlijst werd reeds besproken welke schalen werden opgenomen in de online vragenlijst. Verschillende van deze schalen waren gericht op de omgeving van jonge mantelzorgers. We hadden daarbij specifiek aandacht voor die kenmerken die waarschijnlijk protectief zijn voor de leerlingen.

We namen onder andere vier items op uit de 'Kwaliteit van de Huidige Relatie' (KHR) schaal (Spruytte, Van Audenhove, & Lammertyn, 2000b, 2000a). Op basis van factoranalyses besluiten we dat we de vier items ook kunnen gebruiken binnen dit onderzoek. De items die relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon meten worden getoond in Tabel 153. Van de items van de schaal werd een gemiddelde score berekend om de mate te beschrijven waarin de jonge mantelzorger een warme band heeft met het gezinslid met een ziekte of handicap.

Tabel 153: Items relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon

1) We aanvaarden elkaar zoals we zijn. 2) We komen goed overeen. 3) Als we samen zijn, voel ik me zeer goed. 4) We waarderen elkaar als persoon.
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=nooit; 2=bijna nooit; 3=soms ; 4=redelijk vaak; 5=altijd

Er werd gepeild of de jonge mantelzorgers formele ondersteuning kregen van zes mogelijke personen of organisaties. Als de jonge mantelzorgers aangeven ondersteuning te krijgen van deze persoon of organisatie, dan werd hun gevraagd om de mate aan te geven van de ondersteuning die ze kregen van deze persoon of organisatie. Van deze items berekenden we vervolgens een gemiddelde score om de mate van formele ondersteuning te beschrijven. Bij de analyses van deze schaal onderzoeken we enkel de jonge mantelzorger die aangeven formele ondersteuning te hebben ontvangen. De zes personen en organisaties waarnaar gepeild werd worden getoond in Tabel 154 en de vraag die over deze personen en organisaties werd gesteld staat in Tabel 155.

Tabel 154: Items formele ondersteuning 1

1) (zorg)leerkracht? 2) CLB? 3) Jongeren Advies Centrum (JAC)? 4) huisarts? 5) psycholoog? 6) mantelzorgvereniging?
Antwoordschaal is een Ja/Nee

Tabel 155: De mate waarin er formele ondersteuning werd gegeven.

<i>In welke mate kon ... je helpen?</i>
<i>Duid één bolletje aan</i>
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=helemaal niet; 2=bijna niet; 3=een beetje; 4=veel; 5=heel veel

Acht items werden afgenomen over het gebruik van ondersteunende bronnen (vaak eerder informeel). De items worden weergegeven in Tabel 156. Van de items van de schaal werd een gemiddelde score berekend om de mate te beschrijven waarin de jonge mantelzorgers ondersteunende bronnen gebruiken.

Tabel 156: Items over ondersteuningsmogelijkheden

1) kon je met iemand praten over de ziekte of de handicap van je huisgenoot. 2) had je contact met leeftijdsgenoten die ook samenwonen bij iemand met een ziekte of handicap. 3) kreeg je informatie over de ziekte of handicap van je huisgenoot. 4) kreeg je van iemand tips om beter met de ziekte of handicap van je huisgenoot om te gaan. 5) kreeg je informatie over waar je voor jezelf ondersteuning kan vinden. 6) kreeg je begrip van je vrienden omdat je woont met iemand met een ziekte of handicap. 7) hielden je leerkrachten er rekening mee dat je samenwoont met iemand met een ziekte of handicap. 8) Maakte je omwille van de ziekte of handicap van je huisgenoot gebruik van een telefonische hulplijn of chatdienst
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=niet waar; 2=meestal niet waar; 3=soms waar, soms niet waar; 4=meestal waar; 5=waar

Veder namen we acht items op uit de Katz-schaal voor basale activiteiten van het dagelijkse leven (ADL) (Riziv.fgov.be, 2020). Deze ADL-index geeft de mate weer van functionele onafhankelijkheid van de persoon met een ziekte of handicap. Op basis van factoranalyses besluiten we dat de acht items ook goed bruikbaar zijn binnen dit onderzoek. De items die de zelfredzaamheid beschrijven worden getoond in Tabel 157. Van de items van de schaal werd een gemiddelde score berekend om de mate te beschrijven waarin de zorgbehoevende zelfredzaam is.

Tabel 157: Items functioneren of zelfredzaamheid van persoon met ziekte of handicap.

1) rondwandelen 2) zich wassen, aankleden of schoenen aantrekken 3) langer dan een half uur alleen blijven 4) gezinsuitstap of vrijetijdsactiviteit doen 5) huishoudelijk werk verrichten (zoals wassen, strijken, eten klaarmaken of schoonmaken) 6) papieren invullen, betalingen doen of afspraken maken 7) boodschappen doen 8) jou aandacht schenken of voor je zorgen
Antwoordschaal is een Likertschaal met 5 punten: 1=geen problemen; 2=een beetje problemen; 3=matige problemen ; 4=veel problemen; 5=is niet in staat dit te doen

Ten slotte werd ook getoetst of het uitmaakt of één van de ouder van de leerling een ziekte of handicap heeft. Dit is een binaire voorspeller van de latente groeicurves.

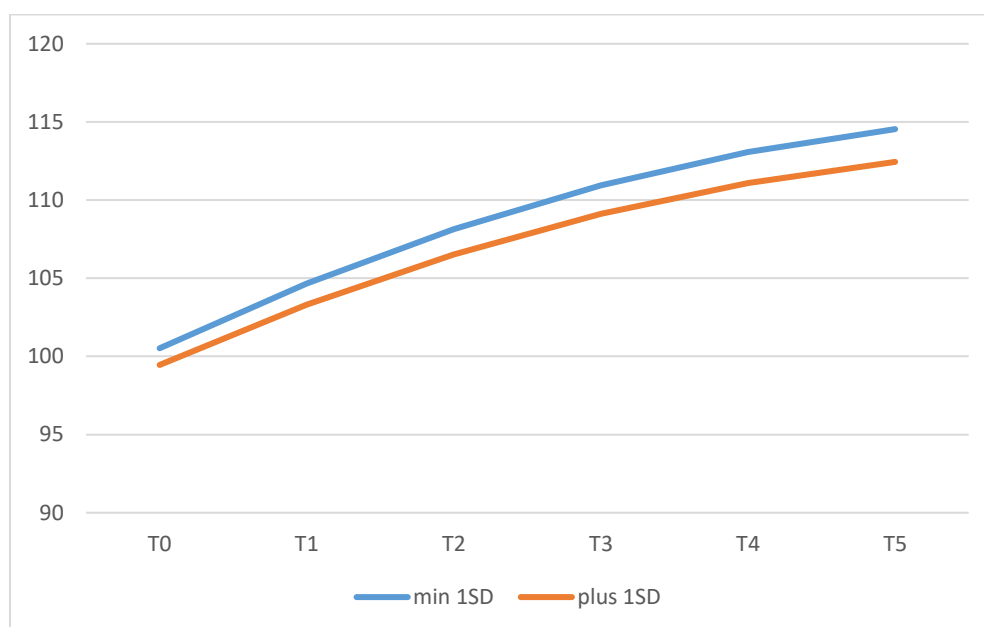
13.2 Relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon

Tabel 158 beschrijft de resultaten van de latente groeicurvemodellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden naargelang de relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon. We onderscheiden voor deze schaal een groep die laag scoort (-1SD groep) en een groep die hoog scoort (+1SD groep). Figuur 119, Figuur 120 en Figuur 121 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurvemodellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. We vinden dat beide groepen niet significant verschillen voor wiskunde en Nederlands op alle afnamemomenten. Voor schoolwelbevinden vinden we dat de +1SD groep een

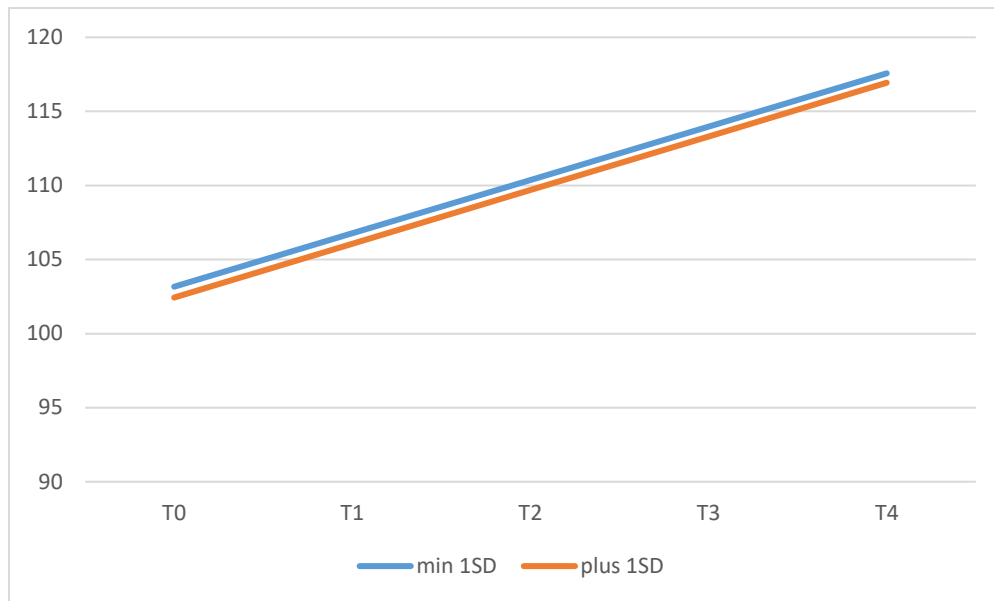
significant hoger gemiddelde heeft op de eerste vier afnamemomenten. Dit is steeds een klein verschil.

Tabel 158: Gemiddeldes van en verschillen naargelang de relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor *matching*.

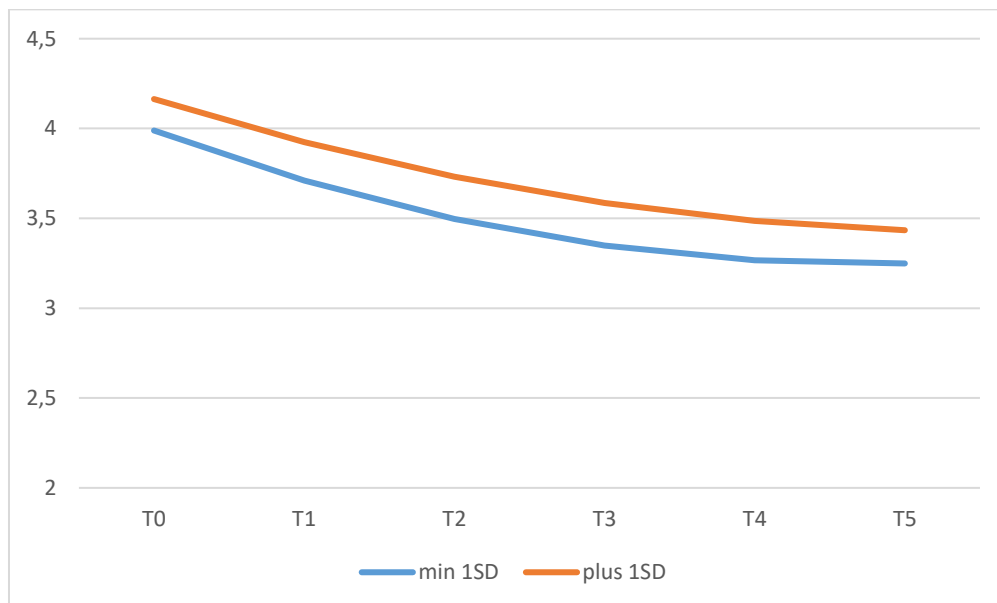
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	-1SD	+1SD			-1SD	+1SD			-1SD	+1SD		
T0	100.5	99.5	-1.1	1.5	103.2	102.4	-0.7	1.3	4.0	4.2	0.2*	0.1
T1	104.7	103.3	-1.4	1.4					3.7	3.9	0.2*	0.1
T2	108.1	106.5	-1.6	1.5					3.5	3.7	0.2*	0.1
T3	110.9	109.1	-1.8	1.6	114.0	113.3	-0.7	1.5	3.3	3.6	0.2*	0.1
T4	113.1	111.1	-2.0	1.8	117.6	116.9	-0.6	1.7	3.3	3.5	0.2*	0.1
T5	114.5	112.4	-2.1	2.1					3.2	3.4	0.2	0.1

Figuur 119: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep naargelang de relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon

Figuur 120: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurvemodel. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep naargelang de relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon

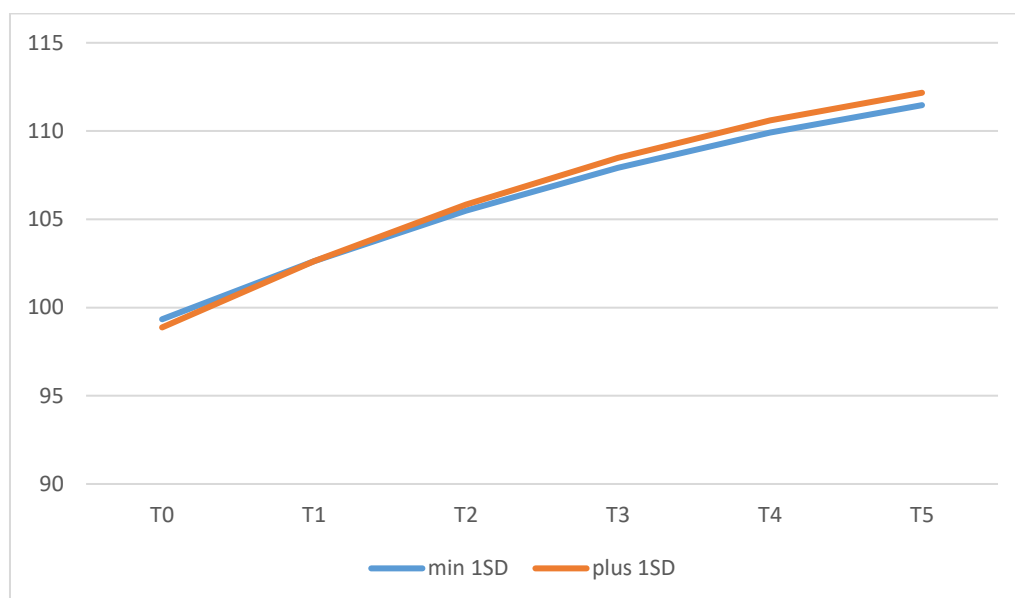
Figuur 121: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurvemodel. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep naargelang de relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon

13.3 Formele ondersteuning

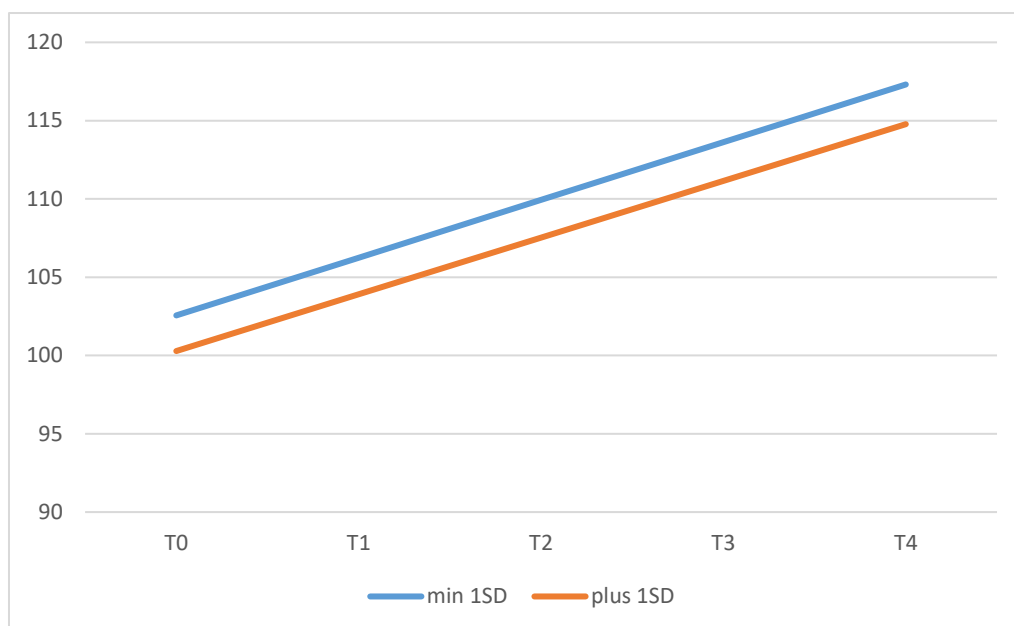
Tabel 159 beschrijft de resultaten van de latente groeicurve modellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor de mate van formele ondersteuning die werd ontvangen. We onderscheiden voor deze schaal een groep die laag scoort (-1SD groep) en een groep die hoog scoort (+1SD groep). Figuur 122, Figuur 123 en Figuur 124 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurve modellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. We vinden dat beide groepen niet significant verschillen voor wiskunde en Nederlands op alle afnamemomenten. Voor schoolwelbevinden vinden we dat de +1SD groep een significant hoger gemiddelde heeft op de eerste vier afnamemomenten. Dit is steeds een klein verschil.

Tabel 159: Gemiddeldes van en verschillen naargelang de mate van formele ondersteuning voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor *matching*.

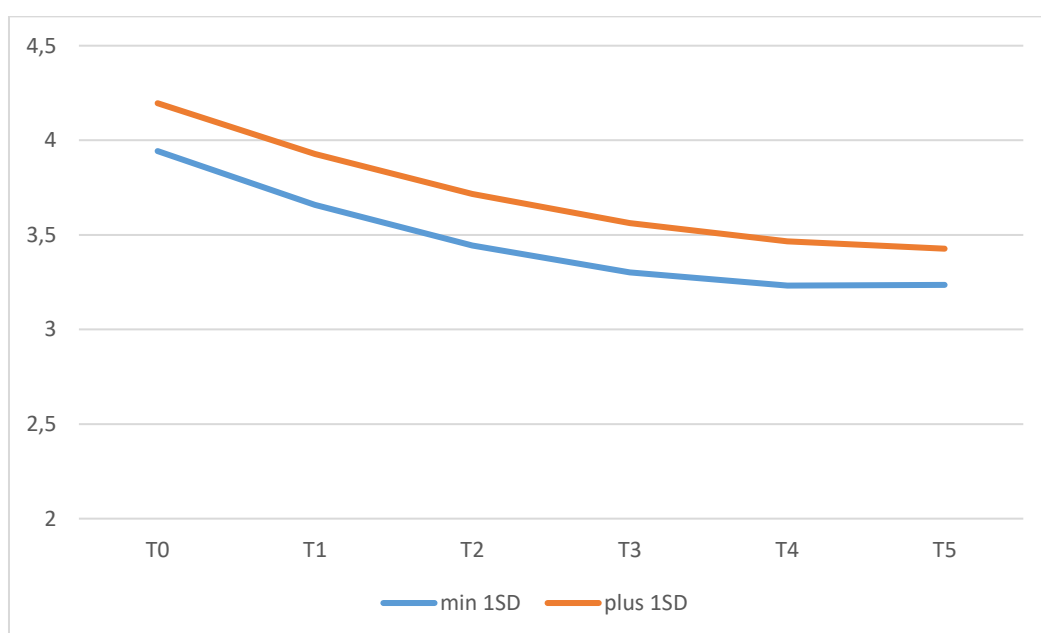
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	-1SD	+1SD			-1SD	+1SD			-1SD	+1SD		
T0	99.3	98.9	-0.5	2.0	102.6	100.3	-2.3	1.6	3.9	4.2	0.3*	0.1
T1	102.6	102.6	0.0	1.9					3.7	3.9	0.3*	0.1
T2	105.5	105.8	0.3	2.0					3.4	3.7	0.3*	0.1
T3	107.9	108.5	0.6	2.1	113.6	111.2	-2.5	1.5	3.3	3.6	0.3*	0.1
T4	109.9	110.6	0.7	2.2	117.3	114.8	-2.5	1.7	3.2	3.5	0.2*	0.1
T5	111.5	112.2	0.7	2.4					3.2	3.4	0.2	0.1

Figuur 122: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep naargelang de mate van formele ondersteuning

Figuur 123: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep naargelang de mate van formele ondersteuning

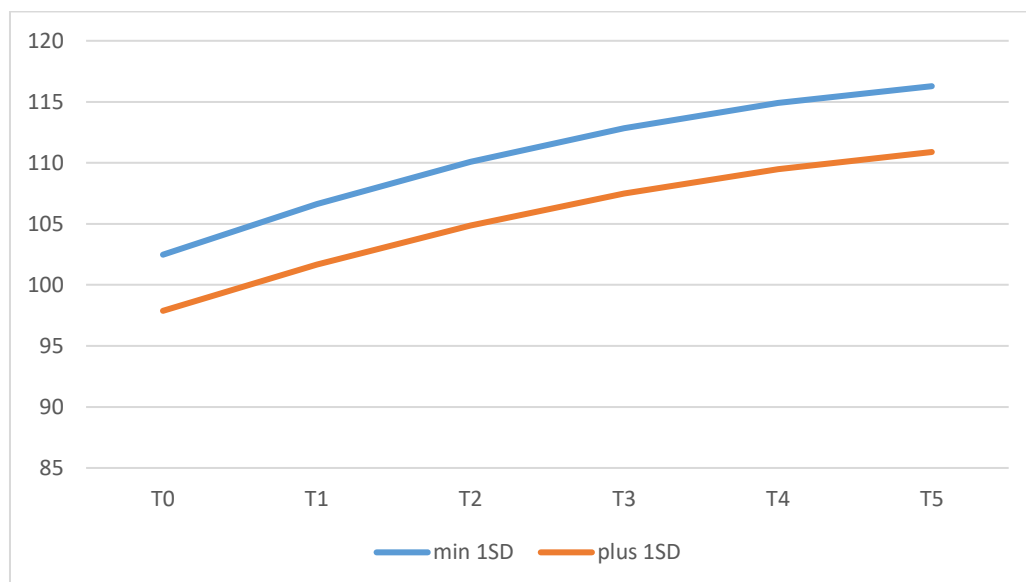
Figuur 124: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep naargelang de mate van formele ondersteuning

13.4 Gebruik van ondersteuningsmogelijkheden

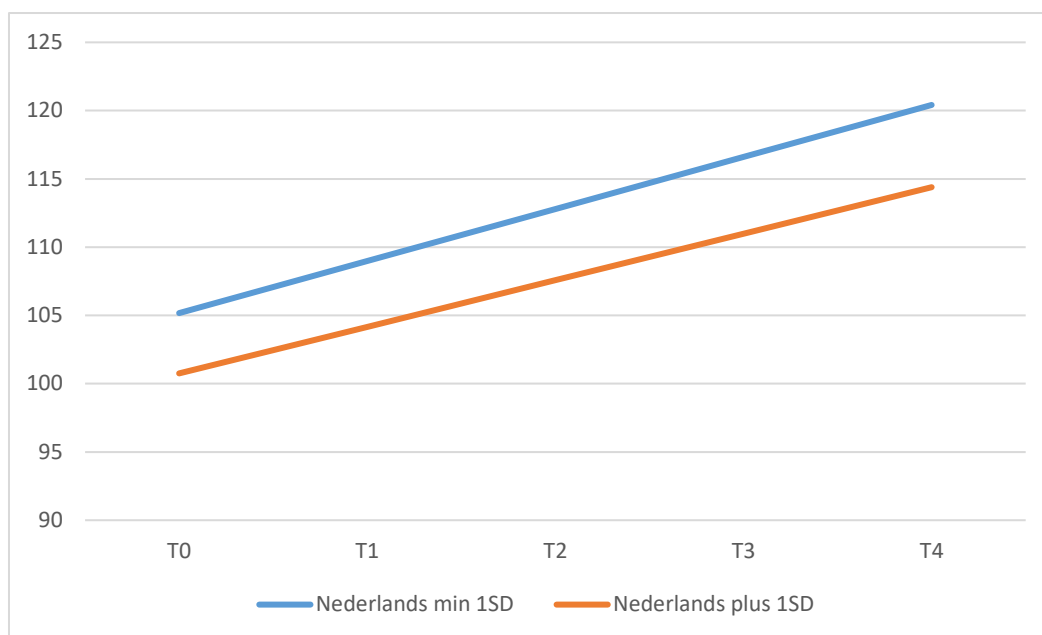
Tabel 160 beschrijft de resultaten van de latente groeicurve modellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden volgens de mate waarin de leerlingen gebruik maken van ondersteuningsmogelijkheden. We onderscheiden voor deze schaal een groep die laag scoort (-1SD groep) en een groep die hoog scoort (+1SD groep). Figuur 125, Figuur 126 en Figuur 127 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurve modellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. We vinden dat de +1SD groep een significant lager gemiddelde heeft voor wiskunde op alle afnamemomenten. De verschillen zijn klein tot matig. Ook voor Nederlands heeft de +1SD groep een significant lager gemiddelde op alle afnamemomenten. De verschillen zijn klein tot matig. Beide groepen verschillen niet significant voor schoolwelbevinden op alle afnamemomenten.

Tabel 160: Gemiddeldes van en verschillen *naargelang* de mate van ondersteuningsmogelijkheden voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor *matching*.

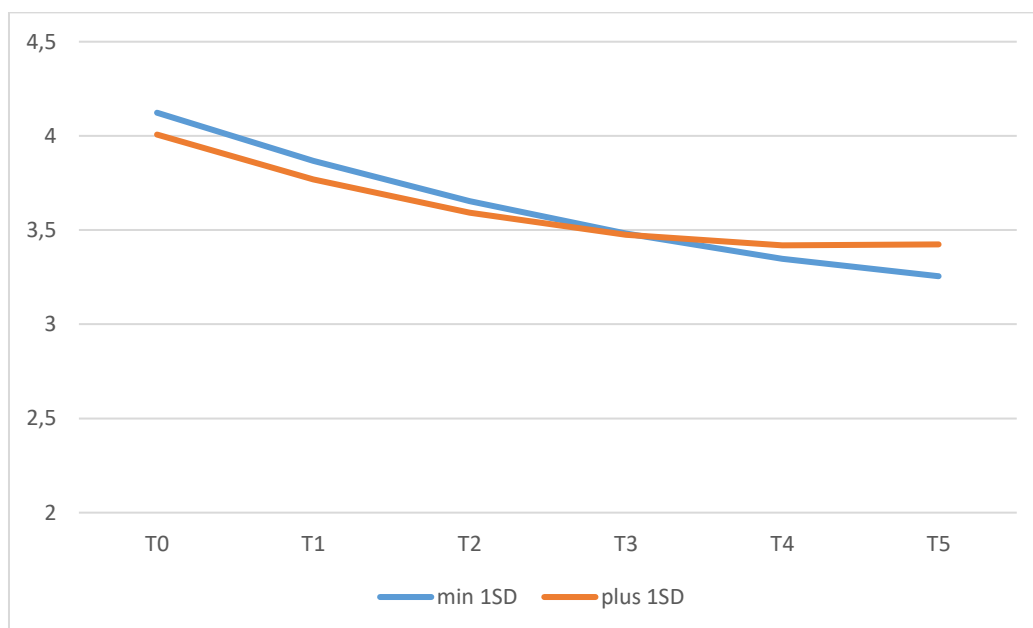
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	-1SD	+1SD			-1SD	+1SD			-1SD	+1SD		
T ₀	102.5	97.9	-4.6*	1.7	105.2	100.8	-4.4*	1.3	4.1	4.0	-0.1	0.1
T ₁	106.6	101.7	-4.9*	1.6					3.9	3.8	-0.1	0.1
T ₂	110.1	104.9	-5.2*	1.6					3.7	3.6	-0.1	0.1
T ₃	112.8	107.5	-5.4*	1.7	116.6	111.0	-5.6*	1.5	3.5	3.5	0.0	0.1
T ₄	114.9	109.5	-5.4*	1.8	120.4	114.4	-6.0*	1.7	3.3	3.4	0.1	0.1
T ₅	116.3	110.9	-5.4*	2.0					3.3	3.4	0.2	0.1

Figuur 125: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T₀) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T₅) volgens kwadratisch groeicurve model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep naargelang de mate van ondersteuningsmogelijkheden

Figuur 126: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep naargelang de mate van ondersteuningsmogelijkheden

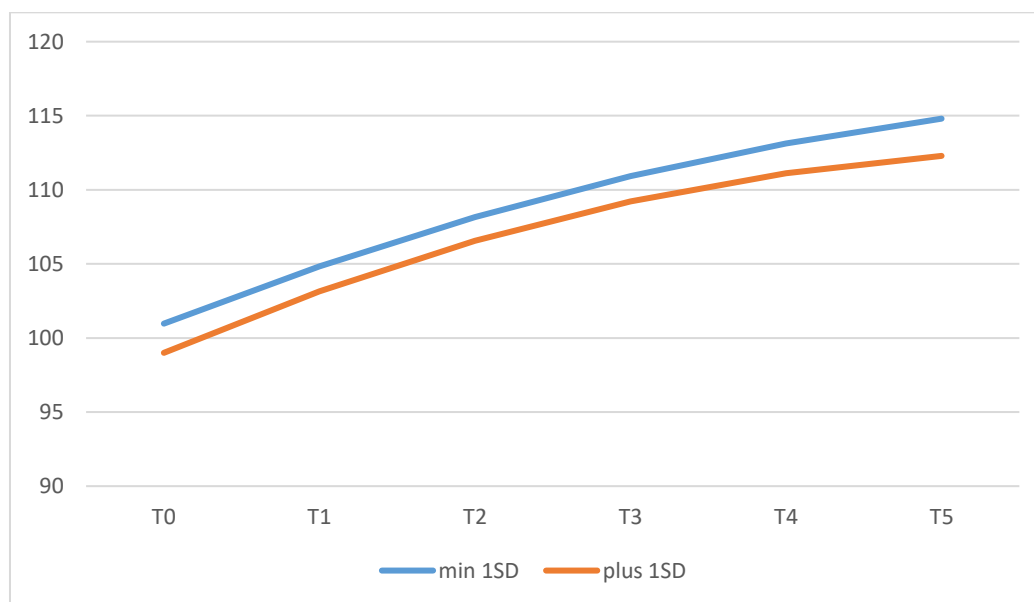
Figuur 127: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep naargelang de mate van ondersteuningsmogelijkheden

13.5 Mate van zelfredzaamheid van de zorgbehoevende

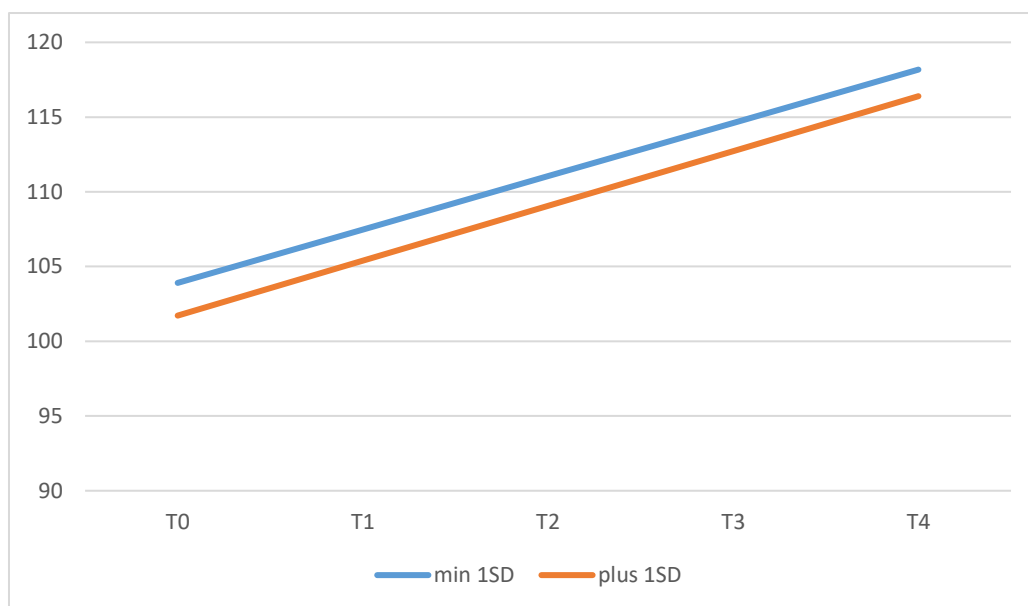
Tabel 161 beschrijft de resultaten van de latente groeicurve modellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden volgens de mate van zelfredzaamheid van de zorgbehoevende. We onderscheiden voor deze schaal een groep die laag scoort (-1SD groep) en een groep die hoog scoort (+1SD groep). Figuur 128, Figuur 129 en Figuur 130 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurve modellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. Beide groepen verschillen niet significant voor wiskunde, Nederlands en schoolwelbevinden op alle afnamemomenten.

Tabel 161: Gemiddeldes van en verschillen naargelang de mate van zelfredzaamheid van de zorgbehoevende voor wiskunde, Nederlands *begrijpend* lezen en schoolwelbevinden voor *matching*.

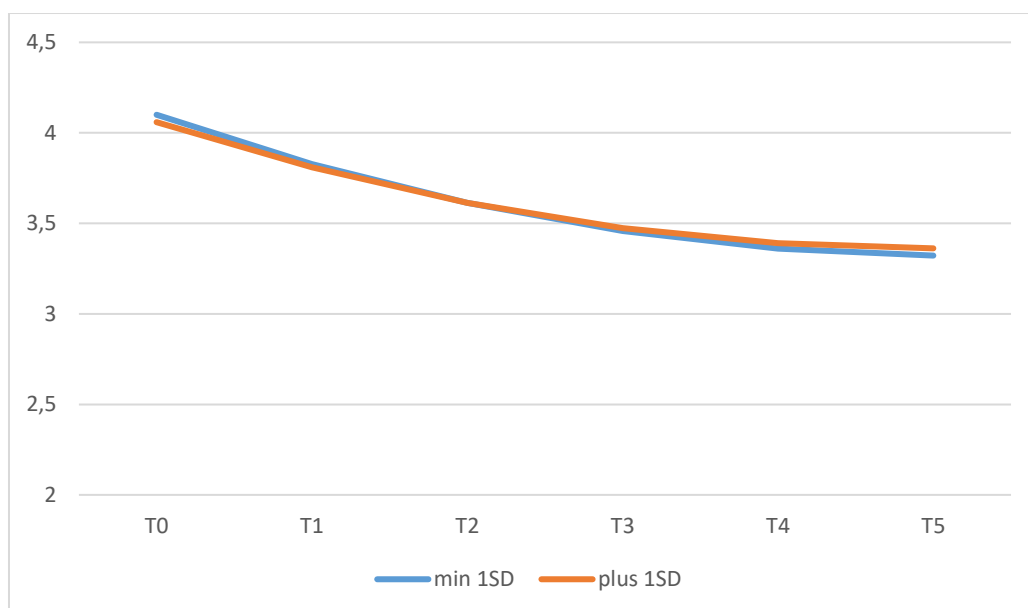
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	-1SD	+1SD			-1SD	+1SD			-1SD	+1SD		
T0	101.0	99.0	-2.0	1.6	103.9	101.7	-2.2	1.3	4.1	4.1	0.0	0.1
T1	104.8	103.2	-1.7	1.5					3.8	3.8	0.0	0.1
T2	108.2	106.6	-1.6	1.6					3.6	3.6	0.0	0.1
T3	110.9	109.2	-1.7	1.6	114.6	112.7	-1.9	1.5	3.5	3.5	0.0	0.1
T4	113.1	111.1	-2.0	1.7	118.2	116.4	-1.8	1.7	3.4	3.4	0.0	0.1
T5	114.8	112.3	-2.5	1.9					3.3	3.4	0.0	0.1

Figuur 128: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep naargelang de mate van zelfredzaamheid van de zorgbehoevende

Figuur 129: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep naargelang de mate van zelfredzaamheid van de zorgbehoevende

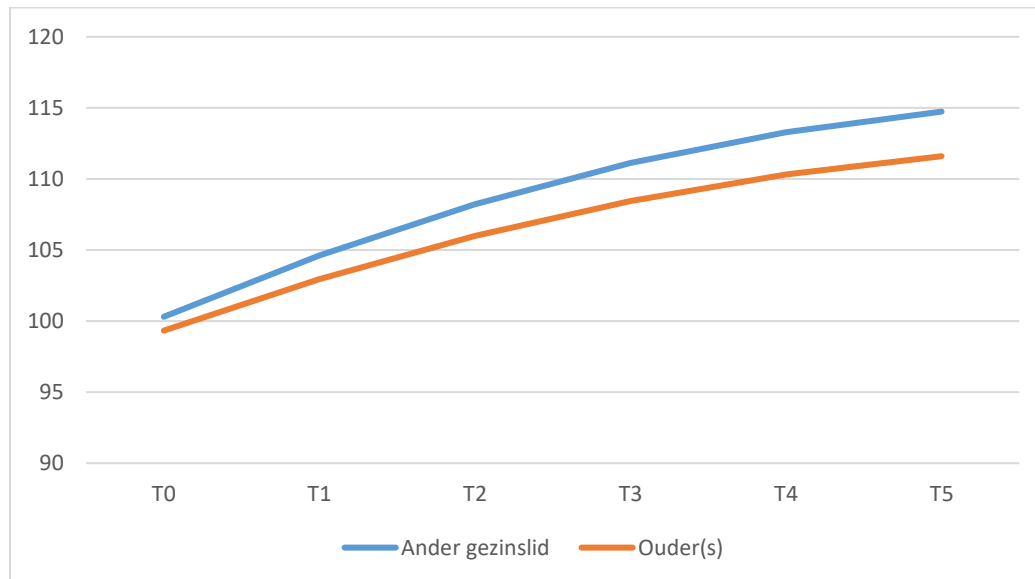
Figuur 130: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve-model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep naargelang de mate van zelfredzaamheid van de zorgbehoevende

13.6 Is één van de ouders ziek of gehandicapt?

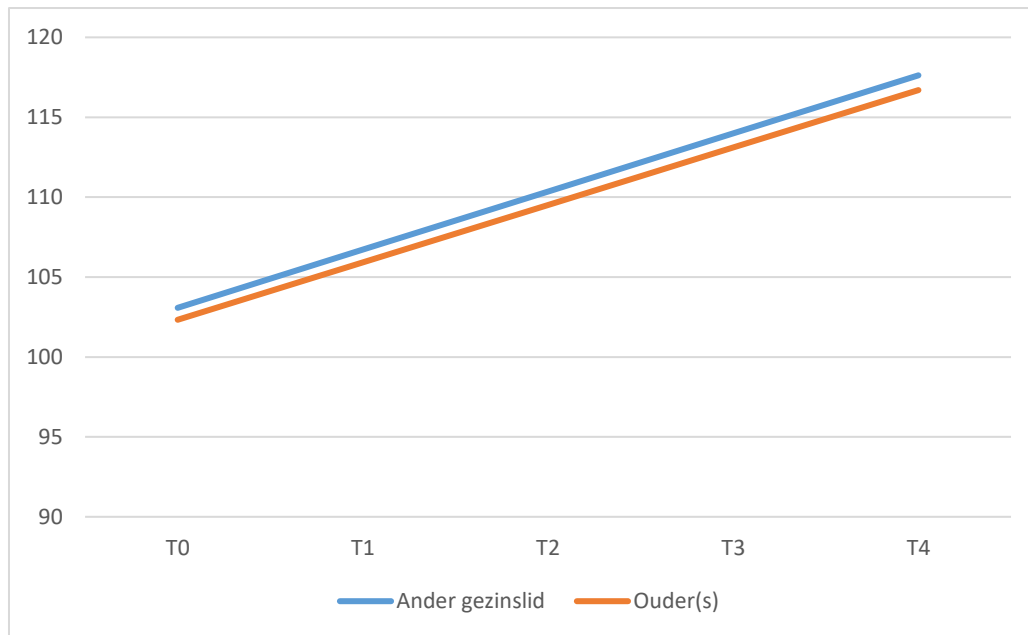
Tabel 162 beschrijft de resultaten van de latente groeicurve modellen voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden, waarbij het al dan niet zorgbehoevend zijn van een ouder een voorspeller is. We onderscheiden een groep waarbij geen van de ouders zorgbehoevend is en een groep waarbij één van de ouders zorgbehoevend is. Figuur 131, Figuur 132 en Figuur 133 tonen daarbij de grafieken van de latente groeicurve modellen respectievelijk voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden. Beide groepen verschillen niet significant voor wiskunde, Nederlands en schoolwelbevinden op alle afnamemomenten.

Tabel 162: Gemiddeldes van en verschillen naargelang of een ouder zorgbehoevend is voor wiskunde, Nederlands begrijpend lezen en schoolwelbevinden voor *matching*.

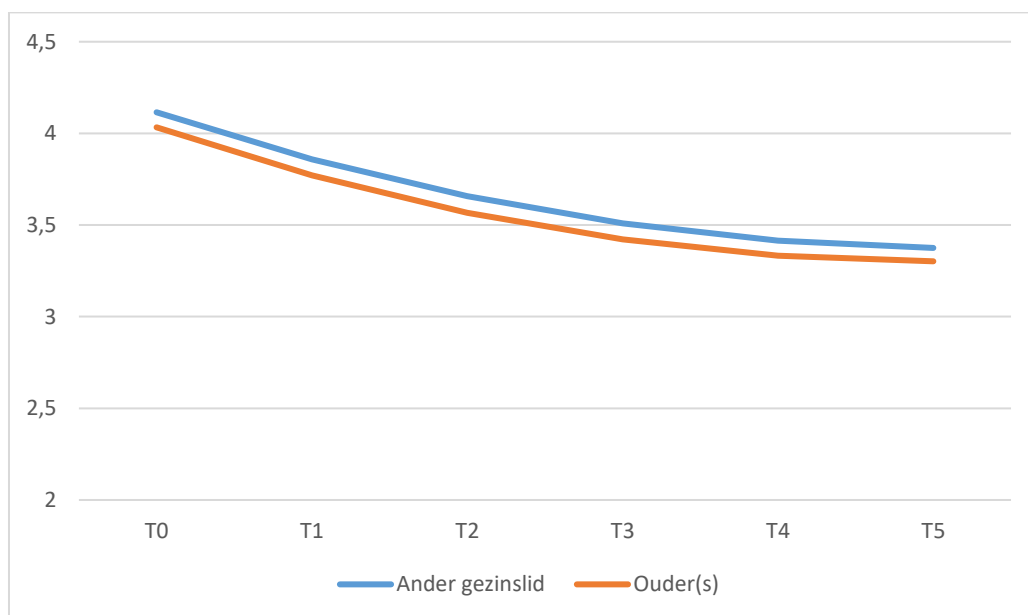
	Wiskunde				Nederlands				Schoolwelbevinden			
	M		D	SE	M		D	SE	M		D	SE
	-1SD	+1SD			-1SD	+1SD			-1SD	+1SD		
T0	101.0	99.0	-2.0	1.6	103.9	101.7	-2.2	1.3	4.1	4.1	0.0	0.1
T1	104.8	103.2	-1.7	1.5					3.8	3.8	0.0	0.1
T2	108.2	106.6	-1.6	1.6					3.6	3.6	0.0	0.1
T3	110.9	109.2	-1.7	1.6	114.6	112.7	-1.9	1.5	3.5	3.5	0.0	0.1
T4	113.1	111.1	-2.0	1.7	118.2	116.4	-1.8	1.7	3.4	3.4	0.0	0.1
T5	114.8	112.3	-2.5	1.9					3.3	3.4	0.0	0.1

Figuur 131: Leerwinst voor wiskunde vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurve model. Verschil tussen -1SD groep en +1SD groep naargelang of een ouder zorgbehoevend is

Figuur 132: Leerwinst voor Nederlands begrijpend lezen vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vierde jaar secundair onderwijs (T4) volgens lineair groeicurvemodel. Verschil tussen -1SD groep en +1SD naargelang of een ouder zorgbehoevend is

Figuur 133: Evolutie in schoolwelbevinden vanaf de start van het eerste jaar secundair onderwijs (T0) tot en met het einde van het vijfde jaar secundair onderwijs (T5) volgens kwadratisch groeicurvemodel. Verschil tussen -1SD groep en +1SD naargelang of een ouder zorgbehoevend is

13.7 Besluit

In dit hoofdstuk onderzochten we de mate waarin omgevingskenmerken een verklaring kunnen bieden voor verschillen tussen jonge mantelzorgers wat betreft hun leerwinst en hun evolutie in schoolwelbevinden. Deze omgevingskenmerken werden gerapporteerd in de online vragenlijst in 2019. We bekeken de relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon, hoe goed de formele ondersteuning ervaren wordt, de mate van ondersteuningsmogelijkheden, hoe zelfredzaam de zorgbehoevende en of de zorgbehoevende al dan niet één van de ouders is.

We stellen vast dat jonge mantelzorgers die een goede relatie met de hulpbehoevende ervaren, vanaf de start in het secundair onderwijs een hoger welbevinden hebben. Voor het niveau van schoolse prestaties maakt de relatiekwaliteit met de hulpbehoevende persoon echter niet uit.

Ook de mate waarin leerlingen formele ondersteuning ontvangen hangt vanaf de start in het secundair onderwijs samen met een hoger welbevinden. Met de schoolse prestaties is er opnieuw geen relatie.

De mate waarin leerlingen ervaren dat ze ondersteuning krijgen uit veelal informele bronnen (zoals een babbel, advies, tips van vrienden of informatie), hangt negatief samen met schoolse prestaties in wiskunde en Nederlands vanaf de start van het secundair onderwijs. De achterstand in schoolse prestaties lijkt zelfs nog enigszins groter te worden. Er is echter geen relatie tussen dit type ondersteuningsmogelijkheden en het schoolwelbevinden van de jonge mantelzorgers.

De mate waarin de huisgenoot zelfredzaam is hangt niet samen met schoolse prestaties en schoolwelbevinden. Ook of het één van de ouders is die de zorgbehoevende is, heeft geen invloed op de schoolse prestaties en het schoolwelbevinden van de jonge mantelzorger.

14 Algemeen besluit

Met hoofdstuk 13 zijn we aan het einde gekomen van deze technische detailrapportering over de werkzaamheden en analyses rond het eerste en tweede onderzoeksluik van het project ‘jonge mantelzorgers in LiSO’.

Voor een overzicht van algemene conclusies die we trekken en van centrale bedenkingen, verwijzen we naar de eerste bladzijden van dit rapport.

15 Woord van dank

Als auteurs wensen we in de eerste plaats de scholen en leerlingen te bedanken die zich jarenlang hebben ingezet voor het LiSO-project. Hun grote inspanningen waren een noodzakelijke voorwaarde voor de schat aan gegevens waarop we onderzoek zoals het deze kunnen baseren. Bovenal bedanken we de jonge mantelzorgers die de moed hadden om hun ervaringen met ons te delen via het vragenlijstonderzoek. We hopen dat dit onderzoek kan bijdragen aan een betere omkadering voor jongeren zoals hen.

Ook danken we onze collega's die mee instonden voor de LiSO-dataverzameling en het databeheer, in het bijzonder Catharina Custers, Ilka Fidlers, Naomi Van den Branden en Eef Stevens. We bedanken ook collega Arne Van Laetem voor het redactiewerk voor dit rapport. Onze dank gaat verder uit naar promotor Bieke De Fraine, naar Johan Vermeiren van het Departement Onderwijs en Vorming voor het aanleveren van administratieve data, en naar zijn collega's Anton Derckx en Kirsten Bulteel voor hun jarenlange betrokkenheid bij het LiSO-project.

Tot slot willen we leden van de Stuurgroep Jonge Mantelzorgers bedanken voor hun input, net zoals de medewerkers van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin voor de fijne en interessante samenwerking. Het onderzoek rond jonge mantelzorgers bleek veel uitdagingen te kennen, vooral wat betreft het werven van respondenten. We menen echter dat we toch tot een waardevolle bijdrage zijn kunnen komen rond een onderwerp dat zeker toe was aan een nadere verkenning. We zijn het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin dankbaar voor de kans om hieraan mee te mogen werken.

16 Referenties

- Aelterman, A., Meysman, H., Troch, F., Van Laer, O., & Verkens, A. (2008). *Een nieuw profiel voor de leraar secundair onderwijs. Informatiebrochure over de invoering van het nieuwe beroepsprofiel en de basiscompetenties voor leraren*. Brussel: Departement Onderwijs.
- AgODI (2019). Statistisch Jaarboek Onderwijs Vlaanderen. Geraadpleegd via <https://www.agodi.be/cijfermateriaal-leerlingenkenmerken>.
- Austin, P. C. (2011). Optimal caliper widths for propensity-score matching when estimating differences in means and differences in proportions in observational studies. *Pharmaceutical Statistics*, 10(2), 150–161. <https://doi.org/10.1002/pst.433>
- Austin, P. C., Grootendorst, P., Normand, S.-L. T., & Anderson, G. M. (2007). Conditioning on the propensity score can result in biased estimation of common measures of treatment effect: a Monte Carlo study. *Statistics in Medicine*, 26(4), 754–768. <https://doi.org/10.1002/sim.2618>
- Birch, S. H., & Ladd, G. W. (1997). The teacher-child relationship and children's early school adjustment. *Journal of School Psychology*, 35(1), 61–79.
- Bock, R. D. (1972). Estimating item parameters and latent ability when responses are scored in two or more nominal categories. *Psychometrika*, 37(1), 29–51. <https://doi.org/10.1007/BF02291411>
- Bodner, T. E. (2008). What improves with increased missing data imputations? *Structural Equation Modeling*, 15(4), 651–675. <https://doi.org/10.1080/10705510802339072>
- Boterhoven de Haan, K. L., Hafekost, J., Lawrence, D., Sawyer, M. G., & Zubrick, S. R. (2015). Reliability and validity of a short version of the general functioning subscale of the McMaster Family Assessment Device. *Family Process*, 54(1), 116–123. <https://doi.org/10.1111/famp.12113>
- Bourdieu, P. (1983). Forms of capita. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). New York City, NY: Greenwood Press.
- Bronselaer, J., Vandezande, V., Vanden Boer, L., & Demeyer, B. (2016). *Sporen naar duurzame mantelzorg*. Brussels, Belgium.
- Brookhart, M. A., Schneeweiss, S., Rothman, K. J., Glynn, R. J., Avorn, J., & Stürmer, T. (2006). Variable selection for propensity score models. *American Journal of Epidemiology*, 163(12), 1149–1156. <https://doi.org/10.1093/aje/kwj149>
- Caliendo, M., & Kopeinig, S. (2008). Some practical guidance for the implementation of propensity score matching. *Journal of Economic Surveys*, 22(1), 31–72. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6419.2007.00527.x>
- Cassidy, T., & Giles, M. (2013). Further exploration of the Young Carers Perceived Stress Scale: Identifying a benefit-finding dimension. *British Journal of Health Psychology*, 18(3), 642–655. <https://doi.org/10.1111/bjhp.12017>
- Chikhradze, N., Knecht, C., & Metzing, S. (2017). Young carers: growing up with chronic illness in the family—a systematic review 2007–2017. *Journal of Compassionate Health Care*, 4(1), 4–12.
- Coleman, J.S. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: Belknap Press.
- Coleman, James S. (1968). Equality of educational opportunity. *Integrated Education*, 6(5), 19–28.

- Cornelissen, G., & Verschuere, K. (2002). *Nederlandse vertaling van de Teacher-Rating-Schale-of-School-Adjustment (TRSSA) (Ladd, 1992). Toetsing van de factorstructuur en constructie van een verkorte versie (LOA-rapport nr. 2)*. Leuven, Belgium.
- de Boer, A., Oudijk, D., & Tielen, L. (2012). Kinderen en jongeren met een langdurig ziek gezinslid in Nederland. *Tijdschrift Voor Gezondheidswetenschappen*, 90(3), 167–170. <https://doi.org/10.1007/s12508-012-0067-z>
- De Fraine, B. (2003). *Cognitieve en niet-cognitieve effecten van prestatiegericht klimaat, gemeenschapsgericht klimaat en groepssamenstelling in klassen en scholen. Verkenningen met het multiniveaumodel*. Katholieke Universiteit Leuven, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Centrum voor Onderwijseffectiviteit en -Evaluatie.
- De Keyser, L. (2018). *Ouderbetrokkenheid in het onderwijs: Een systematische literatuurstudie en de ontwikkeling en evaluatie van een meetinstrument voor de leerlingrespondent*. Katholieke Universiteit Leuven, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Centrum voor Onderwijseffectiviteit en -Evaluatie.
- De Roos, S., & De Boer, A. (2016). Identifying young carers in the HBSC study. In *Poster presented at the HBSC Spring meeting*. Stockholm, Sweden.
- de Veer, A. J. E., Francke, A. L., & Poortvliet, E.-P. (2008). Nurses' involvement in end-of-life decisions. *Cancer Nursing*, 31(3), 222–228. <https://doi.org/10.1155/2011/527834>
- den Einde-Bus, A. E. M., Goldschmeding, J. E. J., Tielen, L. M., De Waart, F. G., & de Looij-Jansen, P. M. (2010). Jongeren die opgroeien met een langdurig ziek, gehandicapt of verslaafd familielid: reden tot zorg. *TSG*, 88(2), 79–88. <https://doi.org/10.1007/BF03089553>
- Denissen, J. J. A., Zarrett, N. R., & Eccles, J. S. (2007). I like to do it, I'm able, and I know I am: Longitudinal couplings between domain-specific achievement, self-concept, and interest. *Child Development*, 78(2), 430–447. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01007.x>
- Diamond, J. B., Randolph, A., & Spillane, J. P. (2004). Teachers' expectations and sense of responsibility for student learning: The importance of race, class, and organizational habitus. *Anthropology & Education Quarterly*, 35(1), 75–98.
- Driessen, G., Langen, A., & Vierke, H. (2000). *Basisonderwijs: veldwerkverslag, leerlinggegevens en oudervragenlijsten*.
- Driessen, G., van Langen, A., & Vierke, H. (2002). *Basisonderwijs: veldwerkverslag, leerlinggegevens en oudervragenlijsten. Basisrapportage PRIMA-cohortonderzoek. Vierde meting 2000-2001. 2002*. Nijmegen, the Netherlands.
- Dusek, J. B., & Joseph, G. (1983). The bases of teacher expectancies: A meta-analysis. *Journal of Educational Psychology*, 75(3), 327–346.
- Dweck, C. S., Chiu, C., & Hong, Y. (1995). Implicit theories and their role in judgments and reactions: A word from two perspectives. *Psychological Inquiry*, 6(4), 267–285. https://doi.org/10.1207/s15327965plio604_1
- Epstein, N. B., Baldwin, L. M., & Bishop, D. S. (1983). The McMaster family assessment device. *Journal of Marital and Family Therapy*, 9(2), 171–180. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1983.tb01497.x>
- Ferrer, E., Balluerka, N., & Widaman, K. F. (2008). Factorial invariance and the specification of second-order latent growth models. *Methodology*, 4(1), 22–36. <https://doi.org/10.1027/1614-2241.4.1.22>

- Geiser, C., Keller, B. T., & Lockhart, G. (2013). First-versus second-order latent growth curve models: some insights from latent state-trait theory. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 20(3), 479–503. <https://doi.org/10.1080/10705511.2013.797832>
- Geluykens, K., & Van Damme, J. (2003). *Een verklaring van de in het secundair onderwijs bereikte eindpositie vanuit de gezinscontext, met bijzondere aandacht voor de eventuele rol van een echtscheiding van de ouders*. Leuven.
- Golinelli, D., Ridgeway, G., Rhoades, H., Tucker, J., & Wenzel, S. (2012). Bias and variance trade-offs when combining propensity score weighting and regression: With an application to HIV status and homeless men. *Health Services and Outcomes Research Methodology*, 12(2), 104–118. <https://doi.org/10.1007/s10742-012-0090-1>
- Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2001). Early teacher–child relationships and the trajectory of children’s school outcomes through eighth grade. *Child Development*, 72(2), 625–638.
- Imbens, G. W., & Rubin, D. B. (2015). *Causal inference in statistics, social, and biomedical sciences*. Cambridge, United Kingdom: University Press.
- Jungbluth, P., Roede, E., & Roeleveld, J. (2001). *Validering van het PRIMA-leerlingprofiel. Secundaire analyses op de PRIMA-cohort bestand (SCO-rapport nr. 608)*. Amsterdam; Nederland.
- Jussim, L. (1989). Teacher expectations: Self-fulfilling prophecies, perceptual biases, and accuracy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(3), 469.
- Kidscreen.org. (2020). The KIDSCREEN-10 Index. Retrieved February 28, 2020, from <https://www.kidscreen.org/english/questionnaires/kidscreen-10-index/>
- Klasse voor leraren. (2012). *Klastitularis ben je ook na de uren*. Retrieved from https://issuu.com/klasse.be/docs/kvl_230
- Koomen, H. M. Y. Verschueren, K., & Pianta, R. C. (2007). *Leerling Leerkracht Relatie Vragenlijst: Handleiding [Student Teacher Relationship Scale: Manual]*. Houten, Belgium: Bohn Stafleu van Loghum.
- Ladd, G. W. (1992). *The teacher rating scale of school adjustment*. Urbana-Champaign, IL: University of Illinois.
- Lüdtke, O., Robitzsch, A., & Grund, S. (2017). Multiple imputation of missing data in multilevel designs: A comparison of different strategies. *Psychological Methods*, 22(1), 141–165. <https://doi.org/10.1037/met0000096>
- Maes, F. (2003). *Longitudinaal onderzoek in het basisonderwijs: kleutervragenlijst schooljaar 2002-2003 (LOA-rapport nr. 12)*. Leuven.
- Marsh, H. W., Ellis, L. A., Parada, R. H., Richards, G., & Heubeck, B. G. (2005). A short version of the Self Description Questionnaire II: Operationalizing criteria for short-form evaluation with new applications of confirmatory factor analyses. *Psychological Assessment*, 17(1), 81–102. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.17.1.81>
- Marsh, H. W., & O’Neill, R. (1984). Self Description Questionnaire III: The construct validity of multidimensional self-concept ratings by late adolescents. *Journal of Educational Measurement*, 21(2), 153–174. <https://doi.org/10.1111/j.1745-3984.1984.tb00227.x>
- McArdle, J. J. (1988). Dynamic but structural equation modeling of repeated measures data. In J. R. Nesselrode & R. B. Cattell (Eds.), *Handbook of multivariate experimental psychology* (pp. 561–614). Boston, MA: Springer.

- McKenzie, P., Santiago, P., & others. (2005). *Education and Training Policy Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers*. OECD publishing.
- Metzing-Blau, S., & Schnepf, W. (2008). Young carers in Germany: to live on as normal as possible – a grounded theory study. *BMC Nursing*, 7(15). <https://doi.org/10.1186/1472-6955-7-15>
- Muthén, B., & Muthén, L. (2015). *Mplus Statistical Analysis With Latent Variables User's Guide*. Los Angeles, CA: Muthén & Muthén.
- Myers, J. A., Rassen, J. A., Gagne, J. J., Huybrechts, K. F., Schneeweiss, S., Rothman, K. J., ... Glynn, R. J. (2011). Effects of adjusting for instrumental variables on bias and precision of effect estimates. *American Journal of Epidemiology*, 174(11), 1213–1222. <https://doi.org/10.1093/aje/kwr364>
- NCES. (2012). *Improving the Measurement of Socioeconomic Status for the National Assessment of Educational Progress: A Theoretical Foundation*. Retrieved from https://nces.ed.gov/nationsreportcard/pdf/researchcenter/Socioeconomic_Factors.pdf
- Pearl, J. (2010). An introduction to causal inference. *The International Journal of Biostatistics*, 6(2), 1–59. <https://doi.org/10.2202/1557-4679.1203>
- Pianta, R. C., Steinberg, M. S., & Rollins, K. B. (1995). The first two years of school: Teacher-child relationships and deflections in children's classroom adjustment. *Development and Psychopathology*, 7(2), 295–312.
- Reyes, M. R., Brackett, M. A., Rivers, S. E., White, M., & Salovey, P. (2012). Classroom emotional climate, student engagement, and academic achievement. *Journal of Educational Psychology*, 104(3), 700.
- Reynders, T., Nicaise, I., & Van Damme, J. (2005). *De constructie van een SES& variabele voor het SiBO onderzoek*. Leuven.
- Riziv.fgov.be. (2020). Evaluatieschaal (Katz). Retrieved February 28, 2020, from <https://www.riziv.fgov.be/nl/professionals/individuele zorgverleners/verpleegkundigen/verzo rging/Paginas/evaluatieschaal-katz.aspx>
- Rosenbaum, P. R., & Rubin, D. B. (1983). The central role of the propensity score in observational studies for causal effects. *Biometrika*, 70(1), 41–55. <https://doi.org/10.1093/biomet/70.1.41>
- Rubin, D. B. (1978). Bayesian inference for causal effects: The role of randomization. *The Annals of Statistics*, 6(1), 34–58.
- Rubin, D. B. (1987). *Multiple imputation for nonresponse in surveys*. New York City, NY: Wiley.
- Ryan, R. M., & Connell, J. P. (1989). Perceived locus of causality and internalization: examining reasons for acting in two domains. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(5), 749–761. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.5.749>
- Schafer, J. L., & Graham, J. W. (2002). Missing data: Our view of the state of the art. *Psychological Methods*, 7(2), 147–177. <https://doi.org/10.1037/1082-989X.7.2.147>
- Schafer, J. L., & Kang, J. (2008). Average causal effects from nonrandomized studies: A practical guide and simulated example. *Psychological Methods*, 13(4), 279–313. <https://doi.org/10.1037/a0014268>
- Schreurs, P. J., Tellegen, B., & Willige, G. V. (1984). Gezondheid, stress en coping: de ontwikkeling van de Utrechtse coping-lijst. *Gedrag: Tijdschrift Voor Psychologie*.

- Sharpe, D., & Rossiter, L. (2002). Siblings of children with a chronic illness: A meta-analysis. *Journal of Pediatric Psychology*, 27(8), 699–710. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/27.8.699>
- Sieh, D. S., Meijer, A. M., Oort, F. J., Visser-Meily, J. M. A., & der Leij, D. A. V. (2010). Problem behavior in children of chronically ill parents: a meta-analysis. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 13(4), 384–397. <https://doi.org/10.1007/s10567-010-0074-z>
- Sieh, D. S., Visser-Meily, J. M. A., & Meijer, A. M. (2013). Differential outcomes of adolescents with chronically ill and healthy parents. *Journal of Child and Family Studies*, 22(2), 209–218. <https://doi.org/10.1007/s10826-012-9570-8>
- Silver, R. B., Measelle, J. R., Armstrong, J. M., & Essex, M. J. (2005). Trajectories of classroom externalizing behavior: Contributions of child characteristics, family characteristics, and the teacher–child relationship during the school transition. *Journal of School Psychology*, 43(1), 39–60.
- Simoens, R. (2001). *Zelfwaardering, sociaal gedrag en sociale aanvaarding bij kleuters*. Katholieke Universiteit Leuven.
- Skinner, E. A., Kindermann, T. A., & Furrer, C. J. (2009). A motivational perspective on engagement and disaffection: Conceptualization and assessment of children’s behavioral and emotional participation in academic activities in the classroom. *Educational and Psychological Measurement*, 69(3), 493–525. <https://doi.org/10.1177/0013164408323233>
- Spruytte, N., Van Audenhove, C., & Lammertyn, F. (2000a). *Als je thuis zorgt voor een chronisch ziek familielid. Onderzoek over de mantelzorg voor dementerende ouderen en voor psychiatrische patiënten*. Leuven: Garant.
- Spruytte, N., Van Audenhove, C., & Lammertyn, F. (2000b). *De schaal voor de kwaliteit van de huidige relatie (KHR)*, intern document. Leuven, Belgium.
- Steiner, P. M., & Cook, T. D. (2013). Matching and propensity scores. In T. D. Little (Ed.), *The oxford handbook of quantitative methods* (pp. 237–259). Oxford, United Kingdom: University Press.
- Stevens, E., Dockx, J., Van Droogenbroeck, I., de Bilde, J., Custers, C., Fidlers, I., ... Van Damme, J. (2014). *LiSO-Project: Vragenlijst voor ouders 2013-2014. Instrumentontwikkeling*. Leuven.
- Stevens, Eef, Dockx, J., Custers, C., Fidlers, I., De Fraine, B., & Van Damme, J. (2014). *LiSO-project: steekproef september 2013*. Leuven, Belgium.
- Strijk, J. E., Wendel-Vos, G. C. W., Picavet, H. S. J., Hofstetter, H., & Hildebrandt, V. H. (2015). Wat is vitaliteit en hoe is het te meten? *Tijdschrift Voor Gezondheidswetenschappen*, 93(1), 32–40.
- Stuart, E. A. (2010). Matching methods for causal inference: A review and a look forward. *Statistical Science: A Review Journal of the Institute of Mathematical Statistics*, 25(1), 1–21. <https://doi.org/10.1214/09-STS313>
- Thoemmes, F. J., & Kim, E. S. (2011). A systematic review of propensity score methods in the social sciences. *Multivariate Behavioral Research*, 46(1), 90–118. <https://doi.org/10.1080/00273171.2011.540475>
- Thrupp, M., Lauder, H., & Robinson, T. (2002). School composition and peer effects. *International Journal of Educational Research*, 37(5), 483–504.
- van Buuren, S., & Groothuis-Oudshoorn, K. (2011). mice: Multivariate imputation by chained equations in R. *Journal of Statistical Software*, 45(3), 1–67. <https://doi.org/10.18637/jss.v045.i03>

- Van Damme, J., De Troy, A., Meyer, J., Minnaert, A., Lorent, G., & Opdenakker, M.-C. & Verduyck, P. (1997). *Succesvol doorstromen in de aanvangsjaren van het secundair onderwijs*. Leuven, Belgium: ACCO.
- Van Damme, J., Van Landeghem, G., De Fraine, B., & Opdenakker, M.-C. Onghena, P. (2004). *Maakt de school het verschil? Effectiviteit van scholen, leraren en klassen in de eerste graad van het middelbaar onderwijs*. Leuven: ACCO.
- van den Akker, M., Spigt, M. G., De Raeve, L., van Steenkiste, B., Metsemakers, J. F., van Voorst, E. J., & de Vries, H. (2008). The SMILE study: a study of medical information and lifestyles in Eindhoven, the rationale and contents of a large prospective dynamic cohort study. *BMC Public Health*, 8(1), 8–19. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-8-19>
- Vandenberghe, N., Boonen, T., Van de gaer, E., & Van Damme, J. (2010). *Longitudinaal onderzoek in het basisonderwijs. Basisrapportage leerkrachtvragenlijst vijfde leerjaar (schooljaar 2007-2008) SSL/OD1/2010.28*. Leuven: Steunpunt “Studie- en Schoolloopbanen” (SSL).
- Vandenberghe, N., Boonen, T., Van de gaer, E., & Van Damme, J. (2011). *Longitudinaal onderzoek in het basisonderwijs. Basisrapportage leerkrachtenvragenlijst zesde leerjaar (schooljaar 2008-2009) SSL/OD1/2011.42*. Leuven: Steunpunt “Studie- en Schoolloopbanen” (SSL).
- Vandezande, V., Bronselaer, J., Demeyer, B., Denies, K., Derks, A., & Dierckens, M. (2019). Vlaamse jonge mantelzorgers onderzocht. *Welwijs: Wisselwerking Onderwijs en Welzijnswerk*, 30 (3), 25-28.
- Verhoeven, J. C. (2001). Het watervalfenomeen in het onderwijs: een spiegelbeeld van onze samenleving. *Tijdschrift Voor Onderwijsrecht En Onderwijsbeleid*, 2, 99–107.
- Way, N., Reddy, R., & Rhodes, J. (2007). Students’ perceptions of school climate during the middle school years: Associations with trajectories of psychological and behavioral adjustment. *American Journal of Community Psychology*, 40(3–4), 194–213.
- White, I. R., Royston, P., & Wood, A. M. (2011). Multiple imputation using chained equations: issues and guidance for practice. *Statistics in Medicine*, 30(4), 377–399. <https://doi.org/10.1002/sim.4067>
- Winship, C., & Morgan, S. (2007). *Counterfactuals and causal inference*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.
- Zhao, J. H., & Schafer, J. L. (2016). pan: Multiple imputation for multivariate panel or clustered data. *CRAN Package Repository*, 1–15.

17 Bijlagen

Bijlage 1

De digitale vragenlijst voor jonge mantelzorgers 2019 werd afgenomen door middel van Websurvey. Websurvey is de centrale enquêteservice van de KU Leuven voor het aanmaken, uitvoeren en verwerken van webenquêtes. Voor elke leerling die aangaf dat er een ziekte of gehandicapte persoon zijn omgeving aanwezig is in de leerlingvragenlijst van 2018 o werd een vragenlijst voorzien. Deze leerlingen kregen dan ook ieder een unieke toegangscode doe toegang verschaft tot de digitale vragenlijst voor jonge mantelzorgers 2019. In de volgende paragrafen beschrijven we de uitwerking van de toets voor cognitieve vaardigheden binnen Websurvey. In deze paragrafen verwijzen we steeds naar de onderdelen B3.1 tot en met **B3.19** die de schermafdrucken van de toets in Websurvey weergeven. Deze schermafdrucken worden weergegeven op het einde van deze bijlage.

De schermafdrucken geven het volgende weer:

- In B3.1 wordt het scherm voor de toegangscode weergegeven. Leerlingen moesten hier de toegangscode invullen die ze op hun strookje ontvangen hadden. Zo kregen ze toegang tot de vragenlijst.
- In B3.2 worden de voornaam en achternaam weergegeven die gekoppeld was aan de opgegeven toegangscode. Dit was ter controle.
- Scherm B3.3 wordt het welkomstschermb weergegeven. Hier krijgen de leerlingen algemene informatie over de toets en het verloop van de afname.
- Scherm B3.4 toont een voorbeeld voor het oplossen van de subtest dozen plooien.
- Scherm B3.5 toont een oefening voor de leerlingen voor de subtest dozen plooien.
- Scherm B3.6 toont de instructies voor de afname van de subtest dozen plooien.
- Scherm B3.7 bevat de 15 items van de subtest dozen plooien.
- Scherm B3.8 toont het einde van de subtest dozen plooien.
- Scherm B3.9 toont een voorbeeld voor het oplossen van de subtest tegenstellingen.
- Scherm B3.10 toont een oefening voor de leerlingen voor de subtest tegenstellingen.
- Scherm B3.11 toont de instructies voor de afname van de subtest tegenstellingen.
- Scherm B3.12 bevat de 44 items van de subtest tegenstellingen.
- Scherm B3.13 toont het einde van de subtest tegenstellingen.
- Scherm B3.14 toont een voorbeeld voor het oplossen van de subtest symboolredeneren.
- Scherm B3.15 toont een oefening voor de leerlingen voor de subtest symboolredeneren.
- Scherm B3.16 toont de instructies voor de afname van de subtest symboolredeneren.
- Scherm B3.17 bevat de 15 items van de subtest symboolredeneren.
- Scherm B3.18 toont het einde van de subtest symboolredeneren.
- Scherm B3.18 toont het afsluitschermb.

- B3.1 Scherm toegangscode

ASSOCIATIE

KU LEUVEN

Dit is een gecontroleerde enquête. U heeft een geldige toegangscode nodig om deel te nemen.
Indien u een toegangscode heeft ontvangen, vul deze dan hier in en klik op 'Verder'.

Toegangscode:

Ga verder

Copyright Associatie KU Leuven

Realisatie: [ICTS](#) | Laatste wijziging: 15-07-2009 | [Disclaimer](#)

KU LEUVEN
ASSOCIATIE

- B3.2 Welkomstscherm

ASSOCIATIE
KU LEUVEN

Samenwonen met iemand met een langdurige ziekte of handicap

Welkom!

Je staat op het punt om een vragenlijst in te vullen waarvoor je bent uitgenodigd door de onderzoekers van het LiSO-project.
De volgende bladzijde geeft je eerst wat meer uitleg. Daarna ga je verder naar de vragen.

[Volgende ▶](#)[Stoppen, verwijder alle ingevulde antwoorden](#)

Copyright Associatie KU Leuven
Realisatie: [ICTS](#) | Laatste wijziging: 15-07-2009 | [Disclaimer](#)

- B3.3 Beschrijving onderzoeksdoel, verloop vragenlijst en bescherming privacy

ASSOCIATIE

KU LEUVEN

Samenwonen met iemand met een langdurige ziekte of handicap

Waarom stellen we je deze vragen? En wie zijn 'wij'?

In Vlaanderen woont naar schatting 20% van de jongeren samen met iemand die een langdurige ziekte of handicap heeft. We weten nog maar weinig over hoe dat voor hen is. We weten dus ook nog niet goed wat de overheid kan doen om hen te ondersteunen.

Minister Vandeuren (van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin) heeft daarom de opdracht gegeven voor dit onderzoek. Honderden jongeren in Vlaanderen krijgen deze vragenlijst om o.a. te vragen of zij met iemand met een langdurige ziekte of handicap samenwonen, hoe ze dit ervaren, en welke taken ze thuis opnemen om te helpen. Dit kan gaan om hun moeder, hun vader, een broer of een zus, een oma of opa of iemand anders waarmee ze samenwonen.

'Wij', dat zijn onderzoekers van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. We werken voor dit onderzoek samen met de LISO-onderzoekers. Zij sturen jou deze vragenlijst omdat je eind vorig schooljaar in je LISO-vragenlijst hebt aangegeven dat ze jou meer informatie mochten sturen over verder onderzoek.

Door deze vragenlijst in te vullen, kan je mee helpen zorgen voor een betere omkadering voor alle jongeren in Vlaanderen die samenwonen met iemand met een langdurige ziekte of handicap. Met de resultaten van deze vragenlijst willen we immers een beter zicht krijgen op hun situatie en op manieren om hen te ondersteunen.

Over deze vragenlijst

Het duurt ongeveer 30 minuten om de vragenlijst in te vullen.

De vragenlijst bestaat uit vier delen.

Deel 1 bevat vragen over **hoe je jezelf nu voelt en hoe je in het leven staat**.

Deel 2 bevat vragen over **je gezin en de persoon met een ziekte of handicap** waarmee je samenwoont.

Deel 3 bevat vragen over **de taken die je thuis doet**.

Deel 4 bevat vragen over **wat je nu helpt en wat je in de toekomst kan helpen**.

Er zijn geen juiste of foute antwoorden. Het gaat om wat jij doet, denkt of ervaart.

We beschermen je privacy en willen je graag bedanken

Je medewerking is volledig vrijwillig. Je kan op elk moment stoppen en je bent niet verplicht om elke vraag te beantwoorden. Je antwoorden worden strikt vertrouwelijk behandeld. Ze worden verwerkt tot rapporten met statistieken en anonieme citaten. Wij kunnen op geen enkele manier je identiteit achterhalen. Daar zorgen de LISO-onderzoekers voor.

Je antwoorden kunnen gekoppeld worden aan de andere gegevens die LISO verzamelt. Ook die gegevens zullen steeds volledig anoniem verwerkt worden tot statistieken.

Na het invullen van deze vragenlijst kan je steeds een aanvraag doen om je antwoorden in te kijken, te corrigeren of te laten wissen door een e-mail te sturen naar info@lisoproject.be.

Als je de vragenlijst helemaal hebt ingevuld, heb je recht op een bol.com-cadeaubon t.w.v. 10 euro. Ons systeem stuurt je enkele dagen na het invullen automatisch een digitale code hiervoor.

* Voor je begint vragen we je om dit bolletje aan te klikken. Zo bevestig je dat je de bovenstaande informatie hebt begrepen.

Hervat later

← Vorige

Volgende →

Stoppen, verwijder alle ingevulde antwoorden

- B3.4 Nagaan of er in de omgeving van leerling een zieke of gehandicapte persoon is

ASSOCIATIE

KU LEUVEN

Thuisituatie

*
Woont er iemand bij jou die langer dan drie maanden lichamelijk en/of psychisch ziek of gehandicapt is?
Voorbeelden van ziektes en handicaps zijn: kanker, suikerziekte, hartziekte, depressie, verslaving, autisme of een verstandelijke beperking.
Kruis 1 vakje aan.

☐ ja

☐ nee

Hervat later

← Vorige

Volgende →

Stoppen, verwijder alle ingevulde antwoorden

Copyright Associatie KU Leuven

Realisatie: [ICTS](#) | Laatste wijziging: 15-07-2009 | [Disclaimer](#)

KU LEUVEN
ASSOCIATIE

- B3.5 Afsluitscherm indien er geen zieke of gehandicapte persoon is in de omgeving van de leerling.

ASSOCIATIE
KU LEUVEN

Je hoeft de vragenlijst niet in te vullen

Deze vragenlijst richt zich op jongeren die langer dan drie maanden samenwonen met iemand met een ziekte of handicap. Omdat dit bij jou niet zo is, hoef je deze vragenlijst niet in te vullen.
Bedankt voor je medewerking!

[Hervat later](#)[◀ Vorige](#)[Volgende ▶](#)[Stoppen, verwijder alle ingevulde antwoorden](#)

Copyright Associatie KU Leuven
Realisatie: [ICTS](#) | Laatste wijziging: 15-07-2009 | [Disclaimer](#)

- B3.6 Bedankingsscherm voor leerling zonder zieke of gehandicapte persoon is in de omgeving.

ASSOCIATIE

KU LEUVEN

Dank u!

Uw antwoorden zijn bewaard.

Copyright Associatie KU Leuven

Realisatie: [ICTS](#) | Laatste wijziging: 15-07-2009 | [Disclaimer](#)

ASSOCIATIE
KU LEUVEN

- B3.7 Vragen over hoe leerlingen zich voelen en in het leven staan (deel 1)

ASSOCIATIE

KU LEUVEN

DEEL 1: Hoe je jezelf nu voelt en hoe je in het leven staat

In dit deel lees je eerst vragen over hoe je jezelf nu voelt en daarna over hoe je in het leven staat.

Dit is deel 1 van 4 delen.

Denk aan de afgelopen week, hoe vaak... Duid één bolletje aan per rij.

	nooit	bijna nooit	soms	redelijk vaak	altijd
heb je je vol energie gevoeld?	☐	☐	☐	☐	☐
heb je je verdrietig gevoeld?	☐	☐	☐	☐	☐
heb je je eenzaam gevoeld?	☐	☐	☐	☐	☐
heb je voldoende tijd voor jezelf gehad?	☐	☐	☐	☐	☐
heb je in je vrije tijd de dingen kunnen doen die je wou doen?	☐	☐	☐	☐	☐
hebben je ouders je eerlijk behandeld?	☐	☐	☐	☐	☐
heb je plezier gehad met je vrienden?	☐	☐	☐	☐	☐
heb je goed kunnen opletten?	☐	☐	☐	☐	☐
heb je je fit en gezond gevoeld?	☐	☐	☐	☐	☐
is het goed gegaan op school?	☐	☐	☐	☐	☐

In wat volgt lees je uitspraken over hoe je kan omgaan met moeilijkheden in je leven. Geef voor elke uitspraak aan in welke mate ze van toepassing is op jou. Duid één bolletje aan per rij.

	niet waar	meestal niet waar	soms waar, soms niet waar	meestal waar	waar
Ik kan heel goed omgaan met tegenslagen.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik kan heel goed oplossingen vinden in moeilijke situaties.	☐	☐	☐	☐	☐
Na een moeilijke periode ben ik snel weer de oude.	☐	☐	☐	☐	☐
Door mijn ervaring voel ik mij sterker in moeilijke tijden.	☐	☐	☐	☐	☐
Elke ervaring in het leven maakt mij sterker.	☐	☐	☐	☐	☐

Jongeren die bij een persoon met een ziekte of handicap wonen, krijgen soms te maken met moeilijke situaties, problemen of onprettige gebeurtenissen. Daar gaan jongeren verschillend mee om. Geef bij elke onderstaande manier van reageren aan hoe vaak jij op zo'n manier met de situatie omgaat. Duid één bolletje aan per rij.

	nooit	bijna nooit	soms	redelijk vaak	altijd
afleiding zoeken	☐	☐	☐	☐	☐
je zorgen met iemand delen	☐	☐	☐	☐	☐
andere dingen doen om niet aan het probleem te hoeven denken	☐	☐	☐	☐	☐
je gevoelens tonen	☐	☐	☐	☐	☐
alle zaken even op een rij zetten	☐	☐	☐	☐	☐
aan andere dingen denken die niet met het probleem te maken hebben	☐	☐	☐	☐	☐
troost en begrip zoeken	☐	☐	☐	☐	☐
mogelijkheden bedenken om het probleem op te lossen	☐	☐	☐	☐	☐
laten merken dat je ergens mee zit	☐	☐	☐	☐	☐
gericht te werk gaan om het probleem op te lossen	☐	☐	☐	☐	☐

Je hebt één of meerdere vragen niet beantwoord op deze pagina. Ben je zeker dat je wilt doorgaan?

[Hervat later](#)

[← Vorige](#)

[Volgende →](#)

[Stoppen, verwijder alle ingevulde antwoorden](#)

- B3.8 Vragen over de persoon met de ziekte of handicap (deel 2)

ASSOCIATIE

KU LEUVEN

DEEL 2: De persoon met een langdurige ziekte of handicap

In dit deel stellen we vragen over de persoon met een langdurige ziekte of handicap met wie je samenwoont.

Woon je bij meer dan één persoon met een langdurige ziekte of handicap? Vul dan de vragen telkens in voor de persoon die het meeste hulp van anderen nodig heeft.

Dit is deel 2 van 4 delen.

Wat is het geslacht van de persoon met een langdurige ziekte of handicap? Duid één bolletje aan.

- ☐ vrouw
☐ man

Welke leeftijd heeft deze persoon? Vul in.

jaar

Hoe oud was je toen deze persoon ziek werd of een handicap kreeg? Duid één bolletje aan.

- ☐ Ik was toen nog niet geboren.
☐ Ik was toen jaar

Wie is de persoon met een langdurige ziekte of handicap waarmee je samenwoont? Duid één bolletje aan.

- ☐ mijn moeder
☐ mijn vader
☐ mijn plus-/stiefmoeder of -vader
☐ mijn broer of zus
☐ mijn plus-/stief-/halfbroer of -zus
☐ mijn opa/oma die hier woont
☐ iemand anders die hier woont

In welke mate heeft de persoon met een ziekte en/of handicap problemen bij het uitvoeren van de volgende activiteiten? Duid één bolletje aan per activiteit.

	geen problemen	een beetje problemen	matige problemen	veel problemen	is niet in staat dit te doen
rondwandelen	☐	☐	☐	☐	☐
zich wassen, aankleden of schoenen aantrekken	☐	☐	☐	☐	☐
langer dan een half uur alleen blijven	☐	☐	☐	☐	☐
een gezinuitstapje of vrijetijdsactiviteit doen	☐	☐	☐	☐	☐
huishoudelijk werk verrichten (zoals wassen, strijken, eten klaarmaken of schoonmaken)	☐	☐	☐	☐	☐
papieren invullen, betalingen doen of afspraken maken	☐	☐	☐	☐	☐
boodschappen doen	☐	☐	☐	☐	☐
jou aandacht schenken of voor jou zorgen	☐	☐	☐	☐	☐

Welke ziekte of handicap heeft deze persoon? Je mag meerdere bolletjes aanduiden.

- ☐ een lichamelijke ziekte of handicap (bv. door ouderdom, een ongeluk, een blessure of door een ziekte zoals kanker)
☐ een psychische ziekte (bv. een depressie of angststoornis)
☐ een visuele of auditieve handicap (bv. slechtziend of blind, slechthorend of doof)
☐ een verstandelijke handicap (bv. dementie, Alzheimer, hersenbeschadiging of downsyndroom)
☐ een verslaving (bv. aan drugs of alcohol)
☐ andere ziekte(s) of handicap(s), namelijk:

Hieronder lees je uitspraken over hoe jouw band is met de persoon die ziek is of een handicap heeft. In welke mate ben je het eens of oneens met elke uitspraak? Duid één bolletje aan per rij.

	helemaal oneens	oneens	noch oneens, noch eens	eens	helemaal eens
We aanvaarden elkaar zoals we zijn.	☐	☐	☐	☐	☐
We komen goed overeen.	☐	☐	☐	☐	☐
Als we samen zijn, voel ik me goed.	☐	☐	☐	☐	☐
We waarderen elkaar als persoon.	☐	☐	☐	☐	☐

In welke mate zijn volgende uitspraken op je van toepassing? Door de ziekte of handicap van de persoon met wie ik samenwoon... Duid één bolletje aan per rij.

	niet waar	meestal niet waar	soms waar, soms niet waar	meestal waar	waar
heeft mijn gezin het moeilijk om financieel rond te komen.	☐	☐	☐	☐	☐
is er een hechte band tussen de leden van mijn gezin.	☐	☐	☐	☐	☐
breng ik vaak tijd door bij de persoon met een ziekte of handicap.	☐	☐	☐	☐	☐
is er thuis minder aandacht voor uitstapjes of ontspanning.	☐	☐	☐	☐	☐
ben ik soms bezorgd dat mijn gezin niet bij elkaar kan blijven.	☐	☐	☐	☐	☐
maak ik me zorgen over de persoon met een ziekte of handicap.	☐	☐	☐	☐	☐
voel ik me soms schuldig omdat ik niet genoeg doe om te helpen.	☐	☐	☐	☐	☐
zal dit mijn toekomstige levenskeuzes (bv. studiekeuze, alleen gaan wonen) mee bepalen.	☐	☐	☐	☐	☐

Hieronder staan uitspraken over het gezin waar jijzelf en de persoon met een ziekte of handicap deel van uitmaken. Geef voor elke uitspraak aan in welke mate je het er mee eens of oneens bent. Duid één bolletje aan per rij.

	helemaal oneens	oneens	noch oneens, noch eens	mee eens	helemaal mee eens
Wanneer er moeilijkheden zijn kunnen we op elkaars steun rekenen.	☐	☐	☐	☐	☐
Andere gezinsleden worden geaccepteerd zoals ze zijn.	☐	☐	☐	☐	☐
We kunnen gevoelens naar elkaar toe uiten.	☐	☐	☐	☐	☐
In ons gezin voelen we ons geaccepteerd zoals we zijn.	☐	☐	☐	☐	☐
We kunnen samen beslissingen nemen over hoe we problemen moeten oplossen.	☐	☐	☐	☐	☐
We vertrouwen op elkaar.	☐	☐	☐	☐	☐

Je hebt één of meerdere vragen niet beantwoord op deze pagina. Ben je zeker dat je wilt doorgaan?

[Hervat later](#)
[← Vorige](#)
[Volgende →](#)
[Stoppen, verwijder alle ingevulde antwoorden](#)

- B3.9 Vragen over de taken die leerlingen thuis doen (deel 3)

ASSOCIATIE

KU LEUVEN

DEEL 3: De taken die je thuis doet

In dit deel stellen we je een aantal vragen over de taken die je thuis doet.

Dit is deel 3 van 4 delen.

Jongeren die wonen bij een persoon met een ziekte en/of handicap kunnen verschillende taken opnemen om te helpen. Hoe vaak deed je de voorbije maand volgende taken? Duid één bolletje aan per taak.

	nooit	bijna nooit	soms	redelijk vaak	altijd
huishoudelijk werk (zoals wassen, strijken, eten klaarmaken of kamers schoonmaken)	☐	☐	☐	☐	☐
boodschappen doen	☐	☐	☐	☐	☐
dingen herstellen die stuk zijn of zware voorwerpen tillen	☐	☐	☐	☐	☐
op je broer(s) of zus(sen) passen, hen begeleiden naar school of helpen bij huiswerk	☐	☐	☐	☐	☐
papieren invullen, betalingen doen of afspraken maken	☐	☐	☐	☐	☐
deeltijds werken om bij te dragen aan het inkomen van het gezin	☐	☐	☐	☐	☐
de persoon met een ziekte of handicap gezelschap houden of op hem/haar passen	☐	☐	☐	☐	☐
de persoon met een ziekte of handicap troosten of moed inspreken	☐	☐	☐	☐	☐
de persoon met een ziekte of handicap begeleiden bij bezoek buitenshuis	☐	☐	☐	☐	☐
de persoon met een ziekte of handicap helpen bij het zich wassen, aankleden of schoenen aantrekken	☐	☐	☐	☐	☐
klaarzetten van medicijnen of toedienen van medicijnen aan de persoon met een ziekte of handicap	☐	☐	☐	☐	☐
de persoon met een ziekte of handicap helpen bij het schrijven of spreken met anderen	☐	☐	☐	☐	☐

Denk aan de taken uit de vorige vraag. Hoe vaak namen volgende personen de voorbije maand één of meer van deze taken op? Duid één bolletje aan per persoon.

	nooit	bijna nooit	soms	redelijk vaak	altijd
een inwonend gezinslid (jezelf niet meegerekend)	☐	☐	☐	☐	☐
een niet-inwonend familielid	☐	☐	☐	☐	☐
een vriend(n) van de familie	☐	☐	☐	☐	☐
een buur	☐	☐	☐	☐	☐
een vrijwilliger	☐	☐	☐	☐	☐
een hulpverlener (bv. verpleegkundige, maatschappelijk assistent, huishoud- of poetsvrouw, was- of strijkdienst, ...)	☐	☐	☐	☐	☐

In welke mate zijn volgende redenen voor jou belangrijk om thuis taken op te nemen of de persoon met een ziekte of handicap te helpen? Ik help mee omdat ... Duid één bolletje aan per rij.

	niet waar	meestal niet waar	soms waar, soms niet waar	meestal waar	waar
ik vind dat het zo hoort.	☐	☐	☐	☐	☐
er geen andere familieleden zijn om te helpen.	☐	☐	☐	☐	☐
er onvoldoende professionele hulp is.	☐	☐	☐	☐	☐
andere gezinsleden dat verwachten.	☐	☐	☐	☐	☐
andere gezinsleden me taken toewijzen.	☐	☐	☐	☐	☐
ik mijn deel van de taken wil opnemen.	☐	☐	☐	☐	☐
het me een goed gevoel geeft.	☐	☐	☐	☐	☐
ik het vanzelfsprekend vind om te helpen.	☐	☐	☐	☐	☐
ik een beloning krijg (bv. zakgeld, op stap mogen gaan, mogen uitgaan).	☐	☐	☐	☐	☐
ik de persoon met een ziekte of handicap graag zie.	☐	☐	☐	☐	☐

Jongeren die samenwonen met een persoon met een ziekte of handicap en deze persoon helpen, kunnen daarvan verschillende gevolgen ervaren. Hoe vaak vind je dat door mee te helpen... Duid één bolletje aan per rij.

	nooit	bijna nooit	soms	redelijk vaak	altijd
de band met je gezinsleden sterker is?	☐	☐	☐	☐	☐
er geen tijd overblijft voor andere dingen in je leven?	☐	☐	☐	☐	☐
je gepest of uitgelachen wordt door leeftijdsgenoten?	☐	☐	☐	☐	☐
je onvoldoende tijd hebt voor huiswerk?	☐	☐	☐	☐	☐
je het gevoel krijgt dat je belangrijk bent voor je gezin?	☐	☐	☐	☐	☐
je geen eigen leven kan leiden?	☐	☐	☐	☐	☐
je onvoldoende tijd kan besteden aan vrienden?	☐	☐	☐	☐	☐
je niet naar school kan gaan of te laat komt op school?	☐	☐	☐	☐	☐
je een beter gevoel krijgt bij de zorgsituatie thuis?	☐	☐	☐	☐	☐
er geen einde lijkt te komen aan het opnemen van taken?	☐	☐	☐	☐	☐
je geen eigen vriend(in) hebt?	☐	☐	☐	☐	☐
je te weinig tijd kan maken voor hobby's of ontspanning?	☐	☐	☐	☐	☐
je waardering krijgt van je gezinsleden?	☐	☐	☐	☐	☐
je moeilijk een rustmoment kan vinden?	☐	☐	☐	☐	☐
je het gevoel krijgt dat je anders bent dan leeftijdsgenoten?	☐	☐	☐	☐	☐
je minder goede schoolresultaten hebt?	☐	☐	☐	☐	☐

Je hebt één of meerdere vragen niet beantwoord op deze pagina. Ben je zeker dat je wilt doorgaan?

[Hervat later](#)

[← Vorige](#)

[Volgende →](#)

[Stoppen, verwijder alle ingevulde antwoorden](#)

- B3.11 Vragen over wat leerlingen helpt en hun in de toekomst kan helpen (deel 4)

ASSOCIATIE

KU LEUVEN

DEEL 4: Wat helpt jou nu en wat kan jou in de toekomst helpen?

Jongeren die bij iemand met een langdurige ziekte of handicap wonen, kunnen zich op verschillende manieren geholpen of gesteund voelen. In dit deel stellen we je hierover drie vragen.
Dit is deel 4 van 4 delen.

Wat helpt jou nu om met de zorgsituatie thuis om te gaan? Omschrijf.

Welke steun mis je nu maar zou je in de toekomst zinvol vinden? Omschrijf.

Om met de zorgsituatie thuis om te gaan, deed je in het verleden een beroep op een ...

(zorg)leerkracht?

☐ Ja ☐ Nee

CLB?

☐ Ja ☐ Nee

Jongeren Advies Centrum (JAC)?

☐ Ja ☐ Nee

huisarts?

☐ Ja ☐ Nee

psycholoog?

☐ Ja ☐ Nee

mantelzorgvereniging?

☐ Ja ☐ Nee

Hieronder lees je een aantal ondersteuningsmogelijkheden voor jongeren die samenwonen met iemand met een ziekte of handicap. Wanneer je de voorbije drie maanden bekijkt, ... Duid één bolletje aan per rij.

	niet waar	meestal niet waar	soms waar, soms niet waar	meestal waar	waar
kon je met iemand praten over de ziekte of handicap van je huisgenoot.	☐	☐	☐	☐	☐
heb je contact gehad met leeftijdsgenoten die ook samenwonen met iemand met een ziekte of handicap.	☐	☐	☐	☐	☐
kreeg je informatie over de ziekte of handicap van je huisgenoot.	☐	☐	☐	☐	☐
kreeg je van iemand tips om beter met de ziekte of handicap van je huisgenoot om te gaan.	☐	☐	☐	☐	☐
kreeg je informatie over waar je voor jezelf ondersteuning kan vinden.	☐	☐	☐	☐	☐
kreeg je begrip van je vrienden omdat je samenwoont met iemand met een ziekte of handicap.	☐	☐	☐	☐	☐
hiel den je leerkrachten er rekening mee dat je samenwoont met iemand met een ziekte of handicap.	☐	☐	☐	☐	☐
maakte je omwille van de ziekte of handicap van je huisgenoot gebruik van een telefonische hulplijn of chatdienst.	☐	☐	☐	☐	☐

Je hebt één of meerdere vragen niet beantwoord op deze pagina. Ben je zeker dat je wilt doorgaan?

[Hervat later](#)

[← Vorige](#)

[Volgende →](#)

[Stoppen, verwijder alle ingevulde antwoorden](#)

- B3.12 Einde van de vragenlijst

Einde van de vragenlijst

Wil je na het invullen van deze vragenlijst graag nog iets kwijt? Dan kan je dat hieronder noteren.

Indien je vragen hebt n.a.v. deze enquête dan kan je terecht bij de zorgleerkracht op je school of bij de CLB-medewerker verbonden aan je school. Jouw CLB is NaamTestCLB. Je kan er contact mee opnemen via TelTestCLB of MailTestCLB.

Ook het [JAC](#), [Teleonthaal](#) of [Awel](#) kunnen je een luisterend oor bieden en verder helpen indien nodig.

Ben je bereid om over je ervaringen als jongere die samenwoont met iemand met een ziekte of handicap een gesprek te voeren met ons? We verwerken je ervaringen en opmerkingen dan in een **anoniem** rapport dat de algemene resultaten van deze vragenlijst verder kan verduidelijken.

☐ Ja ☒ Nee

Indien ja, dan geef je toestemming aan de LiSO-onderzoekers om je naam en e-mailadres aan ons door te geven. Je wordt dan mogelijk gecontacteerd voor een gesprek dat gepland is in de loop van de volgende maanden. Er zullen 15 leerlingen geïnterviewd worden.

Hartelijk dank voor je deelname!!!

Je ontvangt binnen de 7 dagen een e-mail van de LiSO-onderzoekers met daarin een bol.com-cadeaubon ter waarde van 10 euro. Je mag ons steeds contacteren op info@lisoproject.be als je hier nog vragen over hebt.

[Hervat later](#)

[← Vorige](#)

[Versturen](#)

[Stoppen, verwijder alle ingevulde antwoorden](#)

- B3.13 Bedankingsscherf

ASSOCIATIE

KU LEUVEN

Dank u!

Uw antwoorden zijn bewaard.

Copyright Associatie KU Leuven

Realisatie: [ICTS](#) | Laatste wijziging: 15-07-2009 | [Disclaimer](#)

KU LEUVEN
ASSOCIATIE